

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN EĞİTİM POLİTİKASI VE MERSİN
İLİNDEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ
(1923-1950)**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynel KORKMAZ

Ankara 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN EĞİTİM POLİTİKASI VE MERSİN
İLİNDEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ
(1923-1950)**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynel KORKMAZ

Tez Danışmanı:
Prof.Dr.Abdullah GÜNDOĞDU

Ankara 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN EĞİTİM POLİTİKASI VE MERSİN
İLİNDEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİ
(1923-1950)**

Tez Danışmanı: Prof.Dr.Abdullah GÜNDOĞDU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Meşrutiyet döneminde Adana Vilayetine bağlı olan Mersin ve İçel sancakları 1933 Yılında Mersin merkezli İçel ili olmuştur. 1913 Yılında İçel sancağının genelinde 3 kadın, 44 erkek öğretmen, 146 kız ve 1271 öğrenciyi okutmaktadır.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Mersin sancağında 7 adet medrese vardır. Silifke ve Tarsus'ta da bazı medreseler vardır. Bunların yanı sıra bu ilçelerde Meşrutiyet döneminden kalan ve yeni usulde eğitim. Eğitim kurumları bulunmaktadır.

Mersin'de Meşrutiyetten kalan tek lise işgalin ilk günlerinde Fransız işgal komutanı tarafından kapatılmıştır. Mersin bir liseye ancak 1943 yılında kavuşmuştur. Mersin köylerinde okullaşma merkez yakın yerlerde daha süratli olmuştur. Uzak kesimlerde ise genelde öğretmen sorunu nedeniyle okul açılrsa da bir süre sonra kapanmıştır.

Uzun yıllar İlkokul öğretmenlerinin özlük haklarına yönelik bir çalışma yapılmamıştır. İl Özel İdaresi tarafından ödenen maaşlar ise çok yetersizdir. Maaşlar asla zamanında ödenmemektedir. Bu nedenle öğretmenlik tercih edilmemektedir.

İçel ilinde bulunan tek lise Tarsus Amerikan Kolejidir. Kolej 1888 yılında kurulmuştur. İl dâhilinde sadece Mersin, Tarsus ve Silifke'de ortaokul bulunmaktadır

1939 ile 1950 yılları arasında Mersin Ortaokulundan 86 kız öğrenci mezun olmuştur. Aynı dönemde mezun olan erkek öğrenci sayısı ise 234 kişidir. Bu dönemde okuyan kız öğrenci sayısı 418, erkek öğrenci sayısı ise 1891'dir.

1950 yılına gelindiğinde eğitim alanındaki sorunlar kendini yenileyerek devam etmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Eğitim, Mersin, İçel, Okul, Öğretmen, Cumhuriyet, Adana,

ABSTRACT

During the constitutional Monarchy, Mersin and İel towns bounded to the City of Adana. In 1933, it became İel and the center became Mersin. There were 3 female and 44 male teachers in İel in 1913 and they taught to 146 school girls and 1271 school boys.

In the first years of the Republic, there were seven medressehes in Mersin. There were some schools in Silifke and Tarsus, too. Besides them, in these towns there were some modern schools which had been remaining since the constitutional Monarchy.

In Mersin, there was only one high school which had been remaining since the Monarch, and it was closed down by the French Commander in the first days of the occupation. Then in 1943, Mersin had a high school building again.

The villages near the centre of Mersin had schools faster than the further villages. Because of lacking of the teachers, some of the schools, which were for from the center, were closed down.

Doing nothing for the personnel rights of the primary school teachers, and very little wages given by the Özel İdare caused the people not to prefer being teachers.

Except the secondary schools in Mersin, Silifke and Tarsus, there weren't any secondary schools. But Tarsus American Collage, in Tarsus has been giving Education since 1888.

Between the years 1938-1939 and 1949-1950, the number of the girls graduated from secondary schools was 86 and the number of the boys was 234, In that term, there were 418 girls and 1891 boys who went to school.

In 1950, the problems of Education were remaining.

KEY WORDS: Education, school, teacher, Adana, iel, Silifke, Republic, Constitutionalism

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim Politikası ve Mersin İlindeki Eğitim Faaliyetleri (1923–1950) adını verdiğim bu tez bir Yüksek Lisans için çok uzun olan bir zaman diliminde hazırlandı.

Eğitim toplumların günlerinden daha önemli olarak geleceklerini düzenleyen en önemli faktördür. Tarihe bakıldığında egemenlik ve medeniyetin yön ve yer değiştirmesinde eğitimin belki de tek faktör olduğunu görürüz.

Osmanlı Medeniyetini ve hâkimiyetini kuran o günün şartlarına ve Osmanlının sosyal yanı sıra göre en iyi düzenlenmiş eğitim yapısına sahip olduğunu görürüz. Ancak yine Osmanlının yıkılış sürecine baktığımızda eğitimin daha doğrusu eğitimsizliğin baş aktör olduğunu görürüz.

Eğitim, her ulusun var olabilmesi ve bireylerinin çağdaşlaşması, insan olmanın onurunu ve gereğini kavrayabilmesi için en önemli vasıta. Sosyal, ekonomik ve teknik gelişmeler, insanın sürekli gelişme arzusunun bir sonucudur. İnsanlığın uygarlık seviyesini yükselten bu “gelişme arzusunun“ büyüklüğü ve gelişmede kaydettiği hacim, aldığı eğitimin etkisi ve metodunun sağlamlığı ile doğru orantılıdır. Gelişmiş ülkelerde eğitime büyük bütçelerin ayrılması, topluma yeni ufuklar açma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Milletimizin bu gün içinde bulunduğu konumun, uygulana gelen eğitim sistemleri ve programlarının; değişik hükümetlerin ve anlayışların eğitime verdiği önemle birinci derecede ilişkisi vardır. Bu sebeple, sorunlarımıza çözüm yolları ararken eğitim sistemimize ve uygulamalarına bakmamız, uygun olanları veya gelişmeyi engelleyici yönleri ortaya koymamız gerekmektedir. Bu bakımdan, Cumhuriyet dönemi eğitim sistemimize girmeden önce, devralınan eğitim mirasının göz önüne alınması gerekmektedir. Bir karşılaştırma yapabilmek için Osmanlı Eğitim sisteminde Tanzimat'tan itibaren yapılan çalışmaların değerlendirilmesi bize yeterli bilgiyi verecektir. Meşrutiyet dönemi, Kurtuluş Savaşı yılları ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında hangi gelişmeler meydana gelmiş, neler hedeflenmiş, neler yapılmış, neler yapılamamış, niçin yapılamamış... Gibi soruların cevabını aramamız gerekmektedir. Eğitim sistemimiz niçin hâla bir zemine oturamamıştır? Bu soruların cevaplarını ararken, ülkemizin gelişmiş illeri arasında anılan İçel ilinde eğitim alanında neler yapılmış? İçel'in ekonomik, sosyal ve kültürel gelişiminde ne

gibi aşamalar sağlanmıştır? Bunların cevabı aranacaktır. Bu çalışmada bulunan cevapların, gelecekte bu alanda çalışmak isteyenlere yararlı olabilmesi için gereken itina gösterilmiştir.

Daha önce yaptığım çalışmalarında bana yol gösterici olarak Tez danışmanlığını kabul eden, Rafet Yinanç, Sina Akşin, Şerife Yorulmaz, Bige Sükan'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Oral Sander Hoca'ya da Tanrı'dan rahmet dilerim.

Bu tez 23 yıl önce tamamlanması gereken bir çalışmadır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi değerli bilim adamı Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu tez danışmanlığına kabule etmese asla başaramayacaktım. Sayın hocama tüm katkılarından dolayı en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

ZEYNEL KORKMAZ

MERSİN- 2010

TEZİN BİBLİYOGRAFYASI İLE İLGİLİ BAZI ÖNEMLİ ESERLER HAKKINDA BİLGİLER

Tezimin giriş bölümünde kısaca Osmanlı İmparatorluğu döneminde bahsettim. Tezimin konusu dışında olduğu için Osmanlı dönemine ait bilgiler için çok farklı kaynaklara yönelmedim.

“1872-1873 Eski Sıbyan Mektebi ve Usul-ı cedid ilk okulunun sayısı ve bulunduğu yerlerin listesi ile Tanzimat döneminde eğitimin yapısı ve Kurtuluş savaşı yıllarında Anadolu’da eğitim alanındaki gösterilen çabalar, kapanan okullar ve kapanış nedenleriyle ilgili bilgileri İlhan Başgöz’ün “Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk.(Kültür Bakanlığı Yayını. Başucu Kitapları 32. Başbakanlık Basımevi. 1995 Ankara.) adlı eserinde bulmak mümkün

Mustafa Kemal’in 1921 yılında gerçekleştirilen I. Maarif Kongresinde işaret ettiği hedefe doğru yürüneceği kanaati hayata geçirilmek istenmektedir. Mustafa Kemal Paşa bu kongrede hedefi şöyle çizer: "Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, tarih-i tedenniyatımızda en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim. Millî bir terbiye programından bahsederken eski devrin bütün hurafelerinden sıyrılmış, Şarktan ve Garbtan gelen ecnebi tesirlerden uzak ve seciye-i milliyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Dehayı milliyemizin inkişafı ancak böyle bir kültür ile kâbildir...(…) eskiden çizilmiş alelâde yollar üzerinde yürümek değil, belki yukarıdan beri evsaf ve şeraitini arz ettiğim millî hars yolunda rehber olmak gibi mukaddes bir vazife bekliyoruz."

Eğitim alanında bir ömür tüketen İsmail Hakkı Baltacıoğlu 1927 yılında “Talim ve Terbiyede İhtilal “ adın verdiği eserinde eğitim sistemindeki tüm aksaklıkları göz önüne serer. Cumhuriyetin yeni bir nesil yetiştirme amacına hararetle katılır. Ama bir süre sonra kendisini sistemin dışına itilmiş olarak bulur. Oysaki Baltacıoğlu Mustafa Kemal Paşa’nın 1921 Maarif Kongresinde verdiği direktife en uygun fikirlerin sahibidir. Mustafa Kemal Paşa “Şarktan ve Garbtan gelen ecnebi tesirlerden uzak ve seciye-i milliyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Dehayı milliyemizin inkişafı ancak böyle bir kültür ile kâbildir.” Derken Türk insanını inançlarından uzaklaştırmayı değil, inançların üzerinde bir kültür geliştirilmesini, tarihinden ve özünden kopuk bir nesil değil milli değerlere

sahip bir nesilden bahsetmektedir. Baltacıoğlu da bu noktadan hareketle ‘‘Türklük ve islami ayırmadan, ancak islami herhangi bir cemaat ve grubun kontrolü altında değil ‘‘fertlerin kafasında’’ yaşatacak bir nesilden bahsetmektedir. Baltacıoğlu ‘‘...okul sıralarında oturtan, bilgi ezberleten, sınav hazırlayan, memurluğa imrendiren’’ bir sistem ve bu sistemin kurbanı bir nesil istememektedir. Bu sebeple 1933 yılında eğitim sisteminin dışına atılmış olarak görüyoruz. Fikirleri uygulama safhasının dışında tutulduğu için İ.H. Baltacıoğlu bu dönem için konumuzun dışında kalacaktır.

Mersin’de eğitim tarihi ve eğitim faaliyetleri ile ilgili bilgiler Cumhuriyet ncesi bölümü Adana eğitim ve vilayet salnamelerinden elde edilmiştir. Bu konuda ayrıca Mersin Üniversitesi Fen Ed.Fak ğretim yesi Yrd. Doç. Dr. İbrahim Bozkurt’un çalışmalarından da faydalandım.

Cumhuriyetin 15. Yılına kadar Mersin ile ilgili kısımlarında faydalandığım en önemli kaynak 1938 Yılına ait İçel tarihi ve İçel il yillığı adındaki kitaptır. Bu kitabı Mut İesi Ballı Köyünde ilkokulda okuduğum 1962-67 yıllarında okul kitaplığından alıp okumuştum. Mersin İl Halk kütüphanesinde bulamadım. Mersin’deki okullardan birçoğunda aradım. Yoktu. Yeniden Ballı Köyünde aradım ve o yıllar birlikte okuduğum bir vatandaşın sandıkladığı ilkokul kitapları içinde buldum.

Dönemin gazetelerini incelemek için Mersin emniyet Müdürlüğü arşivini incelemek istedim. Burada basınla ilgili o döneme ait düzenli bir arşiv yoktu. Bazı gazeteler düzensiz şekilde bulunuyordu.

2003 Yılında bir iş yeri kiralayan büyük oğlum iş yerinde çok sayıda eski gazete bulunduğunu söyledi. Gazetenin adının Yeni Mersin olduğunu da ekleyince hemen gidip baktım. Aradığım kaynak oradaydı. Yeni Mersin Gazetesinin sahibi Besim Fuat Akbaş vefat ettikten sonra fazla yaşayamayan gazete kapanmış, yine Mersin’in en eski gazetelerinden birinin sahibi olan Tankut Tufan gazete arşivine sahip çıkmıştı. Ancak Tankut Tufan da ekonomik nedenlerle gazetesini kapatınca broyu boşaltamadan ayrılmıştı..

Bu terk edilmiş büroda gazetenin 24 Temmuz 1928 gnl ilk sayısından itibaren tüm sayıları mevcuttu. Bu arşiv artık Mersin İl halk Kütüphanesinde

araştırmacıların hizmetindedir. Ben de bir eksiksiz tüm sayıların okuyup, Mersin ile ilgili haber olabilmifş ne varsa değerlendirdim.

Bu değerli arşivin yanı sıra Silifke’de yayınlanan Silifke Gazetesinin arşivinden de büyük ölçüde yararlandım.

Okulların geçmişleriyle ilgili bilgileri elde etmek için en eski olanlara müracaat ettim. Biroklarında düzenli arşivler mevcut. Bunların arasından geçmiş yıllara ait bilgileri bulmak zaman alsa da elimizde derli toplu bir bilgi yumağı oldu.

Mersin’in en eski okullarından Mithatpaşa İlköğretim okulunda 1905 yılına ait bir öğrenci kütük defterine rastladım. Ancak okul müdürü izin vermediği için fazla inceleyemedim. Kütük sayfalarında öğrencilerin bugün liselerde kullanılan tipte sayfaları vardı. Yine bu sayfalarda öğrencilerin kimlik bilgileri ve fotoğrafları bulunuyordu. 1905 yılında Mersinde vesikalık fotoğrafın kullanılıyor olması ilgimi çekti.

Bunun yanı sıra merkezde bulunan okullar yanında Silifke Lisesi ve Anamur’da eski okullardan bazılarında araştırma yaptım.

Gülnar ilçesinde Gilindire, Büyükeceli, Zeyne; Mut ilçesinin Dağpazarı ve Ballı Köylerinde; Silifke’nin Kıröbası, Erdemli’nin Kumkuyu, Ayaş, Kızkalesi, Esenpınar köylerinde; Merkez Erçel ve Arslanköy kasabalarında bulabildiğim ve geçmişi hatırlayan insanlarla görüşmeler, okullarında incelemeler yaptım.

Prof.Dr. İlhan Tekeli’nin Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisindeki Eğitim maddesi dönem ait bilgilerin bulunabildiği bir alan. Osmanlı ve Cumhuriyet

Emin Aslan’ın İçel Kurtuluş Tarihi ve İzzet Aslan’ın Atatürk Silifke’de adlı eserleri de başvurduğum eserleri arasındadır.¹

(1) ASLAN, İzzet. Atatürk Silifke’de. 2. Baskı. Kemal Matbaası. Adana.

“Silifke’nin atak Köyü öğretmeni Ali Rıza Timurtaş, Askerlik Şubesi başkanı Binbaşi Emin Mengli’nin talimatıyla, öğretmenlikten ayrılarak Kuvayı millîyeye katıldı.”

“Atatürk Dönemi Fikir Hayatı”

Kültür Bakanlığı'nın " Atatürk Dönemi Kültür Hayatı" yayınları Atatürk ve dönemin eğitim alanındaki çalışmaların ve çalışmaların dayandığı fikir temelini anlatan eserlerdir. Bu kapsamda, Mehmet Emin Erişirgil'in (Darülfünun Felsefe tarihi Müderrisi) günümüze aktarılmış olan " Atatürk Dönemi Fikir Hayatı. Anadolu Mecmuası. Cilt I. No 2, 1340/1924, sayfa 50-53. Önemli bir kaynaktır.¹

Yine bu seriden İ. Alaaddin GÖVSA'nın "Atatürk Dönemi Kültür Hayatı." Kültür Bakanlığı Yayınları 469. Atatürk Dizisi/10, ANKARA 1992.)

Görüşmeler, Atatürk Devri Fikir Hayatı. Nutuk. 1934. Sayfa 206, Cilt II. Sayfa 590.³

Tevhid-i Tedrisat,⁴

Bulleten cilt, II, IV, VII, VIII. Sayfa 422- 431, Ankara.1938

1."Anadolu halkının okumaya karşı büyük bir ilgi duyduğu, Tanzimattan sonra kaymakam, mutasarrıf ve valiler gittikleri yerlerde daha çok eğitim işiyle uğraşmışlardır. Halkın kendisi okullar açmış ancak son yıllarda bu ilgi ilgisizliğe dönüşmüştür. Çünkü okullarda aradığını bulamamıştır. Halktan ve hayattan kopuk, programsız eğitim, halka hiç bir şey vermemiş, emekler boşuna gitmiştir.

Köye gittim. Köylü bize sarıklı hoca geldi. Çocuklarımıza bir şey öğretmedi. Sarıksız hoca istedik, verdiler. Ancak o da kâğıttan kestirip tavuk şekli yaptırdı. Nedir diye sorduk, çocuklar tavuğun şeklini öğreniyorlar dedi."

"Kısacası Maarif teşkilatı hayata uygun değildi."

2. "1928-29 yıllarında 100 adet millet mektebinde kırkbeşbin kişiye okuma –yazma öğretildi. İlk mektep muallimliği 1927 yılında çıkarılan bir yasa ile " meslek" olarak kabul edildi. Bundan sonra öğretmenlerin yasal haklarında düzenlemeler yapılmaya başlandı. "²

3. Tevhid-i Tedrisat

"Cumhuriyetin ilanı, hilafetin ilgası, şer'iyeye vekaletinin lağvı, medreselerin ve takkelerin kaldırılması, şapka ıksası gibi bu meseleleri programa dahil etmeyerek vaktinden evvel, cahil ve mürtecilerin bütün milleti tesmime fırsat vermedik."

4. "3 Şubatta İzmir'de halk ile sohbeti sırasında söyledikleri. " Milletimizin memleketimizin darül irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır."

Necdet Sakaoglu'nun Eğitim Tarihi ile ilgili eserlerinde hem Meşrutiyet dönemi hem de Cumhuriyet dönemine ait bilgileri bulmak mümkün. Örneğin:

"Ahmet Vefik Paşa, 1862-64 yıllarında Anadolu'da müfettiş sıfatıyla dolaşır ve okulları denetler. Dönüşte Meclis-i Vala'da ve Maarif nezareti ile görüşmelerde bulunarak Anadolu'daki okullara kitap gönderilmesini ister. Maarif Nezareti 1864 yılında Anadolu okullarına 92382 Kur'an Cüzü kitap ve risale gönderir. 1865 yılında ise 99700 adet daha gönderilir."¹

" Daha 1910 yıllarında eğitimcilerimizden Ethem Nejat **Terbiye-i İptidaiye Islahatı** adlı broşürde halk eğitimi ile çocuk eğitimi arasındaki sıkı ilişkiyi vurgulayarak halkın bilgisiz, tutucu olmasının, çocuğun yetiştirilmesinde gerekli

çevrenin hazırlanmasını engelleyeceğini, bu sebeple okul eğitimine koştur biçimde halk okullarının da açılmasını, müzik, tiyatro, konferans, müze, bahçe, spor, bayrak, yarışma, yürüyüş... Etkinliklerine halkın katılımın sağlanması...' "nı tavsiye ediyordu.²

"11 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Teşkilatına Dair Talimatname yayınlandı. Şura-yı Devlet tarafından hazırlandı.) Bakanlar Kurulunda kabul edilip yürürlüğe girdi. Yasa 51 maddeden meydana geliyordu ve 10 yıl süreyle yürürlükte kalacaktı."³

İlhan Tekeli'nin beş ciltlik "Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Eğitim tarihi hakkında önemli bilgiler içermektedir. Yine bu konuda çok kapsamlı bir eser de Prof. Dr. Yahya Akyüz'ün Türk Eğitim Tarihi adlı eseridir. Bu eserden büyük ölçüde yararlandım.

-
1. SAKAOĞLU, Necdet. Osmanlı Eğitim Tarihi.(İletişim yayınları. İstanbul, 1991.s 93.
 2. SAKAOĞLU, Necdet. Cumhuriyet Öncesi Eğitim Tarihi. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. Sayfa 46
 3. SAKAOĞLU, Necdet: Cumhuriyet Dönemi eğitim Tarihi. İletişim yayınları 1992 İstanbul

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN EĞİTİM POLİTİKASI

1. KLÂSİK DÖNEM

1.1. Osmanlı Eğitim Sisteminin Özellikleri

..... 1

1.2. Osmanlı Eğitim Sistemi İle Yetiştirilmek İstenen İnsan Tipi 1

1.3. Medreseler 1

1.3.1. Medreselerin Düzeyleri. 2

2. TANZİMAT DÖNEMİ

2.1. Tanzimat Döneminde Eğitimin Genel Niteliği 3

2.2. Usul-i Cedid (Eğitimde Yenileşme) 5

3. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE EĞİTİM

3.1. Abdülhamit II. Döneminde Eğitimin Niteliği 5

3.2. Abdülhamit Döneminde Eğitim Teşkilâtı 6

4. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM

4.1. İkinci Meşrutiyet Döneminin Eğitimin Politikası 7

4.2. II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimin Niteliği 8

4.3. Meşrutiyet Döneminde Yüksek Öğretim 9

4.4. Meşrutiyet Döneminde Meslekî Eğitim 10

4.5. Meşrutiyet Döneminde Özel Öğretim 12

4.5.1. Özel Azınlık Okulları 12

4.5.2. Yabancı Okullara Karşı Önlemler 13

BİRİNCİ BÖLÜM

Türkiye Cumhuriyetinin Eğitim Politikası ve Uygulamalar 14

I. KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİNDE EĞİTİM

1. Kurtuluş Savaşı Döneminde Eğitimin Durumu 15

2. Birinci Maarif Kongresi 16

3. Kurtuluş Savaşı Döneminde Yabancı Okullar 18

II. CUMHURİYET DÖNEMİ

A. CUMHURİYETİN İLK 15 YILINDA (1923-1938) EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELERE BİR BAKIŞ 20

1. Cumhuriyetin Eğitim Amaç Ve İlkeleri..... 21

2. Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim 28

2.1. Ankara Üniversitesi..... 32

B. İLK VE ORTA ÖĞRETİMDE OKULLAŞMA VE OKULLARI

YAYGINLAŞTIRMA ÇABALARI 33

1. Okul ve Öğrenci Durumu..... 33

2. Okul Yapımı 35

2.1. Resmi Ve Özel Okullar 37

2.2. Özel Ortaokullar 37

2.3. Resmi Ve Özel Liseler..... 37

2.4. Meslekî Ve Teknik Okullar 38

2.5. Başka Kaynaklara Göre İlkokullar 40

C. CUMHURİYET DEVRİNDE İLK ÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI (46)

1. Öğretmen Sorunu	46
1.1. Öğretmen Sorunu İle İlgili Sayısal Durum	47
1.2. Eğitimlik, Erbaş Öğretmen	51
1.3. Eğitimli Köy Okullarında Sınıf Geçme	55
2. Köy Enstitüleri.....	56
2.1 Kuruluş Amacı.....	57
2.2. Yasaya Göre Köy Enstitülerinin Kuruluş Gerekçeleri.....	58
2.3. Köy Enstitülerinin Kuruluşu.....	60
2.4. Köy Enstitülerinin Açılış Yıllarına Göre Öğrenci Durumları	61
2.5. Köy Enstitülerinin Etkileri ve Sonu.....	61
D. ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINA ÖĞRETMEN YETİŞTİRİLMESİ	
MESELESİ	66
E. HARF İNKILÂBI VE OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ	
1. Harf İnkılâbı	69
2. Millet Mektepleri	71
2.1. Millet Mekteplerinin Yapısı.....	72
2.1.1. Saftır Millet Mektepleri	72
2.1.2. Gezici Millet Mektepleri	72
2.1.3. Özel Millet Mektepleri	73
2.1.4. Köy Yatı Dershaneleri	73
2.1.5. Halk Okuma Odaları	73
2.1.6. Millet Mekteplerinin Gelir Kaynakları ve Giderleri	73
2.1.7. Millet Mekteplerinde Okutulan Dersler	74
F. MİLLÎ EĞİTİM DE YABANCI ETKİSİ	80
1. Yabancı Danışmanlar	80
2. Yurt dışına Öğrenci gönderilmesi	81
3. Nazilerden Kaçan Bilim Adamlarının Etkisi	83

2. BÖLÜM

MERSİN İLİNDE EĞİTİM

84

I. MERSİN İLÇESİ	
A. CUMHURİYET ÖNCESİ MERSİN SANCAĞININ GENEL DURUMU	
1. Meşrutiyet Döneminde Mersin’de Bulunan Eğitim Kurumları.....	85
2. Cumhuriyet Öncesi Okulları Ve Eğitim Kurumları	88
2.1. Cumhuriyetten Önce Mersin’deki Okullar.....	89
2.1.1. Mersin Rüştüyesi	90
2.1.2. İ’ dâdî Mektepleri	90
2.1.3. İbtidâî Mektepler (İlkokullar).....	90
2.2. Mersin Merkezinde Bulunan İlkokullar.....	92
2.3. Cumhuriyetten Önce Mersin Köylerindeki İlkokullar	92
2.4. Medreseler	92
2.4.1.Mersin Medreseleri.....	93
B. KURTULUŞ SAVAŞI VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE MERSİN	
SANCAĞINDAKİ EĞİTİM KURUMLARI VE OKULLAŞMA	94
1. Cumhuriyetin İlk Yılları	94
1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mersin Merkezinde Bulunan Okullar.	95
1.1.1. Çankaya İlkokulu	95
1.1.2. Cumhuriyet İlkokulu	95

1.1.3. Tarla Mektebi	96
1.1.4. Necatibey İlkokulu	96
1.1.5. Gazipaşa İlkokulu	96
1.1.6. Kurtuluş İlkokulu	96
1.1.7. İnönü İlkokulu	96
1.1.8. Mersin Akşam Ticaret (Tecim) Okulu	97
1.1.9. Mersin Ticari İdadisi (Yanık Mektep)	98
2.3. Okullaşmanın Yaygınlaştırılmaya Çalışılması	99
C. CUMHURİYETİN 15. YILINDA MERSİNDE EĞİTİM	108
1. Mersin Merkezindeki Okullar	108
2. Köylerde Bulunan Okulların Durumları	109
2.1. Pansiyonlu Köy Okulları	111
2.2.Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilerek Teşkilatı	
Arttırılacak Olan Okullar	111
2.3. Beş Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden Okul	
Açılacak Olan Yerler.	111
2.4. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları	111
2.5. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları.....	112
3. Ortaokullar	112
3.1. 1923-1938 Yılları Arasında Ortaokulların Durumu	113
3.2. Ortaokullarda Kayıt Yenileme	114
3.3. Çalışan Öğrenciler Konusu	114
4. Mersin Lisesi	115
4.1. Mersin’de Lise Kuruluş Çalışmaları	115
4.2. Lisede Yürütülen Etkinlikler	119
5. Mersin’de Yabancı ve Azınlık Okulları	120
5.1.Katolik Okulları	120
5.2. Rum Ortodoks Okulları	
5.2.Rum Ortodoks Kız okulu.....	120
5.4. Hristiyan Köylü-Rum Ortodoks Okulu.....	121
5.5. Ermeni ve Arap Okulları.....	121
5.6. Amerikan Misyoner Okulları.....	121
5.7.Tarsus Amerikan Koleji.....	121
6. Mersin’de Millet Mektepleri	123
II. TARSUS İLÇESİ	
1. Cumhuriyetten Önce Tarsus’ta Bulunan Okullar.....	126
1. İlçe Merkezindeki İlkokullar	126
2. Tarsus Köylerindeki Okullar.....	126
2. Cumhuriyetin 15. Yılında Tarsus’ta Eğitim Kurumları.....	129
2.1. Tarsus’ta Bulunan Pansiyonlu Köy Okulları.....	129
2.2. Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilecek Olan Okullar	129
2.3. Beş Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden	
Okul Açılacak Olan Yerler.	129
2.4. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları.	130
2.5. Halen Yapımı Devam Eden Okullar.....	130
2.6.Tarsus Merkezinde Bulunan İlkokullar	130
2.7. Tarsus Köylerinde Bulunan İlkokullar	131

3. Tarsus'ta İlköğretim Seferberliği	133
4. Eğitim İşleriyle İlgili Bazı Etkinlikler	135
5. Diğer Konular	135
5.1. Öğretim Yılı Takvimi	135
5.2. Tarsus'ta Amerikan Kolejinde Olay	136
5.3. Sağlık ve Sosyal Yardım	137
6. Ortaokullar	137
6.1. Tarsus Ortaokulu'nun Yeni Binasında Tedrisata Açılması	138
6.2. 1946 Yılında Tarsus Köylerinde Okul ve Öğrenci durumu	139
6.3. Tarsus Merkezinde Bulunan Okullar ve Öğrenci Durumu(1950)	140
7. Tarsus'ta Lise	140
8. Sosyal Etkinlikler	140
8.1. Münazara	140
9. Tarsus'ta Millet Mektepleri	142

İÇEL SANCAĞI

C. SİLİFKE İLÇESİ

1. Silifke İlçesinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri.....	143
1.1. Cumhuriyet öncesi Silifke İlçesinde Bulunan İlkokullar	143
1.2. Silifke Köylerinde Bulunan Mektepler	143
1.3. Silifke ükümet Konağı Yangını	144
1.4. Cumhuriyetin 15. Yılında Silifke'de eğitim	144
1.4.1. Pansiyonlu Köy Okulları	144
1.4.2. Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilecek Olan Okullar	144
1.4.3. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler	144
1.4.4. Son Üç Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları	145
1.4.5. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları	145
1.4.6. Silifke Merkez ve Köylerinde Açık Olan Okullar	146
1.4.7. 2002 Yılında Silifke İlçesinde Bulunan Okulların Buldukları Yerler ve Açılış Tarihleri	150
1.4.8. Silifke ve Köylerinde 1945 Yılında Açılan Okullar	151
1.4.9. 1946-1947 Öğretim Yılında Sınıf Geçme Durumu	151
1.5. Silifke Ortaokulu	152
1.5.1. 1923- 1938 Yılları Arasında Silifke Ortaokulunun Öğrenci Durumu.	152
1.5.2. 1939- 1950 Yılları Arasında Silifke Ortaokulunun Öğrenc Durumu	153
1.5.3. 1950 Yılında Silifke'de Son Durum	154
1.6. Silifke'de Millet Mektepleri	156
1.6.1. Millet Mekteplerinin Silifke'de Kuruluşu ve Faaliyetleri	156

D. ANAMUR İLÇESİ

1. Cumhuriyetten Önce Anamur Merkezi ve Köylerindeki Okullar	158
2. Cumhuriyetin 15. Yılında Anamur'da Eğitim Kurumları	159
2.1. Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilecek Olan Okullar	159
2.2. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Okul Açılacak Olan Yerler.....	159

2.3. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Köy Okulları.....	159
2.4. Halen Yapımı Devam Eden Okullar	159
2.5. Anamur Köyleri (1938)	160
2.6. Anamur Köylerinde 1945 Yılındaki Okul Yapma Çalışmaları	160
3. 1950 Yılında Anamur'da İlköğretim Kurumları	160
4. Anamur'da Ortaokul	161
5. Anamur'da Millet Mektepleri	162
E. MUT İLÇESİ	
1. Mut ilçesinde eğitim Faaliyetleri	164
2. Cumhuriyet Öncesi Mut ve Köylerinde Bulunan İlkokullar	165
2.1. İlçe Merkezinde Bulunan Okullar	165
2.2. Mut'un Köylerinde Bulunan Okullar	165
3. Cumhuriyetin 15. Yılında Mut'ta Okullaşma Durumu	165
3.1. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Yeniden Açılacak Olan Okullar	167
4. Mut'ta Ortaokul	168
F. GÜLNAR İLÇESİ	
1. Gülnar İlçesinde Eğitim Faaliyetleri	169
1.1. Cumhuriyet Öncesi Gülnar ve Köylerinde Bulun Okullar	169
1.2. Cumhuriyetin 15. Yılında Gülnar'daki Okullar	169
1.2.1. Pansiyonlu Hale Getirilecek Olan Okullar	169
1.2.2. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Okul Açılacak Olan Yerler.....	170
1.2.3. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okullar	170
1.2.4. Halen Yapımı Devam Eden Okullar	170
1.2.5. Eğitim ve Öğretime Devam Okullar	170
1.2.6. Gülnar'da Bulunan Tüm Okullar (1923-1950).....	171
1.3. Gülnar'da Ortaokul	172
1.4. Gülnar'da Millet Mektepleri	173
G. SONUÇ	174
H. KAYNAKÇA	183
İ. EKLER	188
A. Mersin'de Eğitim Kurumlarının Etkinlikleriyle İlgili Olarak Yerel Basında Yer Alan Haberler.	189
1. Yılsonu Temsilleri.....	189
2. Yardım Faaliyetleri.....	190
3. Okul – Aile Birliği Faaliyetleri	190
4. Diploma Töreni	190
5. İlanlar.....	191
6. Sınavlar	192
7. Öğretmen Etkinlikleri	192
8. Eğitim İşleriyle İlgili Bazı Etkinlikler	193
9. Üzücü Olay.....	194
11. Sağlık	195
12. Sosyal Yardım	195
13. Diğer Etkinlikler	196
14. Eğitim İle İlgili Yazılar	197
B. Cumhuriyetin 15. Yılında Mersin'den Eğitim Kurumları Fotoğrafları	199

GİRİŞ

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN EĞİTİM POLİTİKASI

1. KLÂSİK DÖNEM

1.1. Osmanlı Eğitim Sisteminin Özellikleri

Klâsik dönemde yaygın bir eğitim politikasının olmadığı görülmektedir. Sarayda ve ya çok az sayıda taşrada şehzadeler tarafından kurulan medreseler Osmanlı toplumunun eğitilmiş, okuryazar bir toplum olmasını sağlayamamıştır. Osmanlı toplumunun okuryazarlık konusundaki duyarsızlığı nedeniyle matbaa daha ilk icadını müteakip Osmanlı Gayri Müslimleri tarafından kullanılmaya başlanmasına rağmen, Müslüman toplum bunu 300 yıl sonra fark etmiştir. Ülkeye gelişinden sonra da 20 kadar hiç bir kitabın basılmamış olması Osmanlı eğitim sisteminin nasıl işlediği hakkında bir fikir verebilir.

1.2. Osmanlı Eğitim Sistemi İle Yetiştirilmek İstenen İnsan Tipi

Osmanlı medreselerinde yetiştirilmek istenen insan tipi, insanın genel tarifine, sosyal niteliğine ve devletin isteğine uygunluk arz eder. Bu insan; bilgili, becerikli, cesur, dayanıklı, vefalı, itaatkâr ve yardımsever; dinine bağlı ve devlete karşı iman niteliğinde teslimiyetçidir. Bu tipte insanlar yetiştirmek eğitimin genel amacı olarak öne çıkmıştır. Dinine bağlı olmak, devlete bağlı olmayı da güçlendirmiş, Osmanlı toplumu tevekküle dayalı bir toplum olarak devam etmiştir. Bu durum Osmanlı devlet anlayışının bir gereği olarak yüz yıllardır süregelen, “sorgulayan toplum “ olmayı ve demokratikleşmeyi de engellemiştir.

1.3. Medreseler

Medreseler klâsik dönemin en güçlü, ileri ve üst düzeyde örgün eğitim kurumlarıdır. Medreselerle temsil edilen ilmiye sınıfı, Osmanlı toplumunun en saygın sosyal sınıfını meydana getirmektedir. İlmiye sınıfının hem sivil halk, hem saray, hem de askeri sınıf üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Medreselerin bu saygınlığı -bilimsel özelliğini kaybetmiş olmasına rağmen- duraklama ve gerileme dönemlerinde de aynı şekilde devam etmiştir. Devletin yıkılmasında bu etkinliğin rolü de büyük olmuştur.

Kühü'l Ahbâr (1591-1598)'da müderrisliklerin ve kadılıkların rüşvet ile alınıp satılır hale geldiğini yazar. Yazar bu makamlara geçmekten amacın "mal mülk biriktirmek, siyasî otoriteye hoş görünüp kendi çıkarlarını gerçekleştirmek" olduğunu söyler⁽¹⁾

Mustafa Âlî eserinde çözüm yolunu da gösterir, "ilim yolunun düzelmesi", bilenle bilmeyenlerin bir tutulmayıp, bilenlere ve hak edenlere eğitim ve öğretim görevlerinin verilmesi ile mümkündür. ²

Sarayda bulunan eğitim kurumu Enderun Osmanlı devletinin siyasal bilimler öğreten yüksek okuludur. Ancak dışa kapalıdır. Öğrenci kaynakları ise tamamen devşirmeye dayalıdır. Bu yapısıyla ülkenin diğer eğitim kurumlarıyla her hangi bir ilişkisi yoktur.

Halkın açtığı ilkokul düzeyindeki okullar ise, 5-6 yaşlarındaki çocukların devam ettiği ve 4-6 yıl arasında süren ve dini eğitim veren küçük okullardır. Bu okulların masrafları çoğunlukla çocuk velileri ve ya hayırseverler tarafından karşılanır. Osmanlılarda en yaygın olan okullar da bunlardır. Ancak gerçek anlamda bir eğitim kurumu olmaktan çok uzaktır.

1.3.1. Medreselerin Düzeyleri.

Fatih Sultan Mehmet'in ortaya koyduğu medrese sistemi, sonraki devirlerde de model olarak kabul görmüştür. Medreselerin kesinleşmiş bir öğrenim süresi yoktur. Medrese eğitiminde benimsenen amaç, verilmesi gereken derslerin tamamının yeterli şekilde öğretilmesidir. Bu sağlanmadan öğrencinin ilerlemesi ve mezun olması söz konusu değildir. Bu kural, genelde eğitim sürelerinin 12 yıla kadar sürmesine sebep olmaktadır. Klâsik Osmanlı medreselerinin tamamında bu usul benimsenmiştir.

-
- (1) AKYÜZ, Yahya. *17. Yüzyıldan Günümüze Türk Eğitiminde Başlıca Düzenleme ve Geliştirme Çabaları* (Genel Özellikler ve Doğrultular) *XIII. Türk Tarih Kongresi 2002* (III. Cilt II. Kısım) , Ankara, 4-8 Ekim 1999, XIII. Türk Tarih Kongresi
- (2) .Akyüz. *age*

Klâsik dönemde Osmanlıların eğitim dili Arapça'dır. Medresede okutulan kitapların çoğunlukla Arapça yazılmış olması, eğitim dilinin Arapça olmasında önemli bir rol oynamıştır. Arapçanın baskınlığına rağmen Türkçe de kullanılmaktaydı ⁽¹⁾.

Klâsik dönem medreseleri içinde meslekî alanda eğitim ve öğretim yapan medreseler de vardı. Bunların başında Darüt-Tıplar gelmektedir.

2. TANZİMAT DÖNEMİ

2.1. Tanzimat Döneminde Eğitimin Genel Niteliği

Siyasi, ekonomik ve sosyal alanda birçok yenilikler vaat eden Tanzimat Fermanı, eğitim alanında da önemli yenilikler getirmiştir. Tanzimatın yenilikleri 1856 da Islahat Fermanı ile desteklenerek Meşrutiyete kadar devam etti.

Tanzimat dönemi eğitim sisteminin genel özellikleri şunlardır.

1. Küçük bir grup aydın tarafından da olsa, Tanzimat okulları kurulmaya ve geliştirilmeye çalışılmıştır.
2. Medreselere dokunulmamış, yeni okullarda ilk-orta-yüksek okullar şeklinde derecelendirme yapılarak, eğitim düzeyi sınıflandırılmıştır. Eğitimde bir "sistem" meydana getirilmeye çalışılmıştır. İlköğretim kendi haline bırakılırken, orta ve yüksek öğretimde yeni düzenlemelere gidilmiştir.
3. Eğitimde birlik sağlanamamıştır. Medreseler varlıklarını ve etkilerini sürdürürken Tanzimat Mektepleri ve askeri okullar kendi programlarını uygulayarak çok farklı bilgi, fikir, amaç ve dünya görüşünde insan yetiştirilmiştir.
4. İlk defa öğretmen yetiştiren okullar açılmıştır.
5. Azınlık ve yabancı okullarda da bir patlama meydana gelmiş, bu gelişme ise Osmanlı Devletinin parçalanmasını hızlandırmış, adeta felaketini hazırlamıştır.
6. Kız öğrenciler için örgün orta öğretim kurumları kurulmaya başlamıştır.
7. Programlarda, öğrenci kıyafetlerinde ve okul binalarında "okul özellikleri görülmeye başlamıştır.2

(1) Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Eser Nesriyat ve Dağıtım İstanbul. 1977

(2) Akyüz. *age*.

Tanzimat döneminde ilköğretim alanındaki ilk resmî çalışma 1847 yılında çıkarılan bir talimatnamedir. Bu talimatname “ *Eftâlin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini ne Veçhile İcra Eylemeleri Lâzım Geleceğine Dâir Sıbyan Mekâtibi Hâceleri Efendilere İta Olunacak Tâlimat* “ adını taşımaktadır⁽¹⁾

Bu döneme ait ders araçları içinde yazı tahtasından ve sıradan söz edilmemektedir. Yazılar divitle, kağıtlara yazılıyordu. İlköğretim alanındaki en önemli yenilik belki de 7 yaşına giren çocuklar için ilköğretimin mecburi tutulmasıydı.

Adı geçen, belgede, Sıbyan Mekteplerinde öğretmenlik yapacak olan kişilerin eğitim düzeyleri ve nitelileri hakkında bir bilgi yoktur. Bu hali ile Fatih dönemi ilköğretiminden geri görünmektedir. Yönetmelikte öğretmenlerin müfettişler tarafından denetleneceği ve onlara gerekli rehberlik hizmetlerinin verileceği belirtilmektedir.

Öğretmenlerin maddi durumları ile ilgili olarak, halkın katkısından söz edilerek eski usulün devam edeceği, ancak öğretmenlerin bahşiş, hediye ve kömür parası gibi paralar alamayacakları, öğretimin genelde ücretsiz olduğu ifade edilmektedir.

Tanzimat döneminin sonlarında (1869) devrin Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından çıkartılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi bazı yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Bu nizamnameye göre; her mahallede bir sıbyan mektebi açılacak ancak bina dahil tüm masraflar mahalle halkı tarafından karşılanacaktır. Bu mekteplerin öğretim süresi ise dört yıl olacaktır.

Gayrimüslimler kendi dinlerini okutacaklar ve Osmanlı Tarihi de azınlık dillerinde verilecekti. Bu Nizamnamede de devletin genel bütçeden ilköğretim için ödenek ayıramadığı görülmektedir.

(1)Berkey, Aziz. *Türkiye’de İlköğretim. 1839-1908*. S.28-35. Ankara. 1968

2.2. Usul-I Cedid (Eğitimde Yenileşme)

Klâsik Sıbyan Mektepleri varlıklarını sürdürürken, 1869 yılından itibaren Usul- 1 Cedid Mektepleri de açılmaya başlamıştı. Ancak bu çalışmaların ilk başlarda bir devlet politikası olarak ele alınmayıp, bazı kişisel çabalarla ortaya çıktığı görülmektedir.

Takvim-i Vekayi’de bahsedilen bir habere göre, yeni usulde eğitilen 20 kadar çocuk padişah Abdülmecit’in huzurunda sınavdan getirilerek, başarıları padişaha da gösterilmişti. Bu çocuklar, Beşerî Bilimlerde bir yılda ulaştıkları başarı yanında İslami Bilimlerden de sınavı başarmışlardı. Bu olayın ardından padişah, ülkedeki tüm okulların bu usule göre düzenlenmesini emretmişti. ⁽¹⁾

3. II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİNDE EĞİTİM

3.1. Abdülhamit II. Döneminde Eğitimin Niteliği

1876 yılında ilan edilen Kanun-ı Esasinin 15. maddesinde “ Her Osmanlı vatandaşı genel ve özel öğretim hakkına sahiptir.” Denilmekteydi. 16. maddesi ise “ Her çeşit okul devletin denetimi altında tutulacak, inanç işleri ile ilgili eğitim dışında, Osmanlı uyrukluların eğitiminde birlik sağlanacaktır.” İfadesi yer almaktaydı.

Mecburi ilköğretim de Meşrutiyet Anayasasında yer almıştır. Bu anayasanın 144. maddesinde şöyle denilmektedir. “ Osmanlı efrâdının kâffesince tahsil-i maarifin birinci mertebesi mecburi olacak ve bunun derecât ve teferruatı nizam-ı mahsus ile tayin kılınacaktır.” ⁽²⁾

II. Abdülhamit döneminde Eğitim alanında yapılan çalışmaları şu şekilde özetleyebiliriz. ³

- Eğitimde yaygınlaşma alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Yeni okullarla birlikte bir çok meslekî okul da açılmıştır.

(1) Akyüz, Yahya. Prof. Dr. *A.g.e.*

(2) Akyüz, Yahya. Prof. Dr. *Türk Eğitim Tarihi* s. 252 A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları no 160. Ankara 1989

(3) Akyüz, Yahya. Prof. Dr. *age* s. 252

- Okullaşma yaygınlaşırken, nitelikli eğitim için gerekli çaba gösterilememiştir.
- Programlar hayata dönük olarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Din ve ahlak derslerinin saatleri arttırılmıştır.
- Öğretmenlik mesleği ile ilgili olarak yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.
- Osmanlı toprakları üzerindeki eğitim kurumlarını ve onların durumlarını gösteren eğitim yıllıkları (Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye) çıkarılmıştır.

1904 itibari ile ilkokulların para kaynakları şunlardır.

1. Var ise avâız parasından miktarı belli olmayan bir pay.
2. Hayırlı işlere vasiyet edilen paralardan bir hisse,
3. Verilirse yerel halkın kurban derileri ve fitreleri.
4. Salma.
5. Öğrencilerden alınan ücret.
6. Varsa ve evkaf idaresinden alınabilirse evkaf-ı münderise gelirleri.⁽³⁾

Bu gelirler içinde kesinlik arz edenler sadece salmalar ve öğrencilerden alınacak ücretlerdir. Evkaf-ı Münderise, yıkılmış ve sadece bir kısım gelirleri ortada kalmış vakıflardır. II. Abdülhamit 1880 yılında çıkardığı bir fermanla bu tür vakıfların gelirlerini ilkokullara harcanmak üzere Maarif Nezaretine devretmişti.

3.2. Abdülhamit Döneminde Eğitim Teşkilâtı

Darümualliminlerin kuruluş düzeni ve 1869 Tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesindeki öğretmen yetiştirme ile ilgili hükümler 1891 de değiştirilmiştir. Yeni değişiklikle Darümuallimin'in idadi şubesi kapatıldı. Bu okullar İptidaiye, Rüştüye, Âliye şubeleri şeklinde ve her şube 2 yıl olarak yeniden düzenlendi. Rüştüye şubesine iptidaiye ve idadi mezunları sınavsız alınırlardı.

Prof. Dr. Yahya Akyüz, yukarıda adı geçen eserinde Taşrada mahalle imamlarının yeni okulların açılmasını engellediği ve öğretmen okullarından mezun olanların köylerde görev alamadıklarını ifade etmektedir. Prof Akyüz, mezun

olanların köylerde görev alamadıkları için, öğretmen yetiştiren okulların bir süre kapalı kaldığını da yazmaktadır.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye. Hicri 1318. (1900-1901) II. Abdülhamit döneminde çıkartılan bir talimatname ile öğretmen okulu mezunu olmayanların, öğretmenlik yapamayacaklarını karar altına aldığını göstermektedir. Ancak bu durum Cumhuriyetin ilk çeyreğinde bile gerçekleştirilememiştir.

1869 Nizamnamesinin bazı bölümleri, 1898-1899 tarihli Maarif salnamesinde yer almıştır.

4. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM

4.1.İkinci Meşrutiyet Döneminin Eğitimin Politikası

II. Meşrutiyet yöneticilerinin, devlet gücü ile geliştirmek istedikleri eğitim çabası maliyet engeline takıldı. “ taşra okullarında görülen 70.000 öğretmen açığının kapatılması mümkün olmadığı gibi, okul ve öğretmen evi yapımı gibi giderleri karşılamak imkânı da yoktu.

II. Meşrutiyet idarecileri eğitimi bu çıkmazdan kurtaramadıkları gibi yeni bir “Maarif-i Umumiye Kanunu” çıkarabilmek için de 4 yıl uğraştılar. Ancak başaramadılar. Kanun yerine 1913 yılında “ Muvakkat Kararname” yürürlüğe konuldu. Bu Kararnamenin adı *Tahsil-i İptidai Kanun-u Muvakkati*. (İlk öğretim İçin geçici kanun) idi.. Bu geçici kanun T.C. tarafından da zaman zaman değiştirilerek uygulanmıştır. Kanunu önemli bazı maddeleri şöyle idi.

Madde: 1. İlköğretim zorunlu ve ücretsizdir.

Madde:3. İlköğretime dahil okullar şunlardır.

Anaokulları ve sübyan okulları

İlkokullar

El İşleri ve zanaat okulları

Madde: 8 Her kariye ve mahallenin bir okulu olacaktır.

Madde: 9. Okul kurmak için gereken arsanın bulunması, okul binasının yapılması, öğretmenlerin maaşları, okulların her türlü masraflarının ve ders

araçlarının temini, dershanelerin ısıtılması ve hademe ücretleri kariye ve mahalle ahalisinin zimmetine mahsus olacaktır.

Madde: 40. Kariyelerde ihtiyar meclisleri, nahiyelerde nahiye meclisleri kariye ve nahiyelerin eğitim işlerinden sorumludur.⁽¹⁾

II Meşrutiyet döneminde, bütün mali sorunlara rağmen eğitim alanında bazı yenilikler de getirilmiştir. Bunlardan birisi de kadınların devam ettikleri “ İnas Darülfünunu” adı ile bir çekirdek üniversite idi. Bu dönemde bazı okullar da Evkaf Nezaretinden alınarak Maarif Nezaretine devredildi.

Meşrutiyet döneminde:

İstanbul Darülfünununa Almanya’dan Profesörleri getirildi.

Spor ve el işi okullara girdi

Okullarda serbest tartışma ortamı meydana getirildi.

Laik ahlâkın temelleri atıldı

Sınırlı düzeyde de olsa karma eğitime geçildi

Deney, okul programlarında yer almaya başladı

4.2. II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimin Niteliği

1913 yılında yapılan girişilen eğitimi yeni usulde yaygınlaştırma çabaları, öğretmen yetersizliği engeline takılarak, beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Yeni okullar açılmadığı gibi mevcut okullarda yapılacak yeniliklerin, eski öğretmenlerle sağlanmaya çalışılması, eski sistemin egemenliğini sürdürmesiyle sonuçlanmıştır.

Okullarda teftiş yaparak kanaatini bildiren bir müfettiş 1914 İstanbul’undaki ilk öğretimi şu şekilde tablolastırmaktadır. “ Bu mekteplerde yetişecek, dimağları fersudeleşmiş, şahsiyet ve maneviyatları çökmüş, maneviyatları gibi cisimleri de zaaf ve inhitata uğramış biçare yavrucakları yarımın genç ve hür fikirli, demir pazulu, şahsiyet ve irade sahibi, azimkar ve faal bir unsurun, bir nesl-i halaskarın müstakbel analığına namzet farz etmek boş bir hülyadır.”⁽²⁾

⁽¹⁾ Edis, A. Bedri. *Notlu Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkatı*. İst. 1946

⁽²⁾ Osman Ergin. *Türk Maarif Tarihi* cilt 3-4 sayfa 1411 . İstanbul.1944

Abdullah Cevdet de gezdiği okullar hakkında yazdığı yazıda okulların eğitim ve öğretim için çok elverişsiz olduklarını ve bu duruma kimsenin müdahale etmediğini yazmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki Maarif Nezareti sadece yasalar ve talimatnamelerle sorunu çözmeye çalışmaktadır. Abdullah Cevdet bir okuldan bahsederken ” İstanbul’da bunun gibi 200 maktel (katlı yeri) vardır. “ demektedir. (1)

İlköğretim imparatorluğun diğer yerleri ve Anadolu’da da tam bir felakettir. 1910 yılına Adana’nın Hassa İlçesinde birkaç okul gezen gazeteci Ahmet Şerif , “ Hocalara ve çocuklara baktım, böyle bir malzeme ile inşa edilecek geleceğin tam bir üzüntü ile düşündüm.” (2)

4.3. Meşrutiyet Döneminde Yüksek Öğretim

Maarif Nezareti 1912 yılında hazırladığı bir Nizamname³ ile yüksek okulların amaçlarını “İlim ve fenlerin hem yayılmasına, hem ilerlemesine hizmet eden yüksek ilim müessesesi“ olarak yeniden belirledi.

Yukarıda bahsedilen nizamname ile darülfünunlar beş şubeye ayrılmıştır.

Ulûm-ı Şeriye

Ulûm-ı Hukukiye

Ulûm-ı Tıbbiye

Fünûn

Ulûm-ı Edebiye,

Ulûm-ı Edebiye şubesi felsefe, Tarih, Coğrafya, Ulûm-ı İçtimaiye, Edebiyat ve El sine kısımlarımdan meydana gelmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Tıp bölümü dışındaki bölümlere çok sayıda yabancı profesör getirildi. 8 alman ve 1 Macar profesör Edebiyat Fakültesinde görev alırken, Avrupa’da öğrenim gören bazı Türk aydınları da kuruma müderris yardımcısı olarak atandı.

(1) Akyüz . *Türk Eğitim Tarihi*. 295)

(2) Akyüz, Yahya. Prof Dr. *Türk eğitim Tarihi*. Sayfa. 298

(1) Unat, Faik R. *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. Ankara. 1964. s.200

Değişikliklerin daha çok rastlandığı fen ve edebiyat bölümlerinde, hocalara müderris, bölümler fakülte denilmeye başlandığı görülmektedir. Yine bu dönemde Darülmesai denilen enstitülerin de açıldığı görülmektedir.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, bu dönem uygulamaları ve Almanya'ya yakınlaşma konusunda, **Maarifte Bir Siyaset** adlı eserinde Darülfünunların ilim yuvası olmaktan çıktığını ve karmaşa içinde bırakıldığını yazmaktadır. “Artık Darülfünun ne tâbi bir mektep, ne de müstakil bir müessese idi: şeklen yarı bir muhtariyete mazhar olmuş, manen anarşiye uğramıştı.”⁽¹⁾

1915 yılında İnas Darülfünunu adıyla kızlara özel bir yüksek okul açıldı. Bu kurumun ilk öğrencileri kız idadileri ve İstanbul Darülmualimat mezunlarından meydana geliyordu. İnas Darülfünun 1917 de ilk mezunların verdi. 7 edebiyat, 3 Riyaziye, 8 Tabiiyat olmak üzere 18 kişiden meydana gelen ilk mezunlardan kişi başarı derecelerine göre İstanbul İnas Sultanilerine, diğerleri de Anadolu'daki Darülmualimat müdireliklerine atanmıştır.

Meşrutiyet döneminde açılan diğer yüksek okullar ise şunlardır.

1. Orman Mekteb-i Âlisi (1909)
2. Dişçi Mektebi (1909)
3. Kadastro Mekteb-i Âlisi (1911)

4.4 Meşrutiyet Döneminde Meslekî Eğitim

Osmalılarda ilk meslek okulu Mithat Paşa tarafından 1860 yılında kuruldu. Yetim ve yoksul aile çocukları toplandı. Yetimhane ve iş evi niteliğinde olup ordunun ihtiyaçlarına yönelik üretim yapılmaktaydı. Terzilik, ayakkabıcılık, araba yapımıcılığı, değirmencilik, matbaacılık ve dokumacılık alanlarında eğitim ve üretim verildi. Sonraki yıllarda açılanlar da ordu ihtiyaçlarının üretilmesinde çalıştırıldılar.

1).TEKELİ, İlhan. Prof. Dr. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Eğitim Maddesi. Cilt 3. Sayfa 70-71

Diyarbakır'da da 4. Ordunun giyim ihtiyaçlarını karşılanması için bir atölye ve okul kuruldu. Meslek okullarında kendi meslek alanında başarılı olan usta öğreticiler öğretmen olarak görev yapıyordu.

Diğer okullar gibi bu meslek okulları da devletin her türlü desteğinden uzak, kendi üretimleri dışında çevre halkının yardım ve katkılarıyla devam etmiştir. Diyarbakır'daki meslek okulunun 18 köyü ve 21 dükkanı bağış yoluyla elde edilmişti.

Mithat Paşa'nın bu okullara öğrenci alımı için koyduğu yetim ve fakir öğrenci alımı kuralı 1927 yılına kadar devam etti.

II.Meşrutiyet döneminde mesleki eğitime daha fazla önem verildiği görülmektedir. Bu dönemde açılan başlıca meslekî ve Teknik Okullar şunlardır.

Polis Mektebi. (1909)

Maliye Memurları Mektebi. (1911)

Belediye Memurları Mektebi. (1911)

Evkaf Memurları Mektebi. 1911)

Sıhhiye Memurları Mektebi (1912)

Amelî Ticaret Mektebi (1913 den sonra Vilayetlerde açılmıştır.)

Darülbedayi (Tiyatro Mektebi) 1914

Şimendifer Memurları Mektebi 1915

Orman ameliyat Mektebi. 1915

Darülelhan (konservatuar) . 1916

Darüleytamlar (Yetim yurtları) 1914

Özalp, Reşat. *Türkiyede Erkek Meslek ve Teknik Öğretim Kurumları*. Seri mek. MEB Teknik öğretim dergisi. 1952. Sayı: 106, mek. 121

4.5.Meşrutiyet Döneminde Özel Öğretim

Meşrutiyet döneminde yerli özel öğretim kurumlarının sayısı artmıştır. 1915 yılında Özel Öğretim yasası çıkarılmıştır. Azınlık okulları şekliyle yaygınlaşmış olan yabancı özel okulların sayısında da belli bir oranda azalma gözlenmiştir.

Yerli özel okulların açılmasında, Türk çocuklarını yabancı özel okullardan kurtarma amacı taşıyan cemiyetler etkin olmuşlardır. 1909 da kurulan Osmanlı İttihat Mektepleri Cemiyeti bunlardan birisidir. Bu cemiyet dışında Özel okul kurucuları da Osmanlı Mektepleri Tevhid-i Mesai Cemiyeti adıyla bir cemiyet kurmuşlardır. Cemiyet kendi adına bir idadi açmıştır.

4.5.1. Özel Azınlık Okulları

Osmanlı Devleti, gerileme döneminden itibaren açık ve ya gizli, azınlıklara daha fazla özgürlük tanımak zorunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak azınlık okullarının sayıları ve etkinlikleri artmış ve devlet bunları bir türlü denetim altına alamamıştır.

Birinci Dünya Savaşının başlaması ile bir kısım topraklar kaybedilmiş, diğer yandan da bir kısım azınlık okulları da kaybedilen topraklarda kaldığı için, sayı azalmıştır. Ermeni Ve Rum okulları da bu bağlamda ele alınarak, sayılarının da azalması ile müdahale edilebilir hale gelmiştir. Bu gelişmelerin sonunda 1915 yılında yabancı özel okullarla ilgili yasa çıkarılmıştır. Bu yasaya göre azınlıklar ancak kendi oturdukları mahalle ve ya köylerde okul açabileceklerdir. Okulda öğretim kendi ana dillerinde yapılabilmele birlikte, Türkçe, Türk tarihi ve Türkiye coğrafyası Türkçe olarak ve Türk öğretmenler tarafından okutulacaktır. Okullar Maarif Nezareti ve Mülkiye amirleri tarafından sürekli denetlenecektir.⁽¹⁾

1913-1914 yıllarında Osmanlı topraklarındaki Rum, Ermeni ve Musevi okullarının toplam sayısı 2596'dır. Öğretmen sayısı ise 4000'in üzerindedir.⁽²⁾

(1) Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. Cilt 3-4, sayfa 1446-1482) İstanbul. 1944

Osmanlı topraklarındaki azınlık okullarının yanı sıra yabancı özel okullar da önemli bir yekun tutmaktaydı.² Osmanlı topraklarında ABD, Alman, İtalyan, Rus, İngiliz ve Fransız okulları ülkenin değişik yerlerinde faaliyet göstermekteydi.³

4.5.2. Yabancı Okullara Karşı Önlemler

Osmanlı aydınları yabancı okulların gerçek niyetini anlamışlar ve buna uygun önlemleri de almak için harekete geçmişlerdir. “Yabancı okulların, görünüşte Gayri Müslimlerin haklarının korunması adı altında elde edilen bir takım imtiyazların, elde edilen haklar çerçevesinde kurulan mekteplerin bir çoğu siyasi baskıların iç destekçisi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.”⁴

Yabancı okulların etkilerini azaltmak amacıyla Osmanlı okullarından mezun olmayanların, yabancı okullarına kabulü yasaklandı. Hükümetten izin almadan herkesi kabul eden misyoner okulları 1888 de kapatıldı. 1915 de çıkarılan Mekatib-i Hususiye Nizamnamesi ile yasal tedbirler alındı. Türkiyeli cemaat ve cemiyetlerin açtığı okullara öğrenci kabulü de Türkçe Eğitim öğretim kadrosu vb yönünden denetim altına alındı. Bu çabalar, İttihat ve Terakki Fırkasının Milliyetçilik düşüncesinin bir sonucuydu.⁽⁵⁾

Mondros Mütarekesinden sonra ise yabancı özel okullar yeniden artmaya başlamıştır. 1913-1914 öğretim yılında yabancılara ait 215 ilkokul ve 806 öğretmen, 80 orta dereceli okul ve 1600 öğretmen vardır. Bir tane de yüksek okul vardır

(2) O.Ergin. *AGE*.

(3) Tekeli, İlhan. *AGE* 653 3. Cilt

(4) Salih Zeki Zengin. *Belleten*. 261. Cilt LXXI. Yıl Ağustos 2007.

(5) Tekeli, İlhan. *AGE*, 655

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN EĞİTİM POLİTİKASI VE UYGULAMALAR

I. KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİNDE EĞİTİM

1. Kurtuluş Savaşı Döneminde Eğitimin Durumu

Öğretmenler ülkenin aydınları olarak kurtuluş savaşında yerlerini almışlardır. Bu katılım savaşın her kademesinde etkin olarak görülmüştür. Ülke genelinde yayılan mitingler öğretmenlerin etkinlikleri ile düzenlenirken, kongrelerde de öğretmenler yerlerini almışlardır. Bizzat milis kuvvetleri kurarak askeri mücadeleye katılan çok sayıda öğretmen vardır. Mesela, Erzurum kongresinde 5, Sivas kongresinde 1, İlk TBMM de 30 öğretmen delege katılmıştır.

Kurtuluş Savaşı döneminde eğitim, iki başlı ve iki bakanlı olarak bir süre devam etmiştir. İstanbul yönetiminin kontrolünde olan yerlerde Osmanlı idaresi, Ankara'nın yönetiminde olan yerlere ise TBMM yönetimi işleri yürütmüştür.

İlk TBMM hükümeti Mayıs 1920'de kuruldu. TBMM hükümeti Maarif Vekilliğini de hemen tesis ederek ilk bakan olarak Rıza Nur'u görevlendirdi. Hükümetin eğitim ile ilgili programı ise özetle şöyleydi:

- Çocuklarımıza verilecek eğitimin dini ve milli bir duruma getirmek
- Çocuklarımızı üretici duruma getirerek kendine güvenen, iş kurabilen kişiler olarak yetiştirmek, okullarımızın ve eğitim kurumlarımızı bilimsel çağdaş temeller üzerine yeniden kurmak.
- (...)
- Bugünkü ilk işimiz ise eldeki okulları muhafaza etmektir.

M. E. Bakanı Rıza Nur programı açıklarken” tabi şimdi hiçbir şey yapamayacağız. Bu vartadan kurtulana dek eldekini korumak için iyi idare için çalışacağız.”¹

AYAZ, Nevzat . *T.C. Milli Eğitimi*. Ankara MEB Basımevi 1948. Sayfa 122

TBMM hükümetlerinde 1924 yılına kadar Maarif Vekilliği yapan isimler ise şunlardı.

1. Dr Rıza Nur Mayıs- Aralık 1920.
2. Hamdullah Suphi. Aralık 1920- Kasım 1921.
3. Mehmet Vehbi. Kasım 1921- Kasım 1922.
4. İsmail Sefa. Kasım 1922- Mart 1924

Kurtuluş Savaşı yıllarında eğitim ve öğretim işleri büyük ölçüde aksamıştır. Anadolu'da okullar kapanmış, ülkenin içinde bulunduğu zor şartlar sebebiyle eğitimle ilgilenecek pek ilgili-yetkili kalmamıştır. Bazı öğretmenler de okulları bırakarak Millî Güçlere katılmıştır.

Eğitim- öğretim işine vatanın düşmandan temizlenmesi kadar önem veren TBMM yönetimi, Okulların eğitim ve öğretime devam edebilmeleri için 7 Mart 1921 tarihli bir yasa ile öğretmen öğrenci ve medrese öğrencilerinin askerlikleri tecil etti.

2. Birinci Maarif Kongresi

Bu olumsuz şartlara rağmen, Sakarya Savaşı öncesi Ankara'da bir Maarif kongresi toplanabilmiştir. 15 Temmuz 1921 tarihinde toplanan kongreye Mustafa Kemal katılmış ve bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma Mustafa Kemal tarafından ileride kurulacak yeni devletin eğitim politikası için ipuçları vermektedir. Mustafa Kemal Paşa kongre konuşmasında, eğitim sistemimizin millî bir anlayışa kavuşturulmasını ister.

Birinci Maarif Kongresinde Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmada eğitimin temel çerçevesini şu şekilde çizer.⁽¹⁾ Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarih-i tedenniyatında (geri kalmışlık tarihinde) en mühim bir etken olduğu kanaatindeyim. Onun için Millî bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fitriyemizle (doğuştan sahip olduğumuz

ARIBURUN, Kemal. *Millî Mücadele*. (İnkılâplarla ilgili kanunlar, Esbab-ı Mucibeleri ve Meclis Görüşmeleri ile) Cilt 2, sayfa 19. Ankara 1957.

özellikler) hiçbir ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilecek bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i Millîye ve tarihiyemizle mütenasip (uyumlu) bir kültür kastediyorum.(...)”

“ Onlara bilhassa mevcudiyeti ile hakkı ile birliği ile tearuz eden bilumum yabancı anasırla mücadele lüzumu ve efkâr-ı Millîyeyi kemal-ı istiğrak ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir.”¹ Sözleri ile eğitime nesle verilmesi gereken bilince işaret etmiştir.

Birinci Maarif Kongresi, savaş nedeniyle önemli kararlar alamadan erken bitmiştir. Kongrede ilköğretim programları, Orta öğretim programları, köy öğretmeni yetiştirilmesi konusu ele alınmışsa da bir sonuç alınamamıştır. Kongreye TBMM kontrolündeki bölgelerden 250 öğretmen katılmıştır. Kongre, yapılabilmiş olması ve Mustafa Kemal Paşanın fikirlerini açıklaması yönünden önem taşımaktadır.

Bu dönemde İstanbul Hükümetleri, öğretmenlerin ve öğrencilerin Anadolu hareketine katılmamaları için önlemler almaya çalışmışlar, okullarda eğitimi de bu doğrultuda düzenlemeye çaba göstermişlerdir.

İstanbul’da Maarif nezareti birçok öğretmeni ittihat ve terakki yanlısı diye işten uzaklaştırmıştır. Maarif Nazırı olan Ali Kemal (1919 Mart- Mayıs) bu uygulamalarda önemli rol oynamıştır.

İstanbul Darülmuallimin mezunları Kurtuluş Savaşını destekleyecekleri korkusuyla Anadolu’ya atanmadılar. 1920 de Nisan - Temmuz arasına Maarif Nazırı olan Rumbeyoğlu Fahrettin okul kitaplarından Türk kelimesini kaldırarak Osmanlı kelimesini kullandı. 1 Kasım 1922 de Saltanat kaldırılınca Osmanlı hükümeti de ortadan kalkmış oldu.

(1) ERGÜN, Mustafa. *AGE*.

Dönemin Osmanlı Hükümetlerinde Maarif Nazırlığı yapan isimler şunlardır.¹

1. Ali Kemal. Mart- Mayıs 1919
2. Sait. Mayıs 1919- Mart- 1920
3. Abdurrahman Şeref. Mart-Nisan 1920
4. Rumbeyoğlu Fahrettin. Nisan-Temmuz 1920
5. Hadi Paşa. Temmuz- Ekim 1920
6. Sait. Ağustos 1921- Ekim 1922

3. Kurtuluş Savaşı Döneminde Yabancı Okullar

Batılı devletleri azınlıklar üzerinden memnun etmek eksenli 18 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı ülkeyi tam bir Azınlıklar Cenneti haline getirmişti. Osmanlı Yönetimi Paris Konferansında “ne kadar Batılı” olduğunu göstermek çabasının zirvesindeydi. Bu amaçla olabildiğince tavizkar kararlar almışlardı.

Venezelos Şubat 1919 de Paris’te gazetecilere verdiği beyanatta Aydın ve Bursa illerinde 652 Rum Okulu ve bu okullarda 91 548 öğrenci bulunduğu iddiasında bulunmuştu. Tüm Anadolu’daki Rum okullarındaki öğrenci sayısının 187577 olduğunu iddia etmekteydi.²

Karadeniz bölgesinde de bu okullardan çok sayıda bulunuyordu.

Rum okulları, çevrelerini Rumlaştırma, Yunan İşgalini kolaylaştırma, Trabzon ve evresinde bir Pontus Rum Devleti kurulması amacına hizmet etmekteydi. Bu okullar fener Rum patrikhanesine bağlı papazlar tarafından yönetiliyordu. Merzifon’daki Amerikan Kolejinin Türkçe öğretmeni Zeki Bey okulun yıkıcı faaliyetlerde bulunmasını ihbar ettiği için öğrenci ve öğretmenler tarafından şehit edildi.⁽³⁾

(1) BERKER,Aziz . *Türkiye’de İlköğretim*. 1839-1908 Ankara, 1968

(2) Akyüz, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı Ve Fransız Kamuoyu*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. 1975

(3) Akyüz, *age*

Maarif Vekili Hamdullah Suphi Şubat 1921 de TBMM de yaptığı bir konuşma ile yabancı okulla hakkındaki değerlendirmesini açıklamıştı. “ Bazı mahzurları olmasa, Türkiye dâhilinde tek ecnebi mektep bırakmam. Fakat bu, dâhili olduğu kadar harici bir meseledir. Amerikan mekteplerini kapattığımız gün Amerika üzerinde bunun akisleri ne olacaktır mütalaa etmeliyiz. İtalyan mekteplerini kapattığımız zaman keza hâsıl olacak tesirâtı nazar-ı dikkate almalıyız. Demek ki elimizde bir çare vardır, o da mekteplerimizi, ailemizi ecnebi mekteplerinden müstağni bırakacak bir surette yükseltmektir. Kendi mekteplerimiz lazım gelen irfan ve terbiyeyi temin etti mi emin olunuz bir tek aile çocuklarını ecnebi mekteplerine yollamaz.”¹

Tanrıöver’in bu endişelerine rağmen Anadolu’daki bütün yabancı okullar Mart 1921 de TBMM tarafından kapatıldı.

(1) Ergin, Osman. *Türk Maarif Tarihi* 1-2, s. 191

II. CUMHURİYET DÖNEMİ

A. CUMHURİYETİN İLK 15 YILINDA (1923-1938) EĞİTİM ALANINDAKİ GELİŞMELERE BİR BAKIŞ

İstiklal Savaşı döneminde eğitim alanında yapılamayanlar, savaşın kazanılması ile birlikte başarılmaya çalışılmıştır. 1921 yılında yapılan I. Maarif Kongresinde yaptığı konuşma ile yeni devletin eğitim politikasının genel sınırlarını çizen Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet okullarını bu amacına yönelik olarak düzenleme çabasına girmiştir.

Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminin oluşmasında etkin olan genel sebepleri şu şekilde tasnif etmek mümkündür.

1. Siyasal, toplumsal, kültürel, hukuksal ve ekonomik alanlarda önemli değişiklikler yapmak zorunluluğu vardır. Ancak her birisi bir inkılâp düzeyinde olan bu değişimin halk tarafından benimsenmesini sağlamak gerekmektedir. Oysa nüfusun ancak % 10 kadarı okuma yazma bilmektedir. Bu nedenle eğitim işleri ülkenin en başta gelen sorunudur. Bir başka deyişle, İnkılâpların yaşaması eğitimdeki başarıya bağlıdır.

2. Osmanlı'dan devralınan okullar ve eğitim sistemi ile bu sorunu çözmeye imkânı yoktur.

3. Türkiye Cumhuriyeti, varlığını emanet edeceği “fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür” nesilleri yetiştirebilmek için, kendi eğitim sistemini kurmalıdır.

Cumhuriyetin idealine bağlı bir nesil yetiştirmek amacına yönelik olarak, sırası ile şu işleri gerçekleştirmiştir.

1. Mustafa Kemal Paşa, eğitim işine bizzat el atarak, başöğretmenliğe soyunmuş ve öğretmen olarak işe başlamıştır.

2. Tevhid-i Tedrisat Yasası çıkarılarak eğitimde birlik sağlanmıştır.

3. Eğitim Laikleştirilmiştir.

4. Dil ve tarih konuları Türk Milliyetçiliği yönünde düzenlenmiştir.

5. Harf İnkılâbı yapılmıştır.

6. Karma eğitime geçildi. İmkânlar birleştirilerek eğitimin kızlara da ulaşması sağlanmıştır.

7. Köy eğitimine önem verilmiştir.

8. Çağdaş, demokrat laik insan tipi yetiştirmek için programlar yapılmıştır.

Tüm çabalara rağmen eski sistem ve eski kadroların etkisi devam etmiştir. Hatta bu devam ediş sebebiyle plânlanan eğitim hedeflerine bir türlü ulaşamamıştır. Bu gün hâlâ eğitimde sistem tartışmaları devam etmektedir. Arayış yeni metotları hayata geçirmek yönünde olmayıp, deneme yanılma; karşı olmak-yandaş olmak yöntemiyle bir kavga alanı olarak sürüp gitmektedir.

1. Cumhuriyetin Eğitim Amaç Ve İlkeleri

Türkiye Cumhuriyetinin bütün kurumlarını kendi düşünce ve kanaatlerine göre düzenlemeye gayret gösteren Mustafa Kemal Paşa, eğitim sistemi oluşturulurken de kendi düşünce ve kanaatlerini kurumlaştırmaya çaba göstermiştir. Eğitim konusundaki görüşleri Temmuz 1921 de Ankara'da toplanan I. Maarif kongresinde büyük ölçüde belli olmakla birlikte, değişik yer ve zamanlarda yaptığı konuşmalar da bu konuya ışık tutmaktadır.

“ Çocuklarımızın ve gençlerimizin göreceği tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine, ananat-ı Millîyesine düşman olan bütün anasırla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.”⁽¹⁾

Cumhuriyet yönetiminin eğitimden beklediği amaç, her seviyedeki okullarda demokratik ve Cumhuriyetçi ideolojiye bağlı bir insan yetiştirmektir. Maarif Vekâletinin 19 Aralık 1923 tarihli genelgesinde bu konuda şöyle denilmektedir. “Mektepler Cumhuriyet esaslarına sadık kalmayı telkine mecburdur.” 8 Eylül 1924 tarihli bir başka genelgede de: ”çocuklarımız kalplerinde ve ruhlarında Cumhuriyet için fedakâr olmak mefkûresini taşımalıdır.” Denilmektedir.

(1) 1 Mart 1922 TBMM üçüncü toplantısını açış konuşmasında. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi* D. 1, C. 18, S. 2)

Bakanlık, 1927 yılı Mayısında yayınladığı bir genelge ile bu konuya ağırlık verilmesi gerektiğini yinelemektedir. “Müdür ve muallimler gençlerin memleketimiz ve Millî cemiyetimiz için hazırlanmaları lazım geldiğini daima hatırlamak, tedris ve terbiyevi faaliyetlerine Türkiye’yi ve Türklüğü mihver ve merkez ittihaz etmek mecburiyetindedirler. Her fırsatta Türkiye Cumhuriyetinin suret-i tesisini anlatmak ve Cumhuriyeti sevdirecek her fırsattan istifade eylemek bütün mektep müdür ve muallimlerinin müşterek vazifesidir...”⁽¹⁾

1929 yılına ait bir genelgede bu istek tekrarlanmaktadır. “sizler Türk azim ve enerjisinin altı yüz sene hakiki istikametini niçin ve nasıl kaybettiğini çocuklara anlatırken daima bu asil Cumhuriyet neslinin yaratacağı dünyayı düşüneceksiniz.”

1931 yılında yayınlanan konuya ilişkin bir bakanlık genelgesi de aynı yöne dikkat çekmektedir. “her dersin asıl amacı öğrencileri millî hayata intibak ettirmek ve onları Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyetine azami derecede bağlı ve azami derecede faydalı birer vatandaş haline getirmektir.”

Aynı yılın bir başka genelgesi ise şöyledir. “Türk Mektebi eline teslim edilmiş olan her Türk çocuğunu Cumhuriyet rejiminin psikoloji ve ideolojisini tamamıyla kavramış, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azami derecede faydalı bir Türk vatandaşı haline getirmeğe mecburdur.”

Bu genelgelerden de anlaşıldığı gibi, okullar binlerce yıllık padişahlık rejiminin genç beyinlerden tamamen silinmesini ve cumhuriyet bilincinin yerleşmesi için her türlü çalışmanın yapılmasını sağlamakla görevlidir. Öğretmenlerden de bu bilinçlenmeyi en iyi şekilde sağlamaları istenmektedir.

Öğretmenlerden cumhuriyet kavramını bir ideolojik ölçüsünde vermelerini isteyen bir başka genelge de bakan Hasan Ali Yücel’e aittir. Mart 1939 tarihini taşıyan ve uygulanmak üzere valiliklere gönderilen bu genelgede, Millî Şef Devrinin

(1).AKYÜZ, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi. Başlangıcından 1988’e*. Ankara, 1989. A.Ü. Eğitim Fak. Yayını. Sayfa.365

başladığı bu dönemdeki istekleri şöyle ifade etmektedir: “ Mebus seçimi için ikinci müntehiblerin seçilmesine başlanacağı şu günlerde Cumhuriyet idaresinin feyizleri CHP umdeleri, kurtuluş, inkılâp ve terakki yollarında bu umdelerin isabetli tesirleri ve semereleri, intihap işlerine karşı alakanın ve intihaba iştirakin en mühim vatani ödevlerden olduğu mebusluk ve BMM mevzuları etrafında bütün okullarımızda öğretmenler tarafından talebeye dersler ve konferanslar verilerek talebenin etraflı surette aydınlatılmalarının temini...”

Yeni bir kültür ve yeni bir millet yaratmak düşünceleri, Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının temelini meydana getirir. Ulusal Kurtuluş Savaşı, hem maddi yönü ve hem da manevi yönü ile tamamen millete dayanan bir savaştır. Bu savaşı zafere götüren güç de Türklük şuurudur. Bu zaferin kazanılmasından sonra, o savaşı kazanan milletin Millî şuru sanki yetersiz ve demode görülmüştür. Görülmüştür çünkü yeni bir ulus kavramı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada iki ayrı kavram karıştırılmıştır. Atatürk’ün Türk Milletinin Millî değerlerini araştırma-geliştirme çabaları, Türk Milletine benimsemekte zorlandığı yeni değerler empoze etme şekline dönüşmüştür. Bu çabalar eski düzen yanlıları tarafından dikkatle takip edilerek sürekli istismar edilmiş ve bir çatışma ortamı gizli-açık süregelmiştir.

Ülkedeki yenilik –aslında cumhuriyet- karşıtlarının istismarına açık olan anlayış, bir dönemde toplumun en aydın kesimi sayılan öğretmenlerin, zaman içinde toplumdaki kopmasına da yol açmıştır. Köylerde açılan okullarda plânlandığı gibi köyün üretimini geliştirecek, onları dünya ile irtibatlandırarak ekonomik ve sosyal gelişmelere öncülük edebilecek öğretmenler yetiştirilememiştir. Ülke genelinde çok sayıda öğretmene ihtiyaç duyulması, öğretmen yetiştirilmesinde gerekli titizliğin gösterilmesine engel olmuştur. Erbaş öğretmenlerle başlayan çabalar köy enstitüleri ile devam etmiş, ama nitelikli öğretmen yetiştirilememiştir. Bu yeni öğretmenler, yüzlerce yıldan beri oluşmuş toplum değerlerini bir kalemde silerek yerine yeni değerleri koymaya çalışmışlar, böylece her toplumun vermesi gereken normal tepkilerle karşılaşmışlar ve toplumdaki dışlanmışlardır. Öğretmenler gittikleri yerlerde “onlardan biri” olmak yerine, çoğu zaman onlara tepeden bakan, onları aşağılayan bir davranış içine girmişlerdir. Bu davranış toplumda zıtlaşmayı da beraberinde getirmiştir.

İyi eğitilmemiş öğretmenler, zaman zaman yaptıklarından fazla yıkım meydana getirmişlerdir. Öğretmenin her davranışı devleti temsil etmiş, kötüye yorulan her hareketin faturası da devlete çıkarılmıştır.

Mahmut Makal bir kitabında Cumhurbaşkanı Bayar ile görüşüğünü ve onun kendisine, “gittikleri köylerin hassasiyetlerine dikkat etmeleri ve köylüyle barışık yaşamalarını istediğini ancak kendinin, “ onlara uymaya değil onları değiştirmeye gittiğini söylediğini “ yazmaktadır.

6 Mart 1924 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitimin bütün birimlerinin birleştirilmesini, tek elden ve tek amaca yönelik olarak yürütülmesini sağlamak amacı taşımaktaydı.

Eğitimin birleştirilmesine niçin gerek duyulmuştu?

Osmanlılarda, eğitimde farklılaşma, 1773 de Avrupa örneğinde Askeri okulların açılmasıyla başlamıştı. Bu değişiklik Tanzimat döneminde sivil okullarda da başlamıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarında klasik Osmanlı eğitim kurumları olan medreseler, varlıklarını ve etkilerini sürdürürken, yeni tarzda okullar devlet eliyle açılmaya çalışılıyordu. Farklı bakanlıklara bağlı bu eğitim kurumları farklı amaçlara hizmet ediyorlardı. Maarif Nezareti tarafından idare edilen okullar cumhuriyet idealini benimsemişken Evkaf ve Şer’iye Nezaretine bağlı medreseler eski düzeni benimsiyordu. Bunlara ilave olarak yabancı okullar da kendi Millî çıkarlarına hizmet yolunda ülke birliğine zarar veriyorlardı.

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU

Yayın Tarihi ve sayısı: 06.03.1340-63, Numarası: 430

Madde1- Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur.

Madde2- Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar ve tedrisiye tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3- Şer’iye Ve Evkaf Vekâleti bütçesinden mekatip ve medarise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Osmanlı yönetiminde sürekli olarak taraftar bulan ve gücünü koruyan Evkaf ve Şer'îye Nezareti ve medreseleri Cumhuriyet yönetiminde yer bulamadı. Cumhuriyetin hedeflediği ve yukarıda Maarif Vekilleri tarafından zaman zaman yayınlanan talimatnamelerle izah edilen yeni insan tipi ile medrese eğitimin arasında çok büyük farklılıklar vardı.

Sonuçta, iki sistem bir birini rakip görüyordu ve birinin yaşaması diğerinin ortadan kalkmasına bağlıydı. Bu şartlarda ortadan kalkması gereken medrese anlayışı olmalıydı.

Ortada tarihi bir gerçek de vardı. Medrese, kurup yücelttiği ve dünyanın bir numarası yaptığı devleti yine kendi elleri ile yıkmıştı. Türkiye Cumhuriyetinin Medrese zihniyeti ile yaşaması mümkün görünmüyordu.

Eğitimin birleştirilmesi arzusu daha 1908 de meşrutiyet ile birlikte başlamış ancak araya giren savaşlar ve daha birçok zorluklarla bu başarılamamıştı.

1916 yılında İttihat ve Terakki Fırkası Genel kongresinde alınan bir karar ile Evkaf Nezaretinin elindeki okullar Maarif Nezaretine devredildi. Ancak medreseler kararın dışında tutuldu. Medreseler Evkaftan alınarak “ Bab-ı Meşihat'a” devredildi.⁽¹⁾

1924 yılında Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa, İsmet Paşa ve Kazım Paşa (Özalp)“ hilafetin kaldırılması kararını verdiler. Aynı toplantıda Hilafeti destekleyen ve eski Osmanlı Devletinden kalma Evkaf ve Şer'îye Nezareti ve medreselerin de kaldırılması kararlaştırıldı.⁽²⁾

Mustafa Kemal Paşa, 3 Şubatta (1922) İzmir'de halk ile sohbetinde, “milletimizin, memleketimizin darulirfanları olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır.” Diyordu.³

(1) BAŞGÖZ, İlhan. *Türkiye'nin Eğitim Çıkması ve Atatürk*. Syf.77.Kültür Bakanlığı Yayını. Başucu Kitapları 32. Başbakanlık Basımevi. 1995 Ankara. Sayfa 34.)

(2) Gazeteler. 24. 7,1924)

(3) Kocatürk, Utkan. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Atatürk Araştırma Merkezi, C. II, Ankara, 1997, s. 243)

Meclis, 3 Mart 1924 de 429 sayılı kanun ile Evkaf ve Şer'iyeye Vekâletini kaldırdı. Bu yasa çıktığı zaman ülke genelinde 479 medrese ve bu medreselerde kayıtlı 18000 öğrenci vardı. Resmi kayıtlara göre devam eden öğrenci sayısı ise 6000 idi. Yasanın yürürlüğe girmesi ile bu öğrencilerden isteyenlerin yeni okullara devamını sağlayacak önlemler de alındı.

Eğitimin birleştirilmesini sağlayan kanun da aynı tarihte 430 sayılı ile çıkarıldı. 431 sayılı yasa ile de Hilafet kaldırılarak Medrese eğitiminin ideolojik kaynağı da sona erdirildi.

Aynı tarihte “ Yüksek Diyanet Uzmanları “ yetiştirmek üzere “ İlahiyat Fakültesi ile İmam hatip Okullarının açılması da yasalaştı.

Mustafa Kemal Paşa, Temmuz 1921 de toplanan ilk Maarif Kongresinde yaptığı konuşmada:” Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en mühim bir amil olduğu kanaatindeyiz. “ diyerek bu günlerin işaretini vermişti.

Eğitim sistemini tepeden tırnağa değiştiren bu yeni yasaların uygulanmaya başladığı 1924 yılının Eylül ayında Samsun’da bir toplantıda konuşan Atatürk, “ Terbiyedir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır ve ya bir milleti kölelik ve yoksulluğa terk eder.”¹ Diyordu.

Atatürk, 1923 yılında Osmanlı’nın son dönemleri içinde şu tespitte bulunuyordu. “ Her Maarif Nazırımın, vekilinin bir programı vardı. Memleketin maarifinde, çeşitli programların uygulanması yüzünden öğretim berbat bir hale gelmiştir..”

Atatürk, Cumhuriyeti ilan ettiği yıllarda yaptığı bu tespitin 80 yıl sonra da eğitim sistemimizin ve ulusal geleceğimizin en önemli sorunu olma niteliğini devam ettireceğini tahmin etmiş miydi acaba?

AKYÜZ, Yahya. *age*.377

Yeni devletin ve rejimin mimarı olan Mustafa Kemal Paşa, eğitimde Millî niteliklerin korunması ve güçlendirilmesi gereğini sık sık vurgular. “ Millî terbiyenin ne demek olduğunu bilmekte artık bir belirsizlik kalmamalıdır. Millî terbiye esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü vasıtalarını da Millî yapmak zarureti tartışılmaz. Millî terbiye ile inkişaf ve ilâ edilmek istenilen genç dimağları bir taraftan da paslandırıcı uyuşturucu, hayali zevaitle doldurmaktan dikkatle kaçınmak lazımdır.”

Mustafa Kemal Paşa, yapacağı inkılâpların hepsini önceden plânladığı halde, bunların bazılarını önceden açıklamadığını nutukta şu şekilde ifade etmektedir: “Cumhuriyetin ilanı, hilafetin ilgası, Şeriyye Vekâletinin, medreselerin ve tekkelerin kaldırılması, şapka ihsası gibi meseleleri programa dâhil etmeyerek vaktinden evvel cahil ve mürtecilerin bütün milleti tesmimine fırsat vermek...”⁽¹⁾

1922 yılında Bursa’da öğretmenlerle yaptığı bir toplantıda eğitimde bilimin ön plâna çıkarılması gereğine işaret eden Mustafa Kemal Paşa, “ milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim olacaktır. (...)

İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin her ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”

1924 de Samsunda “ dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, bilgisizliktir. Delalettir” diyordu.

“ Biz cahil dediğimiz zaman mutlaka mektepte okumamış olanları kast etmiyoruz. Kastettiğimiz ilim hakikati bilmektir.”

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile çözüme kavuşturulan diğer bir sorun da yabancı okullardır. Bu yasa ile denetimsiz bir şekilde faaliyet gösteren, zaman zaman da Türk devleti aleyhine çalışmaların içine giren, kültür emperyalizminin yayılma merkezleri olan yabancı okullar bu yasa ile devletin denetimine alındı.

ERİŞİRGİL, Mehmet Emin. Atatürk Dönemi Fikir Hayatı. *Anadolu Mecmuası*. Cilt I. No 2, 1340/1924, sayfa 590

2. Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretim

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlıdan devraldığı eğitim müesseselerini bir bir tek ederken, Yüksek Öğretim Kurumları olan Darülfünunlara dokunmamıştı. Esasında Darülfünunlar medreselerin karşısında yeni sistemi temsil ediyordu. Meşrutiyet dönemine göre yeniliği temsil etmesine rağmen artık Cumhuriyet döneminde de eskiyi temsil ettiği görülüyordu. Bu kurumların ıslahı için önemli gayretler vardı.

Aslında Darülfünun ıslahı Osmanlı döneminde düşünölmeye başlamıştı. 1915 Yılında Almanya ve Avusturya'dan bilim adamı ve uzmanlar getirilmişti. Ancak genelde savaş şartlarının ağırlığı olmak üzere dil sorunu sebebiyle verimli olamamışlardı.

1924 yılı başında Cumhuriyet yönetiminin Maarif Vekâleti, Avrupa'dan uzmanlar ve profesörler getirileceğini, hangi alanlarda uzman ve bilim adamına ihtiyaç bulunduğunu Dârülfünun'dan sormuştu.

Yabancı uzman girişimleri istenen cevabı bulmadıysa da özellikle Fen Fakültesi için Fransa'dan birçok profesör ve öğretmen getirtilerek, enstitülerde çalışmışları sağlanmıştı. Ne var ki bunlardan beklenen verimliliğin sağlamadığı göröldü. Bakanlık bunlardan kendi uzmanlık alanlarında eser yazmalarını istedi. İstlenen çalışmayı yapmayanların mukavelelerinin yenilenmeyeceği de bildirildi.

Bu çabalara rağmen Darülfünun sorunu siyasileri çok meşgul etmeye başlıyor ve sık sık sorgulanmaya neden oluyordu. Siyasiler başta olmak üzere bir çok çevre Darülfünunun niteliğini tartışıyordu. 1930 yılı Darülfünun için sıkıntılı bir yıl olmaya başlamıştı.1927 yılında Darülfünun Hocalarından İbrahim Hakkı Baltacıoğlu Türk eğitimini baştanbaşa mercek altına yatırdığı bir eser ortaya koyuyordu

Ortalıkta bol miktarda yüksek öğretimi kurtarma projesi dolaşmaya başlamıştı ki hükümet İstanbul ve Ankara'da birer üniversite kurmak için İsviçreli Albert Malche'ı Türkiye'ye davet etti. Malche 16 Ocak 1932 de Türkiye'ye geldi. Türkiye'yi tanımiyordu. Şartlardan haberi yoktu. Tek kelimeyle ne yapacağını bilmiyordu.

Başbakan ve Eğitim Bakanı ile görüşen Malche, uzun araştırmalar yaptı. Yüksek öğretim kurumların inceledi. Hocalarla konuştu. Onlar hakkında notlar aldı değerlendirmeler yaptı. Daha sonra Fransa ve İsviçre'deki okulları gezdi.

Nisan 1932'de Türkiye'ye döndüğünde, hastane ve liselerde incelemelerine devam etti. Haziran başında incelemelerini bitirmek zorunda olduğunu bildirdi. Kendisine ifadesine göre, incelemelerini çok mükemmel hale getirmeden raporunu verdi.

Hazırladığı projeyi uygulaması için Prof. Dr. Malche ile 1933 Martında tekrar sözleşme yapıldı. Malche, artık Bakanlığın teknik danışmanı olarak çalışacaktı. Maarif Vekili Reşit Galip, Dârülfünun'da tedrici ıslahat yapmayacaklarını, sorunu bir devrim önlemi biçiminde kökünden halledeceklerini bildiriyordu.

1933 yılı Mayısında, hükümet "İstanbul Dârülfünunu'nun ilgası ve yerine yeni esaslar dâhilinde bir İstanbul Üniversitesi teşkiline dair" hazırladığı yasa tasarısını Meclis'e verdi. Hükümetin yasa tasarısı Meclis'ten "Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir." tarzında, çok süratli bir şekilde geçerek yasalaşmıştır.¹

Bu yasaya göre Dârülfünun, 31.7.1933 tarihinden itibaren ilga edildi. Kanun "İstanbul Üniversitesi" adlı bir kurum kurmak için Maarif Vekâletini görevlendiriliyordu. 1.8.1933—31.5.1934 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesinin geçici devre örgütü ve kadrosu kurulacaktı. Darülfünun'un ilgası dolayısıyla açıkta kalanlar, bir devlet hizmetine alınmaya kadar eski ücretlerini almaya devam edeceklerdi.

Darülfünun tamamen ortadan kaldırılmış tüm kadrosu da açıkta kalmıştı. Kurulan İstanbul Üniversitesi tamamen yeni bir kurumdu ve darülfünunla hiçbir ilgisi yoktu. Darülfünun hocalarının büyük bir kısmı kadro dışı kalmıştı. Yabancı

¹ ERGÜN, Mustafa. *age*

kadro ise genellikle Nazi Almanya'sından kaçan Yahudi bilim adamları tarafından doldurulmuştu.

Yeni üniversite kadrosu 31 Temmuz 1933'te açıklandı. Yüksek öğretim kadrosu büyük bir tırpan yemişti. Atılanlar ve kalanların sayısı aşağıdaki gibiydi.¹

Fakülte adı	Atılanlar	kalanlar
Tıp Fakültesi	30	26
Fen Fakültesi	17	4
İlahiyat fakültesi	5	6
Hukuk Fakültesi	15	11
Edebiyat fakültesi	13	6
Eczacılık Okulu	7	5
Dişçilik Okulu	5	1
	92	59

Tablo: 1 Darülfünunun Yıkılması sonrasında atılan ve korunan kadro.²

Reşit Galip, Darülfünun'u yıkma yasasını şöyle savunuyordu: "Memlekette siyasî, içtimaî, büyük inkılâplar oldu. Dârülfünun bunlara karşı bîtaraf bir müşahit kaldı. İktisadî sahada esaslı hareketler oldu. Dârülfünun bunlardan habersiz göründü. Hukukta radikal değişiklikler oldu. Dârülfünun yalnız yeni, kanunları tedrisat programına almakla iktifa etti. Harf inkılâbı oldu, özdil hareketi başladı; Dârülfünun hiç tınmadı. Yeni bir tarih telakkisi millî bir hareket halinde bütün ülkeyi sardı. Dârülfünun'da buna bir alâkaca uyandırabilmek için üç yıl kadar beklemek ve uğraşmak lâzımı geldi. İstanbul Dârülfünunu artık durmuştu, kendisine kapanmıştı, vüstaî bir tecerrüt içinde haricî âlemden elini ayağını çekmişti.

Türkiye gibi radikal bir inkılâp memleketinde vatanın müstakbel zimamdarlarının terbiyesi, hayattan bu kadar uzak kalan, inkılâbın seyrinden bu kadar uzak duran bir müesseseye artık daha uzun müddet tevdi edilemezdi."³

1. ERGÜN, Mustafa Prof.Dr. *Atatürk Devri Türk Eğitimi*

2. BİLSEL, Cemil . *kadro dışı kalanların yapılan görev açısından 157 kişi olduğunu, kadro dışında kalanların 70'inişiden az olduğunu yazar.* Bilsel, Cemil. *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üni. Yay. 1943

3. ERGÜN, Mustafa Prof.Dr. *age*

Yeni rektör Neşet Ömer (İrdelp), genel yaklaşımı açıklayan bir konuşma yaptı. "Hiçbir teolojik esasa dayanmayan, daima laik bir mahiyette kalan eski Türk ahlâkını ve onun yarattığı millî Türk seciyesini bugünkü ve yarınki nesillere en temiz bir şekilde vermek, inkılâp gençliğinin ruhunda daima yaşayan bir kudreti inkişaf ettirmek, Üniversitemizin mukaddes vazifesidir."¹

12 Haziran 1934'te İstanbul Üniversitesinde yeni bir kadro ayarlaması yapıldı. Bu yeni düzenlemeyle yöneticiler yerinde kalırken altı ordinaryüs profesör ve bir doçent atıldı.

Dârülfünun'u ilga eden 2252 sayılı yasanın ikinci maddesi, yeni üniversite teşkilatına dair yasa tasarisının en geç 1 Nisan 1934 tarihine kadar TBMM'ne verilmesini öngörüyordu². Her şey aceleye getirildiği için teşkilatın nasıl olacağına dair bir fikir geliştiremeyen hükümet teşkilat yasasını meclise sunma süresini üç yıl uzatma teklifi ile durumu kurtardı. İstanbul Üniversitesi 1934 yılında Maarif Vekâleti tarafından hazırlanan "İstanbul Üniversitesi Talimatnamesi" ile idare edilmiştir.

1949 Yılında yüksek öğrenimde öğretim elemanı ve öğrenci durumu aşağıdaki tablodaki gibidir.

Yıl	Kurum	Öğrenci		Toplam	Toplam Öğretim üyesi
		Kız	Erkek		
1949	20	4000	22400	26400	1336

Tablo: 2

1. Ergün, *age*.

2.1. Ankara Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi kurulurken yönetim Ankara'da da bir üniversite kurabilmek için çalışma yapıyordu.

Ankara'da 1922 yılında bir "Hukuk Mektebi" açılmasına çalışılmış ancak mektebi açmak o günün şartlarında mümkün olmamıştı. Bu mektep Cumhuriyetin kuruluşundan 2 yıl sonra "Adliye Hukuk Mektebi" adıyla açılabilmiştir. Bu okul 9 yıl sonra 1934 bütçesi görüşülürken "Ankara Leylî Hukuk Fakültesi" olarak kayda geçmiştir.¹

1928 Yılında Alman uzmanların denetiminde 1930 yılında Ankara Ziraat Mektebi kuruldu. Bu okul 1933 yılında "Yüksek Ziraat Enstitüsü" adını almıştır. Bu enstitü Almanya vatandaşı olan 20 elemanla bir fakülte gibi hizmet veriyordu.

1935 yılında da Ankara da "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi" kurulmuştur.

İstanbul'da bulunan Mülkiye Mektebi uygun yer bulamadığı için 1935 yılında Ankara'ya taşınmıştı. Buradaki adı "Siyasal Bilgiler Okulu" idi.

1937 yılında "Sıhhat ve İctimâî Muavenet Vekilliği" Ankara Tıp Fakültesi yasa tasarısını Meclis'e sunmuş ve yasa da çıkmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sürerken devlet tasarrufa yöneldiği için fakülte açılmamıştır. Fakültenin açılışı 1945 yılına uzanacaktır.

Ankara Üniversitesinin fakülteleri bu şekilde birer birer kurulmuş ve Atatürk'ün zamanında Ankara Üniversitesinin temeli atılmıştır.

1. Ahmet Cevdet. "Ankara'da yeni Hukuk Mektebi", *İkdam gazetesi.*, 7.11.1925

B. İLK VE ORTA ÖĞRETİMDE OKULLAŞMA VE OKULLARI YAYGINLAŞTIRMA ÇABALARI

1. Okul ve Öğrenci Durumu

Maarif Vekili Mustafa Necati, 9 Şubat 1926 tarihinde basında yer alan açıklamalarında aşağıdaki bilgileri vermektedir.

“ Tm m̈lkede ilkokul sayısı: 4 770

Yatılı okul sayısı : 32

Yatılı ilköğretim okulu ve uygulamalı olanlar 25, toplam okul sayısı 4827

Toplam öğrenci sayısı : 302.500

Mevcut 9062 öğretmeninden 3.960'ı öğretmen okulu çıkışlı iken, kalan 5.102'i de yeterlik belgesine sahipti.

Bu dönemde eğitimdeki en önemli sorun öğretmen konusu olmakla birlikte öğretmenin sayısı ile ilgilenildiği ancak kalitesine pek bakılmadığı görülmektedir.

Diğer okulların sayısı ise şöyledir:

Öğretmen okulu sayısı : 25.

Öğrenci sayısı : 4200

Öğrenci maliyeti :1/yıllık/ 255 TL

Orta öğretim (leyli)

Erkek (lise) :17

Kız :4

İHO : 29

Liselerin 2'si dışındakiler yatılı

Lise ve ortaokullarda 9258 erkek, 2120 kız öğrenci, İmam Hatip Okullarında da 1075 öğrenci öğrenime devam ediyor

Yüksek öğrenim ise, Darülfünun, Eczacılık, Dişçilik, Mülkiye, Yüksek Öğretmen Okulundan ibarettir.

22 Nisan 1928 tarihli Yeni Mersin Gazetesinde ajanslardan gelen bir haber yer alıyor. Bu habere göre, m̈lke genelindeki toplam ilkokul sayısı 6060, öğrenci sayısı ise 423263' tür. Gazete haberine göre yeni vergi sistemi ile m̈lkenin her yerinde

başlatılan okul yapımı sonunda 2 yıl içinde 1235 ilkokul yapılmıştır. Bu bilgiler Saim Sakaoglu'nun Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Tarihi'nde de doğrulanmaktadır.

1925 yılında 178 erkek ve 12 kız ortaokulu olmak üzere toplam ortaokul sayısı 190'dır.

Cumhuriyetin ilk 13 yılında ortaokuldan 50542, liselerden ise 10711 kişi diploma aldı. 1931'de derslik sayısı 651'dir. 1937 de ise bu sayı 1394 olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti aynı dönemde derslik sayısı Ortaokulda 355, lisede ise 126 adetten ibarettir.

1935-36'da 63 000 öğrenciye ulaşan ortaokullara, ihtiyaç duyulan 2100 öğretmene karşılık, sınav yapılarak 250 ilkokul öğretmeni ortaokullarda görevlenecektir.

Bu ders yılında, bina ve öğretmenden tasarruf amacıyla, Ortaokullarda ikili öğretime geçilecektir.

Öğretim Yılı	Öğrenci				Öğretmen		
	Okul	Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1923- 24	4894	273107	62934	341941	9021	1217	10238
1930- 31	6598	315072	174227	489299	11504	4814	16318
1940-41	10596	661279	294468	955747	14583	5981	20564
1950-51	17428	1016915	599711	1616626	26711	9157	35871

Tablo: 3 1923-1950 yılları arasında ilköğretimdeki sayısal gelişmeler tablosu

Okur yazarlıkta Genel Durum

YILLAR	GENEL NÜFUS	OKUR-YAZAR	ORAN %
1935	16.158.018	3.296.235	20.40
1945	18.790.174	5.674.632	30.2
1950	20.936.590	7.244.060	34.6

Tablo:4 1935'den 1950'ye kadar alınan yol

2. Okul Yapımı

Cumhuriyetin kuruluşundan Harf İnkılâbına kadar geçen yıllar eğitimde model arayışları içinde geçmiştir. İhtiyaçlar bile tam olarak tespit edilmiş değildir. Ne mevcut köy sayısı bilinmemektedir ne de okul çağındaki çocuk sayısı. Aynı durum kentlere ait bilgiler için de geçerlidir. Bu durumda kesin öğretmen ihtiyacı da bilinmiyordu elbette.

1927 yılında yapılan nüfus sayımı ile sağlam bilgiler elde edildi. Bu sayımda elde edilen bilgilere göre köy sayısı 46.000 idi. Her ilde ortalama 1179 köy. Bulunuyordu. Savaş yıllarında bu köylerin % 98 inde okul ve öğretmen yoktu.

Osmanlı döneminden Cumhuriyete intikal eden okul binalarının büyük çoğunluğu, okul olma özelliği taşımayan binalardı. Bunun için, Cumhuriyet döneminde öğretmen ihtiyacının yanı sıra okul binası yapımı da çok önemli bir sorun olarak yöneticilerin karşısına dikilmişti.

Ahmet Şerif, 1909 yılında Anadolu gezisi ile ilgili yazısında, Sivrihisar'daki bir okulun durumunu anlatmaktadır.

“ Türkiye’de yaşayan çeşitli unsurlar arasında fikir ve düşünce bakımından derin uçurum devam ettikçe ülkede birlik ve beraberlik nasıl kurulabilir? İslamlar ve Türkler cahilliklerinde ne kadar ısrarlı iseler, Hıristiyan vatandaşlar çalışmakta, özellikle gelecek için çocukların hazırlamakta o kadar inatçı. Burada bir toplumsal tehlike başlıyor.(...) bu gidişle halimiz ne olacak? Kendimizi aldatmak, müthiş gerçekleri yaldızlı hayallerimizle karıştırmak hastalığımızdan hala kurtulamıyoruz.”

Abdullah Cevdet gezdiği okullardan bahsederken, önce abdesthane kokusuyla, sonra da 15 metre karelik bir odada küf kokusu ile karşılaştığını yazar. Yazarın anlattığına göre, odada sıralar olmasına rağmen, çocuklar yerde oturmaktadır. Yerde mangal, çocukların sefertasları ve içinde ne olduğu belli olmayan çuvallar bulunmaktadır. Duvarda da falaka asılıdır. Yazarın anlattığına göre, 70 yaşın üzerindeki hoca, sandalyede rahat edemediği için yere oturmuş, bu defa da öğrenciler kendinden yukarıda kaldığı için onları görememiş, sonunda sıraları bir köşeye yığarak çocukları yere oturtmuş.

Abdullah Cevdet İstanbul'da bu şekilde 200 üzerinde istikbal katledilen yer olduğunu yazar.⁽¹⁾

Orta okul sayısı, 1925 yılında 190 'dır. Bunun 12 tanesi kız, 178 tanesi de erkek öğrenciler içindir. 1937 yılında ortaokullarda okuyan toplam kız öğrenci sayısı 2422, erkek öğrenci sayısı ise 7497 tanedir.

Cumhuriyetin ilk 13 yılında ortaokullardan 50.542, liselerden 10711 kişi mezun olmuştur.²

(1) Akyüz, Yahya. Prof. Dr. Abdullah Cevdet. Mektep Âlemi. Hayat Âlemi. *Resimli Mektep Âlemi*, 1 Eylül 1913

(2). SAKAOĞLU, Necdet. *Cumhuriyet Öncesi Eğitim Tarihi. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi.* s.59

2.1. Resmi Ve Özel Okullar

1923–24 kız ortaokullarındaki kız öğrenci sayısı 1182 ⁽¹⁾

1928-1937 yılları arasında İlk okullardan mezun olanların sayısı 24114,den 40234'e çıktı

1923- 24 de lise dengi okullarda toplam 9674 öğrenci vardı. Bu rakam 37 –38 de 91702 oldu.

Liselerde 1923 de 910 erkek, 331 kız öğrenci vardı

1938 de 14 305 erkek, 3 972 kız öğrenciye ulaşıldı.

2.2 Özel Ortaokullar

Yıllar	Öğrenci			Öğretmen			Nüf.oran	
	Kız	Erkek	Toplam	Bayan	bay	Toplam	Öğrenci	Okul
1940–41	26235	69097	95332	1445	2422		0.50%	252
1950–51	19037	50252	68765	2091	2437	4528	0.3	440

Tablo:5

2.3. Resmi Ve Özel Liseler

Yıllar	Öğrenci			Öğretmen			Nüf. Oran	
	Kız	Erkek	Toplam	Bayan	Bay	Toplam	Öğrenci	Okul
1940–41	5981	18881	24862	434	1110	1544	0,41	82
1950–51	4643	17526	22169	834	1120	1954	0,1	88

Tablo: 6

(1) Sakaoğlu, Necdet. *age*. s.59

2.4. Meslekî Ve Teknik Okullar

Meslekî ve Teknik okullar yeni Türk Devlerinin vazgeçilmezleri arasında bulunmasına rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişme imkanı bulamamıştır. Teknik eğitin bir takım kursların ötesine geçemediği gibi dal itibariyle de yapı-inşaat gibi dar bir alanda kalmıştır. Bunun sebebi elbette ki devletin sahip teknik okulları donanımlarıyla birlikte açabilecek maddi gücünün bulunmamasıdır.

1935 yılından itibaren kısmi bir canlılık görülen Meslekî eğitim alanında yabancı danışmanları da etkisinin olduğu görülmektedir. Maarif Vekaleti Meslekî Eğitimi geliştirmek amacıyla Dr. Köhne, Prof. Omer Buysee, Dr. Yung gibi uzmanlar getirterek incelemeler yaptırdı. Meslekî ve teknik öğretimle ilgili çabaları çerçevesinde birçok meslek alanında uzmanlar yetiştirilmek için yurt dışına öğrenciler ve öğretmenler gönderildi.

Erkek, Kız Sanat ve Teknik, Sağlık, Ticaret, tarım alanlarında meslekî eğitim kapsamında öğrenim gören öğrenci sayısı Cumhuriyetin 15. Yılı olan 1938 yılında 9390 öğrenci bulunmaktaydı. Aynı tarihte ortaokul- lise öğrenimi gören 91.000 öğrenci vardı ki bu da mevcut öğrencinin ancak % 10 oranında meslekî eğitime ilgi gösterdiğin göstermektedir. Öğretmen okullarındaki 2962 öğrenci de meslek okulları kapsamında eğitime tabi tutuluna öğrenci sayısı 12.000 kişiye yükselmiştir.

Meslek okullarına ilgi gösteren çocuklar genellikle yoksul ailelere mensuptu. Meslek okulları zaten Osmanlı döneminde kimsesiz ve yetim çocuklar için kurulmuş bir sistemin devamıydı. Okul masrafları, öğrencilerin gıda ve barınma giderleri devlet için önemli bir sorun oluşturuyordu.

Meslek Okullarının Maarif Vekaltine bağlanması 1927 yılı sonrasındandır. 1935 yılında Maarif Vekaleti okullara döner sermaye sistemi kurup kendi kendini finanse etmesini sağlamaya çalışmıştır. Yatılı kısımdan diğer okullara okuyan varlıklı aile çocuklarının da belli bir ücret karşılığında yararlanması sağlanarak ek gelir elde edilmeye çalışılmıştır.

Yıllar	Öğrenci	Okul	Öğretmen	Oran %
1935-36	688000	6275	13858	4.25
1940-41	956000	10596	17245	5.4
1945-46	1358000	14010	26428	7.22
1949-50	1597000	17106	34821	7.2

Tablo: 7

1936 yılında bir komisyon tarafından hazırlanan Teknik eğitim Planı önemli bir boşluğu doldurmuştur. 10 yıllık bir süreyi kapsayan bu plan dahilinde 1941 Yılında 4304 sayılı yasa çıkarılmış ve Meslekî ve Teknik eğitim Müsteşarlığı kurulmuştur.

OKUL TÜRÜ	1938–39	1940–51
Öğretmen okulları, Köy Enstitüleri	2962	16306
Erkek sanat ve Teknik Okullar	3387	20098
Kız Sanat Okulları	2150	8646
Ticaret Meslek Okulları	1873	4154
Ziraat, Sağlık ve diğer Meslek Okulları	2000	4085

Tablo: 8. 1938- 1951 Döneminde Meslekî Eğitim Tablosu.¹

Mesleki ve teknik eğitim veren okulların sayısı 1938’de 36, bu okullardaki öğretmen sayısı da 507’dir.1949 yılına gelindiğinde ise bu tür okulların sayısı 184’e öğretmenlerin sayısı ise 3258’e ulaşmıştır.

(1) Antel, Sadettin Celal İst. Ü.Ed fak. *Basılmamış ders notları*. Sf 27. Umumi Tahsil tablosu

2. 5 Başka Kaynaklara Göre İlkokullar ⁽¹⁾

Okuma yazma oranı

1935	erkekler	31,5	bayanların	11,5
1945	erkekler	39,5	bayanların	14,6

Köy nüfusu genel nüfusun. % 75'ini meydana getiriyor. 1950 itibari ile köylerin 2/3 'inde okul yoktur. Toplam köy sayısı 40.000 civarındadır.

1981 de yayınlanan Türkiye İstatistik Yıllığı ve Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmelerin 50 yılı adlı kaynakta ise okuma yazma oranı olarak. 1935 de % 19,2, 1945 de % 29, 1950 de de 33,6 rakamları verilmektedir.

İlkokullarda 10 yılda öğrenci ve okul sayısı % 70, öğretmen sayısı ise 100 artmıştır. Bu gelişme, Köy Enstitülerinin devreye girmesi, okulların köylerde yaygınlaşması için alınan yasa ve idari tedbirler ile sağlanmıştır.

1941–1951 yılları arasında, savaş ekonomisinin getirdiği kıtlık ve sınav yönetmeliğindeki “ eleyici” özellik, okul ve öğretmen sayısının artmasına rağmen, öğrenci sayısında azalmaya neden olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, yeni bir okul açılması oldukça önemli bir haber değeri taşımaktadır. Bu nedenle, 1931 yılı Mart ayında, Ankara çıkışlı bir haber, hem ulusal basında hem de yerel basında önemli haberler arasında yer almıştır.

Mersin’de 1927 yılında yayın hayatına giren Yeni Mersin Gazetesi, İstanbul ve Ankara gazetelerinde yayınlanan haberleri Mersin halkına ulaştıran tek yerel yayın organı durumundadır. Her konuda olduğu gibi eğitim alanında meydana gelen gelişmeler ve haberler de bu gazetenin sayfalarında önemli bir yer tutmaktadır. 21 Mart 1931 tarihli gazetede, “Yeni Okullar” başlığı ile verilen haberde, Artvin’de bir

(1) Antel, Sadettin Celal. İstanbul Üni. Ed. Fak. *Basılmamış Ders Notlar*. S.27 Umumi tahsil tablosu.

ortaokul açıldığı anlatılmaktadır. Aynı haber içinde, İstanbul'da iki ortaokul ve bir lise açıldığı, 65 ortaokul öğretmenin görevine başladığı, Ortaokullarla öğretmen okullarının 1. sınıflarında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin birleştirildiği haberi de yer almaktadır.

1931–32 öğretim yılına girilirken, ülke genelinde önemli bir ekonomik sıkıntı yaşanmaktadır. Bu sıkıntıların eğitim yatırımlarını da etkilediği görülmektedir. Alınan tasarruf tedbirleri gereği bütün okul inşaatları durdurulmuştur. Mekteplerin hiç birinin kapanmaması, hiçbir öğretmenin işten çıkarılmaması; ancak yeni öğrenci alınmaması gibi kararlar alınmıştır. Bu kararların alındığı 1931 yılında ilköğretimdeki derslik sayısı 651'dir. Bu sayı ortaokullarda 355, liselerde ise 126'dır.

Eğitim için genel bütçeden ayrılan ödenek de bazı yıllarda şu şekildedir.

1923 yılı	3.573.000 TL
1927 yılı	6.159.000
1930 yılı	8.200.000
1935 yılı	9.058.000
1938 yılı	16.769.130

Bu ödeneklerin yıllar itibari ile genel bütçeye oran ortalama % 4,4 civarındadır.

Mersin Vilayeti İl özel idare bütçesinden,1931 yılında ilkokullara ayrılan ödenek 4530 TL'dir. Bunun 200 lirası köy okullarının tamirine ayrıldı. 800 lira da Merkezdeki ortaokullara ayrıldı. Kalan 3530 liranın da büyük bir ihtimalle öğretmen maaşlarına ayrılmış olduğu düşünülebilir.

1937 yılında 241 milyon TL olan Genel Bütçenin eğitime ayrılan kısım 6,5 milyon TL.'dir. 248.200.000 TL olan 1938 yılı bütçesinde Kültür Bakanlığına ayrılan kısım ise16.769.130 milyon TL.'dir. ⁽¹⁾

1) BASIN, 3.3.1938 (YMG, İstanbul Gazetelerinden alıntı)

1928 yılında ilkokul sayısı 6080, toplam öğrenci sayısı da 423263 'tür. Vergi yasasında yapılan değişiklikle 2 yıl içinde 1235 yeni ilkokulun yapımı sağlanmıştır.

1928–29 öğretim yılında ülke genelinde başarı durumu ise şöyledir:

Orta 1. sınıfa kaydolan öğrenci sayısı 9692, sınıfta kalan öğrenci sayısı ise 3501'dir. III. sınıfta kalan öğrenci sayısı 22163, mezun olanların sayısı 3057'dir.

Liseye devam eden öğrenci sayısı 2078'dir. Liselerde bu ders yılında 1. sınıfta 557 kişi, 2. Sınıfta 166 kişi sınıfta kaldı. III. Sınıfların toplamı ise 1455'tir. ⁽¹⁾

1933–34 de Türkiye genelinde toplam 855 öğrenci liselerden mezun olmuştur.

Bu dönemde sınıf geçmek oldukça güçtür. Büyük bir eleme ile ileri sınıflardaki yığılma ve kalabalık önlenmektedir. Okullarda izdihamı önlemek için bakan Hasan Ali Yücel bir genelge yayınlarak okul idarecilerini uyarmaktadır. Bakan, 1937–1938 öğretim yılını açış konuşmasında da şunları söylemektedir. ⁽²⁾

“ Talebe izdihamı, sınıfların imtihan dışında en fazla ailelerin iktisadi ve mali tesiriyle fazla fire vermesi rasyonel tedbirlerle karşılanmadığı takdirde devam edip gidecektir. İlk mekteplerden gittikçe fazla mezun gelmesine ne bina ne muallim ne ders levazımı bakımından alınacak ve alınması mümkün olmayan tedbirlerle hiçbir zaman mütenasip olmayacaktır. Bina işi halledilse bile önümüzdeki 5 sene içinde en az 2000 muallim ihtiyacı vardır. Orta öğretim kadrosu da, senelerdir alınan tedbirlerle bu gün ancak 2585 olmuştur. Buna yakın bir ilavenin 5 sene içinde yapılamayacağı meydandadır.” ⁽³⁾

(1) Sakaoğlu, Necdet. *age*. Sh. 56, 59

(2) Sakaoğlu, Necdet. *age*. Sh. 57

(3) *YMG*. 18.09. 1937

1935- 36 öğretim yılında İlköğretimde yapılan bir plânlama ile köy okulları dört sınıfa ayrıldı.

1. Tahsil çağındaki köy çocuklarının okudukları okullar,
2. Bir birine yakın olan köylerin çocuklarının okudukları yatılı okullar,
3. Tahsil çağını geçenlerin okuyacakları ilkokullar,
4. Zeki ve kabiliyetli köy çocuklarının okuyacakları ve bazı yerlerde açılacak olan yatılı okullar.

Ancak bu çalışma da yaygınlaştırılmadı ve kısmîlikten kurtulamadı.

Eğitim sorunlarını bir türlü çözemeyen yönetimler, gündemi meşgul etmek için bir takım yeni projeleri de ortaya atmaktan geri durmuyorlardı. Bunlardan birisi de ilköğretimin 6 yıla çıkarılması idi. Henüz üç yıllık eğitimi başaramamış, bütün köylerde okullaşmayı sağlayamamış olan Millî Eğitim Bakanlığı böyle bir projeyi nasıl gerçekleştirecekti? Basında yer alan haberlere göre ilkokullar 8 yıla çıkarılacak, 8. yıl sonunda teknik okullar açılacak ve başarılı öğrenciler teknik okullara devam edeceklerdi. 8 yıl ilköğretim ise mecburi olacaktı. ⁽¹⁾

Genel liseler ve ortaokullardaki yığılmayı önlemek ve diğer yandan da ülkenin kalkınması için ihtiyaç duyduğu ara teknik elemanları yetiştirmek düşüncesiyle, 1940- 50 arasındaki dönemde mesleki ve teknik eğitime önem verildi. Bu tür okullar 6,5 kat arttı. Klasik ortaokullar ise bu süre içinde 1 kat arttı. 1950 sonrasında ise ağırlık yine klâsik okullara verildi.

1937–38 de Antakya, Diyarbakır, İzmir kız ve erkek liselerinin orta kısımları açılırken; Ankara, Bursa, Nazilli, Samsun ortaokullarında ikili öğretime geçildi. ⁽²⁾

1936–37 öğretim yılında orta öğretimde 75 000 öğrenci vardır. Bu sene 12 yeni ortaokul öğretime açılırken, mevcut okullara 208 yeni sınıf ilave edildi.

(1) *YMG*. 01.10.1937

(2) Sakaoğlu, Necdet. *age*, s. 58

37–38 de öğrenci sayısı 95 000 olurken, 17 yeni okul ile 397 ek derslik açıldı. Binaların cevap vermediği yerlerde kadro takviyesi yapılarak ikili öğretime geçildi. İkili sistem kısa sürede yaygınlaştı.

İlköğretimde istenen rakamlara bir türlü ulaşılamaması sonunda 1945 yılında yeni bir okuma yazma seferberliği başlatıldı. Bu proje ile 12 yaşın üzerinde bulunan ve okuma yazma bilmeyenler, yeni bir kampanya ile yarım gün okula devam ederek okuma yazma öğreneceklerdi.⁽¹⁾

1948 yılında 110 ilkokul ve 52 ortaokul açılırken, Hatay, İzmir ve İstanbul’da olmak üzere üç lise kapatıldı. Bir önceki yıl yapılan köy okullarının sayısı 1040, öğretmen lojmanı sayısı ise 625’tir.⁽²⁾

Tüm çabalara rağmen okul yapımı bir türlü istenilen rakama ulaşamamaktadır. İl ve ilçe merkezleri dışında 40.000 köye okul yapabilmek, o günün Türkiye’inde oldukça zor bir iştir. Bir yandan köylülerin zor kullanılarak okul yapmaları istenirken bir taraftan da bina ihtiyacını azaltmak için yeni önlemler geliştirildiği görülmektedir. 1934 yılı Eylülünde Maarif Vekâleti Müdürler Encümeninde öğrenci izdihamını önlemek amacıyla alınan önlemlere ait bir kararı görüyoruz. “Orta mekteplerde gündüzleri gelen öğrencileri, bütçe ve bina vaziyetine göre tamamını mekteplere almak mümkün olmayacağı cihetle, lise ve ortaokulların 1. sınıflarına başvuranların okullara duyurulan şube sayısı ve ders cetvellerine göre fazla gelmesi durumunda ilkokul diplomalarının derecelerine bakılacak. Yaş büyüklüğü ve evrak eksikliği de dikkate alınacak.⁽³⁾ Yani, “okula kayıt için gelen öğrenciyi kaydetmemek için elinizden geleni yapınız! “denilmektedir

Okul binalarındaki çeşitlilik de ayrı bir sorun teşkil etmekteydi. Halk kendi kafasına göre belirlediği tipte okullar yapıyor, bu da çoğu zaman ihtiyacı karşılamaktan uzak kalıyordu. Bu kargaşaya son vermek amacıyla 20 Ekim 1943 de bir yarışma açıldı.

(1) *TMG*. 27 09. 1945. *Yeni Eğitim Seferberliği*,

(2) *YMG*. 24. 09. 1948

(3) Sakaoğlu, Necdet. *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi*, s. 60

Bu yarışma sonucu belirlenen okul tipi, bütün yeni okul inşaatlarında esas alındı. Artık köyler ve şehirlerde yapılacak okulun önce projesi gönderiliyor ve verilen tipte okul yapılması isteniyordu. Bu proje gönderme işi de zaman zaman il bayındırlık bürokrasisine takılıyordu. Köylüler projeyi almakta güçlük çekiyorlardı. Hatta projeyi alabilmek bile önemli bir gelişme sayılarak zaman zaman yerel basında haber olarak çıkıyordu.

Ağustos 1948 tarihinde “İş Mükellefiyeti Kanunu” yürürlüğe girince köylüler büyük bir sıkıntıya daha girdiler. Bu yasaya göre köyde kayıtlı olan her vatandaş, okul inşaatında 20 gün ücretsiz olarak çalışacaktı. Yasa “İş mükellefiyetine “ uyumayanlardan para cezası alınmasını öngörüyordu. Vatandaşların kendilerimden başka, elinde bulunan taşıma vasıtalarına da haftada bir gün çalışma mükellefiyeti yüklenmişti. Bunlara canlı taşıma araçları da dâhildi. Yani at ve eşek cinsinden elinde ne varsa onlar da köy okulu için birer hafta çalışacaklardı. Bu yasaya uymayanlar çok sert biçimde cezalandırıldı. Bu yasanın uygulanması valiler arasında bir rekabet konusu haline gelince, kabak yine köylünün başında patladı. Köylerde yapılması gereken sadece okul da değildi. Köy Enstitüsünü bitirerek gelen öğretmenlerin kalacağı ev, işlikler, atölyeler, köyün büyüklüğüne göre ahır ve kümesler köylünün emeğiyle gerçekleştirilmeye çalışılıyordu.

1949–50 Öğretim yılı da Eğitim Seferberliği konuşmaları ile açıldı. Bu her öğretim yılı başında yapılan sıradan nutuklara dönmüştü. Millî Eğitim Bakanı Banguoğlu, valiliklere gönderdiği genelge ile okul çağına gelen çocukların hiç birinin okul dışında bırakılmamasını istiyordu. Genelgede, okullarda çift tadrifat yapılabileceği, sınıf mevcudunu artacağı, ikili öğretime geçilmesi gibi faaliyetlerin yürütülmesini isteniyordu. Aynı emirleri ihtiva eden genelgeler 2009-2010 yılı başında hala okullara gelmektedir.

C. CUMHURİYET DEVRİNDE İLKÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME POLİTİKALARI

1. Öğretmen Sorunu

Maarifte öğretmenliğin “asıl ” olduğu ilkesi ilk kez II. Abdülhamit döneminde kabul görmüştü. Ancak bu yasalar ve tanımlar yıllar yılı öğretmenliği “ kaçılan bir meslek “ olmaktan çıkaramamıştır. Bunun sebebi, nitelikli ve gerçek öğretmenler yetiştirmek yerine öğretmenler üzerinden siyasi çıkarları elde edilmeye çalışılmasıydı. Öğretmeleri siyasi taraftar olarak görmeye çalışan iktidarlar buna karşılık öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları görmezden gelmeyi tercih etmişlerdir. Cumhuriyet tarihinde öğretmen kökenli Milli eğitim bakanı görmek oldukça zordur.

Öğretmen okullarının sayıları fazla olmasına karşın hem öğrencisi az hem de öğretim yetersizdi. Bunu nedeni öğretmenin hak ettiği sosyal ve ekonomik haklarının verilmemesiydi muhakkak. Hükümet, öğretmensiz olarak eğitim inkılabını başarmayı düşünüyordu sanırım. Aslında Cumhuriyetin ilk yıllarında, yönetiminin öğretmen yetiştirme anlayışı çok karmaşıktı. Belli olan tek şey sistemsizlik ve şaşkınlığın hâkim olmasıydı

Cumhuriyet Döneminin ilk önemli yasalardan biri olan “ Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun “ 1. maddesine göre, “Muallimlik devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesini üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelere ayrılan bir meslektir.”¹

1924–25 yılında Darülmualimin adı Muallim Mektebi oldu. Daha sonra bu ad da değiştirilerek Öğretmen Okulu halini aldı. 1931 den itibaren başlayan erbaş öğretmen projesi yanında öğretmen okulları 1940'lara kadar gerçek öğretmen okulları olarak faaliyet gösterdi. Ancak bu okullarda yeter sayıda öğretmen yetiştirilemiyordu.

(1) 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı “Maarif Teşkilatına Dair Kanuna” göre de (md. 12) “Maarif hizmetlerinde asıl olan muallimliklerdir.”

Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, Mayıs 1936’da TBMM’de yaptığı konuşmada, ilk օđretmen okullarının her yıl ortalama 650 mezun verdiğini sօylüyordu. Bakanın açıklamasına gօre; օlüm, emeklilik ve istifa gibi nedenlerle yıllık gerçek օđretmen artışı 300–350 ye dۛşüyordu. Bakan gelecekte endişeli olduğunu belirtiyor ve “ bu gidişle 35 bin օđretmensiz kօye Cumhuriyet ancak 100 yıl sonra օđretmen gօnderebilecektir” diyordu.

օđretmen Okullarının programlarına 1924–1925 ders yılında ilk kez İçtimaiyat dersi (sosyoloji) konmuştur.

1932–1933 Ders yılı başında, ilk օđretmen okullarının sۛresi 6 yıla çıkarılmış, ilk ۛ yıl ilk devre sayılarak bu devrede ortaokul programlarının aynen tatbiki kararlaştırılmıştır. Son ۛ yıl da mesleki devre sayılarak yeni bir program yapılmıştır. Bu yeni dۛzenlemeden sonra ilk kısma օđrenci alınmayarak normal ortaokullardan alınan օđrenciler ikinci devreye devam etmişlerdi. Bu uygulama ise uzun yıllar devam edecektir.

Halkın eğitimi konusunda Millet Mektepleri çok faydalı çalışmalar yapmışsa da dօnemin istatistiklerinin gerçeği yansıttığını sօylemek mۛmkۛn değil. 1938 yılında okur yazar oranı gerçekten %75 olsaydı Tۛrkiye çok daha farklı olurdu. 1970’li yıllarda bile bir çok kօyde bir kaç okur yazar vatandaş olduğu dۛřۛnۛlۛrse 1935, 1938 resmi verilerinin oldukça abartılı olduğu anlaşılır.

1.1. օđretmen Sorunu ile İlgili sayısal Durum

İkdam 17 Mayıs tarihli sayısında eğitimle ilgili aşağıdaki bilgileri vermektedir.

“1924 yılında 2846 muallim mektebi mezunu muallim bulunmaktadır. Bu sayı 1927 yılında 4851 sayısına ulaşmıştır. օđretmen okulu mezunu olmayan diğer 3156 kişi yaz tatilinde kursa tabi tutulmuştur. 1923-24 de Muallim Mekteplerine 2528 օđrenci girmiştir. Bu sayı 1928 yılında 5151’e ulaşmıştır.⁽¹⁾

(1) Atatۛrk Dօnemi Kۛltۛr Hayatı. *İkdam* 17 Mayıs 1928

1924 'de Mevcut öğretmelerin 1081' kadınıdı. Mevcut öğretmenlerden 378 kadın ve 2356 erkek öğretmen "bir meslekî eğitimden" geçmişti. Kalanların tamamı alaylı idi. Meslek eğitimi görmüş olanların da büyük kısmı medreselerden ayrılarak darümualliminlere zorla yerleştirilmiş olan tembel ve yeteneksiz kişilerdi. İmamlık ve müezzinlik gibi ek görevleri de olan bu öğretmenler, anlayış itibari ile de medreseyi temsil ediyordu. Bu öğretmenlerden 1357 si sadece ilköğretim görmüş, 752 si sadece medrese öğretimi görmüş, 152 si hiçbir eğitim görmemiş, 2107 kişi de yeteri kadar okuryazar bile değildi.

1924 Anayasasında, 87. madde ile Tüm Türk vatandaşları için ilköğretim mecburi hale getirildi. Bu eğitimin devlet okullarında ücretsiz olduğu da aynı madde ile güvenceye alındı. 1931 yılında biraz daha ileri gidilerek, mecburi ilk öğretirimin ancak Türk okullarında yerine getirilebileceği hükme bağlandı.

Bu yenilikler ve değişiklikler beklenen sonucu vermemiştir.

1927 yılında öğretmenlik " bir meslek " olarak kabul edilerek, bazı yasal haklar sağlanmışsa da, özlük hakları ve ücret konusu halledilmemiş olduğu için, meslek saygınlık kazanmış ve insanlarda öğretmen olma arzusu uyanmamıştır. Aksine sürekli olarak kaçış yaşanmıştır. Devlet, eğitimi en önemli sorun saysa bile, bu işi öğretmensiz halletmek gibi bir çabayı da sürdürmüştür.

İlkokul öğretmenlerinin maaşlarını veren il özel idareleri, çoğu yerde yeni eğitim sistemini benimsemeyen yerel feodal güçlerin elindedir. Yeni okulları kendi egemenliklerinin geleceği için tehlike gören bu güçler ellerinden geldiği kadar ilköğretimi engellemeye çalışmışlardır. Çoğu zaman öğretmenler aylarca maaş alamamakta, açlık ve sefalet içinde kalmaktaydı. Bu ise öğretmenlik mesleğinin saygınlık kazanmasını engelliyordu.

İlkokul öğretmenleri ile ilgili önemli bir yasal çalışma 19 Ocak 1943 tarih ve 4357 sayılı yasadır.

"İlkokul ÖĞretmenlerinin Kadrolarına, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu ÖĞretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı ile Yapı Sandığına ve ÖĞretmenlerin Alacaklarına Dair Kanun" adını taşıyan bu yasa

ilköğretimde önemli bir boşluğu doldurmasına rağmen öğretmenin yaşaması için gerekli maaştan hiç söz etmiyordu.

1913 yılında çıkarılan “ İptida-i Kanunu Muvakkatiye” Cumhuriyetin ilk yıllarında da kullanılmaya devam edildi. Bu yasaya göre ilköğretim masrafları il özel idareleri tarafından karşılanacaktı. İl Özel İdareleri bu amaçla vergi toplamak ve harcama yapmak yetkisine sahipti. Bu uygulama ilköğretimin niteliğini doğrudan etkilemiştir. Okul yapımı, öğretmen maaşları, eğitim araç ve gereçlerinin karşılanması gibi temel işler sürekli olarak aksamıştır. Öğretmen maaşlarının İl Özel İdaresi tarafından tespit edilmesi öğretmenlik mesleğinin tercih edilmemesi sonucunu doğurmuştur. 1923 yılında öğretmen maaşlarına taban getirilerek, maaşların tabanın altına inmesi engellendi. 1926 yılında Bölgesel Eğitim eminlikleri kurularak valilerin bazı yetkileri bu eminliklere verildi. 1927 yılında çıkarılan Eğitim Vergisi Yasası ile okul masraflarının karşılanmasında İl Özel İdarelerinin vergi toplama yetkileri de kaldırıldı. Ancak bu sadece bir isim değişikliğinden ibaretti. Okul masraflarını karşılanması görevi yine il özel idarelerinde kaldı. Eğitim ile ilgili giderler yol, kazanç ve arazi vergisi içinde değerlendirildi. 1935 yılında İl özel idarelerinin yetkileri bakanlık denetimine alındı.

Eğitimin temelini teşkil eden ilköğretimin İl Özel İdarelerine verilmesi, ilköğretimdeki gelişmeyi engelleyen en önemli faktördü. Yerel yönetimler ile yerel çıkar çevreleri her zaman iç içe olmuşlar ve eğitimi finanse etmek için halktan toplanan kaynakların büyük kısmını eğitime harcamamışlardır. Bunun yanı sıra, şehirde eşraf, kasaba ve köylerde ağa sınıfı halkın uyanmasını kendi varlıkları için bir tehdit olarak gördükleri için, okullara iyi gözle bakmamışlar, yeni nesil öğretmenler bunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Okul için toplanması gereken vergiler her zaman yasal sınırlamayı zorlamış ve halkın ilköğretime karşı tepkisini de çekmiştir. Merkezî yönetimin okul vergisini kaldırma nedeni de halkın tepki göstermesi idi. Ancak, diğer vergilere yansıtılması sorunu ortadan kaldırmamıştı.

Öğretmen kalitesi hakkında yerel basın oldukça duyarlı olduğu görülmektedir. Öğretmen sorunu toplumun tüm aydın kesimlerince bilinmesine rağmen nedense bir

türlü çözülemiyordu. Mersin’de yayınlanan Yeni Mersin Gazetesinin 20 Ağustos 1936 tarihli sayısında bu konuda yazılan bir yazıdan kısa bir bölüm alıyorum.

“KALİTE VE KANTİTE “ başlıklı yazıyı Sami Ertem adında bir şahıs yazmış.

“ Kültür işinde kalite üstünlüğü birinci plânı işgal eder. Şüphesiz bizim kalite itibari ile de bir sürü müesseseye, hocaya, yüz binlerce talebeye ihtiyacımız vardır. Fakat kantiteyi kaliteden ayırdıktan sonra sadece kemiyetten medet beklemek, sadece kemiyet ile kültür davamızı kazanacağımızı sanmak hataların en büyüğüdür. Kantite yanında iyi mektep, iyi hoca, iyi idare kurmayı birinci plânda saymak gerekir.”

1.2. Eğitmenlik/ Erbaş Öğretmen

Ordu, ülkenin her yerinden gelen erleri sadece askerlik alanında değil, hayatın her safhasında faydalanabileceği bilgilerle donatarak memleketine gönderme çabasını sürdürmekteydi. Ordu tüm inkılâpların sahibi ve koruyucusu olarak, inkılâpları yaşatacak nesilleri yetiştirme görevini de üzerinde görüyordu. Bu nedenle kışlaya gelen Anadolu gençleri elden geldiğince eğitilerek terhis edilmekteydi. Anadolu'dan gelen bu köylü ve rençper gençlerden eğitmen olarak yararlanma fikri 1931 yılında uygulamaya konuldu.

CHP 1931 kongresinde eğitim konusunun üzerinde önemle duruldu. 1913'de çıkarılan geçici İlköğretim Yasasında da benimsenip uygulanmak istenen ancak hayata geçirilemeyen, ilköğretimin parasız olması konusu üzerinde tartışıldı ve parasız eğitim benimsendi.

Öğretmen sıkıntısı bina sorunundan daha önemliydi. Bu sebeple eğitimde inkılâp gerçekleştirmek bir türlü mümkün olmuyordu. CHP, 1931 kongresinde eğitimin parasız olması kararını alırken öğretmen ihtiyacını karşılamak için de yine orduya başvurdu. Birliklerindeki görevlerinde başarılı görülen ve ümit vaat eden 80 çavuş terhis edilmeyerek Eskişehir Çifteler Çiftliğinde kursa alınarak köy öğretmeni olarak yetiştirildiler. 80 kişiden meydana gelen bu ilk grup, okuma yazma bilenlerden seçilmişlerdi. Bu çavuşlar, köy hayatı ile ilgili bir eğitimden geçirilerek Ankara köylerindeki okullarda görevlendirildiler.

Bu yeni uygulama, her yeni şeyi abartarak verme alışkanlığındaki basın tarafından, sanki Türkiye'nin öğretmen sorunu çözülmüş gibi bir üslupla verildi. Konu ile ilgili haberler, kursun açılması ile birlikte yerel basına kadar her türlü basın organında aynı anlayışla yayınlanıyordu. Türkiye için yeni ufukların açılacağı, öğretmensiz köy kalmayacağı yazılıp çiziliyordu.

1935 yılında yapılan sayımdan elde edilen sonuçlar, ülkede eğitim işlerinin hiç de iyi gitmediğini göstermekteydi. Kasım 1936 tarihinde 35.000 öğretmen yetiştirilmesi gerektiği açıklanırken, bu ihtiyacın üç yıllık bir çalışma sonucu karşılanacağı da ilan ediliyordu. Haber, Kasım ayının ilk haftasında gazetelerde yer

almaya başladı. Başlıklar genelde aynı idi. “3 Yılda 35 Bin Öğretmen Yetiştirilecek.” “3 yılda 35 bin mektep açılacak.” Haber metinlerinden anlaşılacağı üzere gelişmeler aşağı yukarı şu noktada belirginleşmişti.

“Askerden gelen gençlerden, köylerinin büyüklüğüne göre 1–2 kişi hususi eğitim ile yetiştirilerek köye “**inkılâpçı**” bir öğretmen olarak gönderilecek.”

1931’deki ilk uygulamalardan 1935 yılına kadar, çeşitli yerlerde açılan kurslarla eğitimler yetiştirilmiş ancak bunların sayısı çok yetersiz kalmıştı. Bunu hem yasal bir zemine oturtmak hem de ihtiyaç kadar eğitimci yetiştirilmesi gerekiyordu.

1935 yılında kurslardan mezun edilen 48 çavuş eğitimci de Ankara köylerinde görevlendirilmişlerdi. Bu küçük sayılarla sonuç almak mümkün görünmüyordu.

1936 de 3238 sayılı yasa ile Asker Öğretmen Uygulaması başladı. Yasaya göre eğitimci çok az maaş alacaklardı. Eğitimci, maaşının esasını Ziraat Vekâletinin temin ettiği toprak ve tarım araçlarını kullanarak, görev yaptığı köyden elde edecekti. Öğretmen köyde zirai üretim yapacak bu yönde de köylüye önderlik edecekti.

3238 sayılı yasaya göre çavuşlar, 2 yıllık askerliğin sonunda kursa tabi tutulacaklardı. Bu kurs değişik kurumlarda ve değişik süreli olacaktı. 8 ay Millî Savunmada sürecektir kursun 4 ayı da Maarif Vekâletinde verilecekti. Maarif Vekâletindeki kurslarda Hesap, Hayat Bilgisi, Yurt Bilgisi, modern yaşama anlayışı kavratılacaktı.

Kursun 4 ayı da Ziraat Vekâleti emrinde geçirilecekti. Burada modern ekim, pulluk kullanımı, tohum ayıklama, hayvan bakımı, toprak ilmi, Ormancılık, Bağcılık ve köy kalkınması konularında eğitim verilecekti. Kalan sürenin 4 ayında İktisat Vekâleti emrinde, ekonomi kaideleri ve devletin ekonomik prensipleri hakkında bilgilendirileceklerdi.

4 ay da Sıhhat Vekâleti emrinde, sıhhat kaideleri, hastalıklardan korunma hakkında bilgi verilecekti.

Yeniden Maarif Vekâleti emrine verilerek, 2 ay daha Maarif Vekâleti emrinde genel konularla ilgili kursa tabi tutulacaklar ve yapılacak sınavlar sonunda görev yerlerine gönderileceklerdi.

Okulsuz ve öğretmensiz köy bırakmamak amacını taşıyan bu kurslar yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Bu kurslarda yetiştirilecek olan öğretmenler, daha önce köy okullarında verilecek derslerin esasları dâhilinde:

- Nüfusu 400 den az olan köylerde çalışacaklar.
- Daimi statüde olacaklar.
- Eğitimde bölgenin tarım sektöründeki durumu dikkate alınacak.
- Okullar köy hayatının özelliklerini taşıyan nitelikte olacak.
- Bu kursların verimli olabilmesi amacıyla Maarif Vekâleti, Sıhhiye Vekâleti ve Ziraat Vekâleti ile anlaşmalı olarak çalışacaklardı.

— Kurslar yerel imkânların değerlendirilmesi ile finanse edilecek ve adaylar da kursların yakın çevresinden seçilecekti.

— Kurslarını bitirenler de önceden belirlenen yerler gideceklerdi. Bunlar bazen 3–7 kişilik değişik mesleklere mensup elemanlar olarak köylere gidecekler ve 15 lira maaş alacaklardı.

9 Mart 1937 günü Kültür Bakanlığı, yeni açılan bazı erbaş öğretmen (eğitmen) kursları hakkında bilgi verdi. Bakanlığın açılmasına göre:

1. Trakya’da, Edirne, Kırklareli’nden,
2. Erzincan’da, Kelkit, Tercan, Pasinler’den,
3. Eskişehir’de. Ankara’nın Çubuk, Ayaş, Polatlı ilçelerinden,
4. Afyon’da, Aziziye ve Eskişehir merkez ve köylerinden

Kars’ta, Kars ve çevresinden alınacak erbaşlardan toplam 450 öğretmen yetiştirilecekti.

Eğitmenlikle ilgili ikinci yasa Mayıs 1937 tarihinde Çavuş öğretmen projesi kanunu olarak komisyonlarda görüşülmeye başlandı. Bir yandan da kurslar bir bir açılıyordu. Kültür Bakanlığı 22 Mayıs’ta askerliğini çavuş olarak yapan 40 yaşını geçmemiş, okuryazar olanların kursa katılmaları için müracaatlarını istedi.

Çavuş öğretmenlerin eğitimi için 8 ilde daha kurs açıldı.

1937 Yılında Ankara merkez ve kazalarına bağlı köylerde, Tunceli de 9 köy için eğitimci yetiştirmek üzere “Eğitmenlik Yasası” çıkarıldı. Bu kurslarda da toplam 79 kişi eğitimci olarak yetiştirildi. Yine 1937 – 1938 yılı için ise 8- 10 yerde kurs açılması plânlandı.

1937 yılı eğitim yılı başında eğitimcilerin çalışacağı yeni köy okulu tipi belirlendi. Bu plânda okul iki bölüme meydana gelmekteydi. Birinci bölüm, üç sınıfın bir arada okuyacağı dershane, ikinci bölümde ise öğretmenin kişisel gereksinimlerini karşılayacağı bir çalışma odası, yatak odası, mutfak, köy kurulu odası bulunacaktı. Okullarda ziraat teknikleri ve Ev ekonomisi gibi derslerde uygulanacaktı.

25 Şubat 1939 da, Maarif Vekâleti'nin yeni kurslar için hazırlıklar yaptığı açıklandı. Yapılan açıklamada kursların 15 ilde, 5 Nisanda açılacağı ve 300 eğitimci yetiştirileceği bildirildi.

Erbaş Öğretmen uygulamasına rağmen 1936 yılında konulan üç yılda 35000 eğitimci yetiştirme projesi gerçekleştirilemez oldu. Açılan kurslara çok az aday katılıyordu. Bunun en önemli sebebi herhalde ordu içinde de yeteri kadar okuryazar erbaş bulunmamasıydı. Sonuçta bu erbaşların geldiği kaynak, okuma yazma bilmeyen halktı.

Kurslarda yetiştirilen eğitimcilerin ihtiyacı karşılamadığı görülünce, muallim muavinliği adıyla yeni bir öğretmen sınıfı meydana getirildi. Kasım 1936 da açılan sınavlarda 4, 5, ve 6 sınıflı muallim mektepleri mezunları sınava alınarak “muallim muavini” yapıldılar. Ankara’da Gazi Terbiye Enstitüsünde yapılan sınavlar yazılı ve sözlü olarak yapıldı. Adaylar Türkçe, tarih, coğrafya, fen bilgisi, biyoloji derslerinden sınava girdiler.

Köy eğitimini yaygınlaştırmak amacıyla 1939 da 3704 sayılı yasa çıkarıldı. Bu yasa ile Köy enstitülerine geçişin hazırlıkları yapılmıştı.

1.3. Eğitmenli Köy Okullarında Sınıf Geçme

Eğitmenler, eğittikleri çocukların sınıf geçmelerinde söz sahibi olamıyorlardı. Bu ğretmenlerin çalıştığı 3 sınıflı köy okullarında, yılsonunda gezici başöğretmenler sınav yaparlar ve öğrencilerin sınıf geçmeleri bu sınavlar sonunda gerçekleşirdi. Bu sınavlar aynı zamanda eğitmenlerin de sınava çekilmesi ve verilen tüm görevleri yapıp yapmadığını kontrol etmeye de yarıyordu.

Sınavlarda başarılı olanlar sınıf geçerler, son sınıftakiler de mezun olurlardı. 3. sınıftan mezun olan öğrencilerin beş sınıflı bölge okullarına gitmelerini sağlamak için merkezi yerlere bölge okulları açılması dşnlmekteydi. Ancak ğrencilerin bu okullara devam edebilmeleri de mümkün olmuyordu. Barınacak yer sorunu yanında köylülerin çocukların iş gücünden faydalanma arzuları, beş sınıflı okullara ilgiyi azaltmaktaydı.

2. Köy Enstitüleri

Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketlerinin önündeki en büyük engel muhakkak ki eğitimsiz kadrolardı. Ordusundaki paşaların bile okuryazar olmadığı bir Osmanlı toplumundan Batıdaki pozitif gelişmelerle yarışmayı değil, taklit etmeyi bile başaracak idari ve bilim kadroları çıkarmak elbette mümkün değildi.

Kısa süren I. Meşrutiyet döneminden sonra başlayan II. Abdülhamit Döneminde ve daha sonra II. Meşrutiyet dönemlerinde de eğitim sorunu devletin gündeminde önemli yer işgal etmişti.

Eğitim sorunu devlet merkezi başta olmak üzere büyük kentlerde bir dereceye kadar halledilmeye çalışılırken, nüfusun çoğunluğunu meydana getiren kasaba ve köylerde el atılmamış sayılacak boyutta ilgi bekliyordu.

Meşrutiyet döneminde köyde eğitim sorunlarının çözümü için bazı düşünceler gelişmişti. Ancak her hangi bir gelişme sağlanamamıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise yabancı danışmanların eğitim sisteminde yenilik yapmak üzere çağırıldıklarını görüyoruz. Bunlardan birisi olan J. Dewey 1924 yılında verdiği raporda köyde eğitim ve köy öğretmeni yetiştirilmesi konusunda önerilerde bulunmuştur. Yine yabancı eğitimcilerden biri olan Kühn 1925 yılında verdiği raporda benzer önerilerde bulunmuştur. Yerli eğitimcilerden bazıları tarafından da bu konu zaman zaman gündeme getirilmiştir. Hatta kısmî uygulamalar bile başlatılmıştı.¹⁽¹⁾

Maarif Vekili Mustafa Necati 1927 yılında Denizli Erkek Muallim Mektebini Köy Muallim Mektebi'ne çevirdi. Ayrıca Kayseri'nin Zincirdere köyünde bir tane daha Köy Muallim Mektebi açtı. Ancak bu okulların diğer öğretmen okullarından bir farkı olmadığı gibi kadro yönünden de onlardan daha zayıftı. Kayseri'deki okul 1932, Denizli'deki okul 1933 yılında kapatıldı.

¹ Atatürk Dönemi Kültür Hayatı. *İkdam*. CİLT III. Sf. 60 17 Mayıs 1928

Saffet Arıkan'ın Bakanlığı döneminde de (1936) Eskişehir'in Mahmudiye Köyünde bir Eğitim Kursu açıldı. Askerliğini erbaş olarak yapmış okuryazar ve yetenekli gençler bu kursa alınarak Ankara köylerinde görevlendirildiler. Bu erbaş öğretmenlere “ eğitim” unvanı verilerek üç sınıflı köy okullarına gönderilmişlerdi. İlk kurs altı ay sürmüştü. Aslında bu bir deneme niteliği taşıyordu. Aynı yıl nüfusu 400'den fazla yerlerdeki okullara gönderilmek üzere İzmir Kızılcıllı ve Eskişehir'de köy öğretmen okulları açıldı. Görüleceği gibi Köy Enstitüleri resmî olarak kurulmadan önce, küçük çaplı da olsa uygulamaları başlamıştı.

Köy Enstitüleri, kuruluşundan itibaren tartışılmaya başlanan ve kapandıktan sonra da tartışmaları süren, üzerinde yayınlar yapılan bir eğitim kuruluşudur. Köy Enstitüleri üzerindeki tartışmalara girmek konumuz dışındadır. Cumhuriyet döneminin en tartışmalı ve Cumhuriyet neslini en çok etkileyen bu eğitim kurumunun kuruluş amacına kısaca bakalım.

1.1. Kuruluş Amacı

Köy Enstitülerinin babası olarak bilinen dönemin ilköğretim genel müdürü İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitülerinden beklenenleri “ yaşamını köy yaşamıyla kaynaştıracak ideal öğretmen yetiştirmek. Köylünün yaşamına, çalışmasına katılımına, köyün iş alanlarında, yaratıcı, yapıcı sorumluluklar üstlenmesini, modern Türk köyünün böylece gerçekleşeceği..” şeklinde ifade etmiştir.²

Yabancı eğitim uzmanlarından Fay Kirby, “Köy kalkınma faaliyetlerini örgütlü bir biçimde yürütme fikri, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban romanından sonra düşünölmeye başlanmıştır” demektedir. Kirby, romanın yayınlanmasından sonra Halkevlerinin ve Köycülük Cemiyeti gibi kuruluşların hayata geçirildiğinden bahseder. Kemalizm ve Devletçilik ideolojisini güçlendirecek kadrolar yetiştirmeye gayret edildiği bu dönemde, yatılı bölge okulları da bu iş için kendine çok umut bağlanan yerler olarak faaliyete geçirilir.

² Tonguç, İsmail Hakkı. *Köyde Eğitim*. Köy Enstitüleri Vakfı. Ankara.2008. 3. Baskı

Cumhuriyetle başlayan eğitimde sistem arayışlarının bir sonucu olarak Türkiye'ye getirilen yabancı eğitim uzmanlarına 1933 yılından itibaren gerek görülmediği anlaşılmaktadır.

Eğitimde en önemli ihtiyaç olan öğretmenlik ise bu dönemde de ekonomik ve sosyal yönden hiç de rağbet edilecek bir meslek durumunda değildir. İl bütçesinden ödenen ve hiç de teşvik edici olmayan maaşlar bile zamanında alınamamaktadır.

Aldığı aylıkla geçinemeyen öğretmen, mutlaka geçimini sağlayacak bir işle meşgul olmakta ve öğretmenliği sıradan bir meşguliyet olarak görmektedir. görevdeki öğretmenlerin % 10' u her sene geçim darlığı sebebiyle istifa etmektedir. Bunların yeri doldurulamadığı gibi, artan öğrenci sayısı da öğretmen ihtiyacını süratle karşılanamaz noktalara taşımaktadır.

Örneğin, 1928–1933 yılları arasında emeklilik ölüm ve istifa sebebiyle öğretmen kadrosunda 4565 kişilik bir azalma olmuştur. 1927 yılında 5151 öğretmene sahip olduğu düşünülürse kaybedilen sayının önemi daha açık şekilde görülür.

1.2. Yasaya Göre Köy Enstitülerinin Kuruluş Gerekçeleri

Köy Enstitüleri Kanunu 17 Nisan 1940 tarihinde yürürlüğe girdi. Yasanın gerekçesi, 1935 yılında yapılan genel nüfus sayımında tespit edilen okuma yazama oranındaki düşüklük ve halen 31.000 köyde okul bulunmaması olarak gösterilmekteydi.

Gerekçeler şu şekilde sıralanmıştı.

- Pratik çözüm bulunmadığı takdirde, öğretmen sorunu daha yüz yıl devam eder.
- Kentli öğretmen köye uyum sağlayamamaktadır. Köy kökenli bir öğretmen kadrosu kazanılmalıdır.
- Köy yaşamına ve koşullarına uyabilen öğretmenleri yetiştirecek bir program gereklidir. Bu program öğretmeni köyden uzaklaştırmayan, onu iyi bir çiftçinin bilgileriyle de donatacak ve uygulayıcısı kılabilen kapsamda olmalıydı.

- Yeni öğretmenler köyde geçerli olan demircilik, yapıcılık dülgerlik, kooperatifçilik; bayan öğretmenlere için çocuk bakımı, dikiş, ev idaresi ve hasta bakımı gibi bilgiler verilmelidir.

- Öğretmen olamayanlar, öğrendikleri diğer işlerden birini yapmak üzere köy hayatında geçerliliği olan sahalara yöneltilmelidir.

- Köyde açılacak okullar köye gerekli unsurları yetiştiren birer kurum işlevinde, öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayan ve üreten, arazisi bulunan, yeni okullar olarak düşünölmeliydi. Böylece okulun ve öğretmenin devlete getireceği yük azalacaktı.

Sistem bu hali ile Büyük Selçuklu ve Osmanlı Ordu sistemindeki Tımar uygulamasına benzemektedir

3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanununun uygulanması için 1940–1945 yılları arasında 3.000 000 TL ‘sı inşaat gideri olmak üzere 25.000.000 TL harcandı. Bu dönemde 21 Köy Enstitüsünde 20.000 Öğretmen adayı öğrenim görmüştür.

1935 yılında yapılan sayımların sonunda elde edilen sonuçlara göre, 6 yaşın üzerindeki nüfusun %78’i okuryazar değildi. Bu gerçek, Atatürk’ün konumuzun başına aldığımız değerlendirmesine göre, devleti idare edenler için utanılması gereken bir gerçektir. Okuryazar olmayan kesimin büyük çoğunluğu köylülerdi ve bu oran köylerde % 90’dı. Okuryazarlığın bu kadar düşük olduğu köylerde, Atatürk’ün işaret ettiği muasır Medeniyet’in de kırıntısına rastlamak kolay değildi. Başta sağlık ve temizlik işleri olmak üzere köy ve köylü bu kavramların tamamen dışında kalıyordu. Köylere okul ve öğretmen götürürken bu yaygın cehaletin yanı sıra köylerin sosyal ve ekonomik durumun da düzeltmek gerekiyordu. Bu gelişmeleri sağlamak için köylünün mutlak bir eğitimden geçirilmesi, başka bir deyişle, gözünün açılması gerekli idi. Köyde eğitim, aynı zamanda köyde devrim olarak ele alınmalıydı

Köy Enstitülerinin programına ve çalışma metoduna baktığımızda bu amaçla kurulmuş oldukları görölmektedir.

Mevcut öğretmen yetiştirme sistemi köyün gerçeklerinden uzaktı. Eğitim nazarı olarak yapılıyor, eğitim okuma – yazma ve kitabî bilgilerden ileriye gitmiyordu. Eğitim çevreleri yürürlükteki öğretmen yetiştirme sistemini eleştirirken “köye gitmek, orada kalmak istemeyen, köylüye pek yararlı olmayan” öğretmenler yetiştirmekle suçlanıyordu. Onlara göre, “ artık köy kökenli, yalnızca köye yararlı olabilecek, nasırlı ellerinde kalem ve kitaptan çok, kazma, kürek, çapa, bağ makası, keser...” bulunan öğretmenler yetiştirilmeliydi. Köy Enstitülerinin kuruluş felsefesi budur.

1932 ve 1933 yıllarında kurulan “erbaş eğitim kursları otuzlu yıllara damgalarını vururken, Köy Enstitüleri de büyük iddialarla, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Kanunla eğitim hayatımızdaki yerini aldı.

1.3. Köy Enstitülerinin Kuruluşu

1931 Yılında yapılan CHP kongresinde eğitim konusunun önemli bir yer tuttuğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu kongrede, Meşrutiyet ve Heyet-i Temsiliye döneminde benimsenip de uygulamaya geçirilemeyen parasız ilköğretim projesi hayata geçirilmek istendi. Bu tarihten sonra erbaş eğitim yetiştirilmeye çalışılmasının en önemli sebebi bu idi. Projenin en önemli eksiği, öğretmenlik görevi verilecek olan insanların sosyal hakları ve emeğinin karşılığında ne alacağının yeteri kadar düşünülmemiş olmasıydı.⁽¹⁾

CHP'nin 1935 kongresinde de Köy Enstitüsü konusunda çalışmalar başlatıldı. Köy Enstitüleri, erbaş eğitim kurslarından daha ciddi olarak düşünülüyordu. Daha ciddi eğitim verilecek, daha kaliteli öğretmen yetiştirilecekti.

İlk uygulama olarak, konunun fikir babası olarak bilinen Gazi Terbiye Enstitüsü el işi öğretmeni İbrahim Hakkı Tonguç Maarif Vekili (Kültür Bakanı) tarafından İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine atandı. Kent merkezlerinden uzakta tarım alanlarının geniş olduğu yerlerde kurulan bu okulların sayısı zamanla 21 oldu.

TEKELİ, Prof. Dr. İlhan. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Eğitim Maddesi. Cilt 3. Sayfa .666

1.4. Köy Enstitülerinin Açılış Yılları Ve Öğrenci Durumları

Açıldığı yer	Yıllar	Erkek	Kız
İzmir-Kızılcıllu	1937-40	3651	139
Eskişehir-Çifteler	1937-40	1310	79
Kırklareli-Kezirtepe	1940	850	197
Kastamonu- Gököy	1940	1125	90
Antalya -Aksu	1940	848	108
Isparta- Güven	1940	975	97
Kocaeli-Arifiye	1940	1065	102
Kayseri Pazarören	1940	1113	34
Malatya- Akçadağ	1940	1025	40
Seyhan-Düzce	1940	1065	102
Samsun-Akçınar-(Ladik)	1940	645	158
Trabzon- Beşikdüzü	1940	645	158
Balıkesir-Savaştepe	1940	990	156
Kars-Cılavuz	1940	1025	136
Ankara-Hasanoğlan	1941	581	136
Sivas-Yıldızeli-Pamukpınar	1942	545	32
Konya -Ereğli-İvriz	1942	415	63
Erzurum-Pulur	1943	365	53
Diyarbakır-Ergani-Dicle	1944	Kontenjan uygulanmadı	
Aydın- Ortaklar	1944	Kontenjan uygulanmadı	
Van-Erciş-Emiş		Kontenjan uygulanmadı	

Tablo: 9

1.5. Köy Enstitülerinin Etkileri ve Sonu

Tablodan anlaşılacağı gibi bazı Köy Enstitüleri yasa çıkmadan önce kurulmuş ve öğretmen yetiştirmeye başlamıştır. Enstitülere, bölge okullarına öğretmen; rehber ve müfettiş yetiştirmek üzere Hasanoğlan Köy enstitüsü bünyesinde üç yıl süreli Yüksek Köy Enstitüsü kuruldu.

Köy Enstitülerinin mimarları Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlk Öğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'tur.

Köylüyü eğitmek için görevlendirilecek öğretmenlerin yine köy hayatı içinden seçilmesi gerekiyordu. Bunun için Köy öğretmen okullarına köylü ve çiftçi çocuklarının alınması sağlanacaktı. Bu çocukları ilköğretim müfettişleri ile gezici başöğretmenler seçecekti. İlkokul mezunlarından seçilecek olan bu çocuklar beş sene eğitim görerek öğretmen olacaktı.

Erbaş öğretmen uygulamasından beklenen sonuç alınamamıştı. Şimdi meseleyi daha ciddi ele almak gerekiyordu. Köyde çalışacak olanlar yine erbaşlarda olduğu gibi köy çocukları olacaktı ama bu defa daha küçük yaşta alınıp eksiksiz yetişeceklerdi. Köy Enstitülerine çok büyük umutlar bağlanmıştı.

Gerçekte Köy Enstitüleri 1937 yılından itibaren fiilen vardır. Ancak yasası 1940 yılında Köy Enstitüleri Temel Kanunu adıyla çıkarılmıştı. Bu yasanın eksikleri de 1942 yılında çıkarılan Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile tamamlandı.

İlk olarak 14 Enstitü açıldı. Bu sayı kısa süre sonra 21'e çıktı. Yine 1942 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kuruldu.

İkinci Dünya Savaşı sırasında dönemin Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin, Köy Enstitülerinin enstitü özelliğini kaldırarak Köy Öğretmen Okulları haline dönüştürdü.

Köy öğretmen okullarına köylü ve çiftçi çocukları alınacaktı. Köy Enstitüsü ve Köy Öğretmen okullarına alınacak çocukları İlköğretim müfettişleri ile gezici başöğretmenler seçeceklerdi. Beş yıllık ilkokul mezunlarından seçilen çocuklar beş sene eğitim görerek öğretmen olacaklar.

Köy enstitüleri ilk mezunlarını 1942–1943 öğretim yılı sonunda verdi. Gittikleri köylerde eski öğretmenlerin yerine okulların başöğretmeni olarak atandılar. Daha başarılı olanlar, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne gönderildiler. Köye giden öğretmenler, 150 kitaptan oluşan bir de mini kütüphaneyi yanlarında götürüyorlardı. Bakanlık tarafından verilen bu setteki kitaplar ile köylerdeki “kulluk, ümmetlik” saplantılarını yıkacaklardı. Kitaplarda, bu amaçla yazılmış bilgiler, öyküler, düşünceler vardı.

Enstitülü öğretmenlere toplam 1,5 milyon dönüm arazi tahsis edilmişti. 150 bin büyük baş hayvan, 2 milyon civarında da küçükbaş hayvan verilmişti.⁽¹⁾

(1) Sakaoglu, Necdet. *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi*. 96

Kasım 1945 tarihinde alınan bir kararla Köy Enstitü mezunlarına, okulu bitirdikten sonra 1 yıl, bir tatbikat okulunda çalışma şartı getirildi. Uygulamaya göre, burada da başarılı olduktan sonra görev yerlerine gönderileceklerdi.

Köy Enstitülerinde verilen dersler:

1. Kültür dersleri, haftada 22 saat
2. Tarım Dersi haftada 22 saat,
3. Teknik Dersler ve çalışmalar haftada 22 saat olarak düzenlenmişti. Eğitim süresi süre ise beş yıldır.

1940–43 Yılları arasında daha çok yol, inşaat, ekim ve dikim işlerine ağırlık verilmiştir.

Necdet Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi adlı kitabında Köy Enstitülerinin başarılı olamadığını yazıyor ve gerekçesini de şu şekilde açıklıyor: “ Köylü atılımın tüm yükünü sırtlamış, angaryaya koşulmuştu.(sf. 94.devam) bezgin, bitkin ve yoksul köylüler sürekli jandarma, tahsildar yılğınlığının yanında bu kez de enstitülü öğretmen tahakkümüne katlanmak durumundaydı. Bu daha işin başında köylülerin tepkisine maruz kaldı. Öğretmenler her şeye rağmen köylüden destek bulamadılar. Kuruluş yıllarındaki hazırlıksızlık, girişimin başarı şansını azaltıyordu. Çocuklar güçlülere dayanamayarak köylerine kaçıyorlardı.”⁽¹⁾

“Günde 5 saat ders ve 5 saat fiziki çalışma yapılıyordu. Az uyku az yemek, gizli- açık hastalıklar, gelişme çağındaki çocukları yıpratmakta, her köy enstitüsünün yanına bir de enstitü mezarlığı yükseliyordu.”

Köy Enstitüleri, Türkiye'nin koşulları düşünülerek plânlanmıştı. Ancak Necdet Sakaoğlu'nun da ifade ettiği gibi yeterli hazırlıklar yapılmadan başlatılmıştı. Öğretmen ihtiyacının fazlalığı nedeniyle eksiklerin zamanla giderilmesi düşünülmüş olmalı. Birçok yazarın birleştiği ortak nokta, Köy Enstitülerinde yaşam ve çalışma koşullarının çok ilkel ve sağlıksız olduğu yönündedir.

(1) Sakaoğlu, Necdet. *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi*. 94 ve devamı. 2003 - İstanbul Bilgi Üniversitesi

Köy Enstitüsü mezunu olan emekli öğretmen Mehmet Dinç hatıralarında öğrencilik yıllarından bahsederken, bu gerçekleri şöyle ifade ediyor: “Kastamonu Gököy Köy Enstitüsünden 1949 yılında mezun oldum. Okul Kabristanında 25, 30 mezar vardı. Bunlar bakımsızlık sebebi ile zatürreeden ölmüşlerdi. Kendim de zatürree olduğum için köyüme gönderildim. Mucize kabilinde kurtularak tekrar okuluma geri döndüm.”⁽¹⁾

Diğer bir anı da Mehmet Mazı adlı Köy Enstitüsü mezunu, başka bir emekli öğretmene aittir. Düziçi Köy Enstitüsüne 1949 da girdiğini yazan Mehmet Mazı, okul günlerinden şöyle bahseder: “Henüz lojmanlarımız arasında yollar yoktu. 1. yıl yapılacak dersleri gördük. Benden öncekiler Toroslardan kestikleri keresteleri dereden yararlanarak taşımışlar, bize de 4, 5. sınıflardan çavuşlar tayin ettiler. Bulgaristan’dan gelen göçmenler için ev yaptırıldılar. Kerpiçleri de biz döktük.

İlk girdiğim yıl evimden götürdüğüm ayakkabılarım vardı. 5- 6 ayda eskidi ve tabanı delindi. Benim gibi birçok arkadaşımızın ayakları çıplaktı. Alman binasındaki banyodan takunyalar dağıttılar. Aylarca takunyalarla dolaştık. Sonra bir hayırsever 25 çift içi bezli lastik ayakkabı göndermiş. Kur’a ile dağıtıldı. Biri de bana çıkmıştı.”

Köy Enstitüsüne alınan çocukların ailesi ile hemen tüm ilişkisi kesiliyordu. Bütün ihtiyaçları devlet tarafından karşılanacaktı. Ancak bu hiç de düşünüldüğü gibi yürümüyordu. Devlet ekonomik sıkıntılar içindeydi. Çocuklar, zaten devlete yük olmadan devletin en önemli sorununu çözmek için eğitilmekteydiler. Buna daha öğrenci iken başlayacaklar ve yaşamak için gerekli olan her şeyi kendileri karşılayacaklardı. Ancak bu da yetmemiş, elde hazır kuvvet sayıldıkları için göçmenler için lojman yapımına da koşturulmuşlardı. Zaten görülen derslerden birisi de yapı ustalığı idi. Bu şekilde yaşam içinde eğitim de gerçekleşiyordu.

10 Haziran 1949 tarihli bir gazete ilanı devletin bu okulları tamamen yalnız bırakmadığını gösteriyor. Bu bir elbise dikim ilanıdır. Elbiseler ise Köy Enstitüsü öğrencilerine dikilecektir.

(1) Sakaoğlu, Necdet. *age*. 94 ve devamı.

Bu ilanda belirtildiğine göre, Düziçi Köy Enstitüsünde okuyan öğrenciler için, 792 takım kışlık, 792 takım yazlık elbise dikilecekti. Ayrıca 300 adet çocuk ve kız öğrenciler için de 64 adet lacivert kumaştan tayyör dikilecekti.

Köy Enstitüleri hakkında büyük eleştiriler yapılmaya başlayınca, 1947 yılının Temmuz ayında bütün Köy Enstitüsü müdürleri değiştirilerek yerlerine lise müdürleri atandı.

Köy enstitüleri hakkında olumsuz yazıların yanı sıra olumlu yazılar da çıkıyordu. Bunlardan birisi de Tanin Gazetesinde yayınlanmıştı. Bu yazı Mersin’de Yeni Mersin Gazetesi tarafından iktibas edilmişti.

“Tanin Gazetesi, Ocak ayındaki bir sayısında **Türkiye Modernleşiyor** başlığı ile bir yazı yayınladı. Köy Enstitülerinin anlatıldığı bu yazıda “Gençler köylüyü kalkındırıyor,” ifadesi kullanıldı.

Ankara Hasanoğlan Köy Enstitüsünün anlatıldığı yazıda. “Hasanoğlan’da ABD’de eğitim görmüş bazı öğretmenlerin idaresinde, memleketin muhtelif yerlerinden gelmiş ve aralarında 140 kadar da kızın bulunduğu 1000 köy genci matematikten tutunuz da edebiyat, modern çiftçilik, marangozluk ve demirciliğe kadar her konuda eğitiliyor.”

Yazının sonunda Köy enstitülerinden toplam 20 bin mezun beklendiği de belirtiliyordu.

D. ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINA ÖĞRETMEN YETİŞTİRİLMESİ

1936 Yılında ortaokul, lise ve öğretmen okulları öğretmenlerinin yetişme yerlerine göre durumları şöyleydi:

Yüksek öğrenim görenler:	960
Orta öğrenim görenler:	1129
Özel öğrenim görenler:	27
Toplam:	2116

Ankara'da Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü Ortaokullara öğretmen yetiştirmek için 1926'da kurulmuştur. Bu okul, Cumhuriyet döneminin en uzun ömürlü ve en çok öğretmen yetiştiren eğitim kurumu olmuştur. Gazi Muallim Mektebi Konya'da kurulmuştu. Okul, ortaokul ve dengi okullara öğretmen, ilköğretim müfettişi, öğretmen okullarının uygulama okullarına müdür yetiştirmek için açıldı. Sadece Türkçe bölümü açılabilen okulun 16 öğrencisi vardı. Görüldüğü gibi, halkta öğretmen okullarına ve öğretmenlik mesleğine karşı korkunç bir ilgisizlik vardır.

Okul, 1927–28 ders yılı başında Ankara'ya taşındı. İlk başta öğrenci sayısı 45 oldu. Türkçe bölümünün yanı sıra bir de pedagoji bölümü açıldı. 1928 Haziranında Türkçe bölümü ilk mezunların verdi.

22 Nisan 1926'da kabul edilen bir kanun ile İl Özel İdareleri bütçelerinden öğretmen okulu yapımı için % 1 fon ayrılması kararlaştırıldı. Bu kaynakla 10 bölgede birer öğretmen okulu açılacaktı. İlk binanın temeli Ağustos 1927'de Ankara'da atıldı. Bu bina 1929 son baharında tamamlandı.

Orta Muallim Mektebi, bir ilk Muallim Mektebi ile beraber, Kasım 1929'da bu tarihi binaya taşındı ve adı Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü oldu.

1932'de Gazi İlk öğretmen Okulu kaldırılarak yerine, İngilizce öğretim yapan paralı yatılı Gazi Lisesi açıldı. Bundan sonraki adı Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü oldu.

1928—1930 arasında Tarih, Coğrafya, Matematik, Fiziki ve Tabii Bilimler bölümleri açıldı. 1932’de öğretim süresi 4 yıla çıkarıldı. Aynı yıl Resim-İş ve Beden Eğitimi Bölümleri kuruldu. Okul, 1932’de, tüm bölümlerden toplam 45 mezun verdi. 1936–1937 öğretim yılında İngilizce öğretimden de vazgeçildi.

1935’ yılından sonra adı Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü oldu. Gazi Eğitim adıyla bilenen kurum, 1937-1938’de Müzik, 1941-1942’de Fransızca, 1944-1945’de İngilizce, 1947-1948’de Almanca Bölümlerine kavuştu. 1946–1947 öğretim yılında, az öğretmenle çok hizmet görmek için, Türkçe, Tarih-Coğrafya, Matematik, Fiziki ve Tabii Bilimler Bölümleri, “Toplu Dersler Bölümü” adı altında birleştirildi. 1948–1949 öğretim yılında ise bu bölüm de “Fen” ve “Edebiyat” olarak ikiye ayrıldı.

Eğitimde hayal edilen sonuçlara ulaşabilmek için, zaman zaman da eğitim sorunlarını tartışmak gereği ortaya çıkmıştır. Heyet-i İlmiye, Maarif Şûrası ve ya Millî eğitim Şurası adı ile yapılan toplantılarda eğitim alanında geri kalmışlığın nasıl ortadan kaldırılacağına dair tartışmalar yapılmıştır.

Bütün bunlara rağmen eğitimde çeşitlilik ve kargaşa devam etmektedir. Kitap, program, yönetmelik değişiklikleri bir birini takip etmektedir.

1937 ‘de düzenlenen disiplin yönetmeliğine göre, ortaokul ve lise öğrencileri öğrenci kimliği ve okul kıyafeti olmadan sokakta dolaşamayacaklardı. Yeni yönetmelik, disiplin uygulamasından emniyeti de sorumlu tutuyordu.

Mayıs 1940 da alınan bir kararla, ilkokul ve orta öğretim öğrencilerinin tek tip kıyafet giymeleri kararlaştırıldı. Sınıf geçme yönetmeliği de sürekli olarak değişti. Her değişiklikte öğrenciler yeni haklar elde ettiler. Sıkı bir elemeye dayanan sınav sistemleri, okula başlayan öğrencilerde mezun sayısını % 50'nin altına indirmektedir. 1946 Ocak ayında yapılan bir değişiklikle 2 yıl üst üste sınıfta kaldığı için okuldan atılanlara yeni bir sınav hakkı verildi. Bu tür perakende uygulamalar günümüze kadar devam edip gelmiştir..

Dersler	1.sene	2.sene	3.sene	4.sene	5.sene
Din dersleri	2	2			
Türkçe ve Edebiyat	6	5	5	3	3
Tarih	2	2	2	2	-
İçtimaiyat	-	-	-	-	2
Malûmat-ı Vataniye				2	-
Ruhiyat, Terbiye, Terbiye Tarihi				3	4
Usul-i Tedris ve Tatbikat					9
Hesap	3	2	2	-	-
Hendese ve Resmi İ-kati	2	2	1	--	-
Cebir				2	
Hikmet		1	2	1	
Kimya.				2	
Hayvanat				2	
Nebatat		2			
Ziraat (Darülmuallimatlarda yok)		2			
Teşrih ve Fizyoloji		2			
Umumi-i Hıfzısıhha ve Mektep Hıf				1	1
Tabakat				1	
Coğrafya	2	1	2	1	-
Resim (D. ilk yıl 2. sonra 1'er saat)	2	2	2	2	2
El işleri (D. yalnızca ilk yıl 3 1'er saat)	2	2	2	2	3
Yazı	2	1			
Musiki (D. keman dersler zorunlu)	1	1	1	1	1
Terbiye-i Bedeniye	1	1	1	1	1
Ecnebi Lisanı	3	2	2	2	2
Dikiş—Biçki (D.minlerde yok)	1	1	1	2	1
İdare-i Beytiye. Çamaşır, ütü. tahrir.D.yok	-	-	2	-	-
Nakiş ve Beyaz İşleri (dml.yok)	-	1	1	1	-
Tabahat (Darülmualliminlerde yok)				1	2
Çocuk Bakımı D. minlerde yok		-	-	-	1

Tablo 10 - 1924 de ilk Darülmualliminler ve İlk Darülmuallimatların haftalık ders programları.

E. HARF İNKİLÂBİ VE OKUMA YAZMA SEFERBERLİĞİ

1. Harf İnkılâbı

Eğitim tarihinin en önemli inkılâbı şüphesiz 3 Kasım 1928 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun” dur.⁽¹⁾ Bu yasa ile ülke genelindeki sayısı zaten çok az olan okuryazar kitle de okuryazar sınıflamasının dışına çıkmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, bu İnkılâbı yaparken Türk tarihinin en önemli değişikliklerinden birini yaptığını biliyordu. Bu inkılâp ile yeni bir ulusal kültür meydana getirmenin de en önemli adımını atmış oluyordu. Diğer taraftan, inkılâpları benimsemeyen bir kütlenin de yeni kültür çevresinin dışında kalması sağlanıyordu. Bu kesim, harf inkılâbına da şiddetle karşı çıkıyor ve bunun din dışı bir gelişme olduğunu iddia ediyorlardı. Yeni harfleri öğrenmemekte kararlı görünen bu kesim bu davranışları ile devlet hayatının dışında kalıyordu. Atatürk’ün bizzat başöğretmenlik yaptığı büyük bir kampanya ile Cumhuriyetin ilk yaygın eğitim girişimi başlatıldı. Halka yeni harfleri öğretmek üzere, ilk 4 ayda 5000 (beş bin) öğretmen yeni yazıyı öğrendi.

Yasada belirtildiği gibi, resmi ve özel bütün yazışmalarda yeni harflerin kullanılması zorunlu hale geldi. 1930 yılının Haziran ayı başında eski yazı hiçbir alanda ve hiçbir şekilde kullanılmayacaktı.

Acaba, Harf İnkılâbı yapıldığı zaman öğretmen sayısı sadece 5000 civarında, okuryazar vatandaş sayısı da yok denecek kadar az olmasaydı Atatürk Harf İnkılâbını yine de yapar mıydı?

(1) TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KANUN

Yayın : Resmî Gazete
Sayı : 1030
Yayın Tarihi : 3 Kasım 1928
Kanun No : 1353

Madde 1 - Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Harf İnkılâbı yapıldığında Maarif Vekili Mustafa Necati idi. Bakanlık, Atatürk'ün talimatıyla büyük bir halk eğitim seferberliği başlattı.. Halka kısa sürede okuma yazma öğretmek için Millet Mektepleri adıyla yeni bir uygulama başlatıldı. Bu yasa ile 16- 45 yaş arasındaki herkes bu mekteplere gitmek zorunda bırakıldı.

Madde 2 - Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3 - Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin Devlet muameletine tatbiki tarihi 1929 Kânunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadarki evrakı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilamların ve matbu muamelat cetvel ve defterlerinin 1929 Haziranı iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziranı iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

Madde 4 - Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziranının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kânunuevvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklâm ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayrı mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

Madde 5 – 1929 Kânunusanisi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

Madde 6 - Resmi ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 7 - Para ve hisse senetleri ve bonolar ve esham ve tahvilat ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

Madde 8 - Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin bütün Türkçe muamelatına Türk harflerinin tatbiki 1929 Kanunu sanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki halk tarafından mezkur müesseselere 1929 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harfleriyle müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleriyle basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 9 - Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

Madde 10 - Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 11 - Bu Kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

2. Millet Mektepleri

Harf İnkılabı yapılmadan önce yaygın okuma yazma kursları denemesi yapılmıştı. Maarif Vekili İsmail Safa (Özler)'in talimatıyla (1923'te), İlk tedarikat Umum Müdürlüğü'ne bağlı bir Halk Eğitim Bürosu kurulmuş ve halk eğitimi çalışmalarını yürütmekle görevlendirilmişti.¹ Bu çabalar sonunda 1927-28 yılları arasında 3.304 adet Halk Dershanesi açılmış ve , 64.302 kişiye belge verilmişti.²

Ancak Osmanlı yazısı ile yaygın bir okur yazarlığı kısa sürede sağlamanın zorluğu da ortaya çıkmıştı. Batılı Uzmanların sık sık yaptığı tavsiyelerin de etkisiyle bir süredir gündemde olan Latin Harflerine geçme işi artık kesinleşmişti. Harf inkılabı nihayet, 1 Kasım 1928 tarihinde gerçekleşmişti.³ 11 Kasım 1928 tarihinde, Millet Mektepleri Yönetmeliği Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı. Yönetmelik 24 Kasım 1928 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.⁴ Yönetmelik 22 Eylül 1929 tarihinde bazı değişikliğe uğradı.⁵

ilk yönetmeliğin 1. Maddesine göre (A) ve (B) olmak üzere iki derslik açılacaktı. (A) dersliklerinde hiç okuma-yazma bilmeyenler; (B) dersliklerinde ise, Arap harfleri ile okur-yazar olanların yeni Türk harfleri öğrenmesi amaçlanmıştır. 1929 yılında hazırlanan ikinci yönetmelikte de (A) ve (B) derslikleri vardı. Ancak A türü derslikte yalnızca yeni harfler öğretilirken; (B) dersliklerinde okuma-yazma öğrenmiş olan vatandaşlara “hayat ve maiyetlerinin (geçimlerinin) ve vatandaşlık sıfatlarının istilzam ettiği (gerektirdiği) ana bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bir anlamda Cumhuriyet nesli yetiştirme çabası burada da sürdürülecekti. 1929 yönetmeliği 4.ve 5 maddeleriyle eğitim süresini de uzatmıştı. Her iki derslikte de süre dört aya çıkarılmıştı.

1 Şevket Gedikoğlu, *Halk Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara, 1978, s. 258.

2 Cevat Geray, *Halk Eğitimi*, 2. Baskı, Ankara, 1978, s. 258.

3 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*, Cilt: V, (1 Teşrinisani 1928), s. 11-12.

4 *Resmî Gazete*, (24 Kasım 1928), sayı: 1048.

5. *Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi*, Ankara, 1929

Millet Mektepleri doğrudan Atatürk'e bağlı olarak çalışıyordu. Atatürk resmen başöğretmen olmuştu. Böylece işin ciddiyeti ortaya konmuş illerde valiler birbirleriyle yarışmaya başlamıştı. İşin ciddiyetine bağlı olarak Maarif vekaletine de yeni yetkiler verilmişti.

Millet Mektepleri'nin en büyük yükü illere düşüyordu. Gerek 1928 yönetmeliğinin 10; gerekse 1929 yönetmeliğinin 14. Maddesi Valinin başkanlığında bir İl Yönetim Kurulu oluşturulmasını işaret ediyordu. Bu kurullar Vali'nin başkanlığında, Savcı, Defterdar, Baş Mühendis, Sağlık Müdürü, Jandarma Komutanı, Özel İdare Müdürü, İl Encümeni'nden bir üye, Emniyet Müdürü, Belediye Başkanı, CHF Saymanı, Milli Eğitim Müdürü'nden meydana gelecekti.

İl Yönetim Kurullarının görev ve sorumlulukları 1929 yönetmeliği ile genişletilmişti. Bu kurulların kendi sınırları içinde en çok vatandaşı eğitebilmek amacıyla yer sağlamak, il özel bütçesinden kaynak ayırmak, öğretim araçlarının ve yayınlarının zamanında sağlanması, halkı özendirme çalışmalarının etkin bir biçimde yürütülmesi; Halk Okuma Odalarının açılması; buraların döşenmesi, aydınlatılması, ısıtılması... gibi büyük sorumlulukları vardı. İlçe ve bucaklarda da illerinkine benzer bir yapılanma kaymakamın sorumluluğunda organize ediliyordu. Jandarma ise her zamanki gibi halkı kurslara katılmaya ikna ediyordu.

2.1. Millet Mekteplerinin Yapısı

Millet Mektepleri nerde olursa olsun halka ulaşmak amacıyla örgütlenmişti. Bu örgütlenmeye göre çeşitli nitelikte kurslar açılmıştı. Bunları beş türde değerlendirebiliriz

2.1.1. Saftır Millet Mektepleri: Genellikle okul olan yerlerde açılan eğitim kurumları olup, 1929 yılından itibaren buralarda açılan (A) ve (B) dersliklerinde öğrenim süresi dört ay olarak belirlenmiştir.

2.1.2 Gezici Millet Mektepleri: Okulu olmayan köylerde yalnızca bir dönem için açılan 4 ay süreli kurslardı.

2.1.3. Özel Millet Mektepleri: Çalışan eleman sayısı 20 ve üstünde olan resmi ve özel işletme v kurumlarda açılan bu kuraların tüm masrafları ilgili kurum tarafından karşılanmaktaydı. Kurs açmayanlar ise ceza alıyordu

2.1.4. Köy Yatı Dershaneleri: Okulu olmayan köylerde yaşayan 12-18 yaşları arasındaki çocukların okuması için, il ve ilçe merkezlerinde açılmış olan kurslardır. Bu kurslara katılan ekonomik durumu iyi olan öğrencilerden yıllık dört taksitte 100 lira ücret alınmıştır. Okulların giderlerinin bir bölümü de Millet Mektepleri bütçesinden karşılanmıştır. Bu okullardan 1930 yılında, Afyon ilinde S, Kastamonu, Tosya ve Tekirdağ'da ise 1'er tane olmak üzere, toplam 8 adet açılmıştır. Bu okullar, daha sonra açılacak olan Köy Enstitülerinin de habercisi olmuştur.¹

2.1.5. Halk Okuma Odaları: Okuma yazma öğrenen halkın bilgisini artırmek ve okuma alışkanlığın sürdürmesini sağlamak amacıyla 1930 yılında açılmasına başlanmıştır. Bu odalardan 1933 yılına kadar 119'u kentlerde, 659'u da köylerde olmak üzere, toplam 778 adet açılmıştır. Buralara 5885'i kadın, 51294'ü de erkek olmak üzere, 57179 kişi devam etmiştir.²

2.1.6. Millet Mekteplerinin Gelir Kaynakları ve Giderleri

Millet Mekteplerinin masrafları genel bütçeden eğitim için ayrılan ödenek, il özel bütçesinden ayrılan para, yöre halkından toplanan bağışlar, yerel kurum ve kuruluşların katkılarıyla karşılanıyordu. Kurslara devam etmeyenlerden de para cezası alınıyordu. "Gazi Hitabesi Plağı"ndan elde edilecek gelirler de Millet mekteplerine harcanıyordu.³

Ders veren öğretmenlere, Başöğretmenlere ve Eğitim Memurlarına bir dönem ücreti olarak 50, İlköğretim Müfettişlerine 60 ve Eğitim Müdürlerine 90 lira ücret ödenmesi de 1929 yönetmeliğinin 22 maddesinde belirtilmişti.⁴

1) *Hâkimiyet-i Milliye*, (23 Şubat 1930).

2) Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif (1933-34), *Halk Okuma Odaları ve Umum Kütüphaneler İstatistiği*, İstanbul, 1935.

3) *Cumhuriyet*, (2 Kasım, 1929).

4) Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Maarif (1933-34), *Halk Okuma Odaları ve Umum Kütüphaneler İstatistiği*, İstanbul, 1935. s. 193.

2.1.7. Millet Mekteplerinde Okutulan Dersler

Yetişkinlerin günlük yaşamlarında en çok yararlanabilecekleri konulara ait bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu dersler arasında şunlar yer almıştır:

1. Okuma yazma: Yeni harflerle okuma-yazmayı öğrenenler okumalarını ilerletmek, düşündüklerini ifade edebilmek, mektup ve dilekçe yazabilmek yeteğine kavuşturulmaya çalışılıyordu.¹

2. Hesap ve Ölçüler: Günlük yaşamda en çok gerekli olan basit hesap işlemleri, dört işlem, uzunluk ölçüleri (metre, arşın, okka, dirhem, gram, kilogram), para birimleri (lira, kuruş, santim, para), arazi ölçüleri (ar, dönüm, evlek) ve bunların kullanılmaları öğretiliyordu.²

2. Sağlık Bilgileri: İnsan vücudu ile ilgili temel bilgilerin kazandırılması, temel sağlık bilgileri, ilk yardım, temizlik gibi konular anlatılıyordu.

3. Yurt Bilgisi: Derslerin en önemlisi bu idi. Konular Türk bayrağı, Türk tarihi, vatan sevgisi, coğrafya bilgisi, Türkiye'nin komşuları, Cumhuriyetin kuruluşu, Atatürk'ün hizmetleri, vergilerin önemi, Milli bayramlar, askerliğin kutsallığı, yargıya ve resmi kurumlara dilekçe verme; padişahların baskı, zulümleri ve hainlikleriyle ilgiliydi. Bu "İyi bir Türk vatandaşı; vatanını sever, milletini sever, ödevini bilir, çalışır, insancıldır" sözü sürekli tekrarlanırdı.³

Yasa 1 Haziran 1930 tarihinden itibaren hiçbir şekilde eski harflerin kullanılmasına izin vermiyordu. Devlet yazışmaları da dâhil olmak üzere süratli bir şekilde yeni harflerin kullanılmaya başlanması gerekiyordu. Yaklaşık iki yıllık bir geçiş döneminde sonra bu zorunlu bir durumdu. En küçük taviz geriye dönüş çabalarını yüreklendirecekti.

1923 yılındaki denemenin ardından Millet Mektepleri niteliğindeki bir uygulama da 1927–28 döneminde 100 mekteple başlamıştı. Harf İnkılâbı öncesi de böyle bir çalışma düşünülmüş 100 mektepte yaklaşık 45 bin kişiye okuma yazma öğretilmişti.

1 Ediz A. Bedri, *Milli Eğitim Düsturu*, Cilt: III, 3. Baskı, İstanbul, 1949, s. 189-190.

2. Ediş. A.g.e., s. 190-192.

3. A. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti Rejimi ve Türk Devrimi*, Ankara, 1970, s. 136.

Harf İnkılâbı gerçekleşince ilk etapta, öğretmenler kursa alındılar ve 4 aylık kısa bir sürede 5000 öğretmene yeni harfler öğretildi.

Şûra-yı Devlet Tarafından hazırlanana Millet Mektepleri Teşkiline Dair Talimatname, 11 Kasım 1928 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilerek yürürlüğe konuldu. 51 maddeden meydana gelen bu talimatname, 1929 yılında yenilenerek 10 yıl yürürlükte kaldı.

Millet Mektepleri Talimatnamesinin 1. maddesinde amaç açıklanıyordu.

”TBMM tarafından Türk Dilinin ferdî ve umumi, hususi ve resmî bilcümle yazışmalarda (muhaberat) Türk Harfleriyle tespiti kanunen tespit edilmiş olmasından, buna müsteniden tatbikatta Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay bir surette her ferde okuyup yazabilmek imkânı bahşeden maliyetinden, Türk milletinin azami surette istifadesini temin etmek ve büyük halk kitlelerini süratle okuyup yazar hale getirmek.”¹

Millet Mektepleri çalışmalarını yürütmek üzere 1930 yılında Bakanlık “ Halk Terbiyesi Şubesi” Halkı Tenvir (Aydınlatma) Müdüriyet-i Umumiyesi kuruldu. Bu Umum Müdürlüğe bağlı olarak çalışmak üzere Köy Eğitim Kursları, Halk Okuma Odaları, Akşam Sanat ve Akşam Ticaret Okulları ve Halk Evleri açıldı.⁽¹⁾ Millet Mekteplerinde uygulanacak program da talimatnamenin 2–8 maddelerinde ayrıntılı olarak veriliyordu.

(1) TEKELİ, Prof. Dr. İlhan. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Eğitim Maddesi. Cilt 3. Sayfa 660

A Programı: İlk okuma yazma programı olup süresi 90 saat idi. A programına devam edenlere, hayatları ve işleri için gerekli bilgileri verilerek, 6 ay süreli kurs sonunda ilkokul diploması dengi belge verilecek.

B Programı: B programına devam edenlere üst düzeyde bilgi verilecekti. Vali, kaymakam, okul müdürleri, tüm kamu görevlileri bu kanunun uygulanmasından sorumlu tutulacaktır. Okul, cami, kahvehaneler, bütün resmi binalar eğitim alanı olarak kullanılacaktır.

1929 yılında ilk Millet Mektepleri açıldı. Millet Mekteplerine 14- 45 yaş arasındaki kadın – erkek her vatandaşın katılması mecburi tutuldu. 1929–1934 yılları arasında 1.200.000 kişi bu mekteplerde okuma yazma kurslarına katıldı.

Halkın işini etkilememesi için kurslar, genellikle akşam saatlerine alındı. Kursların süresi 4 ay idi. Sabit ve gezici türde olmak üzere iki çeşidi vardı. Millet Mekteplerinin 2 sınıfı vardı. A sınıfın da daha çok okuma yazma öğretimi veriliyordu. B sınıfında ise kıraat, tahrir, hesap, ölçüler, sağlık bilgileri ve yurt bilgisine ağırlık verilmekteydi. Bu kursu bitirenlere Atatürk T.C. Anayasası hediye ediyordu. Millet Mekteplerinden 1928- 1950 yılları arasında 1,5 milyon yetişkin insan belge aldı. Millet Mekteplerinin en faal dönemi ise, ilk 5–10 yıldır. Esasen talimatname de 10 yıl süreliydi. Programı başlatanlar, okuma yazma sorununu 10 yılda çözeceklerin düşünerek süre belirlenmiş olmalı.

1927 de halkın % 10,7 si okuma yazma bilirken bu oran 1935 de % 19,5 1940 da 22,4, olmuştur.

1930 yılından itibaren okuma yazma seferberliği köylere kaydırıldı. Okuma yazma seferberliği başlatılan köylerde halk okuma odaları açıldı.

Okuma yazma bilen halka, Cumhuriyeti ve yeni inkılâpları anlatmak ve benimsetmek, okuma yazma kadar önemli görülüyordu. Bu amaca ulaşmak için 1931 yılı Nisanında Türk Ocakları kapatılarak yerine Halk Evleri kuruldu. Şubat 1932’de Öğretmen Dernekleri de Halk Evleri ile aynı hizmeti yapması için kapatılarak Halk Evleri ile birleştirildi.

1932 de ülke genelinde 24 Halk Evi varken 1938 de sayı 209 oldu. 34000 olan ye sayısı da 100.000 üzerine ıktı. Halkevlerinin sayısı, 1938–52 yılları arasında 478 oldu. Bunun yanı sıra 4322 halk odası açıldı. Halk evlerinin kuruluş amacı: ” ulusu aynı ülküye bağlı bir kitle yapmak, köy – kent, köylü- aydın ayrılığını kaldırmak... “ olarak açıklanmıştı. Halkevleri CHF tarafından bir yan kuruluş olarak değerlendiriliyor ve bizzat CHP politikalarının halka propagandası için de kullanılıyordu. Halkevlerine bağlı olarak Köy Eğitmen Kursları, Gezici ve Yerli Ulus Okulları, (Millet Mekteplerine sonradan verilen ad) da aynı doğrultuda çalışıyordu. Atatürk’ün kurduğu Halk evleri, Atatürk Devrimlerinin benimsetilmesi ve Cumhuriyet kültürünü etkinleştirmek amacı çaba harcayacaktı.

Halk evleri CHP ile siyasi bağını sıklaştırınca 1952 de DP tarafından tasfiye edildi.

Halka okuma yazma öğreten Millet mekteplerinin mezun sayısı 1929–1935 yılları arasında 2.376.845’a ulaştı. Bu rakam hedefin % 50’siydi. Bu oranlar:

35–36 döneminde % 59.202,

36–37 döneminde % 84.732 oldu.

Ordu her zaman srdrdğu okuma yazma kurslarını, yeni dönemde de ciddiyle devam ettirdi.

1926 yılında terhis edilenlerin % 17 si eski yazı ile okuma yazma ğendi. Bu oranlar, 1931 de % 25, 1936 da % 75 idi.

Millet Mekteplerinin yerini almadan önce Halkevi de kendi bünyesi içinde okuma yazma kursları düzenliyordu. 1933 de, Mersin Halkevi Halk Dershanesinden 88 kişi belge aldı

1934 iki dönem Türkçe ğrenme ve Okuma yazama kursuna 90 kişi katıldı.

1935 de Fransızca kursu açıldı.

1939 da okuma yazama kursuna katılan 54 bayan ve erkeğe diploma verildi¹³.

¹ İçel (İçel Halk evleri Yayın Organı

Mersin Halkevi bütünlemeli öğrenciler için fizik, kimya, yabancı dil, matematik ve Türkçe kursları açtı. ⁽¹⁾

Öğretmen derneklerinin kapatılarak Halkevlerine ağırlık verilmesinden sonra, Halkevlerinde hemen bütün etkinliklerde öğretmenler görev aldı. Halkevleri etkinliklerini yürütmek üzere bazı şubeler kurulmuştu. Bu şubelerin başlıcaları şunlardı:

1. Dil, Edebiyat, Tarih
2. Güzel Sanatlar
3. Temsil
4. Spor
5. İçtimai yardım
6. Halk dersane ve kursları
7. Kütüphane ve neşriyat
8. Köycülük
9. Müze ve sergi.

Halk Evleri, bu şubeleri vasıtası ile önemli görevler yerine getirmiştir. Halkevlerinin diğer bir görevi de, Cumhuriyet ilkelerini halka benimsetmek ve Cumhuriyet Halk Partisinin görüşlerini yaymaktır. ⁽²⁾

Halkevlerinin şube sayısı 1932’de 24 ve üye sayısı da 34.000 olarak biliniyordu. Bu sayılar 1938’de 209 şube ve 100. 000’den fazla üyeye ulaştı. Konferans, sergi, tiyatro, kütüphane gibi etkinliklerden faydalanmak üzere 1938’de bu kurumlara 7 milyona yakın yurttaş gelmişti...

Cumhuriyet döneminde Millî Eğitim Bakanlığı ile öteki bazı Bakanlıklar çok sayıda konferanslar, gezici ve sabit kurslar vs. ile halk eğitimi çalışmalarına katıldılar. Fakat halk eğitimine katılan kurumlar arasında etkili bir işbirliğinin bulunmaması, alınan sonuçların daha iyi olmasını önlemiştir.

(1) *YMG*, 21.7 1945.

(2) Akyüz, Yahya. Prof. Dr. *Türk Eğitim Tarihi*.

Bu kurslar arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1938 ve 1939'da başlattığı halk eğitimi kursları halen gelişerek ve etkinlik alanları arttırılarak devam etmektedir.

Eğitim Bakanlığı'nın 1940'lardan itibaren Batı klasik eserlerini Türkçeye çevirtip yayınlama yolundaki yoğun çabaları da önemli bir halk eğitimi çalışması olarak değerlendirilebilir.

1928'de Harf İnkılâbı ile birlikte Atatürk'ün başlattığı okuma yazma seferberliğinin yıllar geçtikçe hızı kesildi. Hükümetler bu işi savsakladılar. İlköğretim mecburi olmasına rağmen, okuma yazma oranı günümüzde bile halledilemedi. Türk toplumunda okuma yazma bilmemek önemli bir sorun olarak sürüp gitmektedir.

Çok önemli bir eğitim aracı olan radyo, Türkiye'de ilk defa İstanbul ve Ankara'da 1926 yılında yayına başlamıştı. Bu yayınlar 1938'e kadar özel teşebbüsün elinde kalmıştır. 1938 sonrası yönetimi Radyoyu siyasi amaçları için kullanabilmek amacı ile olsa gerek devlet tekeline almıştır.

F. EĞİTİMDE YABANCI ETKİSİ

Eğitim alanındaki eksiklik Cumhuriyet yönetimini gerçek anlamda endişeye düşürmüş olmalı ki daha 1924 yılından itibaren yabancı eğitimcileri ülkeye davet etmişler ve onlardan çeşitli konularda raporlar istemişlerdir. Bu uzmanlar çeşitli eğitim alanları ile ilgili raporlar hazırlayarak Maarif Vekâletine vermişlerdir.

1. Yabancı Danışmanlar

Kühne ve Dewey'in raporları köyde eğitimin geliştirilmesi konusunu içeriyordu. Bu çalışmaların 1927 yılından sonra öğretmen yetiştirilmesi programını etkilemiş olduğu düşünülebilir. Bu yıl çıkarılan bir kanun ile ilköğretim öğretmenliği "meslek" olarak kabul edildi. Eğitimde en önemli sorun finansı. Para olmadığı için ne okul açılabilir ne de öğretmen iyi yetişebiliyordu. Savaş süresince her türlü eğitim gideri genel bütçeden karşılanmıyordu. Savaş yıllarının bütün yokluğuna rağmen gelirlerin % 6'sı eğitime aktarıldı. Ama savaşın getirdiği diğer sorunlar nedeniyle çok sayıda okulun kapanması önlenemedi.

Alman Dr. Kühne verdiği raporda kullanılan Arap kökenli harflerin değişmesi ve Latin harflerinin kullanılması tavsiye ediyordu. 1926 yılında verilen bu rapordan sonra, Maarif Vekâleti, Haziran 1927 de ilgili birimlerine gerekli hazırlıkları yapması emrini verdi 1928 yılında da Harf İnkılabının yapıldığını görüyoruz.

Çalıştığı yıl	Adı	Ülkesi	Çalışma Rapor konusu
1924	Prof. John Dewey	ABD	Genel eğitim konusunda iki rapor.
1925-26	Dr. Kühne	Almanya	Teknik Eğitim
1927	Omer Buyse	Belçika	Teknik Eğitim
1932	Prof. Albert Malche	İsviçre	Üniversiteler
1934	Mis Parker	ABD	Genel Eğitim Sistemi ve İlköğretim.
1933-34	Uzman Grubu	ABD	Genel Eğitim
1933-1951	Ord. Prof. Philippe Schwarz	Alman uyruklu Macar	Genel Eğitim

Tablo 11. 1924-1950 yılları arasında Türkiye'ye gelen yabancı eğitim uzmanları

Dewey, eğitimin en önemli unsuru olan öğretmenin ekonomik durumu ile ilgilenilmemesini bu alandaki felaket olarak değerlendirdiği rapor, bakanlığı harekete geçirerek maaşlarda kısmî bir düzelme sağlandığı görülmektedir. Ancak maaşların genel bütçeden ve düzenli hale getirilmemesi bu alanda da beklenen sonucu sağlamamıştı. Yabancı uzmanlardan beklenen faydanın sağlanamadığını düşünüyorum. Çünkü yukarıdaki tabloya baktığımızda bir biri ardına gelen ve aynı konuda rapor veren uzmanları görüyoruz. Uzmanlar konumuzun zaman sınırı dışında da gelmeye devam etmiştir.

Yabancı uzmanların yeterli faydayı sağlamamasının en önemli nedeni, Türkiye şartlarını ve halkın sosyal yapısını bilmemeleridir. Her birisi kendi ülkesinde etkin olan eğitim yöntemleri çerçevesinde düşünmüştür. Ancak bu şartlar Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gerçekle bağdaşmamıştır. Türkçe bile bilmeyen bu uzmanlar çalışmalarını tercümanlar aracılığı ile yürütmüşlerdir.

Yeni devleti Milliyetçilik sistemi üzerine oturtan kadronun, eğitimde yabancı uzmanlara bu kadar fazla bel bağlaması biraz garip kaçıyordu. Oysa eğitim konusunda Osmanlı aydınları da uzun yıllardan beri çalışıyorlardı ve iyi- kötü bir aydın birikimi vardı.

Bir yandan yabancı eğitim uzmanlarına başvurulurken bir yandan da devletin kıt imkanları zorlanarak yurt dışına öğrenci gönderilmişti.

2. Yurt Dışına Öğrenci Gönderme

2 Ağustos 1931 Tarihi itibariyle yurt dışındaki öğrenciler ve eğitim aldıkları alanlar aşağıda gösterildiği gibidir.

Maarif Vekaleti	213 öğrenci
Diğer vekâletler	89 öğrenci
Muhtelif vilayetler	28 öğrenci
Olmak üzere toplam	330 öğrenci

Bu öğrencilerin çalışma alanları ise şöyle,

- Ana olculu öğretmenliği,
- Arkeoloji,
- Bağcılık- meyvecilik,
- Balıkçılık,
- Bankacılık,
- Batı terbiyesi,
- Betonarme,
- Coğrafya,
- Çiftçilik,
- Debatat kimyası,
- Dokumacılık,
- Elektrik,
- Terzilik,
- İnşaat,
- Kâğıt ustası,
- Kürkçülük,
- Karışım,
- Litografya,
- Maden mühendis,
- Modelcilik,
- Muhasebe,
- Musiki,
- Nesci,
- Kimya sanayi,
- Resim,
- Riyaziye,
- Sıhhi tesisat,
- Demircilik,
- Tıp, tababet,
- Tarih,
- Terbiye,
- Psikoloji,
- Eğitim Teknikleri,
- Yol ve köprü mühendisliği,
- Ziraat mühendisliği

3. Nazilerden Kaçan Bilim Adamları¹

Cumhuriyetin ilanından sonra Yüksek öğretimi düzenlemeye çalışan yönetim Medreselerle işin gitmeyeceğini biliyordu. Darülfünunu Cumhuriyetin beklediği yüksek öğretimi temsil etmekten çok uzaktı. Bu ihtiyaçtan dolayı Avrupadaki yüksek öğrenim kurumlarına bir çok öğrenci gönderilmişti.

Mustafa Kemal İsviçreli Eğitim Uzmanı Malche'yi 1932 yılında Türkiye'ye davet etti. Malche tarafında hazırlanan rapor yüksek öğretimin yeni yol haritasını çizdi. Almanya'yı teknolojinin merkezi yapan Yahudi bilim adamlarının Nazi baskısından dolayı ülkeyi terk etmek zorunda kalması İsmat İnönü'de onları Türkiye'ye davet etme fikrini verdi.

Almanya ile probleme yaşamak korkusu ile başta ABD olmak üzere dünyanın hiçbir ülkesi onları kabul etmemişti. 190 kişiden oluşan bu Yahudi bilim adamları kadrosu Türkiye'de üniversitelerde çok yüksek maaşlarla istihdam edildi.

1933 Yılında uygulamaya konulan Yüksek Öğretim Reformu bu bilim adamları tarafından projelendirilmiştir.

Almanya'da yaşadıkları hayat standardını bir türlü yakalayamayan ve Türkiye'de toplumdan kopuk bir komün hayatı yaşayan bu bilim adamları Türk bilim adamları tarafından da pek kabul görmemişlerdi.

1933 Yılında eski kurumlar tümünden lağvedildi. Darülfünun da bu proje çerçevesinde kapatılarak tüm kadrosunun işine son verildi. Bunun sonra kurulan yeni üniversitede Yahudi bilim adamları çatı kadroyu oluşturuyor, onların olur vermediği Türk bilim adamları da üniversiteye alınmıyordu. Üniversite reformu ile kadro dışı kalan ünlü eğitimciler de vardı.

(1) *Hürriyet Gazetesi*. 11 aralık 2008. Arnold Reisman ile yapılan röportaj. Arnold Reisman Nazi işgalinden kurtularak ABD'ye göç etmiş. Yahudilerin yakın tarihi konusundaki araştırmalarıyla tanınıyor. ABD'nin birçok üniversitesinde, Sabancı ve İTÜ'de dersler verdi. Nazi rejiminden Türkiye'ye kaçan ve Türkiye'nin üniversite reformuna büyük katkı sağlayan 190 bilim adamını araştırmayı iş edindi.

2. BÖLÜM

MERSİN İLİNDE EĞİTİM

A. MERSİN SANCAĞI

1. MERSİN İLÇESİ
2. TARSUS İLÇESİ

B. İÇEL SANCAĞI

1. SİLİFKE İLÇESİ
2. ANAMUR İLÇESİ
3. MUT İLÇESİ
4. GÜLNAR İLÇESİ

I. MERSİN İLÇESİ

Bugünkü Mersin ili, Meşrutiyet döneminde Adana iline bağlı iki sancak olarak idare edilmekteydi. Bu sancaklar 1924 yılında Adana'dan bağımsız Mersin ve İçel Sancaklarına dönüştü. Sancakların idari yapısı İl düzeyine çıkarılınca 1933 Yılında iki sancağın birleşmesiyle İçel ili meydana geldi.

Bu ilçelerdeki eğitim faaliyetlerini ve tarihi gelişimini kendi başlıkları altında inceleyeceğiz.

A. CUMHURİYET ÖNCESİ MERSİN SANCAĞININ GENEL DURUMU

1. Meşrutiyet Döneminde Mersin’de Bulunan Eğitim Kurumları

Mersin’de bulunan okullarla ilgili ilk bilgiler şöyledir. ‘1876 yılında Mersin Kasabası merkezinde 1 adet Sıbyan Mektebi vardır. 9 köyde de birer Sıbyan Mektebi faaliyettedir. ⁽¹⁾ 1880 yılında Mersin merkezinde bir İptida Mektebi bulunmaktadır. Bunun da 30 öğrencisi mevcuttur. Sıbyan Mektebi ise varlığını sürdürmektedir. ⁽²⁾ Mersin merkezindeki okul sayısı 1900 başlarında kızlar için 1, erkekler için 4 olmak üzere toplam 5’e yükselmiş, köylerinde de okul sayısı 17’yi bulmuştur. ⁽³⁾ 1903’te Mersin Sancağı’na bağlı köylerde Usûl-i Cedide’ye göre kurulmuş olan İbtidaiye Mektep sayısı 66 adettir. ⁽⁴⁾

	Okulun bulunduğu yer	Açılış yılı	Maliyeti (kuruş)
1	Bahçe Mahallesi	1309	8.000
2	Bahçe Mahallesi	1311	7.000
3	Bahçe Mahallesi	1314	12.000
4	Hükümet Konağı Yanı	1310	20.000
5	Gülek Nahiyesi	1315	1.500

Tablo: 12

1873 yılında 8047 nüfuslu Mersin merkezde 15 öğrencili bir rüştiye mektebi bulunmaktaydı. Düyûn-u Umûmiye yetkilisi Vital Cuinet’de (1892, s 58), 1890 Yılında Mersin’de Müslümanlara ait bir tane rüştiye olduğunu belirtmiştir. ⁽⁵⁾

1888 yılında yayınlanmış olan Devlet Salnâmesi’ne göre, Mersin Sancağı’nda 30 öğrencili bir rüştiye mektebi bulunmaktaydı. ⁽⁶⁾ Ancak 1900 yılına ait olduğunu düşündüğümüz Adana Vilâyeti’nin tümünü kapsayacak şekilde eğitimle ilgili bilgi veren belgede, Mersin Sancağı’nda 40 öğrencili bir kız, 206 öğrencili iki erkek rüştiye mektebi bulunduğunu belirtmiştir.

1. *Adana Vilayet Salnamesi*, 1923 H/1876 M, s. 73-74.

2. *Adana Vilayet Salnamesi*, 1297/ 1880 s.95

3. *Adana Vilayet Salnamesi*, 1318, s. 174

4. *Maarif Salnamesi* 1321/1903. S.331-338

5. BOZKURT, İbrahim, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Modernleşme Sürecinde Mersin’de Eğitim, MÜ Eğitim Fak. Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2008

6. *Devlet Salnamesi*, 1305, s.250

Adana Vilayeti Salnamelerinde Mersin Sancağı'nda yer alan eğitimle ilgili rakamlar aşağıdaki gibidir.

	Derecesi	Bulunduğu Yer	Masrafı (kuruş)	Açılış Yılı	Öğrenci Sayısı	İlgili Maarif Salnamesi
1	Rüştiye	Kasaba İçinde	15.000	1308	--	1319
2	Nas Rüştiyesi	Kasaba içinde	11.000	1314	-	1319
3	Rüştiye	İnas Rüştiyesi yanı	-	1316	-	1319
4	Nim Rüştiye	Gülek Nahiyesi	6.500	1306	-	1319
5	Rüştiye	Benzinçukuru	3.500	1316	-	1319
6	İnas Rüştiyesi		-	-	40	1321
7	Rüştiye		-	-	54	1319
8	Rüştiye		-	-	76	1321

Tablo: 13

1900 yılında yılında Mersin Sancağı'nda kız-erkek toplam 5020 öğrenci bulunmaktaydı. Okul sayısı ise 163 idi. Okuma-yazma oranı kızlarda %2, erkeklerde %13 olarak tespit edilmişti. Bu oran gayrimüslimlerde daha iyi idi. Gayrimüslimlerin de okuma-yazma oranı %19, erkeklerde de %26 idi.⁽¹⁾

1914 yılında Mersin merkezinde 7 okulda 22 öğretmen 508 öğrenciye ders vermekteydi. Köylerde ise 6 okulda 6 öğretmen 239 öğrenciyi okutuyordu. Bir tane de İdadi faaliyeteydi.⁽²⁾

1. BOZKURT, İbrahim, *AG, Makale*
2. BOZKURT, İbrahim, *AG, Makale*

	Adı	Yeri	Müderresi	Öğrenci sayısı	Koruyanı	İlgili Salname
1	Müftü	Müftü	Abdullah Efendi	30	Müftü Mehmet	1319
2	Burhan	Burhan	Abdullah Efendi	4	Ahali	1319
3	Mezitli	Mezitli	Mehmet Efendi	15	Ahali	1319
4	Bekirdede	Bekirdede	Mehmet Efendi	6	Ahali	1319
5	Müftü	Müftü	Abdullah Efendi	4	Müf. Mehmet	1321
6	Burhan	Burhan	Abdullah Efendi	20	Ahali	1321
7	Mezitli	Mezitli	Mehmet Efendi	15	Ahali	1321
8	Bekirdede	Bekirdede	Mehmet Efendi	6	Ahali	1321

Tablo: 14 Maarif S>alnamelerine göre Mersin S>ancağında bulunan Medreseler

Yabancı Okullar		Kız		Erkek	
		Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Okul sayısı	Öğrenci sayısı
	İptidâî	1	30	-	-
	İdadi- Rüşdî	2	110	1	147
		3	140	1	147
Gayrimüslim Okullar	İptidâî	5	80	-	50
	İdadi- Rüşdî	2	50	2	20
		7	130	2	70

Tablo: 15 1900 yılında Mersin’de bulunan yabancı ve Gayrimüslim okulları

2. Cumhuriyet Öncesi Okulları Ve Eğitim Kurumları

Meşrutiyet dönemine ait eğitim kurumlarının tipik özelliği ülke genelinde olduğu gibi, İçel Mersin Sancaklarında da halkın yaşayış tarzını, sosyal değişim ve gelişimini etkileyecek düzeyde değildi. Batı ile yakın ilişkileri bulunan Makedonya ve ya Filistin, Suriye ya da Mısır gibi yeni metotlarla çalışan okullardan tamamen yoksundu.

Aşağıdaki tabloda meşrutiyet döneminde Mersin'in de bağlı olduğu Adana vilayetinin sahip olduğu ilkokullar görülmektedir.

Yeri	Yeni usul	Eski usul
Adana	12	585

1872-1873 ders yılında yeni ve eski ilkokullar.

1329 Rûmî yılında (1913) Adana vilâyetine bağlı bulunan Mersin sancağının okul, öğretmen ve öğrenci durumu ise şöyle idi.

	KIZ	ERKEK	KARMA	KADIN	ERKEK	KIZ	ERKEK
MERSİN MERKEZİNDE	2	5		8	14	54	354
MERSİN KÖYLERİ	-	6	-	-	8	-	239
TARSUS MERKEZİNDE	2	6	1	6	13	138	495
TARSUS KÖYLERİNDE	-	11	-	-	14	-	394
TOPLAM	4	28	1	14	49	292	1482
MERSİN İ'DÂDÎ	-	1	-	-	8	-	93

Tablo: 16

Liman faktörü Mersin merkezinde ekonomik gelişmeyi ülke ortalamasının üzerine çıkarmıştır. Ne var ki bu fark eğitim alanında kendini gösterememiştir. Bunun sebebi, eğitimin öneminin halk tarafından iyi kavranamamış olmasıdır.

1885 Yılında Mersin'de 7 yabancı ve bir o kadar da yerli okul vardır. Okul sayısındaki bu denklik, nüfusa oran ya da eğitim kalitesi dikkate alındığında yerini büyük bir farka bırakmaktadır. Yabancı okullar büyük mali desteklerle cazibe

merkezi olurken, yerli okullar yokluk içinde kıvrınmaktadır. Aslında bu okullara okul demek bile zordur.

İçel'de kültür ve eğitim işlerinin gelişmesinde Adana Valisi Ziya Paşa, Abidin Paşa, Sırrı Paşa ve Mersin Mutasarrıfı Neşet Paşa ile Cemal Beylerin büyük hizmetleri geçmiştir.

1895 yılında Mutasarrıf olan Nazım Paşa zamanında okulların yaşayabilmeleri için bunlara birer gelir kaynağı aranmıştır. Bu okulların idaresi cemiyetlerin ellerinden alınarak özel bir komisyona verilmiştir. Eğitim giderlerinin karşılanabilmesi için denize bir iskele ile halen sonraki yıllarda Maarif Oteli olarak kullanılan binayı inşa etmişlerdir. Bunların gelirleri ile okulların bakım masrafları ve öğretmenlerin ücretleri karşılanmıştır. Bu komisyon çalışma alanlarını genişleterek şehirde ve köylerde birkaç okul daha açmağa muvaffak olmuştur.

Mesudiye mahallesindeki " Numune İptida Mektebi " ve Mahmudiye mahallesindeki şimdiki adı "İnönü" olan okullar da bu gelirlerle yapılmıştır. Numune İptida Mektebi bugünkü Kayatepe İlköğretim okuludur. Diğeri ise İnönü İlköğretim Okulu olarak hizmete devan etmektedir

1902 yılında Mersin Mutasarrıflığına tayin edilen Cemal Bey de aynı kaynaktan aynı mali kaynağı kullanarak Müftü Köprüsü başında bir okul yaptırarak ilk defa kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim yapmalarını sağlamıştır.

2.1. Cumhuriyetten Önce Mersin'deki Okullar

Anlaşıldığı kadarıyla Meşrutiyet öncesi eğitim işleri pek yaygın değildi. Okuma yazma oranı % 2 civarındaydı. Meşrutiyetin ilanından sonra eğitim ve kültür işleri biraz daha canlanmış ve yaygınlaşmıştır.

Mersin Hükümet konağının 1923 yılında yanması sonucu bu tarihten önceki eğitim faaliyetleri hakkındaki belgelere ulaşmak imkânı ortadan kalkmıştır. Çevrede yapılan diğer çalışmalar sonucu okul durumu şu şekilde tespit edilebilmiştir.

2.1.1 Mersin Rüştîyesi

Mersinde Medrese türü eğitim sistemi dışında açılan ilkokul, Mersin Rüştîye Mektebidir. Meşrutiyet dönemi öğretim kurumlarından olan rüştîyeler, ilkokul ile lise arasında bir öğretim kurumu idi. Genelde 6 sınıflı bir okul olarak bilinir. Ancak 1872 yılında açılan Mersin Rüştîyesi 4 sınıflıydı. 24 öğrenci ile eğitime başlayan okulun tek öğretmeni okulun kurucusu olan Ahmet Hamdi Efendi idi. Ahmet Hamdi Efendi bu görevi 1889 yılına kadar yürüttü. Bu yıllar arasında öğrenci sayısı 40-80 arasında değişti.

Mersin Rüştîyesinde Klâsik Arapça, Farsça, tarih, coğrafya, matematik dersleri okutulmaktaydı. 1894 yılında Fransızca da dersler eklendi.

2.1.2. İ'dâdî Mektepleri

Kelime anlamı, hazırlama yeri demek olan İ'dâdî, yüksek öğretime öğrenci hazırlayan okullardı. Bu özellikleri ile i'dâdîler bugünkü lise seviyesinde bir okuldu. Cumhuriyet öncesinde Mersinde bir tane i'dâdî bulunmaktaydı.

Mersin İ'dâdîsi 1919 yılında Fransız İşgal Komutanı Binbaşı Anfre tarafından kapatıldı. Okul Müdürü Nazmi Bey de Mersin'den uzaklaştırıldı. Mersin'de yeniden bir lisenin açılışı ancak 1945 yılında gerçekleşebilmiştir.

2.1.3. İbtidâî Mektepler. (İlkokullar)

Mersin'de eski usûlde, ezbere dayalı dini eğitim veren okulların yanı sıra, batı tarzına yönelik resmi ilkokullar da bulunmaktaydı. Eski usûldeki mahalle mekteplerinin resmi bir özelliği yoktu. Mahalleli kendi aralarında toplanarak bir hoca bulup çocuklarının temel dini bilgileri alması için çalışıyordu. Bu mekteplerin başka bir özelliği ve amacı yoktu.

Devlet temsilcileri tarafından denetlenen ve korunan ilkokullar ise şunlardı.

2.1.4. Cami-i Atik İbtidâ' Mektebi: Eski cami yanında, camiye ait vakıf binasına bulunuyordu.

2.1.5. Hamidiye İptidâ' Mektebi: 1902 Yılında Mersin Mutasarrıfı Cemil Bey tarafından yaptırılmıştı. Kız ve erkek öğrencilerin birlikte öğrenim gördükleri bir

ilkokuldur. Müftü Köprüsünün batı yakasında, yolun kuzeyinde kalan tek katlı bir binada faaliyetini sürdürüyordu.

2.1.6. Kıbrıs İbtidâ Mektebi: Soğuksu Caddesinde şimdi yıkılmış olan eski Akdeniz Koleji binasında bulunuyordu.

2.1.7. Şükraniye Kız İbtidâ Mektebi. Şimdiki Halk Bankası hizmet binasının yerinde bir binada öğretime devam ediyordu.

2.1.8. Mader-i Vatan İbtidâ Mektebi. Eski Halkevi binasının yerindeydi. Şimdiki Borsa Sarayı çevresinde bulunan bir binada bulunuyordu.

2.1.9. Numune İbtidâ' Mektebi: Şimdiki Kayatepe İlkokulundaydı. Bu okullarda 8 bayan 14 erkek olmak üzere 22 öğretmen, toplam 408 öğrenciye eğitim öğretim hizmeti vermekteydi.

Bir mahalle mektebi konumunda iken, 1896 yılında Mutasarrıf Fehim Paşa'nın görevlendirdiği Maarif komisyonu tarafından ibtidâ mektebi (ilkokul) haline getirildi. Adı geçen Maarif Komisyonu, sancağın eğitim işlerini düzene sokmakla görevlendirilmiş, Mersin merkezi ve çevresindeki okullarla ilgili çalışmalar yapmıştır. Eğitim kurumlarının yenilenmesi, sayı ve kalitesinin artması için çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sırasında verimli olabilecek mahalle mektepleri de incelemeye alınmıştır. Cumhuriyet döneminde adı Kayatepe İlkokulu olarak değişecek olan Numune İbtidâ Mektebi de bu çalışmaların sonunda açılmıştır.

Numune İbtidâ Mektebi sonraki yıllarda ihtiyaç duyulması üzerine Rüştüye Mektebine dönüştürülür. Binasının uygun olması dikkate alınarak, daha sonra da İ'dâdî (lise) yapılan okulun faaliyeti Fransız işgali sırasında kesintiye uğrar.

Fransızlar daha sonra, okulun ilkokul olarak çalışmasına izin verirler. Okul 1919 Yılında Numûne İbtidâ mektebi olarak ilk adı ile yeniden açılır. 1922 yılında okulun adı şehit olan bir öğretmenin adını alır ve Şehit Halil İbtidâ Mektebi olur.

Kurtuluş Savaşının ardından, okulun adı yeniden değişir. Batı Cephesi Karargâhının bulunduğu yerin adına istinaden okula Kayatepe adı verilir. Mersin'in

yaşayan en eski okulu olarak bilinen Kayatepe İlkokulu Mesûdiye Mahallesinde, sonradan tâdilata uğrayan binasında öğretim hizmetine devam etmektedir.

2.2. Mersin Merkezinde Bulunan İlkokullar

Okulun Adı	Bulunduğu Semt
1. Cami-i Atik İbtidâî Mektebi	Şimdiki Vakıflar İdaresi
2. Kıbrıs İbtidâî Mektebi	Soğuksu Caddesinde
3. Hamidiye İbtidâî Mektebi	Müftü Köprüsü Civarında
4. Bahçe İbtidâî Mektebi	Bahçe Mahallesinde
4. Şükrâniye Kız İbtidâî Mektebi	Urfalı Necati'nin Evi
5. Maderi Vatan Mektebi	Şimdiki Halkevi binasında
6. Rüştîye İbtidâî Mektebi	Şimdiki Kayatepe Okulunda

Tablo: 17

2.3. Cumhuriyetten Önce Mersin Köylerindeki İlkokullar

1. Mezitli Köyünde 1 dershaneli okul. Şimdiki Cumhuriyet İlkokulu
2. Elvanlı Köyünde 2 dershaneli okul
3. Arpaç Köyünde 1 dershaneli okul
4. Aslan Köyde 1 dershaneli okul
5. Kazanlı Köyünde 1 dershaneli okul
6. Yampar köyünde 1 dershaneli okul

2.4. Medreseler

İçel Valiliği tarafından hazırlanan ve 1938 yılında basılan İçel Tarihi adlı kitapta, İçel'de bulunan medreseler hakkında şu bilgiler veriliyor. "...ancak halen hayatta olanlardan öğrenildiğine göre Tarsus'ta Tarsusî Mehmet Efendi, Mersin'in Çopurlu Köyünde Hacı Habip, Silifke'nin Kızılgöçit Köyünde Müderris Abdullah Efendi tarafından tesis edilmiş olan Medreseler vardı. Bu medreselerden mezun olan (icazet alan) talebeler memleketin muhtelif yerlerinde ve köylerindeki medrese ve ya

okullara giderek öğretmenlik yaparlardı. Mersin’de ilk medrese 1882 yılında Hamidiye Mahallesiinde kurulmuştur.”

2.4.1. Mersin Medreseleri

Tanzimat sonrası başlayan ve Meşrutiyet dönemlerinde gelişen yeni usûlde eğitim veren kurumların yanı sıra Osmanlının klâsik eğitim kurumları olan medreseler de varlığını korumaktadır. Daha çok dinî alanda öğrenim veren medreseler tamamen halkın desteği ile yaşamaktadır. Fakat bu kurumlar genelde bir eğitim kurumu olma ölçülerinin çok uzağında bulunmaktadır.

Cumhuriyet öncesinde Mersin’de de medreseler bulunmaktadır. Bu medreselerde de dini bilgilerin yanı sıra Mantık, Arapça ve Farsça gibi dersler de veriliyordu.

Mersin’de ilk medrese 1882 yılında Hamidiye Mahallesiinde açılmıştır. Mersin’in 1850 yıllarında birkaç balıkçı kulübesinden ibaret olduğu düşünüldüğünde gelişmenin de hızlı olduğu anlaşılmaktadır. Medrese başlangıçta 4 öğrenci ile öğretime başlamıştır. Mersin merkezinde bu medrese açıldığında, Mersin çevresindeki yerleşim birimlerinden Burhan Köyünde 20 öğrenci, Mezitli’de 15 öğrenci, Bekirdede Köyünde de 6 öğrencisi bulunan birer medrese bulunmaktaydı. Aynı yıllarda Mersin Camii Şerif Mahallesiinde de bir medrese açılmışsa da bu medrese hakkında bilgiye rastlanmamıştır.

Medreseler resmî kurumlarla ilişkisi olmayan bağımsız kuruluşlardı. Öğreticileri de başka medreselerden icazetli medrese öğrencilerinden meydana gelmekteydi. Her medresede ancak bir öğretici bulunmaktaydı. Bunların eski Osmanlı Medreseleri gibi güçlü kurumlar olmayıp, tamamen yerel imkânlarla çalıştıkları, masraflarının da halk tarafından karşılandığı bilinmektedir.

B. KURTULUŞ SAVAŞI VE CUMHURİYET DÖNEMİNDE MERSİN SANCAĞINDAKİ EĞİTİM KURUMLARI VE OKULLAŞMA

1938 İçel İl Yıllığı cumhuriyet döneminde, harf devriminden sonra eğitim işlerinin hızlandığından ve açılan okullar ve Millet Mektebi adı verilen kurslarla okullaşmanın % 47'ye, okur yazar oranının da % 39 oranına çıkarıldığından bahsetmektedir. Bu dönemde faaliyetleri yürütmeden birinci derecede sorumlu olan valilerin aynı zamanda devrin tek siyasi kuruluşu olan CHP'nin de il başkanı olması dolayısıyla, verilen oranların başka kaynaklardan da doğrulanmadan tam doğru kabul edilmesi bilimsel olmasa gerek. Yıllıkta mevcut durum şu cümlelerle anlatılıyor: “ Bugün İçel bölgesinde 140 ilkokul, Mersin, Tarsus ve Silifke Merkezlerinde 1 olmak üzere toplam 3 ortaokul, Mersin merkezinde bir akşam tecim okulu, Issı Yuva Ana okulu, Tarsus'ta bir Amerikan Lisesi vardır. Bir tanesi Mersin'de üç tanesi Tarsus'ta olmak üzere 4 adet Türk Kadınları Biçki- Dikiş Kursu açılmıştır. Mersin, Tarsus ve Silifke'de Halkevleri ve bunlara ait kütüphaneler hizmete açılmıştır.

Ayrıca Tarsus ve Mersinde öğretmenlerin istifade edebilmeleri için birer adet kütüphane açılmıştır.

Valiler tarafından hazırlattırılan il yıllıklarında, sonuçların iyimser olması, bu yıllıkların valilerin icraat raporları olarak düşünülmesinden de kaynaklanmaktadır. Kaldı ki eğitim işlerinden valiler birinci derecede sorumlu tutulmuşlardır.

1. Cumhuriyetin İlk Yılları

Cumhuriyetin ilk yılları Mersin'de eğitim faaliyetleri canlılık göstermez. Meşrutiyet döneminden kalan okullarla eğitim hizmeti verilmeye çalışılmıştır. Medreseler kendi kimliği ve özelliği ile varlığını sürdürürken, halktan yeni okullar açılması yönünde çok cılız da bir talebinin olduğu anlaşılmaktadır. Mersin'deki gelişme limanının sağladığı ticari hareketlilik sebebiyle sağlanmıştır. Kurtuluş Savaşı sonrasında Rum ve Ermeni tüccarlar Mersin'i terk etmişlerdir. Onların gidişi ile ticari alanda bir boşluk meydana gelmiştir. Bu boşluğu doldurmaya çalışan yerli tüccarlar ise işe tamamen yabancıdır. Ticari işletmeleri idare etmekten ve işlemleri yürütmekten uzaktırlar. Bu nedenle ticaret adamları tarafından eğitim işine el atıldığı

görülmektedir. Akşam Tecim Okulu Cumhuriyet sonrasında ilk açılan okulu olma şansını bu ihtiyaçtan dolayı yakalamıştır.

Cumhuriyet yönetimi ilk yıllarda, eğitim işine büyük bir önem vermekle birlikte, metot ve teşkilat olarak yenilik yapamamıştır. Meşrutiyet dönemine ait yasalar ve anlayışla ilköğretim işinin yerel yönetimlere (İl İdare heyetleri) bırakılması, bu alandaki gelişmeyi olumsuz yönde etkilemiştir.

1.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Mersin Merkezinde Bulunan Okullar.

Cumhuriyetin ilan edildiği günlerde, Mersin Merkezinde Cumhuriyet öncesinden kalma 7 ilkokul vardır. Ortaokul ise 1923 yılında açıldı. Bir de kurs özelliğinde Akşam Ticaret Okulu bulunmaktadır.

Mersinde 1928 yılına kadar yeni bir okul açılmadığı görülmektedir.

II. Meşrutiyet döneminden kalan okullar şunlardır:

1.1.1. Çankaya İlkokulu

Zeytinli Bahçe Caddesinin Silifke Caddesiyle birleştiği yere yakın, halen Bit Pazarının karşısında bulunan bu okul, Mersin'in Rum zenginlerinden Mavromati'ye ait olup Milli Emlâk'e intikal eden binada eğitim yapıyordu. O zamanlar okulun adı "Mevromation Partenagogion" idi. 1930 yılına kadar 5 sınıflı olarak eğitim yapan okul, bu tarihten sonra sadece 4 ve 5. sınıfların okumasına ayrılmış ve alt sınıftaki öğrenciler diğer okullara dağılmıştı. Çok disiplinli bir okuldu. Öğrenciler evlerine üst sınıftan bir öğrencinin gözetimi altında giderlerdi. Okulda haftada bir gün Çarşamba günleri öğleden sonra öğrencilere Okulda mevcut laternadan müzik dinletilirdi. Öğle yemeğinde evine gitmeyen öğrenciler getirdikleri yemekleri ayrı bir salonda ve öğretmen nezaretinde yiyebilirlerdi.

1.1.2. Cumhuriyet İlkokulu

Bu okul, şimdiki Özel İdare İş hanının bulunduğu yerde idi. Cumhuriyetten önce burası Rum Ortodoks Erkek Okuluydu. Cumhuriyetten sonra Mersin Ortaokulu olarak hizmet vermiş, ortaokul Çakmak Caddesine taşındıktan sonra, ilkokul haline

dönüşmüştür. Bu okulun sahip olduğu laboratuvar malzemeleri nedeniyle, diğer okullar haftanın belirli günlerinde uygulamalı derslerini bu okulda yaparlardı.

1.1.3. Tarla Mektebi

Bugünkü Salim Güven İlkokulu'dur. İlk adı Cumhuriyet Mektebi'dir. Daha sonra bir tarla ortasında bulunmasından dolayı adı Tarla Mektebi, sonradan da İsmet Paşa İlkokulu olmuştur. Bina Cumhuriyetten önce Gregos adında bir Ermeni'nin evi iken, sonradan Ermeni Protestan Kilisesi olarak kullanılmıştır. Mersin'de kız ve erkek birlikte öğretim yapılan okullardandır.

1.1.4. Necatibey İlkokulu

Daha önceleri adı Kıbrıs İbtidâi Mektebi iken sonradan Küçük İlkmektep ve Necati Bey İlkokulu olarak hizmet vermiştir. Soğuksu Caddesinde bulunan okul 1931 yılında Mersin'deki bütün ilkokullardaki trahomlu öğrencilerin birlikte bulunduğu bir karantina okulu haline getirilmiştir.

1.1.5. Gazipaşa İlkokulu

Silifke Caddesi üzerinde bulunan bu okul, Hanna Butros adındaki eczacı ve bir çiftçi tarafından 1905 yılında ev olarak yapılmıştır. 1923 yılında Maarif Cemiyeti tarafından kamulaştırılmış ve okul haline getirilmiştir. 12 bin lira tutan kamulaştırma bedelinin 5000 lirasını denizcilik işleri ile uğraşan Hadra ailesi vermiştir.

1.1.6. Kurtuluş İlkokulu

Halkevinin arkasında bugün Çankaya İlkokulu olarak eğitim veren bu okul, Esat Hayık adında bir kişi tarafından 1888 tarihinde ev olarak yapılmıştır. 1923 yılından sonra kamulaştırılarak okul haline getirilmiştir. 1930 yılında Mersin'in bütün okullarında bir tarama yapılmış ve trahomlu çocuklar ayrılarak önce bu okulda sonradan da Küçük İlkmektep olarak bilinen Necatibey ilk okulunda okutulmuşlardır.

1.1.7. İnönü İlkokulu

Mahmudiye Mahallesinde bulunan bu okul bir ara kız rüştiyesi olarak da hizmet vermiştir. Daha sonra ilkokul haline getirilmiştir. 1897 yılında kız Rüştiyesi olarak inşa edilmiştir.

1.1.8. Mersin Akşam Ticaret (Tecim) Okulu

Başka yerlerde bilinmemekle beraber, eskiden Mersin'de Ticaret karşılığı olarak *Tecim* kelimesi kullanılırdı. Tabelalarda Ticarethane yerine Tecim Evi yazılırdı. Bu okulun adı da "Akşam Tecim Okulu" olarak bilinirdi. Mersin'deki ticarethane ve bankalar gibi, ticari kuruluşlara eleman yetiştirmek amacı ile biraz da kurs mahiyetinde olan bu okul kurulmuştur. Şimdiki Mersin Otelinin yerinde bulunan Ticaret ve Sanayi Odası'nın alt katında faaliyette bulunan okul, Ticaret ve Sanayi Odası ile bazı kuruluşların da yardımlarıyla "Halk Ticaret Mektebi" ve "Akşam Ticaret Mektebi" gibi adlarla eğitim hizmeti vermiştir.

Bu okul ilk defa Mersin Ticaret Odası tarafından 1928 yılında Mersin Ticaret Kursu adıyla faaliyete başlamış, beş aylık faaliyetinin sonunda da kapanmıştır. Okul, Mersin'in ihtiyaç duyduğu ticari mevzuatlarda bilgilenmiş elemanları yetiştirmek gayesi ile 1929-1930 ders yılında yeniden açılmıştır. Bu defaki adı Mersin Ticaret Mektebidir. Ancak okul 5-6 aylık faaliyetten sonra, ülke genelinde meslek okullarının kapatılması sebebiyle yeniden kapatılmıştır. Kültür Bakanlığının katkısı ile 1930 yılında kayıtlı öğrencilerin devamı sağlanarak, 1932 yılında, Halk Ticaret Mektebi adı ile ilk mezunlarını vermiştir.

Okul, 15 Mart 1932 tarihinde Kültür Bakanlığının idaresi ve bütçesine bağlı olarak Mersin Akşam Ticaret Mektebi adıyla yeniden öğretime başladı.

Okul, bu günkü Çıraklık Eğitim Merkezlerinin benzeri bir program uygulamaktaydı.. Öğrenimlerini tamamlayamayan gençler ve ya ticari bilgilerini tamamlamak isteyenler, kısa zamanda yetiştirilmekte ve ticaret hayatında daha başarılı hale gelmeleri sağlanmakta, Bankaların, Şirketlerin ve büyük ticarethanelerin kalifiye eleman ihtiyaçları karşılanmaktaydı.

Okul iki sınıf ve üç şube ile faaliyetlerini sürdürmüştür.

A ŞUBESİ: Tahsiline devam edemeyen ve her hangi bir iş yerinde meslek öğrenerek iş sahibi olmak isteyenlerin devam ettikleri bölümlerdi. Bu bölümlerde 10 ayrı ders verilmekteydi.

B ŞUBESİ: Her hangi bir ticarethane ve ya işyerinde çalışmakta olup, genel bilgilerini arttırmak isteyenlerin devam ettikleri ve akşam devam eden bölümlerdi. Bu bölümlerde 4 ayrı ders verilmekteydi.

C ŞUBESİ: A VE B bölümlerine devam etmeyen ticari bürolarda çalışan ya da çalışmak isteyenlerin katıldığı programdı. Kurslar 1- 2 yıllıktır.

Aşağıda okulun muhtelif yıllara ait mezun sayısı görülmektedir.

1931-32 ders yılında	11
1932-33	“ 10
1933-34	“ 11
1934-35	“ 6
1936-37	“ 13 kişi

1.1.9. Mersin Ticari İdadisi (Yanık Mektep)

Mersin'in kuruluşundan sonra, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Rumların ve Ermenilerin Mersin'i terk etmeleri, bir ticaret merkezi olan Mersin'de ticari bilgi noksanlığını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Fransız Kumandanlığınca kapatılan Mersin İdadisi'nin yeniden açılması ve fakat bu defa da Ticari Bilgi ağırlıklı olarak eğitim yapması gerekmiştir. Bu durum Atatürk'ün emri ile gerçekleşmiş ve Mersin Ticari İdâdî Mektebi ile birlikte, İzmir ve Samsun'da da aynı seviyede birer okul açılmıştır. Mersin Ticari İdâdî Mektebi, eski adı ile Özgür, yeni adı ile Yanık Mektep Çocuk Parkı olan yerde 1923 yılında açılmıştır.

1902 yılında Mersin Mutasarrıflığına tayin edilen Cemal Bey Müftü Köprüsü başında bir okul yaptırarak ilk defa kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim yaptıkları bir okul açılmasını sağlamıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla meşrutiyet öncesi eğitim işleri pek yaygın değildi. Okuma yazma oranı % 2 civarındaydı. Meşrutiyetin ilanından sonra eğitim ve kültür işleri biraz daha canlanmış ve yaygınlaşmıştır.

Mersin Hükümet konağının 1923 Yılında yanması sonucu bu tarihten önceki eğitim faaliyetleri hakkındaki detaylı belgelere ulaşmak imkânı ortadan kalkmıştır.

1.2. Okullaşmanın Yaygınlaştırılmaya Çalışılması

Ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi, Mersin’de de eğitim faaliyetleri hızlı bir şekilde yapılandırılmaya çalışılmıştı. Bilhassa harf devriminden sonra hızlanan okullaşma çabaları valiler için de bir başarı göstergesi haline gelmişti.

9 Temmuz 1931 günü Mersin Karaduvar köyünde yapılan inceleme sonucu, okula gelebilecek yaşta olduğu halde okula gitmeyen 30 öğrenci tespit edildi. Köy halkının Türkçe bilmemesi buraya valinin daha fazla ilgi göstermesine neden oldu.. Yapılan keşif ile mevcut okulun genişletilmesi gerektiği anlaşıldı. Çalışmalara hemen başlanması kararlaştırıldı. Tetkike bizzat katılan vali ilgililere okulun en kısa zamanda tamamlanması talimatını verdi.

Mezitli’de köy halkı tarafından yapılan okul Mezitli dışında iki köyün çocuklarına daha okuma fırsatı verecek şekilde düzenlendi. Buluklu’da Rum kaçaklardan kalan bir bina istimlâk edilerek okul haline getirildi.

Yampar köyünde bir evin bahçesi istimlâk edildi.

Kazanlı köyünde okul binasına ek yapıldı.

Mahmudiye Mahallesi Soğuksu Caddesi üzerinde İskender Zahlud Efendiye ait ve İhsaniye Mahallesinde Hasan Kırk Efendiye ait binalar da okul olarak kullanılmak üzere istimlâk edildi.

1931 yılı Ağustos ayında basında yer alan haberler Mersin’deki okul ve öğrenci durumu hakkında bilgi vermekteydi. Bu bilgilere göre Mersin’de orta ve ilk okul durumu şöyleydi. ⁽¹⁾

	OKULS.	ÖĞRETMEN		ÖĞRENCİ	
		BYN	ERKEK	KIZ	ERKEK
İLKOKUL					
MERKEZDE	12			1093	1931
KÖYLERDE	66			633	1608
TOPLAM		43	123	1726	3539
ORTAOKUL	2			62	255
TOPLAM				317	

Tablo: 18

(1) *YMG.* 6.Ağustos. 1931

1931 yılı 6 Eylülünde yapılan bir tarama ile Mersin merkezinde okuma çağına gelen öğrencilerin ancak % 28 'inin okula gidebildiği tespit edildi. Bu çalışmaların her yıl yapılarak okul çağına gelen öğrencilerin tespit edildiği görülmektedir. Yerel gazetelerin Eylül ayı sayılarında bu rakamlar hemen her yıl yer almıştır.

Sadece 1945 yılında bu sayımın Kasım ayında yapıldığı görülmektedir.

1931 yılı Eğitim-Öğretim yılının başlaması nedeniyle yapılan açıklamalar yerel basında yer almıştı. Bu açıklamalara göre, Mersindeki eğitim alanındaki yatırım ve çalışmalar özetlenmişti. Bu özetler şöyle idi.

- Tarsus Ortaokulu Müdürü Maarif Müdürü oldu
- Okulların tamiri bitti.
- Okul çağındaki çocukların sayımı yapıldı
- Yedisi yeni inşa edilen 10 yeni okul açıldı.
- Bir ilkokulun inşaatı sürüyor. ⁽¹⁾

1931- 1932 öğretim yılında tahsil çağında 20.000 çocuk olduğu tespit edildi.

Okula gidenler ise şöyle:

Kız : 1732

Erkek : 3488

1931 yılında eğitim alanında meydana gelen diğer gelişmeler ise şöyleydi:

- 14 öğretmen başka yerler tayin edildi
- 3 öğretmen istifa etti.
- 119 öğretmen mevcut
- 11 yardımcı, 17 vekil öğretmen devam diyor
- 2 Anaokulu öğretmeni görev yapıyor.

19 Temmuz 1931 tarihli Yeni Mersin Gazetesi'nde Atsızın Defterinden adlı köşede İçel'de eğitimin durumu ile ilgili bir yazı yayınlamıştır. Yazı, "Büyük Endişe" başlığını taşımaktadır.

(1) *YMG*.19.9.1931)

".....

Bina yetersizliği sebebi ile müfredat programı uygulanamıyor. Fakir öğrencilere kitap verilmesi işi yapılamadı. Ancak yardım kurumları aracılığı ile (Hırka-i Efdal) bir kısım öğrenciler yardım yapılabildi."

1931-1932 Öğretim yılı başında öğretim takvimi de açıklandı.⁽¹⁾ Bu takvime göre okullar 19 Eylül'de açılacaktı. Yarıyıl tatili Şubatta ve yaz tatili 27 Mayıs'ta başlayacaktı. 1-16 Haziran tarihleri arasında ise ikmal (bütünleme) sınavları yapılacak. Sözlü sınavlar da 10-26 Haziran tarihleri arasında tamamlanacaktı.

Okullarda devam eden kayıtlarla öğrenci sayısının bir önceki yılın 2 katına ulaşacağı tahmin edilmişti. Ortaokula yapılan kayıtlar da bu orana uygun olarak seyretti. Bir önceki öğretim yılında mezun olan 13 erkek ve 12 kız öğrencinin yerine mezunların iki katı yeni öğrenci kaydoldu. Bu 25 öğrencilik artış nedeniyle Mersin Ortaokuluna yeni bir derslik ilave edildi.

Mersin ve çevresinde yaygın halde bulunan trahomun öğrencileri de tehdit etmesi üzerine 18 Ocak 1933'de trahom taraması yapıldı. Mersin ve Tarsus'ta yapılan taramada 156 öğretmen görev aldı. Kaç doktorun görev aldığı bilinmeyen bu tarama sonunda Mersindeki okullarda 218 öğrencinin % 13) trahomlu olduğu anlaşıldı. Tarsus'ta ise 274 (%21) öğrencide trahoma rastlandı. Bu sonuçların alınması üzerine trahomlu öğrenciler birer okulda toplanarak Mersin ve Tarsus'ta birer trahom tedavi merkezi kuruldu.

1931-1932 Öğretim yılında Mersin'de bir tanesi kapalı olmak üzere bulunan toplam 76 okul okulu olduğu görülmektedir. Açık olan bu 75 okulda toplam 2095 kız, 3385 erkek öğrenci bulunduğu açıklandı. Açıklamada 63 öğrenciye 1 öğretmen düştüğü de belirtildi.

1933 yılında Mersin Ortaokulunda 62 kız öğrenci ve 166 erkek öğrenci bulunduğu da açıklamada yer aldı. Bu sene dil devrimi nedeniyle, yeni kelimelerin okullarda ve basında kullanılmaya başlaması üzerine okuma yazma çalışmaları yeni bir ivme kazandı.

Mart ayında yapılan toplantılarla Mersin'deki eğitim çalışmalarının yürütmek üzere 10 yıllık bir eylem plânı yapıldı. Bu Plân aşağıdaki ana esasları içermektedir.⁽¹⁾

- 10 köyde toplu Mektep Merkezi kurulacak
- Okullar yarım ve tam teşkilatlı olarak 2 grupta düzenlenecek.
- Yarım teşkilatlı okullarda 1-3 öğretmen çalışacak
- Tam teşkilatlı okullarda 3-6 öğretmen bulunacak. Öğretmen dağıtımı en az ile yetinilebilecek şekilde gerçekleştirilecek.
- 10 yıl içinde tüm köylerde okul açılmış olacak.
- Gülek, Sarı İbrahim, Arpaç, Belenkeşlik okullar pansiyonlu olacak.

Okul yapım çalışmaları devam ederken eğitimde kaliteyi yükseltmek için de çabalar devam etti. Yeni tayin edilen öğretmen ve eğitimcilerle öğretmen açığı kapatılmaya çalışıldı. 1933 yılında İçel ve Mersin Sancakları birleştirilerek merkezi Mersin olmak üzere İçel ili kuruldu. Böylece eğitim çabalarının yürütüleceği alan daha da genişlemiş oldu.²

Bahçe Mahallesi'nde 25 Temmuz günü bir ilkokulun temeli atıldı. Eğitim çalışmalarını yürütmekle görevli olan Hars Heyeti'nin Mersin Hars Komitesi tarafından kararlaştırılan okulun temeli valinin de katıldığı bir törenle atıldı.

1935 Yılı il bütçesi 520.000 TL olarak belirlenmiş, bu bütçede eğitim yatırımı olarak toplam bir adet okul yapımı yer almıştır.⁽³⁾

(1) Vali vekilinin 10 yıllık eğitim planlaması ile ilgili olarak yaptığı açıklama yerel gazetelerde şu şekilde yer alır: 138/1 devamı "Vali Vekili Eşref Erkut ilk öğretim seferberliği ile ilgili olarak açıklama yaptı. Erkut açıklamasında; kapı kapı dolaşılacak ve bu sene okul çağında bulunan hiçbir öğrenci okul dışında kalmayacak, dedi.

Vali Vekili Erkut'tan aşağıdaki bilgileri aldık

Gazi paşa okulu tamir edildi. 9 derslikli ve normal eğitimli hale getirildi. 9 adet ilkokula yeni ilaveler yapıldı. Çankaya Okuluna 6 öğretmen daha verildi. Trahomlu Çocuklar Okulu, eski Halkevi binası tamir edilerek oraya taşındı. Bu suretle Kurtuluş'a yeni öğrenci alınabilecek

Osmaniye ve Yeşilyurt adıyla 2 yeni okul daha açılacak, eski bir bina tamir edilecek. Çankaya'da 2' li öğretime geçilecek.

Öğleden öncesi ve sonrası ayrı yöneticilere verilecek. Öğleden sonrasına Namık Kemal Okulu adı verilecek. İleri, 5 Ocak, Necatibey okullarına da 1'er derslik ilave edildi." Yeni Mersin 14 Mart 1933)

(2) *YMG*, 2.3.36)

(3) *YMG*, 2. 04.1935

1935 Yılı il bütçesi 520.000 TL olarak belirlenmiş, bu bütçede eğitim yatırımı olarak toplam bir adet okul yapımı yer almıştır.⁽¹⁾

Bütçeden ayrılan ödenekle yapımı planlanan ilkokulun temeli 1 Mart 1936 günü atıldı. Bu okul Mersin’de devlet tarafından yaptırılan ilk, ilkokul olma özelliğini de taşıyordu. 1937 Yılı Temmuz sonlarında Mersin Hars Komitesi tarafından Kazanlı Köyü ve Bahçe Mahallesi de birer okulun temeli atıldı.

Yine aynı yıl Tarsus’ta Deliminnet Köyünde de bir okulun temeli atıldı.

1937 yılı başında öğrencilerin okul dışında da kontrol edilebilmeleri için bir dizi önlem alındı. Ortaokul öğrencilerinin kimliksiz ve okul kasketi olmaksızın sokakta dolaşmaları yasaklandı. Milli Eğitim Müdürü yayınladığı ilan ile öğrenci velilerini öğrencileri disiplin etmede kendilerine yardımcı olmaya çağırdı.

“Okul idareleri Milli Eğitim Müdürlüğü ve emniyet iş birliği halinde öğrencilerin okul dışı davranışlarını kontrol etme kararı aldılar.”⁽²⁾

Öğrencilerin iyi yetiştirilmesi konusunda velilerle iş birliği yapmanın önemini kavramış olan okul yönetimleri, öğrenci velilerini sürekli olarak okula davet etmektedirler. Bazı okullar ise haftanın belirli bir gününün belirli saatlerini bu görüşmelere ayırmış ve okullarda “veli günleri ” düzenlenmişti.

Bu çalışmalarla ilgili olarak gazetelere ilan vererek veliler okula çağırılmaktadır. Aşağıda bu ilanlardan bir örnek verilmiştir.

“Toplantı İlanı

“Gazipaşa Okulu sayın velilerine

Talebelerimizin durumların görüşmek üzere her çarşamba saat 14.30 –15.30 arasında öğretmen- veli toplantısı yapılacaktır.”⁽³⁾

(1) **YMG.** 2. 04.1935

(2) **YMG** 31.10.37)

(3) **YMG.**17.01 1943

Köylerden gelerek ortaokula devam eden çocukların barınabilmesi için, 1938 yılının 3 Ocak günü, Mersin Merkezinde bir yurt açıldı. Yurdun açılışı İçel Valisi tarafından yapıldı.

İl Özel İdaresi 1939 yılında Mersinde 24 okul binası yapımı için karar aldı.

1943 Yılında Tece'de bir Köy Enstitüsü açmak için çalışmalar başlatıldı. Temmuz ayı içinde okul binası, uygulama arazisi, öğretmenler için ev yapımı için arazi çalışması başlatıldı. Bu çalışmalar proje noktasında tamamlanmış olmasına rağmen uygulanamadı.

Mart 1943 tarihli gazetelerde İçel ili dahilinde eğitimli 30 okul açılacağına dair haberler yer almıştır.(Silifke 9, Anamur 9, Mersin merkez 8, Tarsus 4) Ancak öğretim yılı başında 24 eğitimci atanabildiği için açılan okul sayısı da 24 ile sınırlı kaldı.¹

1943-44 Öğretim yılında göreve başlamak üzere, İçel iline yeni eğitimci atandı. 1943 Kasım ayı sonlarında tayin edilen bu eğitimcilerden 8'i Düziçi Köy Enstitüsünden, 12'si Konya Eğitim Enstitüsünden, 4 kişi de İvriz Köy Enstitüsünden mezun olmuşlardı. Bu eğitimci Mut ilçesinin Hocantı, Malya, Genceli ve Kavaközü; Tarsus İlçesinin Topraklı, Gilindire, Hortu, Koçaşlı, Büyükeceli; Silifke'nin Dağlı ve Merkeze bağlı Ohut, Çekel, Sıraç, köylerinde görevlendirildiler.⁽²⁾

Uzun süre okul yapımı ile ilgili haberlere yer vermeyen yerel gazetelerde yeni bir okul inşaatı haberine rastlanıyor. 25 Temmuz 1945 günlü Yeni Mersin gazetesinde okul yapımı ile ilgili haber şöyle: “ *İlimizde okul inşaatları ilerliyor. Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgileri göre, Erdemli, Elvanlı, Kazanlı bucak ve köylerinde Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin görev yapacakları okul ve öğretmen evlerinin inşaatları devam ediyor. Milli Eğitim Müdürü inşaatları gezerek bilgi aldı.*”

(1) *YMG*.17.01 1943

(2) Dağlı, Ohut ve Sıraç Köyleri bugün Erdemli ilçesine bağlıdır.

Hayırsever vatandaşların eğitime katkıda buldukları da görülmektedir. Bunlardan birisi Merkeze bağlı Kürkçü Köyünde gerçekleşti. Köyünde yapılan okul binasının bütün masrafların karşılayan Fahri Güvenç'in adı okula verildi. Bu arada Valilik de Fahri Güvenç'in resminin okula asılmasına karar verdi.

Mersin merkez ilçe'ye bağlı köylerde 1945 yılında gerçekleştirilen eğitim yatırımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

İlçe Adı	Okul	Öğ.Evi	İşlik	Toplam
MERSİN	7	27	6	38

Mersin Lisesinin kurucu müdürü Adana'ya tayin edilirken Mersin Lisesi Müdürlüğüne de Afyon Lisesi müdürü atanır. Kız Enstitüsü öğretmenleri arasında da bazı değişiklikler yapılmıştır..

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin göreve başlamaları üzerine köylerde okul, işlik, öğretmen evi gibi inşaatların da arttığı görülmektedir. Köylerde bu işlerin yapımından köylülerin sorumlu tutulmaları köye gelen Eğitmenin işini oldukça güçleştirmektedir.

Köylerde yürütülen okul inşaatlarında devlet yardımı bulunmuyordu. Okullar angarya usulü ve belli bir yükümlülükle köy halkı tarafından yapılıyordu. Ancak bu uygulama hiç de sağlıklı yürümüyordu. 1946 yılından itibaren devlet yardımı yapılması kararlaştırılıp illere bildirildi. Ancak bu yardımların proje yardımlarından ileriye gitmediği görüldü. Köylünün işi böylece daha da zorlaşıyordu. Devlet köylüye bir iyilik (!) düşünerek Okul yapım angaryalarının hasat mevsimi süresince yapılmaması konusunda bir genelge yayınlamıştı.

Milli Eğitim Müdürü, Mersin köylerinde görev yapmak üzere atanan öğretmenlerle tanışmak, onların ihtiyaçların yerinde görmek üzere 1946 yılı Ağustos ayında Antalya'ya gitti.

Mersin'e Eylül 1947 tarihinde de 61 köy Enstitüsü mezunu Eğitimci atandı. İçel köylerinde çalışacak Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler için harcanmak üzere 200.000 TL ödenek geldi. İl emrine gelen bu para öğretmen maaşlarından çok köylerdeki bina ve tarım-hayvancılık çalışmalarına harcanacaktır.

1947 yılı Aralık ayında, Mersin merkez ilçeye bağlı köylerin muhtarları, Milli Eğitim Müdürlüğünde, Milli Eğitim Müdürü ve Vali ile birlikte toplantıya çağırıldı. Toplantı sonunda " Köy Okulları Yapım Birliği kuruldu. 5 Aralık 1947 günü kurulan birliğin başkanlığını Milli Eğitim Müdürü yapacak ve tüm köylerdeki okul yapımların koordine edecekti. Bu toplantıda okul inşaatlarının köylüler tarafından yapılacağı bir kere daha teyit edildi.

Okul – Aile Birlikleri kurulduktan sonra okulların durumları iyileşmeye başladı. Okulların birçok masrafları ile birlikte, tamir ve bakımı da bu kurullar tarafından yaptırılmaya başlandı. Mersin merkezindeki İnönü İlkokulu da Okul -Aile Birliği tarafından Nisan- Mayıs 1948 tarihinde tamir ettirildi.

1946 yılı ilköğretim öğretmenleri çok olumlu bir gelişmeye de şahit oldu. İlkokullar İl Özel İdarelerden alınarak doğrudan bakanlığa bağlandı. Daha önce bir türlü düzenli maaş alamayan ve sürekli mali sorun yaşayan öğretmenler maaşlarını genel bütçeden almaya başlayınca mali sorunları büyük ölçüde ortadan kalktı.

Bu gelişmelerden sonra Mersin'de görev yapan ilkokul öğretmenleri toplu telgraf çekerek hükümete teşekkür ettiler.

1945 yılında açılan Mersin Lisesi ilk mezunlarını 1947 yılında verdi. Lisenin fen bölümünden 8, Edebiyat bölümünden 59 öğrenci mezun oldu.

1946-47 öğretim yılı sonunda ilkokullarda ise toplam 2309 öğrenci bitirme sınavlarına girdi.¹

İçel İl emrine verilen, Düziçi Eğitim Enstitüsü mezunu 45 yeni öğretmen 1948 yılı Kasım ayı başında köylere giderek görevlerine başladılar.

(1) *YMG.*, 27.6. 1947

1948-1949 Öğretim yılı sonunda Mersin Merkezindeki okullardan mezun olan öğrenci sayıları da aşağıdaki gibidir.⁽¹⁾

1. İsmet Paşa	33
2. Gazi Paşa	21
3. Kurtuluş	19
4. Kayatepe	34
5. Necatibey	13

1949 yılında okul yapımı için harcanmak üzere Genel Bütçeden 180 000 lira ödenek geldi.

1949 Yılı 17 Ekiminde Mersin merkezinde ve ilçelerde, tüm evler dolaşarak okul çağındaki çocukların sayımı yapıldı. 1949-1950 öğretim yılında geleceği bildirilen 37 yeni Köy Enstitüsü mezunu eğitimci ile eğitim işlerinin biraz daha ileriye gideceği tahmin ediliyordu. 37 Eğitimci Mersin merkeze 7, Tarsus'a 11, Silifke'ye 6; Mut, Gülnar ve Anamur'a da 4 eğitimci atanması plânlandı.

1 **YMG.** 16.6. 1949

C. CUMHURİYETİN 15. YILINDA MERSİN'DE EĞİTİM

Cumhuriyetin 15. Yılı olan 1938'de devlet kurumları onbeş yılda yapılanların bir tasnifini yaparken, gelecek beş yıl için de bir planlama yapmıştır. Bubeş yıllık plan çerçevesinde Mersin'de eğitim kurumlarında da bir dizi faaliyet planlanmıştır.

1. Mersin Merkezindeki Okullar

1938 yılında İçel Vilayetine ait okul, öğretmen ve öğrenci durumunu gösteren tablolar aşağıda verildiği gibidir. ¹

Öğretmen Sayısı			Öğrenci Sayısı			
Okulun Adı	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam	Derslik
CUMHURİYET	3	2	119	149	261	5
ÇANKAYA	3	2	93	181	274	5
İSMATPAŞA	3	2	129	159	288	3
İLERİ	10	1	246	350	591	5
KAYAEPE	2	2	105	123	228	4
KURTULUŞ	5	1	110	153	263	5
GAZİPAŞA	3	2	143	202	345	5
NECATİBEY	1	2	124	230	354	3
İNÖNÜ	1	2	124	230	354	3

Tablo: 19 - Mersin Merkezindeki Okullar

(1) *Yıllık*,1938

2. Köylerde Bulunan Okulların Durumları

KÖYLER	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam	
1. Arpaç	-	3	42	102	144	5 derslik
2. Arslanköy	-	3	25	115	140	5 “
3. Akarca	-	1	8	23	31	3 “
4. Bekirde	-	1	23	29	52	3 “
5. Belenkeşlik-		3	34	113	147	5 “
6. Burhan	-	1	16	40	56	3 “
7. Buluklu	-	1	15	35	50	3 “
8. Çavak	-	1	15	40	55	3 “
9. Çavuşlu	-	1	8	35	43	3 “
10. Çevlik	-	1	20	37	57	3 “
11. Çiftlik	-	1	77	28	35	3 “
12. Emirler	-	1	20	34	54	3 “
13. elvanlı	1	2	35	116	151	3 “
14. Erçel	-	1	30	58	88	3 “
15. Evcili	-	1	30	58	88	3 “
16. İlemin	-	1	14	26	40	3 “
17. Gözne	-	1	37	66	103	3 “
18. Karahıdırlı	-	1	24	33	57	3 “
19. Karaduvar	1	-	30	68	8	3 “
20. Karayakup	-	1	18	42	60	3 “
21. Kazanlı	1	1	22	98	120	5 “
22. Kerimler	-	1	18	58	76	3 “
23. Köypınarı	-	1	14	30	44	3 “
24. Kuzucu						
belen	-	1	8	80	88	3 “
25. Mezitli	1	1	18	91	109	5 “
26. Musalı	-	1	32	49	81	3 “
27. Tepe köy	-	1	13	45	81	3 “
28. Tömük	-	1	9	34	43	3 “
29. Yampar	-	1	12	46	58	3 “
30. Adanalı						
oğlu	-	1	12	29	41	3 “

Tablo: 20

Ders yılı	vilayet	Okul Sayısı	Öğrenci		Mezun		Öğretmen	
			Kız	Erkek	Kız	Erkek	Bayan	Erkek
1923-24	İçel	42	243	1856	12	24	-	64
	Mersin	44	514	2249	14	32	-	84
1924-25	İçel	40	367	1836	19	52	12	52
	Mersin	73	951	3519	24	99	29	101
1925-26	İçel	47	352	1839	16	72	12	55
	Mersin	76	634	3790	16	102	26	132
1926-27	İçel	61	366	2374	35	143	13	75
	Mersin	81	789	4427	38	171	-	150
1927-28	İçel	70	569	2724	-	-	4	100
	Mersin	74	1153	3552	-	-	45	99
1928-29	İçel	71	876	2781	21	99	8	104
	Mersin	68	1339	3573	72	207	8	104
1929-30	İçel	74	942	2547	17	106	12	97
	Mersin	71	1283	3186	44	135	38	111
1930-31	İçel	92	1060	2641	27	93	20	105
	Mersin	79	1723	3547	76	328	36	113
1931-32	İçel	68	1055	2596	11	118	20	118
	Mersin	74	1883	3780	39	156	38	112
1932-33	İçel	68	686	2043	35	81	12	90
	Mersin	76	2378	4330	76	164	39	43
1933-34 *	İçel	113	3310	6905	126	417	48	192
1934-35	İçel	136	3491	7540	40	313	49	194
1935-36	İçel	134	3909	8160	106	357	56	193
1936-37	İçel	136	4302	9051	151	414	66	189
1937-38	İçel	140	2556	9553	-	-	66	193

Tablo: 21. 1923 – 1938 yılları arasında ilkokulların öğrenci ve öğretmen durumu

2.1. Pansiyonlu Köy Okulları

Okulun Bulunduğu Yer	Erkek	Kız	Toplam	Öğretmen	Okula bağlı Köyler
Mersin-Arpaç köyü	102	44	146	3	Yalınayak, Camili, Buluklu
Mersin - Bekirde	113	34	147	3	Çavuşlu, Akdam
“ Belenkeşlik	116	35	151	3	Evcili, Gözne, Musalı, Kilimas, Dalakderesi, Cebel
Elvanlı Köyü	125	32	157	3	Kazancılar, Kerimler, Çarkçılı, Çakalkeşli, Hacıhalil Arpaç

Tablo: 22

2.2.Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilerek Teşkilatı Arttırılacak Olan Okullar

1. Mersin- Gözne Köyü
2. “ Evcili Köyü
3. “ Karaduvar Köyü

2.3. Beş Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler.

1. Mersin – Tece Köyü

1. “ Tırtar “
2. “ Aladağ “
3. “ Demirişik ”
4. “ Hebilli “

2.4. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları (1938 Yılına Göre)

1. Mersin İleri İlk okulu
2. “ Necatibey “
3. “ Karaduvar “
4. “ Tece “
5. “ Buluklu “
6. “ elvanlı “
7. “ Eceli “
8. “ Mezitli “

9. “ Tömük “
10. “ Tırtar “

2.5. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları

1. Mersin Kazanlı Okulu
2. “ Bozön “
3. “ Emirler “
4. “ Aslanköy “
5. “ Çevlik “

3. Ortaokullar

Mersin Ortaokulu 1911 yılında açıldı. İlk kez ilkokul olarak açılan okulda Meşrutiyet yönetimi tarafından yaygınlaştırılmaya çalışılan eğitim sistemi esas alınarak öğretim yapılmaktaydı. Kayatepe ilkokulu adıyla açılan okul, ilk açıldığı binadan çıkarılarak Mersin'deki Fransız konsolosluğunun binasını kullandı. Okul buradan alınarak Ziya Paşa Gazinosunun üst katına taşındı. Mersin'in ünlü gazinosunun üstünde eğitime devam etti. Gazino üstündeki öğretimden de vazgeçilerek yeni bir binaya taşındı. Ancak daha sonra burasının yanması ile tren istasyonu civarında bir binaya geçildi. Eski okul da yanık Mektep unvanı ile Ticaret İdadi Mektebi olarak görevini sürdürdü.

Okul istasyon civarından Bahçe Mahallesinde Feride Hanım adında birine ait binaya taşındı. Bu binadayken 1924-1925 öğretim yılında ortaokul halini aldı. İlk yıl 28 öğrenci ile başlayan eğitim öğretim faaliyeti 1925-1926 yılında 30 yeni öğrenciye kavuştu.

Okul bu ders yılında 6 mezun verdi.

1931 yılında Mersin ortaokulundan 25 kişi mezun oldu. Öğrenci sayısı ise 180'e ulaşmıştı. 1932' de 240 öğrenciye ulaşıldı.

1931 –32 öğretim yılı başında ortaokulda bir kooperatif kuruldu.

1933 Mersin Orta Okulunda okuyan kız öğrenci sayısı 62, erkek öğrenci sayısı da 166 olmuştur.

Mersin Ortaokulunun öğrenci sayısı 1935-36 da 413 oldu. Bu yıl da 79 öğrenci mezun oldu. Okul, 1938-39 da 186 kız, 537 erkek olmak üzere 723 öğrenciye sahipti.

Aralık 1947 de açıklanan 1948 yılı il genel bütçesi 1.243.665.697 lira olarak kabul edildi. Milli Eğitime ayrılan kısım ise 106.497.248 TL olarak belirlenmişti.

3.1. 1923-1938 Yılları Arasında Orta Okulların durumu

		Öğrenci		
Ders Yılı	Okulun Adı	Kız	Erkek	Toplam
1923-24	Mersin Ticaret İdadi	-	33	33
1924-25	Mersin Ticaret İdadi	-	24	24
1925-26	Mersin Ticaret İdadi	-	29	29
1926-27	Mersin Orta Okulu	-	60	60
1927-28	Mersin Orta Okulu	-	103	103
1928-29	Mersin Orta Okulu	41	115	156
1929-30	Mersin “ “	36	127	163
1930-31	Mersin “ “	45	124	168
1931-32	Mersin “ “	49	157	206
1932-33	Mersin “ “	62	139	201
1933-34	Mersin “ “	79	203	282
1934-35	Mersin “ “	76	338	414
1935-36	Mersin “ “	91	325	416
1936-37	Mersin “ “	90	320	410
1937-38	Mersin “ “	95	332	427

Tablo: 23

Ortaokul	Geçen %	Bütünlemeye kalan %	Doğrudan Kalan%
1. Sınıf	36	40	24
2.Sınıf	39	47	74
3.Sınıf	55	35	16

1947 yılında Mersin ortaokulunda yıl sonu başarıdurumu

3.2. Ortaokullarda Kayıt Yenileme

Bu gün yüksek öğretim kurumlarında görülen bir uygulamanın cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren orta öğretim kurumlarında uygulandığına tanık olmaktayız. Ders yılı başında bütün öğrencilerin kayıt yenilemek zorunda oldukları görülmektedir. Öğretim takvimi hazırlanırken kayıt yenileme için de bir süre verilmekte, verilen süre içinde kaydını yenilemeyen öğrenci o ders yılı için okuma hakkını kaybetmektedir. Kayıt yenilemeler Eylül ayında başlayıp, okulun açılmasından birkaç gün öncesine kadar sürmektedir.

Kayıt yenileme ile ilgili bir habere örnek, 18 Eylül 1943 günlü gazetelerde yer almıştır. Bu tür haberler her yılın aynı tarihe rastlayan sayılarında yer almaktadır.

“Ortaokullar 26 Eylülde açılacak. Okullardaki kayıt yenileme muameleleri devam etmekte olup, 24 Eylülle kadar sürecektir. Kayıtlarını yenilemeyen öğrencilerin eski kayıtları silinecek.

Kız ve erkek sanat okulu kayıtları da devam etmektedir”

3.3. Çalışan Öğrenciler Konusu

Çocukların aile bütçesine katkı sağlaması ve ya bir meslek edinmek için küçük yaşta ustaların yanına verilmesi Cumhuriyet döneminde önemli sorunlardan birisidir. Ne mesleği ne de okulu doğru dürüst sürdüremeyen öğrencilerin durumu, 1944-1945 yılı okulların açılma döneminde il genelinde yetkililerce değerlendirildi. Çocukların hem okulu hem mesleği sürdürebilmeleri için önlemler alındı. Alınan karara göre:

“12 yaşın üzerinde olup da okula gitmeyen öğrencilerin okula gitmelerinin sağlanması kararlaştırıldı. Çalışan öğrenciler için ayrı bir program yapılarak yarım gün okul yarım gün iş yapmaları sağlanacaktı”.

1. Mersin Lisesi

Mersin Cumhuriyetten önce sahip olduğu tek lisesini 1918 sonlarında Fransız işgalinden sonra kaybetmişti. Fransız işgal komutanı Mersin merkezinde eğitime devam eden lisyi kapatarak idarecisini de Mersin sınırları dışına sürmüştü. Mersin u<un yıllar bir liseye kavuşmak için mücaele etmiştir.

4.1. Mersin’de Lise Kuruluş Çalışmaları

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde okuryazar ve eğitimli insan sayısı ülkenin ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzaktadır. Bu nedenle eğitim sorunu en önemli problem olarak devlet gündemindedir. Ülke genelindeki ilkokulların artırılması ve ilk etapta okuryazar sayısını arttırmak birinci hedefdir.

Okullarda uygulanan programlara dikkat edildiğinde Cumhuriyet yönetimi için eğitim, yetişmiş kadrolar ihtiyacın karşılamaktan daha öncelikli olarak yeni rejimi yerleştirmek ve inkılâpları topluma benimsetmek davası olarak ele alındığı görülmektedir.

Devletin ülke genelinde sahip olduğu lise sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Bir çok ilden lise açılması talebi gelmektedir. Yerel yönetimler lise için gerekli binaları temin etme sözü verse bile, devletin bu binaları okul haline getirecek ne mali gücü vardır, ne de öğretmen kadrosu.. 1930’lu yılların ilk yarısında bir lise açmak bugünün bir üniversitesini açmaktan daha güçtür. Bir lisenin açılacağına dair söylentiler bile ulusal basın tarafından “önemli haber” olarak değerlendirilmektedir.

19 Haziran 1931 günü yayınlanan gazetelerde resmi devlet ajansından gelen bir haber önemli yer almaktadır. Bu habere göre hükümet ülke genelinde yeni dört lise açma kararı almıştır. Bu haberler hemen Mersin yerel basınında da yerini

almıştır. Çünkü bu 4 liseden birinin de Mersin’de açılması söz konusudur. Buna ilişkin kaynak ise, “ güvenilir siyasi çevrelerdir”

Bu haber Mersin’de Vilayeti de harekete geçirir. Temmuz ayı içinde Valilik öncülüğünde bir bina tahsis edilir. Liseye 50 ücretli 50 de ücretsiz olmak üzere 100 öğrenci alınması düşünülmektedir. Yerel basın bu haberi bir müjde olarak Mersin halkına ulaştırır, “ ancak bütçeden ödenek ayrılıp ayrılmadığı öğrenilemedi. ” Notunu düşer. Bilindiği gibi bu yıllarda ilköğretim her bakımdan İl yönetimine bağlı iken, ortaokullar ve liseler merkeze bağlı olarak idare edilmektedir.⁽¹⁾ Haberin Mersin ile ilgili kısmının Mersinli siyasilerin bir arzusundan ibaret olduğu sonradan anlaşılacaktır.

Ankara’daki “ güvenilir kaynakların” verdiği haberin gerçek olmaması ve ya başka sebeplerin araya girmesi ile Mersin’e lise açılmaz..

Mersin konumu itibari ile önemlidir. Gelişmesi de buna paralel olarak hızlıdır. Buna bağlı olarak nüfusu da hızlı bir artış göstermektedir. Mersin’de lise öğrenimi yapmak isteyenler Adana’ya gitmek zorunda kalmaktadır. Bu ise aileye önemli bir mali külfet getirmektedir. Bu nedenle az sayıda öğrenci Adana’da lise öğrenimi yapabilmektedir.

Lise konusu öncelikler ticaret erbabınca ele alınmıştır. Yetişmiş eleman ihtiyacı çeken bu sınıf, daktilo bilen bir eleman bulmakta bile zorluk çekmektedir.

Lise yapımı 1931 yılındaki ümidin sönmesinden sonra da devam etmektedir. Maarif Cemiyeti Mersin Şubesi Lise Binası inşaatını sürdürmektedir. Mersinliler, bina yapıldıktan sonra devletin lise kadrosu vereceğinden emin görünmekte ve inşaatı bu güvene dayalı olarak sürdürmektedirler. Bir yandan başlatılan inşaat sürerken, yardım kampanyası da devam etmektedir.

(1) *YMG* 9.7.1931

21 Nisan 1936 günü Yeni Mersin Gazetesi konu ile ilgili olarak bilgi vermektedir. Gazeteye göre, lise binasının yapımı için 344.779.90 TL harcanmıştır.

Bütün bu çabalar Mersin’de bir lise açılışını sağlayamamıştır. İstanbul’da yayınlanan Resimli Ay Dergisinin Ocak 1939 tarihli sayısında Avni Mutlu imzası ile yayınlanan bir yazı, Mersin’in Lise ihtiyacının Mersin dışında da hissedilmeye başladığını göstermektedir.

” Mersine Ait Yazı ve Yeşil Okul Dolayısıyla “ başlıklı yazında Avni Mutlu, Mersin’den sitayişle bahsettikten sonra, Mersin’in güzel manzaraları içinde bir eksiklik olduğunu, bunun da bir lise olduğunu ifade ediyor. Sonuç olarak, Kültür Bakanı Hasan Ali Yücel’den bir lise talep ediliyor. Lise binasının da Mersinliler tarafından yapılması gereği de vurgulanıyor. ⁽¹⁾

Ancak 1942 yılına gelindiğinde Mersin’de hâla bir lise yoktur.

Mersin’liler Devletin bir lise açmamakta kararlı olduğunu anlayınca, sorunu Özel Lise ile aşmaya çalışırlar. Özel lisenin nasıl açılacağı konusunda ise yeterli bilgilere sahip değillerdir. Bunun için ortaokul müdürüne görev vererek, gerekli bilgileri alması için Ankara’ya gönderirler. Ortaokul müdürü, Ankara’dan Özel lise için “ izin verme “ vaadi ile döner.

Özel Lisenin yapımı için ” İçel Kültür Yayma Kurumu” adında bir kuruluş meydana getirilir. Bu kuruluş, lise yapımı için yeniden Mersin’lilerin yardımına müracaat eder. 24 Ekim 1942 tarihli Yeni Mersin Gazetesi, lise için yapılan çalışmalardan uzun uzun bahsetmektedir.

Yine 19 Şubat 1943 Tarihli Yeni Mersin Gazetesinden, Özel Lise yapımı için Mersin İthalat ve İhracatçılar Birliği’nin bir kampanya açtığını öğrenmekteyiz. Kampanyayı 67.000 TL’lik bir yardım ile başlatan birlik, paranın kampanyaya aktarılabilmesi için Ticaret Vekâletinden izin ister. Bir taraftan da lise binasının yapılabilmesi için arsa arama çalışmaları hız kazanmıştır.

(1) *YMG.* 9.7.1931

1943 yılının Mart ayı içinde arsa bulunarak istimlâk kararı belediye encümeninden geçer, vali hemen onaylar ve para bulunduğu için ödeme yapılır.⁽¹⁾

Ne var ki 1936 yılında olduğu gibi Mersin halkının paraları emekleri ve umutları boşa gider, geçen zaman içinde lise yine açılmaz.

Mersin bir liseye ancak 1945 yılında kavuşabilir.

1 Eylül 1945 tarihli yerel gazetelerde Valiliğin bir ilânı yayınlanmaktadır. Bu ilânda, yeni açılan lisenin 3. sınıfına da öğrenci kaydedileceği bildirilerek, başka yerlerde liseye devam eden Mersin’li öğrencilere çağrı yapılmaktadır. İlan aynen şöyledir.

“İLAN

İL MAKAMINDAN LİSE ÖĞRENCİLERİNE

Bu yıl Mersin Lisesinin 3. sınıfına öğrenci alınacaktır. Kayıtlar muvakkaten Milli Eğitim Müdürlüğünde yapılmaktadır. İlgililerin müracaat etmeleri bildirilir.”⁽²⁾

Tarsus’ta oturup da Adana’da liseye devam eden öğrenciler Mersin Lisesine kayıt yaptırırlar. Ne var ki ulaşım sorun olmaya başlar. Valilik Tren seferlerinin öğrencilere uygun bir hale getirilmesini isterse de bu sağlanamaz. Bunun üzerine Valilik bir otobüs tahsis etmeye çalışır ancak, otobüs bulunamaz. Bu defa da öğrenciler kamyonla taşınmaya çalışılır. Bunun mahzurları ortaya çıkınca kamyonlardan vazgeçilir ve olay kendi seyrine bırakılır.

Aralık 1945 de lisenin kurucu müdürü Adana’ya tayin edilerek Afyon Lisesi Müdürü Mersin Lisesine müdür olarak atanır.

(1) **YMG**, 31.3.1943

(2) İLAN

Mersin Ticaret Lisesi Müdürlüğünden
Lisemizin orta ve lise sınıflarına öğrenci kaydı devam etmektedir”
İsteklilerin lisemize müracaat etmeleri gerekmektedir.”Yeni Mersin, 11.09.1949.

Mersin Lisesi 4 yıl önce öğretime başlamış olmasına rağmen 1949 yılı ortalarında daha inşaatı tamamlanamamıştır. Bunu 17 Temmuz 1949 günlü Yeni Mersin Gazetesinde yayınlanan ilandan anlamak mümkün. ⁽¹⁾

Mersin’de ikinci bir lise 1949 yılında öğretime başladı. Mersin’de her zaman ihtiyacı duyulan, gelişen ticari hayat ile daha da artan ticaret lisesi mezunu eleman ihtiyacı, Ticaret ve Sanayi Odası mensuplarını eski Ticaret Mektebi yerine kaliteli bir lise açılması için faaliyete geçirmiştir. Ticaret lisesi 1949 yılında fiilen açılarak öğretime başlamıştır. Okul idaresi okulun açılışını ve yeni öğrenci kabulünü birkaç defa yayınlanan gazete ilanları ile duyurmuştur.

4.2. Lisede Yürütülen Etkinlikler

Mersin Lisesi uzun yıllar duyulan bir özlemin sonunda kazanılmış bir öğretim kurumu idi. Kuruluşu ile birlikte Mersin’de bir takım gelişmelere de öncü olmuştur. Kurulan futbol takımı çevre illerde başarılı karşılaşmalar yaparken, il içindeki kültürel etkinliklerde de yerini almıştır. Yapılan tiyatro, resim, sergisi, folklor gösterileri, spor karşılaşmaları ve anma günleri yanında açılan yardım kampanyaları ile kendini göstermiştir. Bu etkinliklerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Namık Kemal İçin Mevlüd Okutuldu

Mersin Lisesi öğretmenleri, vatan şairi Namık Kemal için 30 Kasım’da Yeni Camide Mevlüd okuttular. ⁽²⁾

Mersin Lisesi Öğrencilerinden Yardım Kampanyası.

Mersin lisesi son sınıf öğrencileri, Bulgaristan’dan gelen göçmen soydaşlarımızdan yardıma muhtaç olanlara gönderilmek üzere yardım kampanyası açtılar. İlk günde 80 lira topladılar.

7 Kasım 1950’de toplanan 346 TL gönderildi. ⁽³⁾

(1) İÇEL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNDEN İLAN

“Mersin Lisesi binasında mozaik, döşeme, moloz duvar, ahşap kapı, sıva ve badana gibi işler 19.998.19 kuruş bedelle eksiltme ile ihaleye verilecektir.” **Yeni Mersin** 1.9.1945)

(2) **YMG**, 3,11,1948

(3) **YMG**, 18.10.1950

5. Mersin’de Yabancı Okullar

Mersin’de yaşayan yabancılar nüfus oranı olarak fazla olmamalarına rağmen, okullaşma ve eğitim yönünden yerli nüfusa göre çok daha ileri bir düzeyde bulunuyordu. Bunu, Avrupa ile olan ilişkilerinin sürekliliğine ve yakınlığına borçluydular.

Mersin küçük bir kasaba konumundayken bile yabancıların dikkatini çekmiş, yabancı okullar yönünden tercih edilen bir özelliğe sahip olmuştur. Cumhuriyet öncesi Mersinde yabancı okulların durumu şöyledir.

5.1.Katolik Okulları:

Yabancı okulların hemen hepsi dini kurumlar tarafından kurulmuş ve işletilmiştir. Bunun sebebi, misyonerlik faaliyetlerinin daha kolayca yapılmasıdır. Mersin’deki ilk Katolik okul 1854 yılında açılmıştır. Bu yıllarda Mersin daha küçük bir balıkçı köyüdür. Ancak misyonerler gelecekteki Mersin’i görmüş olmalı ki bu bakımsız sahil köyüne bir okul açmayı ihmal etmemişler. Kapusan (Cappuchins) ve Marist rahiplerinin yönettiği Katolik Erkek Koleji’ne 1887 yılında bir yoldaş okul daha geldi. St Joseph rahiplerinin yönetiminde bir erkek koleji daha açıldı. Her iki okul da İtalyan Katolik kilisesi yapıldıktan sonra da eğitime devam etmişlerdir.

5.2. Rum Ortodoks Okulları

Rum Ortodoks Erkek Okulu 1900’lü yılların başında kuruldu. Özel İdare İş Hanının bulunduğu binada kurulan okulda eğitim Yunanca yapılmaktaydı. Kayıtlara göre 1905 yılında 120 öğrencisi bulunan okul, Cumhuriyet döneminde Cumhuriyet Ortaokulu olmuştur. Başlangıçta 8 sınıfı ve 5 öğretmeni olan okulda Türkçe ve Fransızca da ders olarak okutulmaktaydı. Ayrıca Beden Eğitimi dersi de verilmekteydi. Okulun 360- 400 Türk lirası olan masraflarını Rum Kardeşlik Derneği karşılamaktaydı.

5.3.Rum Ortodoks Kız Okulu

Günümüzde Bit Pazarı olarak bilinen yerde bulunan Aya Georgiyos Kilisesinde eğitim veren bu okulun sahibi zengin bir Rum olan Konstantin Mavromati’ydi. 7 sınıflı olan okulda 200 kız öğrenci öğrenim görüyordu

5.4. Hıristiyan Köylü-Rum Ortodoks Okulu:

Günümüzde Osmaniye Mahallesi olarak bilinen yer, Cumhuriyetin ilk yıllarında halkının tamamı Ortodoks Yunanlıların yaşadığı bir bölge idi. Burada 30 öğrencinin okuduğu bir lise ve yine 30 civarında öğrencinin devam ettiği bir ilkokul bulunmaktaydı. Bu okulun da tüm masraflarını da Konstantin Mavromati'ydi.

5.5. Ermeni ve Arap Okulları

Ermenilere ait bir okulda 50 öğrenci eğitim görüyordu. Mersinli Araplar da kendi çocuklarının devam ettiği bir okul açmışlardı.

5.6. Amerikan Misyoner Okulları

Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır diyen Amerikalılar, 1820 tarihinden başlayarak bütün Osmanlı topraklarında okullar ve Tıp Merkezleri kurdular. 1900 yılında Anadolu'da 378 ilkokul, 33 ortaokul, 3 ilahiyat okulu Amerikalıların yönetimindeydi. Kolejler yarı yüksek okul seviyesinde sayılıyordu. Gaziantep'de *Merkezi Türkiye Koleji (1876)*, *Harput Fırat Koleji (1878)*, *Anadolu Koleji-Merzifon (1886)*, Maraş'da *Merkezi Türkiye Kız Koleji (1882)*, **Tarsus'da Aziz Pavlos Enstitüsü (1888)**, *İstanbul Kız koleji (1890)*, *İzmir Uluslararası Koleji (1903)*, *Robert Koleji (1863)*. Bazı kolejlerde ise Tıp, Eczacılık, Dişçilik, Hukuk ve mühendislik gibi bölümleri bulunmaktaydı.

5.7.Tarsus Amerikan Koleji

Başlangıçta Aziz Pavlos Enstitüsü adı ile açılmıştır. Halen Tarsus Amerikan Koleji adı ile öğretime devam eden bir okul olup, oldukça eski bir tarihe sahiptir.

1885 yılında hacı olmak için Kudüs'e gelen New York'lu zengin iş adamı Albay Eliot Shephard, Tarsus'dan geçmiş ve burasını pek beğenmiştir. Burada bir okul açma fikri BFMPC (Pesbyterian Board) adlı misyoner örgütü tarafından desteklenince kuruluş gerçekleşti. Amerikalılardan oluşan bir mütevelli heyet teşkil edilerek, 1887 yılında okulun kuruluş sözleşmesi New York Eyaleti Senatosunca onaylandı. New York'un ünlü 5. Caddesindeki Presbyterian Kilisesi Papazı Howard Crosby başkanlığında bir heyet para bulmak için kolları sıvadı. Bu arada

kurulduğunda okulu yönetmek üzere dört Amerikalı ve dört Ermeni'den oluşan sekiz kişilik bir danışma kurulu teşkil edildi. Heyet okulun başına Harutyan S. Cenanyan adında bir Ermeni'yi getirdi.

Aziz Pavlos Enstitüsü, 22 Kasım 1888 tarihinde Tarsus'da 3 öğretmen ve 17 öğrenci ile öğretime açıldı. Harutyan, 1893 yılında okul yönetiminden ve Tarsus'tan ayrıldı. Okula ABCFM Misyoneri olan Dr. Thomas D. Christie Müdür olarak atandı. Bu arada ölen Albay Shepherd, mirasının 100.000 dolarlık bölümünü okula bıraktı. Dr. Christie'nin 27 yıl süren yönetiminde okul gelişti ve mütevelli heyetinin kararı ile 1903 Kasımında okul ABCFM Misyonerlerinin yönetimine geçti.

Okulda 1895-1896 yılında 7 öğretmen ve 80 öğrenci bulunuyordu. Bunların 65'i Ermeni, 14'ü Rum ve 1'i de Amerikalı idi. 1897 yılında enstitünün ilk beş yılı akademi (lise), ikinci beş yılı Kolej olmak üzere tahsil süresi 10 yıl olarak belirlendi. Okulun 11 öğretmen ve 137 öğrencisi vardı. Öğrencilerden 95'i yatılı idi. Okul ilk mezunların 1893 yılında verdi. Okul, 1906 yılında 80, 1915 yılında 163 mezun vermiştir.

I.Dünya Savaşı sırasında, Tarsus ve Mersin'deki Amerikan Kolejleri ile Tarsus'daki Kız Rahibe Okulu, kültürel yayılma ve casusluk aracı olarak kullanılıyorlardı. 1918 yılında Temmuz ayı ortalarında bir gece yarısı Mersin Limanı açıklarında bir sandalda ele geçen içi belge dolu bir torba ile ilgili soruşturma, bu okul yönetimiyle de bağlantıları olan kalabalık bir casus örgütünü açığa çıkarmıştı.

1890 yılında Tarsus'da Rum Ortodoksların iki erkek, bir kız öğrenciler için olmak üzere üç okulları bulunuyordu. Bu okulların hamisi de Konstantin Mavromati idi.

6. MERSİN'DE MİLLET MEKTEPLERİ

Millet Mektepleri yasası yürürlüğe girince Mersin merkezi, Tarsus ve İçel sancak merkezi olan Silifke ile Mut, Gülnar ve Anamur ilçelerin merkezlerinde de Millet Mektepleri açıldı. Yasa uygulamada yetkiyi valilere vermişti. Valiler aynı zamanda CHP il başkanlığını da birlikte yürütüyordu. Her vali inkılâpları uygulamaktan sorumluydu. Merkezin yeni eşraf ve partili sınıfı dışında yasayı uygulamakta zorluklarla karşılaşılıyordu. Vali ve kaymakamlar bu engelleri yasanın kendilerine verdiği yetkileri kullanarak, emniyet kuvvetleri ve genellikle jandarma marifeti ile aşıyorlardı.

Millet Mektepleri uygulaması il ve ilçe merkezler dışında amacına ulaşmıyordu. Yasanın getirdiği zorunluluklar halkın gizli tepkisi ile karşılanıyordu. Açıktan kimse karşı çıkmıyordu. Ancak kurslara katılım çok düşük kalıyordu. Köylerde zaten çok az bulunan öğretmenler bu işi angarya olarak görüyorlar, halk da işinden zaman ayıramayarak, kurslara genellikle katılmıyordu. Kurs dönemi sonunda dağıtılan belgeleri alanların çoğu okuma yazma bilmiyordu.

Mersin ve Silifke ile ilçelerde açılan Millet Mektepleri, ilk iki yıl oldukça verimsiz geçti. Bilhassa Mersin ve Tarsus'ta Türkçe bilmeyen nüfusun yoğunluğu ayrı bir sorun daha meydana getirdi. Bu insanlara önce Türkçe öğretmek gerekiyordu. Bu yönde de kurslar tertip edildi.

1931 yılında Mersin'deki Millet Mektepleri yaz uygulamasından vazgeçerek, faaliyetini kışa kaydırıldı. Halkın yazın yaylalara gitmesi ve tarım işlerinin yoğunluğu mekteplere olan ilgiyi düşürmüştü. 1931 yılında kışın açılan kurslarla, Mersin ve Tarsus'ta 1194 kadın, 4908 erkek olmak üzere toplam 6102 kişiye okuma-yazma belgesi verildi. Bu belgeler bir çeşit vatandaşlık haklarını da kullanabilme belgesi niteliğindedir.⁽¹⁾

1931-1932 kış döneminde plânlanan Millet Mekteplerinden 80 tanesi köylerde, 9 tanesi de şehir merkezinde açıldı. Ancak 1931-32 döneminde Mersin köylerinde 80 tane öğretmen bulunmamaktaydı. En önemli sorun da bu idi. Kurslardan çoğu açılmakla kalıyor ve gerçek bir eğitim yapılamıyordu. Halkın

istediği de okuma yazma öğrenmekten çok, belge olarak sorumluluktan kurtulmak, vatandaşlık haklarını geri alabilmektir.

Kurs dönemlerinin bitiminde tören yapılarak diplomalar veriliyordu. Ancak açılan kurslardan birçoğunun kapanmış olduğu görülüyordu. 1931-1932 döneminde toplam 89 kursun açıldığını yukarıda zikretmemiştik. Dönem sonunda 787 erkek ve 113 kadının okuma yazma belgesi almaya hak kazandığı ve toplam kurs sayısının 29 da kalmış olduğu görülmüştür.

“1932 - 1933 dönemi sonunda erkekler için 39 kadınlar için de 2 kurs açılmıştır. Bu 41 kurstan 1552 erkek ve 213 kadın belge aldı. Bu sayılarla birlikte Mersin’de ilk kursların açıldığı tarihten bu yana toplam 18 000 kişinin belge aldığı anlaşıldı.”⁽²⁾

Derslere katılım gittikçe düşmeye başladı. Mersin merkezinde 1933 de halk dershanesinden 88 kişi belge aldı. 1934’de iki dönemde Türkçe öğrenme ve Okuma yazma kursuna 90 kişi katıldı. 1935 de Türkçe ve okuma yazma kursu açılmadı. Fransızca kursu açıldı. 1939 Yılına kadar da başka okuma yazma kursu açılmadı. 1939 da açılan okuma yazma kursuna katılan 54 bayan ve erkeğin tamamına diploma verildi.⁽³⁾

Kursların küçük katılımlarla da olsa devam ettiği yerel gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. 6 Nisan 1946 tarihli Yeni Mersin Gazetesinde çıkan bir haber bunu göstermektedir. “ *Dün Millet Mektebinde belge töreni vardı. Şubat ayında Millet Mektebinde kursa başlayan ve başarılı olan 2 kız, 30 erkek okuryazar belgesi aldılar.*”

(1) *YMG*, 6.9.-1931

(2) *YMG*. 24.03. 1933)

(3) *İÇEL*-halkevi yayın organı sayı 9)

Halkevlerinin de bu kurslarla birlikte değişik alanlarda etkinliklerini sürdürdükleri görülmektedir. İçel adı ile aylık bir dergi çıkaran Mersin Halkevi, çeşitli meslek kursları yanında öğrenciler için açılan yetiştirme ve tamamlama kursları ile de hizmet vermektedir.

İçel Dergisinin Temmuz 1945 tarihli sayısında ve yeni Mersin Gazetesinin 21 Temmuz 1945 tarihli sayısında Mersin Halkevinin Bütünlemeli öğrenciler için fizik, kimya, yabancı dil, matematik ve Türkçe kursları açtığı haberi yer almaktadır.

II. TARSUS İLÇESİ

A. CUMHURİYETTEN ÖNCE TARSUS'TA BULUNAN OKULLAR

1. İlçe Merkezindeki İlkokullar

Mersin'e göre tarihi çok eski olan Tarsus'ta Cumhuriyet öncesinde eğitim hayatı gelişmişti. Osmanlı yönetimi Tarsus'ta yeni usulde okullar açmıştı. Cumhuriyetten önce Tarsus merkezinde bulunan okullar şunlardı.

1. Eski Saray Mektebi
2. Membai İrfan Mektebi
3. Membai Fuyuz Mektebi
4. Musalı Mektebi
5. Erkek Numune Mektebi
6. Kız Numune Mektebi

2. Tarsus Köylerindeki Okullar

1. Kargılı Köyünde 2 dersaneli
2. Alifakı Köyünde 1 dersaneli,
3. Firengülüs Köyünde 1 dersaneli,
4. Yenice Köyünde 1 dersaneli,
5. Ulaş Köyünde 1 dersaneli,
6. Manaz Köyünde 1 dersaneli
7. Kamberhöyüğü Köyünde 1 dersaneli,
8. Karadiken Köyünde 1 dersaneli,
9. Sarıbrahimli Köyünde 1 dersaneli,
10. Benziçukuru Köyünde 3 dersaneli,
11. Namrun Köyünde 2 dersaneli olmak üzere toplam 11 köyde okul bulunmaktadır.

Bu okulların yanı sıra Cumhuriyet öncesinde Tarsus'ta Mehmet Efendi Medresesi de önemli sayılabilecek okullardan biriydi.

1913 Yılında Mersin Sancağı'nın Tarsus Kazasında bulunan okullarda

okumakta olan toplam öğrenci durumu aşağıdaki gibidir.

Yeri	Okul Türü			Öğretmen		Öğrenci	
	Kız	Erkek	Karma	Kadın	Erkek	Kız	Erkek
Tarsus Merkezinde	2	6	1	6	13	138	495
Tarsus Köylerinde	-	11	-	,	14	,	-
Toplam	4	28	1	14	49	292	1482

Tablo : 24

Tabloda görüleceği gibi, köylerde kız çocukların okula gitme şansları bulunmamaktadır. Merkezde ise iki kız okulu bulunmaktadır. Bu iki okuldaki öğrenci sayısı 138 kişidir. Bu rakam, 1913 yılı için azımsanamayacak bir sayıdır.

Cumhuriyet döneminde “ yeni bir millet yaratma” arzusu ile kültür işlerine ayrılan mesai, diğer alanlardan daha fazladır. Yeni bir millet, yeni anlayış ve cumhuriyet kültürü oluşturulmak istenmiştir. Bu amaçla da okul ve eğitim işi, devletin mevcut ekonomik gücünü zorlamıştır.

Harf İnkılâbından sonra okul ve öğrenci sayısı hızlı bir artış göstermektedir.

Millet Mektepleri başlığı altında da anlatıldığı gibi, Harf İnkılâbından sonra bir okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. % 2 olarak tespit edilmiş olan okur yazar oranı bu çabaların sonucunda resmi rakamlara göre çocuklarda % 47, yetişkinlerde de % 39 oranına ulaşmıştır.⁽¹⁾

Öğretmenlerin ve öğrencilerin faydalanabilmeler için 1931 yılın Temmuz ayında Tarsus ve Mersinde birer kütüphane açılmıştır. Bu kütüphaneler bağımsız birer kurum olmayıp kazanın eğitim işlerinin idare yeri olan Kültür Dairesinde bulunmaktadır. Bunların dışında Halkevleri kendi bünyelerinde birer kütüphane açmışlardır. Aynı yıl, Almanya'dan 4 bin liralık ders araç ve gereci siparişi verildi

(1) **Yıllık**. 1938

1933 yılında Mersin ve Tarsus kazalarında önemli ölçüde Trahom olayına rastlanmıştır. Hastalık salgın haline gelirken, bir takım önlemlerin de alındığı görülmüştür. Bu amaçla Tarsus ve Mersinde birer Trahom Tedavi Merkezi kuruldu. Buralarda öğretmen ve öğrenciler görev aldı. Tarsus'taki tedavi merkezinde 274 öğrenci tedavi gördü.

1933 yılında Tarsus Merkezindeki öğrenci durumu şöyledir.

Kız öğrenci sayısı 2095

Erkek öğrenci sayısı 3385

Ortalama öğrenci / öğretmen oranı ise 63/1 'dir.

Köy okullarının köylülere yaptırılmasını öngören yasa sonunda köylüler bazan kendi istekleri ile bazan da jandarma zoru ile okul yapımında görev almışlardır.

Okulların temel atma törenlerine ilçenin önde gelen yöneticileri de katılarak halkın yanında olduklarını göstermek gereği duyarlar. Bu törenlerden birine de 1939 yılında Sağlık Köyünde rastlanmaktadır.

20 Ocak 1939 günü, Sağlık Köyündeki temel atma töreni de yerel basına yansımıştır. Törene ait haber şöyledir. “ Tarsus'ta birkaç gün evvel kaymakam, jandarma kumandanı, ilkokul ispekeri, kültür işyarı Sağlık Köyüne giderek okul yerini tayin ettiler. Bu vesile ile köylüler toplanmış ve gerekli paranın toplanması için salgın salmışlardı. Yakında Kargılı Köyü okulunun da bu şekilde faaliyete geçirilmesi düşünülmektedir.”

Resmi zevatın törenlere katılması biraz da gözdağı vermek amacı taşıyor gibiydi. Bu törenler aynı zamanda yardım kampanyalarının da yürütülmesine vesile oluyordu. Sonuç olarak devlet her şeye rağmen işi yine halkın sırtına yüklemekten öteye fazla bir iş görmüyordu.

2. Cumhuriyetin 15. Yılında Tarsus'ta Eğitim Kurumları

İçel Valiliği tarafından yayınlanan 1938 yılı il yıllığında Cumhuriyetin 15. Yılına ait bilgiler yer almaktadır. Adı geçen yılda beş yıllık plana göre Tarsus'un eğitim yatırımları aşağıdaki gibi planlanmıştır.¹

2.1. Tarsus'ta Bulunan Pansiyonlu Köy Okulları

Okulun bulunduğu yer	öğrenci		Toplam	Öğretmen sayısı	Okla bağlı köyler
	kız	erkek			
Tarsus Sarıbrahimli	37	87	124	3	Burhan, Teke, Kürçü, Yaka, İhsaniye
Tarsus Benzin Çukuru	29	149	178	3	Tekiroz, İnköy, Efeler, Çamalan, Fenk, Boğazkinir, Çukubağ, Ziftlik, Kenzin
Manaz	27	126	153	3	Topraklı, Yamalak, Darıpınarı, Köristan, Sarıkavak, ŞAMLA, Kıristan,

Tablo: 25

2.2 Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilerek Teşkilatı Arttırılacak Olan Okullar

1. Tarsus- Ulaş Köyü ilkokulu

2.3. Beş Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler.

1. Tarsus - Evcı Köyü
2. Karakütük Köyü
3. Kamberhöyüğü Köyü
4. Baltalı Köyü
5. Kurt Musalı Köy
6. Melikli Köyü.

(1) Yıllık. 1938

2.4. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları.

- Tarsus Karadiken Köyü

2.5. Halen Yapımı Devam Eden Okullar.

1. Tarsus Hacı Hamzalı Köyü
2. “ Kamber höyüğü “
3. “ Alibeyli “
4. “ Ulaş “
5. “ Çetilkili “
6. “ Deliminnet “
7. “ Kel Ahmet “

2.6.Tarsus Merkezinde Bulunan İlkokullar¹

Okul adı		Öğretmen		Öğrenci			Teşkilat
		Bayan	Erkek	kız	Erkek	Toplam	
1	Duatepe	3	6	160	350	510	5 Sınıf
2	Dumlupınar	3	2	227	313	540	4 “
3	Misak-ı Milli	4	1	126	149	320	3 “
4	Sakarya	2	3	117	191	308	5 “
5	Türkocağı	3	5	153	252	405	5 “

Tablo :26

(1) Yıllık. 1938

2.7. Tarsus Köylerinde Bulunan İlkokullar ⁽¹⁾

Okul adı	Öğretmen		Öğrenci				Teşkilat
	Bayan	Erkek	kız	Erkek	Toplam		
1	Alifakı	-	1	2	35	37	3 sınıf
2	Alibeyli	-	1	12	78	90	3 “
3	Bağlarbaşı	-	2	19	132	151	5 “
4	Balıca	-	1	17	23	40	3 “
5	Benzinçukuru	-	2	29	149	178	5 “
6	Çamalan	-	1	19	27	46	3 “
7	Çukurbağ	-	1	20	25	45	3
8	Çapar	-	1	12	32	44	3
9	Darıpınarı	-	1	15	31	46	3
10	Fenk	-	1	13	27	40	3
11	Firengülüs	-	1	14	38	52	3
12	Göçük	-	1	18	44	62	3
13	Hacı Hamzalı	-	1	14	51	65	3
14	Kapıgediği	-	1	23	20	43	3
15	Karadiken	-	1	8	24	32	3
16	Kargılı	-	1	16	89	105	5
17	Kefeli	-	1	18	36	54	3
18	Kösebalcı	-	1	16	34	50	3
19	Manaz	-	1	27	116	153	5
20	Muhat	-	1	8	30	39	3
21	Namrun	-	1	24	43	67	3
22	Dernek	-	1	12	38	50	3
23	Sağlık	-	1	13	99	112	3
24	Sarıbrahimli	1	2	37	87	124	5
25	Sarıkavak	-	1	12	36	48	3
26	Sebil	-	1	8	54	62	3
27	Şamlar	-	1	22	26	48	3
28	Ulaş	-	1	11	45	56	3
29	Yanıkışla	-	1	21	42	63	3
30	Yenice	-	3	13	203	216	5
31	Çatalkili	-	1				
32	Deliahmetli	-	1				
33	Kelahmetli	-	1				

Tablo: 28

(1) Yıllık. 1938

İlçe Merkezinde bulunan okulların koruma dernekleri (o zamanki adıyla Himaye Heyetleri) bakanlık tavsiyelerine uyararak, okullarına birer radyo aldılar. Eğitimin temel amaçlarından olan “ **cumhuriyet nesli** “ yetiştirme ideali için önemli bir araç olarak görülen radyo, okullarda düzenlenen radyo dinleme saatleri ile öğrencilere de ulaşmaya başladı. Pazar günleri okullarda toplu halde yapılan bu dinleme saatlerinde, radyo ile yapılan eğitim yayınları öğrencilere olduğu kadar halka da hitap etmekteydi. 1939 Martında başlayan bu radyo dinleme saatlerine halk da büyük ilgi göstermişti.

1945 yılı içinde İçel köyleri için bir eğitim hamlesine sahne olmuştur. Bu program dahilinde Tarsus köylerinde de okul, öğretmen evi ve işlik gibi işler için binalar yapılmıştır.

İlçe Adı	Okul	Öğ.Evi	İşlik	Toplam
TARSUS	8	17	7	32

İlkokul öğretmenlerinin maaşlarını il özel idarelerinden almaları çoğu zaman sorun yaşanmasına neden olmuştur. 1945 Yılında Tarsus'ta görev yapan ilkokul öğretmenleri üç ay süre ile maaş alamadılar. Temmuz ayı içinde yerel basın konu ile yakından ilgilenerak, il özel idarelerini göreve çağıran yayınlar yaptılar. Öğretmelerin sık sık uğradıkları bu mağduriyet, hedeflenen eğitim amaçlarına ulaşılmasını duraklatan en önemli sebepti.

1946 yılı Mart ayı başında, Tarsus ilçesine bağlı köylerdeki okul inşaatları için ihale açıldı. Bu ihale ile 16 köyün okulu yapılacak, 4 köyün okulu da tamir edilerek kullanışlı hale getirilecekti. Köy okullarının yapımı için gerekli parayı temin etmek köylülere havale edilirken şehir okulları için İl Özel İdareleri kaynak bulmaya çalışmaktadır. Tarsus Sakarya İlkokulunun yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya kalması ile okulun 29 öğrencisi açıkta kalmıştır.

Aynı yıl içinde Mersin ve Tarsus merkezindeki okullara 230 sıra temin edilmiştir.

Her öğretim yılı sonunda yapılan çeşitli etkinlikler yörenin kültürel gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Yılsonu etkinlikleri halkın büyük ilgisini çekmektedir. Bu ilgi nedeniyle katılım da büyük olmaktadır. Yılsonu etkinlikleri halkla devlet bürokrasini de yan yana getirmektedir.

1946 yılı Haziran ayında da toplu törenler yapıldı. Şehir Merkezindeki okullardan mezun olan öğrenciler toplu yapılan, ilçe idarecilerinin de katıldığı bir törenle diplomalarını aldılar.

20 Haziran 1946 da yapılan bu törende ilçe merkezinde bulunan okullarının mezun sayıları aşağıdaki şekildedir.

1. Dumlupınar	54
2. Sakarya	27
3. 5 Ocak	51
4. Misak-ı Milli	38
5. Eli yeşil	46
6. Duatepe	27
7. Devrim	22

3. Tarsus'ta İlköğretim Seferberliği

1949 – 1950 öğretim yılı başında Tarsus'ta İlk Öğretim Seferberliği ilan edildi. İlköğretim Seferberliği ile okullaşma ve öğrencileşme konusundaki katılıma hız verilmek istenmiştir. Bu kampanya süresince halkın okul ve eğitim hizmetlerine ilgi duyması için etkinlikler yapıldı. Yeni okullar ve mevcut okullara ek sınıflar açıldı.

2 Ekim 1949 günü 4 sınıflı Çukurova Okulu, ortaokulun kullanılmayan 2 dersliğinin alınmasıyla 6 şubeye çıkarıldı. Misak-ı Milli'ye 1, 23 Nisan'a 1, Türkocağı okuluna da 4 yeni kadro verildi. Türkocağı İlkokulu'nda ikili öğretim başlatılarak sınıflardaki yığılmalar önlendi.

Birkaç sınıf ilavesi ve birkaç yeni kadro verilebilmesinin seferberlik olarak adlandırılmasından da anlaşılacağı gibi, eğitim alanı çok büyük yokluklara içinde varlık mücadelesi vermektedir.

Bu yokluklar içinde bir yandan da eski eğitim modeli ve anlayışı ile mücadelenin sürdüğü anlaşılmaktadır. 1940 yılı 12 Eylül tarihli yerel gazetelerde, Tarsus'ta Arapça öğretim yapmaya çalışan Hasan Mualla adında bir vatandaşın suçüstü yapılarak adliye sevk edildiğine dair haberler yer almaktadır.

3. Milli Eğitim Şurasında alınan karar gereğince Tarsus okullarında Ocak 1947 tarihinden itibaren Okul – Aile birlikleri kurulmaya başlandı.

“İLKÖĞRETİM SEFERBERLİĞİ”

“... Öğrenci artışına denk olarak eğitim ve öğretimin daha verimli, okuyan çocuklarımızın çok bilgili ve müspet tesirli yetişmesi için müfettişlerle başöğretmenlerin, başkanlığın altında 25 günden beri devam eden faaliyetleri ikmal edilmiştir. Okullarda kendi kendini terbiye sisteminin daha geniş ölçüde ele alınmadı derslerin, çocukların fikren daha şümüllü yetişmesi, ders materyallerinden azami derecede faydalar sağlanması nazarı itibara alınmıştır. Kızılay, izcilik ve saire gibi kol ve mesuliyet ereğine sahip bulunmaları üzerinde tetkikler yapan 14 kişilik bir komisyon da okulların açıldığı hafta sonunda raporlarını vermek üzere çalışmakta olup bunların faaliyetleri de tarafımızdan takip edilmektedir.” 2 Ekim 1949 Yeni Mersin

4. Eğitim İşleriyle İlgili Bazı Etkinlikler

Köy Enstitüsü Mezunu 38 öğretmen Mersin Tarsus ve Silifke’de 10 gün süreli sağlık kursu açıldı.

17 Ekimde evler dolaşarak okul çağındaki çocukların sayımı yapıldı. Bu sene 37 yeni Enstitü mezunu öğretmen Mersin’e gelecek. Bunlardan Mersine 7, Tarsus 11, Silifke’ye 6, Mut, Gülnar ve Anamur’a da 4 öğretmen atanacak”

Eğitim, okul aile ve çevre ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Okul –Aile birliklerinin kurulması ile birlikte öğrenci velileri okullarda daha fazla etkin olmaya başlarlar. Bu arada öğrencilerin okul dışı yaşamlarının denetim altında tutulması da önemli bir sorun olarak eğitimcinin karşısına çıkmaktadır. Bu nedenle Mersin Millî Eğitim Müdürü Nazmi Ural, öğrenci velilerini öğrencilerin okul dışı hayatlarını kontrol altına almaları konusunda uyarmaktadır.

Veliler birer mektup yazan Nazmi Ural, velileri uyararak yardım istemiştir. Şubat 1949 tarihinde velilere yazılan mektuplarla onlardan öğrencilerin okul dışı yaşamlarının kontrolü ve düzenli olarak okula devam etmeleri konusunda yardım istemiştir.

Harf İnkılâbı ile konulan yasaklar da uygulanmaya devam etmektedir. Yeni Mersin Gazetesinin 12. Eylül 1940 tarihli sayısında şöyle bir haber göze çarpmaktadır.”

“Tarsus’ta Arapça Okutan Şahıs Tevkif Edildi.

Dün Musalla Mahallesinde Arapça tedarikat yaparken cürümü meşhut halinde yakalanan Hasan Mualla adındaki şahıs tahkikat neticesinde tevkifine karar verildi.”

5. Diğer Konular

5.1. Öğretim Yılı Takvimi:

Öğretim yılı takvimleri şimdi olduğu gibi yılbaşında ilan edilmektedir. Ancak zaman zaman bu takvim aşılabilmektedir. 1950 öncesinde ilkokullarda öğretim süresi

köylerde ve şehir merkezlerinde farklı farklı takvimlere bağlanmıştı.⁽¹⁾ Köy okulları köylülerin tarım ve hayvancılıkla ilgili işleri nedeniyle geç açılır ve erken kapanırdı.

Bu süreler yılsonunda ve yılbaşında yapılan değişik sınavlarla uzamaktaydı.

3 Mayıs 1942 tarihine ait Yeni Mersin Gazetesinde buna örnek teşkil eden bir haber aşağıda verilmiştir. Adı geçen gazetenin hemen her yıl ki aynı tarihlere rastlayan sayılarında bu tür haberlere rastlamak mümkündür.

“27 Mayıs Tatil Başlangıcı, 1-16 Haziran ikmal imtihanı sözlü sınavlar 10-26 Haziran 1942”

1949 yılına kadar ilkokul öğretmenlerinin maaşları ve ilkokulların masrafları il özel idareleri tarafından karşılanmaktaydı. Bu sebeple yerel gazetelerde eğitime ayrılan bütçe ödenekleri ile ilgili haberler de önemli yer tutmaktaydı. Bunu bir örneği de aşağıdadır.

“Vilayet Umumi Meclisi 42 yılı bütçesini onayladı. Maarif bütçesi 251.107 TL oldu. İlköğretimde terfi ve maaşlara 1942 yılı için 659-941 TL, maaşlara ise 303.350 TL ayrıldı.”

5.2. Tarsus'ta Amerikan Kolejinde Olay

1937 yılının Ekim ayında Tarsus'ta Amerikan koleji müdürü B. WOOL Worth, bir öğrenci tarafından tabanca ile yaralandı. Zabıta kayıtlarına göre, saldırgan öğrenci, okul müdürünü yaraladıktan sonra kaçmaya başladı. Ancak kaçarken yere düştü ve elindeki tabancanın ateş alması sonunda kendini de vurdu. Olay sonunda saldırgan öğrenci hayatını kaybetti.

Olayla ilgili olarak yapılan açıklamada saldırgan öğrencinin bir yıl önce Tarsus Ortaokulunu bitirerek Amerikan Kolejine girmiş olan Nuh oğlu Hamza Delikli olduğu bildirildi. Açıklamaya göre adı geçen öğrenci okulu süresinden erken bitirmek için kendisi için sınav yapılmasını istedi. Okul müdürü bu yönetmeliğin bir

(1) Şehir ve köy okullarında uygulanan farklı iş takvimleri 1970'li yıllarda da devam etmiştir.

yıl önce bakanlık tarafından kaldırıldığını söyleyince buna inanmayan öğrenci sinirlenerek yanında getirdiği tabanca ile ateş etmiş ve okul müdürünü vurmuştur. Daha sonra paniğe kapılarak kaçmaya çalışırken yere düşen öğrenci elindeki silahın ateş almasıyla kendini vurmuş ve olay yerinde ölmüştür.⁽¹⁾

5.3. Sağlık ve Sosyal Yardım

Bina yetersizliği sebebi ile müfredat programı her yıl tamamlanamamaktadır. Fakir öğrencilere kitap verilmesi vaadi ise yine her yıl sözde kalıyor. Kurulan yerel yardım kurumları aracılığı ile bir kısım öğrencilere yardım yapmak mümkün olmaktadır.

Eğitimin en önemli sorunlarından birisi de çocukların sağlık durumlarıydı. Günün şartları ve çevre sorunları dikkate alındığında öğrencilerin sağlık durumları hiç de iç açıcı görünmemektedir. Sıtma halkı kırıp geçirirken trahom hastalığı da salgın haline gelmişti. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Tarsus Trahom yönünden Mersinden daha tehlikeli bir boyuttaydı. Öğrencilerin % 21'i trahoma yakalanmıştı.⁽²⁾ Vatandaşın hastalıkla mücadele edecek gücü yoktu. Bunu dikkate alan İçel Valiliği öğrencilerin sağlık durumlarıyla ilgili yardım yapmak ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla valilik denetiminde bir yardım derneği kurulmasını sağlamıştı. Tedavi işlemleri bu yolla yürütülmüş ve açılan tedavi merkezlerinin giderleri yine halktan toplanan yardımlarla karşılanmıştır.

7. Ortaokullar:

Tarsus Ortaokulu 1924-1925 öğretim yılında açıldı. İlk yıl 23 erkek öğrenci ile öğretim başladı. 1928-29 öğretim yılına kadar Tarsus Ortaokuluna kız öğrenci kaydolmadı. Bu öğretim yılı başında birinci sınıfa 14 kız öğrenci kaydoldu. Aynı yıl erkek öğrenci sayısı ise 172 idi. Bir yıl sonra kız öğrenci sayısı, 25'e ulaştı.

1935-1936 öğretim yılında Tarsus Ortaokulunda okuyan kız öğrenci sayısı toplam 31 kişi idi. Erkek öğrenci sayısı ise 207 olmuştu.

(1) *YMG*, 10.10.1937

(2) *YMG*. 26.3 1946

6.1.Tarsus Ortaokulu Yeni Binasında Tedrisata Açıldı ⁽¹⁾

Kuruluşundan itibaren eski bir binada eğitim yapan Tarsus ortaokulu 1946 yılının mart ayında yeni binasına kavuştu.

	Ders Yılı	Okulun Adı	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Toplam
1	1924-25	Tarsus Ortaokulu	-	23	23
2	1925-26	Tarsus Ortaokulu	-	55	55
3	1926-27	Tarsus Ortaokulu	-	89	89
4	1927-28	Tarsus Ortaokulu	-	140	140
5	1928-29	Tarsus Ortaokulu	14	172	186
6	1929-30	Tarsus Ortaokulu	25	154	172
7	1930-31	Tarsus Ortaokulu	17	137	154
8	1931-32	Tarsus Ortaokulu	23	168	191
9	1932-33	Tarsus Ortaokulu	28	190	218
10	1933-34	Tarsus Ortaokulu	25	191	216
11	1934-35	Tarsus Ortaokulu	70	219	289
12	1935-36	Tarsus Ortaokulu	31	207	238
13	1936-37	Tarsus Ortaokulu	32	148	170
14	1937-38	Tarsus Ortaokulu	37	151	188

Tablo:29. 1923-1938 yılları arasında Tarsus Ortaokulunun öğrenci durumu.

(1) *YMG*, 26.3 1946

6.2. 1946 Yılında Tarsus Köylerinde Okul ve Öğrenci durumu

	Okulun Adı	öğretmen		öğrenci		toplam	snf	Açıl. yıl	İnş.yılı
		bayn	erk	kız	erkek				
1	Alifakı		1	2	35	37	3		
2	Atalar							1938	1937
3	Alibeyli		1	12	78	90	3	1938	
4	Bağlarbaşı		2	19	132	151	5	1926	
5	Balıca		1	17	23	40	3	1932	
6	Bağcılar							1937	
7	Özbek							1937	
8	Yakup Çetin							1938	1938
9	Benzin Çukuru		2	29	149	178	5	1927	
10	Çabalan		1	19	27	46	3	1931	
11	Çukur Bağ		1	20	25	45	3	1930	
12	Çapar		1	12	32	44	3	1935	
13	Darı Pınarı		1	15	31	46	3	1931	1945
14	Fena		1	13	27	40	3	1936	
15	Firengülüs		1	14	38	52	3	1933	
16	Göçük		1	18	44	62	3	1933	
17	Hacıhamzalı		1	14	51	65	3	1925	
18	Kapıgediği		1	23	20	40	3	1931	
19	Karadiken		1	8	24	32	3	1933	
20	Kargılı		2	16	89	105	5	1935	
21	Kefeli		1	18	36	54	3	1934	
22	Kösebalcı		1	16	34	50	3	1930	
23	Karakütük							1938	
24	Manaz		2	27	116	153	5	1930	
25	Muhut		1	8	30	38	3	1937	
26	Namrun		1	24	43	67	3	1936	
27	Dernek		1	12	38	50	3	1937	
28	Sağlıklı		1	13	99	112	3	1930	
29	Sarıbrahimli	1	2	37	87	124	5	1913	
30	Sarıkavak		1	12	36	48	3	1931	
31	Büyükkösebalcı							1929	
32	Sebil		1	8	54	62	3	1928	
33	Şamlar		1	22	26	48	3	1936	
34	Ulaş		1	11	45	56	3	1933	
35	Yamkışla		1	21	42	63	3	1930	
36	Yenice		3	13	203	216	5	1934	
37	Çatal Kili		1	Öğrenci Kaydı Yok			3	1938	
38	Deliahmetli		1	Öğrenci Kaydı Yok			3	1938	
39	Kelahmetli		1	Öğrenci Kaydı Yok			3	1938	
40	Kamberhöyüğü							1930	
41	Atatürk İ.Ö.O							1932	1930
42	Hasan Karamahmet							1929	
43	Şehit B.Han Temizkan							1934	

Tablo : 30

Tarsus köylerinde bulunan okullar ve öğrenci durumu-(1946)

6.3.Tarsus merkezinde bulunan okullar ve öğrenci durumu(1950)

	Okulun Adı	Öğretmen		Öğrenci		Toplam	Teşkilat	Açılış Tarihi	İnşaat Tarihi
		Kadın	Erkek	Kız	Erkek				
1	Duatepe	3	6	160	350	510	5		
2	Dumlupınar	3	2	227	313	540	4		
3	Misak-I Milli	4	1	126	149	320	3		
4	Sakarya	2	3	117	191	308	5	1924	
5	Türkocağı	3	5	153	252	405	5		
6	Özel Amerikan Lisesi							1888	1888

Tablo : 31

8. Tarsus'ta Lise

Tarsus ilçesinde 1881 yılında açılmış olan Amerikan Lisesi dışında, Tez konumuzun kapsamına giren 1923-1950 yılları arasında bir lise açılmamıştır.

8. Sosyal Etkinlikler

8.1. Münazara

Tarsus ve Mersin'de görev yapan öğretmenler arasında yapılan münazara gerek Mersin'de gerekse Tarsus'ta büyük ilgi gördü. Yerel basınla birlikte kamu kuruluşları arasında ilgiyle izlendi. Münazara konusu sanki Tarsus öğretmenleri ile Mersin öğretmenlerinin öğretmenlik anlayışlarının esasını oluşturuyormuş gibi bir ortam oluşur. Mersin'den katılan öğretmenlerin savunduğu, "Öğretmenlikte esas bilgidir, tezine karşılık Tarsus ekibi "öğretmenlikte önemli olan öğretmenlik mesleğinin (pedagojik bilginin) iyi bilinmesidir tezini savunmuştur. Münazaranın berabere bitmesi yükselen tansiyonu düşürmüş ve her iki taraf da memnun ayrılmıştır. Her iki taraftan ikişer kişinin katıldığı münazara 8 kişilik bir jüri heyeti tarafından izlenerek değerlendirilmiştir. Jürinin oluşmasında da büyük sorunlar yaşandığı yerel basının o günlerdeki sayılarından anlaşılmaktadır.

	Okulun Adı	Öğretime Açıldığı Yıl	Yapıldığı Yıl	Yeri
1	Özel Amerikan Lisesi	1888	1888	Caminur Mah
2	Sarı İbrahimli	1913	1956	Bağcılar Kas
3	Sanlıca	23	1976	Sanlıca Kö
4	Sakarya İöo	24	1969	Şehitkerim M
5	Hacı Hamzalı	25	1937	Hacı Hamzalı K
6	Bağlar Başı İöo	26	1925	
7	Hasan Kara Mehmet İöo	29	1987	Duatepe Mah
8	Büyük Köse Balcı	29	1928	
9	Kamber Höyüğü Bsö	30	1930	Kamberli K
10	Çukurbağ İöo	30	1961	
11	Kaburgediği İöo	31	1963	
12	Şehit Bumin Han Temizkan	34	9190	
13	Bağcılar İöo	37	1961	Bağcılar Kas
14	Özbek İöo	37	1937	Özbek K
15	Atalar İöo	38	1937	Atalar Kas
16	Yakup Çetin İöo- Çiçekli	38	1938	Çiçekli Köyü
17	Yeşiltepe	38	1990	Çatal Tepe K
18	Kara Kütük İöo Bsio	38	1978	Karakütük K
19	Alibeyli	38	1981	
20	Sadık Eli Yeşil	39	1939	Atatürk Cad
21	İstiklal İöo	40	1939	Reşadiye Mah
22	Kargı İöo	40	1940	Kargılı K
23	Sağlıklı İöo	44	1944	Sağlıklı K
24	Kara Dirlik	45	1974	Karadirlik K
25	Nacarlı K	44	1945	Nacarlı K
26	Günyurdu İöo Bsio	45	1944	
27	Kara Yayla	46	1945	
28	Cin Köy İöo	46	1946	
29	Dedeler İöo	46	1946	
30	Yenice – Avadan İöo	46	1945	Yenice Kas
31	Baltalı İöo	46	1946	Baltalı K
32	Göçük İöo	46	1946	
33	Belen İöo	47	1987	Belen K
34	Yanıkışla	47	1947	
35	Boğaz Pınar Bsio	48	1950	Boğaz K
36	Kale Burcu Bsio	48	1948	
37	Tekeli Ören	48	1950	
38	Yenice- Arıklı	48	1959	Yenice Kas
39	Kaklık Taşı	48	1947	Kekliktaşı K
40	Yüksek İöo	48	83	Yüksek K
41	Taşçılı İöo	49	86	
42	Köseler	49	49	
43	Çağbaşı	50	49	
44	Sıra K	49	49	
45	Oluk Köyü Bsio	50	83	
46	Keşli İöo	50	50	
47	Özlüce İöo	1950	48	
48	Sebil İöo	1928	1928	“ Çamlıy-Sebil Kasabası
49	Asrı Kavak İöo	31	70	“ Sarıkavak K
50	Atatürk İöo	32	30	“ Kale Mah
51	Darıpınarı	45	45	“ Darıpınarı
52	Fakılar	50	50	“ Fakılar

Tablo : 32- Tarsus ilçesindeki tüm okullar (1923-1950)

9. Tarsus'ta Millet Mektepleri

Yeni harflerin kabulü ile birlikte Tarsus Merkezi ve yakın köylerde toplam 18 Millet Mektebi açıldı. Bunlardan 11 tanesi A grubu, 7 tanesi de B grubu Millet Mektebidir. Bu mekteplerde 47 öğretmen görev alırken 349 kadın, 1972 erkek kaydedilmişti. Millet Mekteplerinin ilk yılında beklenen katılım sağlanamadı. Bunun farklı sebepleri vardı. Tarsus ilçesi, kültürel etkinliklerin zamana göre daha yaygın olduğu bir merkez olmasına rağmen, halkın daha çok tarımla uğraşması yaz dönemine denk getirilen Millet Mektepleri uygulamasından yeterli verimin alınamamasına neden olmuştu. İlçe merkezinde yaşayan ve daha çok Arapça konuşan kalabalık bir kesim vardı. Bunların okuma yazmadan önce Türkçe öğrenmeleri gerekiyordu. Devletin elindeki öğretmen sayısı ise çok sınırlı idi. Öğretmenlik mesleğinin hiç de cazip durumda bulunmaması bu mesleğe olan ilgiyi en az düzeye indirmişti.

1930-1931 Öğretim yılına girerken, öğretmenlerin dışındaki kamu görevlileri de Millet Mektepleri seferberliğine katıldılar. Mektepler yaz mevsiminden kışa çekildi. Öğretmenlerin okullardaki görevleri işi zorlaştırmasına rağmen, açılan okul sayısı ve katılanları yönünden artış sağladı.

Millet Mekteplerine katılmayanların tüm vatandaşlık haklarının kısıtlanmasına kadar varan sert yasalar, valilerin bu yasaları uygulamaktan birinci derecede sorumlu tutulmaları, mekteplere olan katılımı arttırmıştır. Ancak sonradan görülmüştür ki kurslar katılanların büyük çoğunluğu okuma yazma öğrenememiştir.

Köylerde gece kursları düzenlenmiş ancak halkın katılımı yetersiz kalmıştır. Köy öğretmenleri daha doğrusu eğitimcileri, bu ek yükü tek başlarına kaldırmaya zorlanmış, onlar da bol keseden okuma yazma belgesi dağıtmışlardır. Millet Mektepleri valiler arasında bir yarışa dönüşerek sayılar suni olarak yükseltilmeğe çalışılmıştır.

Millet mektepleri için Mersin'de 10 (A), 4 (B), dershanesi, Tarsus'ta, 11 (A), 7 (B) dershanesi açıldı. Bu dershanelerde 87 muallim çalışacak. 449 kadın, 2672 erkek öğrenim görecekti.

III. SİLİFKE İLÇESİ

1. Silifke İlçesinde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri

1.1.Cumhuriyet öncesi Silifke İlçesinde Bulunan İlkokullar

Cumhuriyet öncesinde Silifke Merkezinde beş tane fal şekilde okul vardır.

1. Silifke Erkek Mektebi Şimdiki Cumhuriyet ilk okulu
2. Bucaklı Zükür Mektebi Şimdiki İnönü İlk okulu
3. Numune Mektebi Şimdiki Sakarya İlk okulu
4. Ünas Mektebi
5. Bucaklı kız Mektebi Son iki okul birleştirilmiştir

1.2. Silifke Köylerinde Bulunan Mektepler

1. Erdemli'de 1 dershaneli
2. Güvere'de 1 “
3. Bayındır'da 1 “
4. Yağda'da 1 “
5. Mağara'da 1 “
6. Sultani Bozkır'da 1 “
7. Taşucu'da 4 “

Okulun yeri	Okul Cinsi			öğretmen		öğrenci	
	kız	Erkek	Karma	Kadın	erkek	kız	erkek
Silifke Merkezi	1	2	-	2	9	95	159
Silifke Köyleri	-	7	-	-	9	-	244
Anamur Merkezi	1	1	-	1	5	51	91
Anamur Köyleri	-	4	-	-	4	-	237
Gülнар Merkezi	-	4	-	-	5	-	119
Gülнар Köyleri	-	3	-	-	3	-	76
Mut Merkezi	-	2	-	-	4	-	177
Mut Köyleri	-	-	-	-	5	-	162
Toplam	2	26	-	3	44	146	1271

Tablo : 33- Merkezi Silifke olan İlçel sancağında okul, öğretmen ve öğrenci durumunu gösterir tablo. (1913 Yılı)¹

(1) *1329 Maarif Salnamesi*

1.3. Silifke’de Hükümet Konağı Yangını

Silifke Hükümet konağı 13 Ekim 1937 günü yandı. Yangında tüm resmi kayıtlarla birlikte okullara ait kayıtlar da yandı. Okullarla ilgili belgeler, okullardaki kayıtlara başvurularak yeniden düzenlendi. Bu nedenle, fazla ayrıntılı bilgi elde etme şansı kalmadı. 1937 sonrası başta nüfus kayıtları olmak üzere birçok belge beyana göre düzenlendi.

1.4. Cumhuriyetin 15. Yılında Silifke’de Eğitim

Cumhuriyetin 15. Yılında Silifke köylerinde eğitim inşaat ve okul yapımı planlaması şöyledir:¹

1.4.1. Pansiyonlu Köy Okulları (1938 Yılı Değerleri)

1938 yılında Silifke ve köylerinde pansiyonlu köy okulu ulunmamaktadır.

1.4.2. Yeniden Pansiyonlu hale getirilerek Teşkilatı Arttırılacak Olan okullar

Silifke – Erdemli Okulu

“ Ovacık- Recepli

“ Mağara Köyü

“ Keben Köyü

1.4.3. Beş Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler.

1. Silifke- Sarıaydın köyü

2. “ Nuru Köyü

3. “ Boynuinceli

4. “ Yağda

5. “ Bükdeğirmeni

6. “ Lamas

(1) *Yıllık, 1938*

1.4.3. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları

2. Silifke- Burunucu Köyü
3. Silifke- adırlı Köyü
4. Silifke- Erdemli Nahiyesi
5. Silifke – Işıklı Köyü
6. Silifke- Kocapınar Köyü

1.4.4. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları

1. Silifke- Tekir Köyü
2. Silifke – Kargıcak Köyü
3. Silifke – iftlik Köyü
4. Silifke- İmamlı ukur Köyü
5. Silifke Güvere Köyü,
6. Silifke – atak Köyü
7. Silifke- Kavak Köyü

1.4.5. Silifke Merkez Ve Köylerinde Açık Olan Okullar

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci sayısı			
	Kadın	Erkek	Kız	erkek	Toplam	Teşkilat
Cumhuriyet-MERKEZ	5	4	139	300	439	5 Sınıf
İnönü- MERKEZ	1	1	24	50	74	2
Sakarya- MERKEZ	1	1	60	98	153	3
Bozkır	-	1	10	45	55	3
Burunucu	-	1	12	50	62	3
Çadırlı	-	1	22	43	65	3
Çatak	-	1	33	28	61	3
Çiftlik	-	1	19	25	44	3
Erdemli	-	1	23	103	126	3
Güvere	-	1	16	56	56	3
İmamlı Çukur	-	1	7	64	71	3
İmamuşağı	-	1	19	41	60	3
Keben	-	1	19	38	57	3
Işıklı	-	1	29	36	65	3
Kızılisalı	-	1	10	52	62	3
Kavak	-	1	16	27	43	3
Kocapınar	-	1	25	34	59	3
Mara (Kırobası)	-	1	14	64	78	3
Ovacık- Recepli	-	1	14	36	52	3
Uzuncaburç	-	1	20	33	53	3
Sökün	-	1	26	43	69	3
Taşucu	-	3	64	120	184	5
Örenköy	-	1	6	50	56	3
Yenisu	-	1	17	27	44	3
Tekir	-	1	27	36	63	3
Seyranlık	-	1	28	44	62	3
Güzeloluk	-	1	31	49	80	5
		26	531	1096	1627	84

Tablo:34 - 1938 Yılında okul ve öğrenci durumu ⁽¹⁾

(1) Yıllık. 1938

Harf İnkılâbının yapıldığı 1928 yılında İçel Sancağının toplam öğrenci sayısı 569 kız ve 2724 erkek olmak üzere 3293 'tür. Sancağın en büyük okulu Silifke ortaokuludur. Silifke ortaokulu, bütün ilçelere cevap vermektedir.

Harf İnkılâbının uygulanabilmesi için Silifke'de okulların tatil edilerek öğretmenlerin kursa alındığı görülmektedir.⁽¹⁾

Silifke'de eğitim çalışmaları Sancağın diğer ilçelerinden daha sağlıklı ve hızlı şekilde yapılmıştır. Bunun nedeni Silifke'nin çok eski bir yerleşim birimi olması ve yerleşik hayatın en önemli özelliği olan kültürel gelişmeye açık bulunmasıdır. Sancak merkezinde birisi 5 yıllık olmak üzere 3 ilk okul bulunmaktadır. Bu okulların öğrenci sayısı da oldukça kalabalık görünmektedir.

Silifke'nin Köyleri de eğitimdeki gelişmelerden nasibini almaktadır. Bugün Erdemli İlçesine bağlı bir köy olan Güzeloluk, Yağda Nahiye Merkezi olarak çevre köylerdeki öğrenciler için açılan bir okula sahiptir. Yatılı olarak açılan okulun pansiyonu 1933 yılının ikinci günü hizmet vermeye başlamıştır. Öyle görülüyor ki devletin tüm çabasına rağmen genellikle köylerde eğitime katkı istenen seviyeye ulaşamamaktadır. Nihayet Güzeloluk Köyündeki pansiyon da öğrenciler için gerekli barınma ve gıda ihtiyaçları sağlanamadığı için fazla yaşayamamıştır

(1) 1928-1929 öğretim yılında ilk okul öğrencisi olan Haşim Üstül anlatıyor.

“Hocamız ders tahtası başında yazı yazdırıyordu. Okulumuzun müdürü yanımıza geldi. Elinde bazı kağıtlar vardı. Heyecanlı ve telaşlıydı. Kısa süre öğretmenimizle baş başa konuştular. Haşim Hoca dışarı çıktı. Müdür bize bundan böyle yeni bir yazı öğreneceğimizi, onunla okuyup yazacağımızı söyledi. Bunu Gazi Babamızın istediğini coşkuyla anlattı. Ardından okulun bir hafta tatil edildiğini duyurdu. Tatilin nedeni meğer , çocuklardan önce öğretmenlerimizin kısa bir kurs görmeleriymiş,zira öğrencilerle birlikte Silifke'de görevli memurlar da hemen vakit geçirilmeden yeni yazıyı öğrenmeleri Ankara'dan uyarılmış. Nitekim okulumuzun bazı sınıfları a memurlara ayrılmıştı. Günlerce öğrenci tulumuyla Cumhuriyet okuluna gidip geldiler.“

Aslan, İzzet. *Atatürk Silifke'de*. sayfa 233. Ankara, 1969

Bugünkü taşınmalı sistemin ilk uygulaması olan Pansiyonlu Sistem, civar köylerde eğitimli 3 yıllık okullardan mezun olan ve 4-5 sınıflara devam eden öğrenciler için hayata geçirilmişti. Silifke Merkezinde de köy ve kasabalardan gelen öğrenciler için 28 kişilik yeni bir pansiyon yapıldı. Pansiyonda 8 kişilik ücretsiz kontenjanı vardı. Diğer 20 kişi ise ücretli olarak kalacaktı..

1935 Yılında Silifke hükümet konağının boş odaları sınıf haline getirilerek üç öğretmenli Göksu İlkokulu adıyla yeni bir okul açıldı. İnönü okuluna da 1 derslik eklendi.

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı		Öğrenci sayısı			
	Kadın	Erkek	Kız	erkek	Toplam	Teşkilat
Cumhuriyet-MERKEZ	3	4	104	199	303	5 Sınıf
İnönü- MERKEZ	1	3	70	127	197	4
Sakarya- MERKEZ	–	3	16	64	80	3

Tablo:35- 1935-36 Öğretim yılı sona ererken, ilçe merkezindeki okullardaki durum tablodaki gibidir.

“Atatürk Silifke’de “ adlı kitabın yazarı, 1925 yılında Atatürk ilk kez Silifke’ye geldiğinde kendisinin ve arkadaşlarının ayrı Anaokulunda olduklarını yazmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere cumhuriyetin ilk yıllarında Silifke’de birden fazla anaokulu bulunmaktadır.⁽¹⁾

1936 Yılında Silifke’ye bağlı 24 köyde okul bulunmaktadır. Bu okullarda 470 kız, 955 erkek öğrenci öğrenin görmektedir. 1938 Yılında Silifke Merkezindeki 3 ilkokulda toplam 190 kız, 453 erkek olmak üzere 643 öğrenci bulunmaktadır. Dördü kadın 10’u erkek olmak üzere 14 öğretmen çalışmaktadır.⁽²⁾

(1) Aslan, İzzet. *Atatürk Silifke’de*. 2. Baskı Sayfa 15. Ankara -1969

Yazar Atatürk’ün Silifke’ye gelişi ve kendi öğrencilik durumunu şöyle anlatıyor:

“Atatürk’ün Silifke’ye birinci gelişinde 27 ocak.1925. Ben ve arkadaşlarım Silifke ana okulundaydık.

İkinci gelişinde 12.5.26 ben Yuva Anaokulundaydım. (Yazar 1919) doğumludur.

Üçüncü Gelişi. 11.2.1931 de ilkokul 4 sınıftaydım. Dördüncü gelişinde ise Silifke ortaokulundaydım. “

(2) *YMG* Sayı 2404 6 .6 . 36

Cumhuriyetin 15. Yılında yani 1938 de Silifke'nin 24 köyünde okul vardır. Bu okulların öğretmen, öğrenci ve sınıf sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. ¹

Erkek öğretmen	Kız öğrenci	Erkek öğrenci	toplam	Sınıf sayısı
26	531	1096	1627	84

	Okulun Adı	öğretmen		Öğrenci			Teşkilat Sınıf	Açılış Tarihi	İnşaat Tarihi
		kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam			
1	Cumhuriyet	5	4	139	300	139	5	1923	
2	İnönü	1	1	24	50	74	2	1924	
3	Sakarya	1	1	60	98	158	3	1923	
4	G. Mustafa Kemal	1	1	45	85	130	3	1913	1908
5	Silifke Ortaokulu	2	3	39	166	205	3	1923	
6	Akdere	-	1	11	35	46	3	1934	
7	Bozkır	-	1	10	45	55	3		
8	Burunucu	-	1	12	50	62	3	1927	
9	Çadırlı	-	1	22	50	72	3	1936	
10	Çatak	-	1	33	28	61	3	1926	
11	Çiftlik	-	1	19	25	44	3	1924	
12	Erdemli	-	1	23	103	126	3	1924	
13	Güvere	-	1	16	40	56	3	1938	
14	İmamlıçukur	-	1	7	64	71	3	1935	
15	İmamuşağı	-	1	19	41	60	3	1930	1940
16	Keben	-	1	19	38	57	3	1930	
17	Işıklı	-	1	29	36	65	3	1932	
18	Kızılısalı	-	1	10	52	62	3	1930	
19	Kavak	-	1	16	27	43	3	1936	
20	Kocapınar	-	1	25	34	59	3	1936	
21	Mara (Kırobası)	-	1	14	64	78	3	1932	
22	Ovacık-Recepli	-	1	14	36	50	3	1927	
23	Uzuncaburç	-	1	11	41	52	3	1928	
24	Sabak	-	1	20	33	53	3	1934	
25	Sökün	-	1	26	43	69	3	1935	
26	Taşucu	-	3	64	120	184	3	1932	
27	Viranköy (Örenköy)	-	1	6	50	56	3	1936	
28	Yenisu	-	1	17	27	44	3	1933	
29	Tekir	-	1	27	36	63	3	1929	
30	Seyranlık- Işıkolluğu	-	1	28	44	62	3	1910	1970
31	Güzeloluk	-	1	31	49	80	3	1927	
32	Ovacık	-					3	1927	
33	Seyranlık	-						1928	

Tablo:36- Silifke İlçesinde, Haziran 1948 yılına kadar açılan okullardan bu gün faal durumda olanları gösterir tablodur.(3)

(1) *Silifke Gazetesi*. 17.10.1938. "Bir okul açılışıyla ilgili olarak verilen haberde ilköğretim müdürü tarafından verilen rakamlar."

(2) Akbaş, Fuat. *Seyahat Notları*; YMG. 31.5..1947

(3) YMG. 22 Haziran 1948

1.4.6. 2002 Yılında Silifke İlçesinde Bulunan Okullar Açılış Tarihleri Ve Buldukları Yerler

	Okulun adı	Öğrenime açıldığı tarih	İnşaat ve tamirat	
1	Rasim Bozbey İÖO Merk-Silifke	1949	1949	Kapızlı Köyü
2	Işıklı Köyü Kargı İÖO- Silifke	1949	1948	Işıklı Köyü
3	Senir İÖO	1949	1949	Senir Köyü
4	Kabasakallı İÖO	1950	1989	Kabasakallı Köyü
5	Bahçederesi İÖO	1950	1949	Bahçeresi Köyü
6	Hırmanlı İÖO	1950	1950	Hırmanlı Köyü
7	Işıkoluğu İÖO	1910	1970	Seyranlık Köyü
8	G.M.K Paşa İÖO	1913	1908	Merkez
9	Cumhuriyet İÖO	1923	1922	Saray Mahallesinde
10	Silifke Orta Okulu (Lise binası)	1923	1946	Gazi Mahallesinde
11	Evkaf Çiftliği İÖO	1924	1961	E. Çiftliği Köyü
12	Çatak İÖO	1926	1966	Çatak Köyü
13	Burunucu İÖO	1927	1990	Burunucu Köyü
14	Ovacık İÖO	1927	1967	Ovacık Köyü
15	Uzuncaburç İÖO	1928	1967	Uzuncaburç Kasabası
16	Seyranlık İÖO	1928	1978	Seyranlık Köyü
17	Kızılısalı İÖO	1930	1928	Kızılısalı Köyü
18	Yenisu İÖO	1933	1984	Yenisu Köyü
19	Şehit Öğretmen Hamit Sümen İÖO	1934	1934	Akdere Kasabası
20	Çadırlı İÖO	1936	1952	Çadırlı Köyü
21	Sarıaydın İÖO	1937	1965	Sarıaydın Köyü
22	Yeşilovacık İÖO	1937	1937	Yeşilovacık Kasabası
23	Taşucu İÖO	1940	1982	Taşucu Kasabası
24	İmamuşağı İÖO	1940	1991	İmamuşağı Köyü
25	Kargıcak İÖO	1944	1952	Kargıcak Köyü
26	Bükdeğirmeni İÖO	1945	1945	Bük değirmeni Köyü
27	Kavak İÖO	1932	1975	Kavak Köyü
28	Kırobası İÖO	1927	1966	Kırobası (Mara) Köyü
29	Kıca İÖO	1947	1946	Kıca Köyü
30	Bolacalı Koyuncu İÖO	1948	1948	Bolacalı Köyü
31	Gündüzler İÖO-BSİO	1948	1976	Gündüzler Köyü
32	Işıklı İÖO	1938	1947	Işıklı Köyü
33	Ulugöz İÖO	1948	1946	Ulugöz Köyü
34	Çaltı Bozkır İÖO	1948	1948	Çaltıbozkır Köyü
35	Karayaka İÖO	1948	1967	Karayaka Köyü
36	Canbazlı İÖO	1949	1948	Canbazlı Köyü
37	İmamlı İÖO	1924	1969	İmamlı Köyü
38	Elvanlı İÖO- Erdemli	1924	1969	Elvalı Köyü- Erdemli
39	Yağda İÖO- Erdemli	1926	1964	Yağda Köyü- Erdemli
40	Karayakup İÖO- Erdemli	1928	1922	Karayakup K- Erdemli
41	Karahıdırlı İÖO -Erdemli	1928	1988	Karahıdırlı K- Erdemli
42	İlemin İÖO - Erdemli	1933	1933	İlemin Köyü-Erdemli
43	Akdeniz İÖO Merkez- Erdemli	1936	1936	Erdemli Akdeniz Mh
44	Güvere İÖO	1936	1937	Güvere Köyü Erdemli
45	Koramşalı İÖO- Erdemli	1946	1971	Koramşalı Köyü- ERD.
46	Dağlı İÖO- Erdemli	1947	1947	Dağlı Köyü- Erdemli

Tablo: 34

(1) Bilgiler telefon , yüzyüze görüşme,telefon ve mektupla elde edilmişlerdir.

1.4.7.Silifke Köylerinde 1945 Yılında Açılan Okullar)

İlçe adı	Okul	Öğretmenevi	İşlik	Toplam
SİLİFKE	14	18	2	34

Tablo:38

1.4.8 1946-1947 yılı sonu sınıf geçme durumu ⁽²⁾

İlkokul

Öğrenci sayısı	560
Sınıf geçen	% 40
Bütünlemeye kalan	% 45
Doğrudan sınıfta kalan	% 15

1936 Yılında dil devrimine ayak uydurmaya çalışan yerel gazeteler yeni kelimelerle haber yapmaya çalışırlar. 4 Nisan 1936 Tarihli sayısında Silifke Tekir Çiftliğinde bir okulun temel atma töreni ile ilgili haber buna bir örnek teşkil etmektedir.

“ **İlbay** dün Silifke’ye gitti. Tekir Çiftliğinde bir **Yatı Mektebi** açılacak.”
Gazete 7 Ekim 1936 tarihli sayısında da okulun temelinin İlbay tarafından atıldığı haberin vermektedir

1.5. Silifke Ortaokulu

Silifke’de ilk ortaokul Cumhuriyet öncesinden kalmadır. Cumhuriyet öncesi okullarından Silifke Erkek Mektebi bünyesinde çalışan Silifke Rüştüye Mektebi, Cumhuriyet sonrasında başka bir binaya geçmiştir. 1950 sonrasında lise olarak da kullanılacak olan bu binada, cumhuriyetle birlikte yeni bir çehreye kavuşan ortaokul yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Okul Anamur, Gülnar ve Mut ilçeleri ile köylerden gelen öğrencilere de eğitim vermiştir.

1.5.1. 1923-1938 Yılları Arasında Silifke Ortaokulunun Öğrenci Durumu

ÖĞRETİM YILI	KIZ ÖĞRENCİ	ERKEK ÖĞRENCİ	TOPLAM
1923/1924	-	24	24
1924/1925	-	28	28
1925/1926	-	29	29
1926/1927	-	33	33
1927/1928	-	118	118
1928/1929	10	122	132
1929/1930	13	102	115
1930/1931	11	100	111
1931/1932	16	117	133
1932/1933	10	126	136
1933/1934	10	113	123
1934/1935	15	134	149
1935/1936	21	140	149
1936/1937	19	142	161
1937/1938	22	148	170

Tablo: 39- 1924/1938 Yılları arasında Silifke Orta okulunun öğrenci durumu

1923 yılından 1938 yılına kadar Silifke ortaokulunda öğrenim gören öğrenci tablosudur.⁽¹⁾ Bu öğrencilerde mezun olma oranı oldukça düşüktür. Ortaokula başlayan her on öğrenciden ancak 2 gibi bir oran mezun olabilmektedir. Bu oran kız öğrencilerde daha da düşüktür.

1938 Yılı yıl sonu oranları:⁽²⁾

1.sınıf	geçen %36, bütünlemeye kalan	% 40, doğrudan kalan	% 24
2.sınıf	“ % 39, “	% 47, “	% 14
3.sınıf	“ % 55 “	% 35 “	% 10

1. *Yıllık. 1938*

2. Fuat Akbaş. *YMG. 20.6. 1938 “Seyahat Notları”*

Silifke Ortaokulundaki öğrenci sayısında 1927-28 öğretim yılında çok önemli bir artış görülmektedir. 1924 de 24 öğrenci ile başlayan öğretimde 1927-28 öğretim yılı başına kadar sayı 33 iken birden bire 115 öğrenciye ulaşılmıştır.

Bu artışta en önemli rolü Silifke’de açılan öğrenci yurdu oynamıştır. Silifke halkının ve çevre köylerde yaşayan okumayı seven insanların katkısı ile yapılan öğrenci yurdu, köylerden ve ilçelerden gelen öğrenciler için güvenli bir mekân meydana getirdiği için köylüler çocuklarını okumak için Silifke’ye gönderebilmiştir.

1937-1938 Öğretim yılına kadar olan öğrenci miktarları 1938 Yılı İçel İl Yıllığında kayıtlıdır. 1938-1939 öğretim yılı ile 1949-1950 öğretim yılına kadar olan rakamları da Silifke Lisesi arşivlerinden öğreniyoruz.

1.5.2. 1939- 1950 Yılları Arasında Silifke Ortaokulunun Genel Durumu

Yılla	Öğrenci			Mezun Olan Öğrenci sayıları		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
1938-39	24	148	172	4	15	19
1939-40	27	150	177	5	18	23
1940-41	30	151	181	6	17	23
1941-42	30	150	180	8	17	25
1942-43	34	155	189	11	19	30
1943-44	35	154	189	10	16	26
1944-45	33	152	185	7	14	21
1945-46	33	155	188	5	18	23
1946-47	35	160	195	5	21	26
1947-48	39	166	205	6	22	28
1948-49	45	171	216	7	25	32
1949-50	53	179	232	12	32	44
Toplam	418	1891	2309	86	234	320

Tablo:40. 1938-1950 döneminde Silifke (Ortaokul) Lisesinin öğrenci durumu

12 yılda ortaokula kaydolun kız öğrenci sayısı 418, diploma alanların sayısı 86. Erkek öğrencilerin sayısı ise 1891, diploma alanların sayısı da 234 olmak üzere toplam 320 kişi. Ortaokuldan mezun olma oranı % 12.37

Bu durum döneme ait anlayışın bir sonucudur. Okullarda sınıf geçme şartları çok ağırdır. Bu ağırlaştırma eğitim politikasının zorunlu bir sonucudur. Bir üst okulu açma, okuldan mezun olanların üretime kazandırılması gibi önemli sorunlar henüz el atılmadan durmaktadır. Devlet, lise ihtiyacını hem öğretmen hem bina ve hem de araç gereç yönünden karşılayacak durumda değildir. Bu nedenle Liseye olan talebi azaltmak için, liseye gidebilecek öğrenci sayısını kontrol altında tutmak istemektedir. Bunun en kestirme yolu ortaokulu bitirmenin imkânsız hale getirilmesi gerekmektedir.

1.6. 1950 Yılında Silifke'de Son Durum

Silifke Merkezinde 4 ilkokul ve 1 ortaokul bulunmaktadır.

Cumhuriyet İlkokulunda 5 bayan 4 erkek öğretmen, 139 kız ve 300 erkek öğrenciye eğitim- öğretim hizmeti vermektedir. Okulda öğrenciler tarafından düzenli olarak hazırlanan bir duvar gazetesi bulunmaktadır.

Sakarya İlkokulunda 60 kız, 98 erkek öğrenci ile biri bayan diğeri erkek 2 öğretmen görev yapmaktadır. Okulda öğrenciler tarafından çıkartılan bir duvar gazetesi bulunmaktadır.

Gazi Mustafa Kemal İlkokulu, Cumhuriyet öncesi okullarından olan Ünas Mektebi ile Bucaklı kız mektebinin birleşmesi ile bir ilkokul meydana getirilmiş, binasının olmaması nedeniyle hükümet konağında öğretime devam etmiş, daha sonra bir bina tedarik edilerek adı da Mustafa Kemal İlkokulu olmuştur.⁽¹⁾

Okulların müzelerinde zengin malzeme bulunmaktadır..

Ortaokulda ise 5 öğretmen görev yapmaktadır. Bazı derslere de resmi dairelerde görevli şahıslar girmektedir.

1 AKBAŞ,Fuat. *YMG.6.6. 1936 Seyahat Notları*

Aynı yıllarda Erdemli'de Alata Teknik Ziraat Okulu faaliyetlerini sürdürmektedir. Okulda Tarsus, Mersin ve Silifke'den gelen öğrenciler öğrenimlerini görmektedir.

1 Aralık 1950 günü, Silifke'de öğretmenler derneği kuruldu.

1.7. SİLİFKE'DE MİLLET MEKTEPLERİ

1.7.1.Millet Mekteplerinin Silifke'de Kuruluşu Ve Faaliyetleri

Silifke'de Millet Mekteplerinin kuruluşu ile ilgili bilgileri birinci elden öğrenmemiz mümkün olmadı. Silifke hükümet konağının yanması bu belgeleri ortadan kaldırmıştır. Bu konudaki kısıtlı bilgiler, Mersin Merkezinde yayınlanan Yeni Mersin gazetesi arşivlerinden ve bazı görgü tanıklarının ifadesinden anlaşılabilir. Silifke'de Millet Mekteplerinin kuruluşu ile ilgili bilgileri birinci elden öğrenmemiz mümkün olmadı. Silifke hükümet konağının yanması bu belgeleri ortadan kaldırmıştır. Bu konudaki kısıtlı bilgiler, Mersin Merkezinde yayınlanan Yeni Mersin gazetesi arşivlerinden ve bazı görgü tanıklarının ifadesinden anlaşılabilir.

Atatürk Silifke'de adlı eserinde ise Harf İnkılâbının hemen ardından başlayan çalışmalardan bahsedilmektedir. Adı geçen eserde okulların tatil edildiği ve tüm kamu kurumlarının okul olarak kullanılmaya başladığı, tüm personelin de öğrenci durumuna getirildiği anlatılmaktadır. Harf İnkılâbı kanunu gereğince ilk başta ülke genelinde görevli bulunan mevcut 5000 öğretmenin yeni harflerle okuma yazma öğrenmesi öngörülmekteydi. Silifke'de de bu yasa gereği önce öğretmenlerin yeni harflerle tanışmasının sağlandığı görülmektedir.

Halka yönelik çalışmalar da Millet Mektepleri ile ilgili yasanın çıkışından sonra başlamıştır. Eski yazı ile okuma yazma bilenlerin çok sınırlı olduğu dikkate alınır, yeni harfler ilginin de ilk başlarda çok fazla olmaması da normal sayılmalıdır.

Silifke'de ilk Millet Mektebi sınıfı Cumhuriyet okulunda açılmıştır. Dört ay süren ilk kursta 12 kadın ve 49 erkek yeni harflerle okuma yazma belgesi almıştır. Millet Mektepleri yayasının kurslara katılmayanlar için getirdiği kamu haklarından mahrumiyete varan cezaları halkın bu kursları, “öğrenemese bile katılması” gerekli bir görev olarak kabul etmesine yol açmıştır. Yeterli olmayan öğretmenlerle okuldaki öğretim faaliyetleri bile yürütülemezken, öğretmenlere böyle ağır bir işin daha verilmesi onların verimini düşürmüş, okullarda sadece okuma yazmaya yönelik ilk kademe görevler yerine getirilebilmiştir.

Mara (Kırobası) Köyü Muhtarlığı yapan ve uzun yıllar bu görevi sürdüren Mehmet Yörük, (1908 doğumlu olup, 93 yaşında 25 Eylül 2001 de vefat etti.) Babasının da bu mekteplere katıldığını, köyde kurs açmak için Silifke'ye gelerek

kursa katıldığını, bunun da köy muhtarı olması nedeniyle jandarma marifetiyle sağlandığını anlattı. Mara (Kırobası) Köyünde İstiklâl Savaşı sonrası ülkeyi terk eden Rumlardan birine ait bir binada okul açıldığını anlatan Mehmet Yörük, aynı yerde halk için de kurs verildiğini, kursa kadınların katılmadığını belirtti. Kadınların gönderilmemesi karşılığında jandarma karakolunun etrafına duvar ördüklerini anlatan Mehmet Yörük, kursa gidenlerin çoğunun okuma yazma öğrenemediğini söyledi. Bu kurslara katılanların ekonomik sebeplerle defter kalem alacak durumda olmadığını, kendinin de kese kâğıtları ve okul olarak kullanılan binanın tamirinde kullanılan çimento torbalarından yararlandığını anlattı.⁽¹⁾

Millet Mektepleri sonraki yıllarda isim değiştirmiş ve “Ulus Dershanesi” adını almıştır. Ulus Dershanesine Silifke’de 494 erkek ve 103 bayan katılmıştır.

Bunlardan 105 erkek ve 36 kadın belge almaya hak kazandı.

Millet Mektepleri isim değiştirmiş ve “Ulus Dershanesi” adını almıştır. 1938 Yılında Ulus Dershanesine 494 erkek ve 103 bayan katılmış, bunlardan 105 erkek ve 36 kadın belge almaya hak kazanmıştır.

1 Merhum Mehmet Yörük, vefatından bir süre önce 2002 yılında daha önce yaptığım tez çalışmalarım sırasında yüz yüze yaptığım görüşmede anlatmıştır. Halen Erdemli Kumkuyu Kasabında yaşamakta olan Hüseyin GÜRSOY bu bilgileri doğrulamıştır.

IV. ANAMUR İLÇESİ

1. Cumhuriyetten Önce Anamur Merkezi ve Köylerindeki Okullar

Cumhuriyetten önce Anamur’da 2 okul merkezde, 4 okul da köylerde olmak üzere toplam 6 okul bulunmaktaydı. Bu okullar II. Meşrutiyet ile Abdülhamit’in okumaya verdiği önemin bir çabası olarak kurulmuşlar, klasik Osmanlı tarzının dışında yeni tarza göre çalışan okullardı. Diğer dördü de köylerde olup yine aynı usule uygun okullardı. Bu okulların adları ve buldukları yerler:

1. Merkez Ümmülirfan Mekteb-i Muttelit
2. Ünas Mektebi
3. Bozyazı Köyünde 2 dershaneli
4. Nasrettin köyünde 2 “
5. Ferhenk “ 1 “
6. Kızılkilise “ 1 dershaneli

Anamur kazasında 1329 Rumi (1913) yılında aşağıda adı geçen okullarda öğretim sürdürülmekteydi.¹

Okulun Yeri	Okulun cinsi			öğretmen		Öğrenci		
	Kız	Erkek	Karma	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam
Anamur Merkez	1	1	-	1	5	51	91	142
Anamur Köyleri	-	4	-	-	4	-	237	237

Tablo: 41

1. *Marif Salnamesi Salname 1329*

2. Cumhuriyetin 15. Yılında Anamur'da Eğitim Kurumları

Anamur, uzun süre Osmanlı döneminden kalan okulları ile durumunu idare etmek zorunda kalmıştır. Merkezde ve köylerde bulunan okulların toplamı 6 adettir. Çalışmamızın kapsamına giren 1950 yılına kadar Anamur'daki okul sayısı ancak 9 adete ulaşabilmiştir.

1938 yılındaki durum ise şöyledir:

2.1. Yeniden Pansiyonlu Hale Getirilerek Teşkilatı Arttırılacak Olan Okullar

- Anamur- Bozyazı Okulu

2.2. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Okul Açılacak Olan Yerler

1. Anamur- Melleç Köyü
2. “ Lenger Köyü
3. “ Kurin Köyü
4. “ Kızılca Köyü
5. “ Yercebahişi Köyü
6. “ Barası Köyü

2.3. Son 3 Yıl İçinde Yapılan Köy Okulları

1. Anamur Bozyazı Köyü
2. “ Ortaköy “

2.4. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları

Anamur Merkez Okulu: İnşaatı devam ederken eski binada öğrenime devam etmekte olan Merkez okulunun mevcut kadrosu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Okulun Adı	Öğretmen		öğrenci			Teşkilat
	Bayan	Erkek	kız	Erkek	Toplam	Sınıf
Merkez Okulu	1	4	65	174	339	5

Tablo:42

2.5. Anamur Köyleri (1938)

İLÇESİ	Okul inş	Öğrt. Evi inş	İşlik inş	Toplam
ANAMUR	6	6	-	12

1938 yılında Anamur'a bağlı köylerden ancak altısında okul bulunmaktadır. Bu okullarda biri kadın 9 öğretmen görev yapmaktadır.

2.6. Anamur Köylerinde 1945 Yılındaki Okul Yapma Çalışmaları

Okulun Adı	Öğretmen		öğrenci			Teşkilat
	Bayan	Erkek	kız	Erkek	Toplam	Sınıf
1 Bozyazı	-	2	13	87	100	5
2 Ferizler	1	2	22	123	145	5
3 Ferhenk	-	1	21	41	62	3
4 Kalınviran	-	1	19	19	38	3
5 Karadere	-	1	27	37	64	3
6 Ortaköy	-	1	47	71	118	5

Tablo: 4

2.7. 1950 Yılında Anamur'da İlköğretim Kurumları

	Okulun Adı	Yeri	Öğ Başla Tarihi	Yapılışı Tarihi	1948-1949 Öğretim Yılına Kadar Mezun Olan Öğrenci Sayısı
1	Ovabaşı İÖO	Ovabaşı Köyü	1908	1986	252
2	Çukur Abanoz		1948	1948	Mezun Yok
3	Güngören		1949	1949	Mezun Yok
4	Çaltı Bükü		1950		Mezun Yok
5	Kızılca Köyü	Bozyazı –Kızılca Köyü	1942	1942	13
6	Dereköy		1947	1991	Mezun Yok
7	Vali Çetin Birmek İÖO	Akyaka Köyü	1946	1948	Mezun Yok
8	Gözce İÖO	Gözce Köyü	1948	1948	Mezun Yok
9	Bahçe Koyağı	Bahçekoyağı K	1950	1990	Mezun Yok

Tablo:44 Anamur'da 1950 Yılı itibari ile ilköğretim kurumlarını gösterir tablo. Okul adları zamanla değiştirilmiştir.

2. Anamur'da Ortaokul

Anamur'da bir ortaokul açılması için gerekli potansiyelin oluşması da ilköğretimdeki gelişmeye bağlı olarak gecikmiştir. Bu gecikmede Anamur'un doğal yapısının ve merkeze uzak olmasının önemli etkileri vardır.

Anamur'da bir ortaokul açmak için halk, uzun yıllar bekledi. Talebin artması üzerine 1948 yılında bir dernek kuruldu. ⁽¹⁾

Kurucuları arasında devrin siyasi alandaki düşman kardeşleri CHP ile DP'nin İlçe başkanları da bulunmaktadır. Anamurlu tüccarlardan iki kişinin de bulunması, gerekli paranın toplanmasında etkili olmuştur. Anamur Eğitim Derneği Ortaokula yardım için bir eşya piyangosu düzenler, ancak beklenen sonucun alınamaması üzerine 7 Kasım 1948 de çekilecek eşya piyangosu çekilişi 2 Ocak 1949 tarihine ertelenir.

Ortaokul binası kısa zamanda tamamlanarak 1949 –1950 öğretim yılında okul öğretime açılmıştır.

(1) Anamur Eğitim Derneği 7 Mayıs 1948 tarihinde kurularak çalışmalarına başladı. Derneğin kuruluş amacı tüzüğünde şu şekilde belirtilmişti.

1. Anamur'da ortaokul yapımı,
2. Ortaokulda okumak için köylerden gelen öğrencileri barındırmak için yurt yapımı
3. Orta ve yüksek öğrenimdeki öğrenciler için yardım

Kurucuları

1. Dr. Hayrettin Nasuhoğlu. CHP başkanı
2. Reşat Erdem DP başkanı
3. Ali Okur, Dava vekili
4. Ahmet Terzi dava vekili
5. Emin Baloğlu Tüccar
6. Arif Demir tüccar
7. Milli Eğitim Memuru Ömer Özkan

Derneğin amaçları içinde köylerden gelecek öğrencilerin kalabilecekleri pansiyon yapımı da yer almaktadır. Pansiyonun önemli bir ihtiyaç olduğu diğer ilçelerdeki eğitim faaliyetleri içinde de önemli yer almasından anlaşılıyor.

Yerel gazetelerde okulda derslerin başladığı ancak öğretmen ihtiyacının giderilemediği, Anamur kaymakamının Mersin’de Vilayet ve Milli Eğitim yetkililerinden öğretmen talep ettiğine dair haberler yer alıyordu.

ANAMUR’DA ORTAOKULU AÇILMASI İLE İLGİLİ HABERLER

YMG. 29. Ekim 1948

“Anamur Eğitim Derneği Kuruldu.

Anamur Eğitim Derneği ortaokul yaptırma çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla eşya piyangosu düzenledi. Piyango çekilişi 7 Kasımdan 2 ocak 1949’ a ertelendi.”

“YMG. 13 Eylül 1949

Anamur Orta Okulunda Derslere Başlandı.

İnşaatı biten ortaokula kadro verilmesi için ilçe kaymakamı Mersine gelerek çalışmalara başladı.”

4. Anamur'da Millet Mektepleri

Anamur'daki Millet Mektepleri türü okuma yazma kursları hakkında ayrıntılı bilgi elimize geçmedi. Harf İnkılâbından sonra Anamur'da da Millet Mektepleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak okulların ve öğretmenlerin yetersiz olması etkinliklerin merkezle sınırlı kalmasına neden olmuştur. Cumhuriyet öncesi Anamur'da 6 adet okul vardır. Tüm köy okulları ile birlikte toplam okul sayısı 9 adettir. Burada da diğer ilçelerde olduğu gibi merkezde bulunan okullarla birlikte okuma yazma bilen memurlardan faydalanarak kurslar açılmıştır.

1948 yılında kursların devam etmekte olduğu bir yerel gazete haberinden anlaşılmaktadır.¹ Habere göre 1948 yılı içinde ilçe genelinde ilkokul çağını geçmiş 158 erkek ve 62 kadına okuma yazma belgesi verilmişti.

(1) **SG**, 18 Ekim 1948

IV. MUT İLÇESİ

1. Mut İlçesinde Eğitim Faaliyetleri

Mut, çok eski bir yerleşim yeri olmasına rağmen, coğrafi konumu nedeniyle çok yavaş gelişme göstermiştir. Cumhuriyet öncesi eğitim kurumları klâsik Osmanlı sistemin dâhil okullardan ibarettir. Cumhuriyet döneminde her şeye yeniden başlanmasından dolayı, eğitim kurumlarını da yenilemek ihtiyacı doğmuş, ancak ilçenin nüfus ve ekonomik potansiyeli eğitim alanındaki gelişmenin yavaş seyretmesine neden olmuştur.

Mut'ta, merkezdeki tek ilkokuldan başka okul bulunmamaktadır. 1926 yılında Yapıntı Köyünde açılan ilkokul ile birlikte Mut İlçesinin köylerinde de Cumhuriyet okulları açılmaya başlamıştır. Mut'un ikinci köy okulu 1927 yılında, o zamanki adı Aleksî olan Ballı Köyünde açılmıştır.⁽¹⁾ Aleksî köyünde 1927 yılında açılan eğitimli ilk okul 3 sınıftan sonra öğrenciyi başka bir yere gönderemiyordu. Nihayet bu okul 1932 yılında kapandı. Okul 1937 yılına kadar açılmamıştır. Mut merkez ve köylerinden ortaokulda okumak isteyen çocukların Silifke'ye gitmek zorunluluğu devam etmiştir.

Köylerde açılan okullarda eğitim ve öğretimi kesintisiz sürdürmek mümkün değildi. Öğretmenler, Köy Enstitüsü Yasasına göre, yerlerini terk edemeyecek yasaklamalarla bağlanmış olmasına rağmen Köy Enstitülerinden gelen bir çok öğretmen gibi Aleksî'ye gelenler de fazla kalmamışlardır.

(1) Aleksî Köyü sakinleri köyün ne zaman kurulduğunu hatırlamıyorlar. Güzel bir vadinin içindeki bu köye ortasından geçen küçük bir çay hayat veriyordu. Çayın çıkış yerine yakın yerleşen bizim mahalle ile Aleksî köyü arasında zaman zaman su ve mera yüzünden anlaşmazlıklar ve büyük kavgalar çıkmaktaydı. Muhtarlık Aleksîde olduğu için bizimkiler daha çok sıkıntı çekerlerdi. Bizim mahalle kışları Limonlu'nun yukarılarına gelen, yazları da Aleksî çevresindeki yaylalara çıkan bir Türkmen obasından yerleşmişti. Mahalle, Aleksî Köyüne 5 km uzaklıktaydı. 1962 yılında bu okulda ilkokula başladığımda 1. sınıfta 32 kişi vardı. Okulda tek öğretmen görev yapıyordu. 1962-1963 öğretim yılında beş tane öğretmen değişti. Gelen bir gidiyor bir daha gelmiyordu.

Kışları çok kar yağıyordu. Çoğu zaman mahallemize dönemiyor ve köyde ailemizin tanıdıklarına ya da arkadaşlarımızın evine misafir oluyorduk. Mahalleden gelenlerin sayısı hiçbir zaman 10'u geçmemişti. Mut İlçesinde Millet Mektepleri ile ilgili fazla bir çalışmanın yapılmadığı anlaşılıyor. Çünkü 1960'lı yıllarda Mut köylerinden en erken okula kavuşan Aleksî Köyünde yetişkinlerden okuma yazma bilenlerin sayısı 10 kişi bile yoktu. Onlar da ya askerde öğrenmişlerdi ya da kendi çabalarıyla. Köyde bulunan iki bakkaldan birinin sahibi okuryazar değildi. Diğeri de kendi çabalarıyla öğrenmişti.

Dağpazarlı Mehmet Ali Öğretmen'in adı dillere destandı. Okula başlamadan onun ününü dinleyerek okuldan korkmaya başlamıştık. Onun dayağının yanı sıra, tarla sürüşü, harmanı, davarları ve diğer işleri ile ilgili her şey köylülerin sohbet konusuydu. Okula başlamadan onun Aleksî'den gittiğini duyduğumda yüreğimdiki okul korkusu da gitmişti.

Mut ilçesi köylerinde Millet Mektepleri kayda değer bir başarı elde edememiştir. 1948 yılında Mut merkezinde bu alanda yeni bir çaba başlatılarak 16 yaşın üzerindeki 77 kız ve 285 erkek öğrenci ye de okuma yazma belgesi verilmiştir.

2. Cumhuriyet öncesi Mut ve köylerinde İlkokullar

Cumhuriyet öncesi Mut'ta ve köylerinde faal haldeki okulların sayısı 6'dır. Bunlardan ikisi merkezde, dördü ise köylerdedir. Bu okullardaki eğitim sistemi ise eski Osmanlı sistemidir.¹

2.1 Merkezde Bulunan Okullar:

1. Mut Rehber-i Saadet mektebi
2. Mut Merkez Ünas Mektebi

2.2. Mut'un Köylerinde Bulunan Okullar

1. Palantepe Köyünde 1 dershaneli
2. Hisar Köyünde 1 dershaneli
3. Yapıntı Köyünde 1 dershaneli
4. Sarıkavak Köyünde 1 dershaneli

(1) *Maarif Salnamesi. 1329*

3. Cumhuriyetin 15. Yılında Mut'ta Okullaşma Durumu

Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın geçim sıkıntısı çekmesi okula olan ilgiyi azaltmıştır. Bu nedenle eski okulların kendiliğinden kapandığı görülmüştür. Cumhuriyet kurulmadan hemen önce Mut merkezinde bir ilkokul yeniden yeni sisteme göre düzenlenmiştir. Öyle ki Cumhuriyet ilan edilirken Mut'ta bulunan tek okul Merkez Okulu adındaki bu okuldur. Bu okulda 3 bayan ve 3 erkek olmak üzere 6 öğretmen görev yapmaktadır. 5 sınıflı olan okulda 67 kız, 160 erkek öğrenci öğrenim görmektedir. Sonraki yıllarda çok yavaş da olsa yeni okulların açılmaya çalışıldığı görülmektedir.¹

	Okulun Adı	öğretmen		Öğrenci			Teşkilat Sınıf	Açılış Tarihi	İnşaat Tarihi
		kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam			
1	Merkez İlkokulu	3	3	67	160	127	5	1922	

Tablo:45 Cumhuriyetin ilanında Mut Merkezinde bulunan ilkokullar

Okulun Adı	Yeri	Öğr Bşl. Yıl.	Yapıldığı Yıl
Yapıntı Köyü İÖO	Yapıntı Köyü	1926	1972
Ballı Köyü İÖO	Ballı Köyü	1927	1987
Çömelek İÖO	Çömelek Köyü	1928	68
Palantepe İÖO	Palantepe Köyü	1938	68
Çortak İÖO	Çortak Köyü	1940	
Hacınuhlu İÖO	Hacı Nuhlu Köyü	1945	48
Haydar İÖO	Haydar Köyü	1947	87
Evren İÖO	Evren Köyü	1948	1988

Tablo: 46 1938 yılında Mut merkezi ve köylerinde bulunan okullar

(1) *Yıllık. 1938*

3.1. Beş Yıllık Çalışma Planına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler

1938 yılında ilköğretim etkinliklerini düzenlemek üzere 5 yıllık plan yapıldı. Mut köylerinden dördünde daha önce açılıp kapanmış olan okulların açılması da bu beş yıllık plana dahil edildi. Bu köyler şunlardı.

Mut- Selamlı.

“ Hacınuhlu.

“ Karayalan.

“ Uyuntu

Mut köylerindeki okullaşma çalışmaları ilin diğer köyelerine oranla daha yavaş gelişmiştir. Köylerin merkeze uzak ve ulaşımının güç olması, nüfus oranının azlığı bu yavaşlıkta etkili olmuştur. Zaman zaman da açılan okullar kapanarak uzun süre kapalı kalmıştır. Okulların kapanmasındaki en önemli faktör ise öğretmenlik mesleğinde ekonomik şartların yetersiz olmasıdır. Yok denecek kadar az ve hiçbir zaman vaktinde ödenmeyen bir maaşla; köyde verilen biraz toprakla geçinmeye mahkum edilen öğretmenler çoğu zaman mesleği terk etmekte ve görev yaptığı yerdeki okul da kapanmaktaydı.

Ekim 1948 Tarihi itibari ile Mut ilçesindeki okullaşma durumu aşağıdaki gibidir.

Köy sayısı	70
5 sınıflı okula sahip köy sayısı	15
3 sınıflı eğitimli köy sayısı	33
Yeni kadro verilen köy sayısı	8
1947- 48 de mezun durumu:	
Kız	34
Erkek.	97

1948 yılı öğretim yılı başında Merkez okuluna bir derslik eklendi. Kadrosu 7 ye çıkarıldı

Millet Mektepleri faaliyetleri çerçevesinde 16 yaşın üzerindeki 77 kız ve 285 erkek öğrenci ye de okuma yazma belgesi verildi.

4. Mut'ta Ortaokul

Mut'ta bir ortaokul yapılması için kırklı yılların ikinci yarısında bazı çalışmalar göze çarpmaktadır. İlçe kaymakamının girişimleri ile bir dernek kurulmuş, halkın yardımına başvurulmuştur. Kaymakam makamında topladığı 70 köyün muhtarını ortaokul yapımı için salgın salmaya zorlamış, köylerden toplanan davar, buğday, fasulye, arpa... Gibi tarım ve hayvan ürünleri paraya çevrilerek ortaokulun yapımında harcanmıştır.

Devletin katkısı ise okulun inşaat projesinden ibarettir. Okul Bayındırlık Bakanlığından gelen tip projeye göre yapılacaktır. Aksi halde kadro verilmeyecektir.

Bayındırlık Bakanlığı tarafından hazırlanan proje Mut'a 1948 Ağustosunun ilk haftasında geldi. Proje geldiğinde inşaat için gerekli para da toplanmış durumdaydı.

1948 –49 ders yılı başında henüz ortaokulun temelini atılmamış olması karşısında veliler ve ilkokul öğrencilerinin katıldığı bir miting yapıldı. Parasının toplanmış projesinin gelmiş ve arsasının hazır olmasına rağmen inşaatın başlatılmaması tepkilere yol açmıştır. 20 Ekim 1948 günü öğrencilerin katıldığı miting kısa sürede halkın desteğini alarak yardım kampanyasına dönüştü. İki saatte 642 lira para toplandı.¹

(1) *YMG*, 24.10. 1948

V. GÜLNAR İLÇESİ

1. Gülnar İlçesinde Eğitim Faaliyetleri

Gülnar, Silifke Merkezli İçel Sancağının bir ilçesiydi. Gülnar coğrafi yapısından dolayı ulaşımın güçlüğüle sağlandığı bir yerleşim birimidir. 1990 başlarına kadar da sağlıklı bir ulaşım sağlanamıyordu. 1976 yılında bir iş için gittiğim bu ilçede vasıta olmadığı için iki gün bekleyip sonunda bir odun kamyonu ile Silifke'ye ulaşabildiğimi hatırlıyorum.

Doğal şartların güçlüğü Gülnarlıları göçe zorlamıştır. Bu göç Gülnarlıların çocuklarını okutmalarında da etkili olmuştur. İlçe ve köylerinden başka ilçelere göçenler okumaya daha fazla önem vermişlerdir. Okul sayısı ve ulaşım şartlarının olumsuz olmasına rağmen yüksek öğrenim yapan Gülnarlı sayısı nüfusa oranla diğer ilçelerden daha yüksektir

1.1. Cumhuriyet Öncesi Gülnar ve Köylerinde Bulun Okullar

1. Gülnar Anay Pazarı Ünas (kız) Mektebi
2. “ Gilindire Gülistan Mektebi
3. “ Ovacık Köyünde 4 dersaneli okul
4. “ Boz ağaç “ 1 “ okul
5. “ Gezende “ 1 “ okul

1.2. Cumhuriyetin 15. Yılında Gülnar'daki Okullar

1.2.1. Pansiyonlu Hale Getirilerek Teşkilatları Arttırılacak Olan Okullar

Gülnar'da 1938 yılı itibariyle pansiyonlu okul yoktur. Ancak son beş yıllık planda üç köye pansiyon açılması kararlaştırılmıştır.

1. Gülnar- Zeyne Köyü ilkokulu
2. “ Korucak Köyü İlkokulu
3. “ Çukurasma Köyü İlkokulu

1.2.2. 5. Yıllık Çalışma Plânına Göre Yeniden Okul Açılacak Olan Yerler.

1. Gülnar- Büyükeceli Köyü
2. “ Lapa Köyü
3. “ Kaşobası Köyü
4. “ Libas Köyü
5. “ Şihömer Köyü
6. “ Yeniörük Köyü

1.2.3 Son 3 Yıl İçinde Yapılan Okul Binaları ⁽¹⁾

1. Gülnar Çukurasma Köyü
2. “ Uluhtu Köyü
3. “ Konur Köyü,

1.2.3. Halen Yapımı Devam Eden Okul Binaları ⁽¹⁾

2. Gülnar- Ovacık,
3. “ Tozkovan Köyü,
4. “ Kurucuk Köyü

1.2.5. Eğitim – Öğretim Faaliyetine Devam Eden Okullar⁽¹⁾

Gülнар Merkez

	Okulun Adı	öğretmen		Öğrenci			Teşkilat Sınıf	Açılış Tarihi	İnşaat Tarihi
		kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam			
1	Merkez İlkokulu	2	3	56	154	210	5	1925	

Tablo: 47

(1) Yıllık, 1938

Gülner Köyleri

	Okulun Adı	öğretmen		Öğrenci			Teşkilat Sınıf
		kadın	Erkek	Kız	Erkek	Toplam	
1	Bozağaç	-	1	36			
2	Çukurasma	-	1	28	31	50	3 “
3	Eskiyörük	-	1	18	40	58	3 “
4	Gezende	-	1	20	44	64	3 “
5	Gilindire	-	1	15	45	60	5 “
6	İshaklar	-	1	20	39	59	3 “
7	Kuskan	-	1	9	39	48	3 “
8	Ovacık	-	1	38	64	102	5 “
9	Uluhtu	-	1	23	30	53	3 “
10	Saitler- Korucuk	-	1	27	48	75	3 “
11	Tozkovan	-	1	4	36	40	3 “
12	Zeyne	-	1	24	44	68	3 “
13	konur	-	1	9	17	47	5”

Tablo:48 1938 Yılında ilkokul bulunan Gülner İlçesine bağlı köyler

1.3. Gülner’da Bulunan Tüm Okullar (1923-1950)

	Okul Adı	Bulunduğu Yer	Açılış Yılı	Bina Yapımı
1	Atatürk İöo	Saray Mah	1927	
2	Konur İöo	Konur Köyü	1927	
3	Bozağaç İöo	Boz Ağaç Köyü	1927	
4	İshaklar İöo	İshaklar K	1928	
5	Korucuk İöo	Korucuk Köyü	2934	
6	Şeyhümer İöo	Şeyhümer	1943	1943
7	Ulupınar İöo	Ulupınar Köyü	1944	
8	Taşoluk İöo	Taş Oluk Köyü	1945	1945
9	Dayıcık İöo	Dayıcık Köyü	1946	
10	Kuskan İöo	Kuskan Köyü	1946	
11	Gezende İöo	Gezende Köyü	1947	
12	Ören Pınarı İöo	Örenpınarı Ky	1947	
13	Üçoluk İöo	Üçoluk Köyü	1948	
14	Ardıç Pınarı İöo	Ardıç Pınarı Köyü	1950	
15	Çavuşlar İöo	Ardıçlar Köyü	1950	1948
16	Gülner Lisesi Orta	Merkez	1950	1949
17	Eski Yürük İöo	Eski Yürük Köyü	1922	
18	Pembecik İöo	Pembecik Köyü	1947	
19	Duruhan İöo	Duruhan Köyü	1950	

Tablo:49 Gülner İlçesi Ve Köylerinde 1950 Yılında Yapılan Okul İnşaatları

Gülnar, gerek merkeze uzaklığı gerekse coğrafi yapısının elverişsizliği nedeniyle ekonomik olarak güçsüz kalmıştır. İklim şartlarının elverişsizliği de ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuz şartlar ilçe halkının başka yerleri göçmelerinde baş neden olarak yerini alırken, eğitim alanında da Gülnarluların daha etkin olmalarını sağlamıştır. Toprağa bağlı olarak gelişemeyen geçim düzeyini, okuyarak devlet memuru olmakla yükseltmeye çalışmışlardır. Başta Mersin olmak üzere Mersin'e yakın ilçelere göç eden Gülnarlular, yeni yerleştikleri yerlerde hem çocuklarını okutmuşlar hem de iş kurarak esnaf sınıfının içinde yerlerini almışlardır.

İlçenin adı	Okul İnş.	Öğrt evi İnş	İşlik İnş.	Toplam İnş
GÜLNAR	6	7	3	16

1.4. Gülnar'da Ortaokul

Tez çalışmamızın zaman alanına giren dönemde Gülnar ilçesinde orta okul yapılmamıştır. Ortaokul konusunda ilk çalışma 1949 yılının Eylül ayında başlatılmıştır. Kurulan bir dernek ile ortaokul yapılabilmesi için girişimler başlamıştır.⁽¹⁾

(1) 6 Eylül 1949 Tarihli Yeni Mersin Gazetesinden:

Gülnar Orta Okulu Yaptırma Derneği kurucuları aşağıdaki isimlerden meydana gelmiştir:

Eski milletvekili Şevki Göklevent,

Müftü Yusuf Aydın

Vaiz Mehmet

Tüccar Emin Işık, Hüsnü Gökulu, Ali Aydın, Emin Eder Enver Canatar

Okul 11 derslikli ve 1 salondan ibaret olacak.

Duvar inşaatının bitirildiği, çatı ve pencerelerin halk tarafından temin edildiği ve derneğin diğer eksikleri gidermeye çalışacağı gazete yazısından anlaşılmaktadır.

Yeni mersin gazetesinde Cemal Tüzün'ün 'Gülnar' Ortaokul Nasıl Yapıldı?' Başlıklı yazısı özetle şöyleydi:

“Gülnar ilçe merkezi olan Anaypazarı, kasabasında bir taraftan ev inşaatı devam ederken, diğer taraftan ilçenin ekonomik bünyesi ile mütenasip denemeyecek nispette hükümet ve belediye binaları ile camiin halk tarafından birbirini takiben yapılması, kaza halkını inzımm eden yardımıyla adalet ve jandarma dairelerinin, ilkokulun tamamlanması Gülnarluların hamiyet ve yurda hizmet duygularının gerçek birer eseri olduğuna şüphe yoktur.”

1.5. Gülnar'da Millet Mektepleri

Cumhuriyet kurulduğu tarihte Gülnar ilçesinde beş okul bulunmaktadır. Bunlardan birisi daha sonra kapanmıştır. Harf İnkılâbı yapıldığı tarihteki okul sayısı ise dörttür. Bu okullardan bir tanesi ilçe merkezindedir. Ancak bu tek okulda da yeterli ğretmen bulunmamaktadır. Bu olumsuz şartlarda Millet Mektepleri etkinliklerinden beklenen sonucun alınamayacağı ortadadır.

Gülnar'daki Millet Mektepleri alışmaları ile ilgili bilgi edinemedim.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun en etkili kurumu durumunda olan İlmîye Sınıfı bilimsel anlayışın çok gerisinde kaldığı için Osmanlı İmparatorluğunu ayakta kalmasını sağlayamamıştır. Tanzimat dönemi ise, artık sosyal bir yük haline gelmiş olan medrese anlayışına ve yapısına dokunmadan bir şeyler yapma mücadelesi içinde beklenen sonuca bir türlü ulaşamaz.

I. Meşrutiyet döneminde çabalar yenilenirse de Osmanlı Rus Savaşının getirdiği yıkım eğitim alanında da etkisini gösterir. Eğitim konusunda gayretli bir çaba sergileyen II. Abdülhamit, gerek mali sıkıntılar gerekse yenilikçiler ile arasındaki oluşan kuşkuyla beklenen gelişmeyi yakalayamamıştır.

Ancak bütün yenilik düşünce ve eylemlerinde ortak iki nokta göze çarpmaktadır.

1. Öğretmenlik bir meslek olarak görülmemektedir.

2. Okulların masrafları konusunda genel bütçeden her hangi bir katkı Sağlanmamaktadır.

Cumhuriyetin ilk ve en önemli inkılâbı Tevhid-i Tedrisat Kanunudur. Bunu Harf İnkılâbı takip etmiştir. 1933 yılında da Üniversite Reformu gerçekleştirildi. Diğer yandan köy öğretmeni ihtiyacını karşılamak amacıyla başvuru alan erbaş öğretmen- eğitimci uygulaması 30 ‘lu yıllara damgasını vurdu. Köy Enstitüleri ile 20.000 civarında öğretmen yetiştirildi. Ancak sorun çözülmedi. Bu dönemde de eğitim masrafları halka yüklenerek çözümlenmeye çalışıldı. Öğretmenlik ise bir meslek niteliği kazanamadı.

Yakın bir dönemde yüksek okul mezunu olan herkesin öğretmen olabilmesi öğretmenlik mesleğinin ciddiyetini zedelemiştir. Günümüzde 150–200 bin öğretmene ihtiyaç olduğu basında yazılıp çiziliyor. Ancak bir o kadar da öğretmen olma niteliği kazanmış insan atama bekliyor. Bunların ataması çeşitli nedenlerle yapılmazken vekil öğretmenlik ve sözleşmeli öğretmenlik gibi 1930’ları hatırlatan uygulamalar devam ediyor.

Mersin iline gelince:

Bugün Mersin İli olarak bilinen idari alanın 1924 yılına kadar Adana Vilayetine bağlı iki sancaktan oluştuğunu yukarıdaki bölümlerde belirtmişim. Bu sancak merkezlerinden Silifke M. Ö. Yüzyıllardan beri çeşitli medeniyetlere mekânlık etmiş bir yerleşim birimidir. Mersin ise çok yakın bir geçmişe sahiptir. 1841 Yılında Gökçeli Köyüne bağlı bir mahalle olarak adı duyulmaya başlayan Mersin hızlı bir gelişme göstermiştir. Mersin 1852 yılında nahiye, 1889 yılında Liva, 1924 yılında da Vilayet merkezi olarak gelişmesini sürdürdü. 1931 Yılında ise Silifke ile birleştirilerek İçel ilinin merkezi oldu. İçel adı 2002 yılında terk edilerek Mersin İl adı olarak kabul edilmiştir.

İçel ilinin yakın tarihi hakkında birçok bilgiyi -bugün Mersin Halk Kütüphanesinde bile bir sayısı bulunmayan -Mersin İl Yıllığından almak mümkün. Yıllıkta Cumhuriyetin ilanından 1938 Yılına kadar geçen sürede gerçekleşen birçok faaliyet hakkında bilgi verilmektedir.

İçel İli Merkez ilçeden başka Tarsus, Silifke, Mut, Gülnar ve Anamur ilçelerinden meydana gelmektedir. 1938 yılında bu ilçelerin toplamında 120.843 erkek ve 123.398 kadın olmak üzere 244.236 insan yaşamaktadır. Bunlardan 32.018 erkek ve 29.601 kadın şehir merkezlerinde yaşarken 88.828 erkek ve 93.692 kadın da köyde hayatını sürdürmektedir. Toplam il nüfusunun 61.619'u şehirde yaşamaktadır. Toplam köy nüfus ise 182.617 kişidir. Görüleceği gibi nüfusun % 75'i köylerde yaşamaktadır. Bu oran içinde dikkat çekici bir durum ise köylerde yaşayan kadınların erkek nüfustan daha fazla olmasıdır.

Yukarıda adları zikredilen ilçelere bağlı olarak “Kamun”⁽¹⁾ adında bir idari birimden de bahsedilmektedir.

İlçeler bağlı kamunlar ise şunlardır.

Mersin: Kuzucu belen, Elvanlı. Kazanlı

Tarsus. Çamalan Namrun

Silifke: Taşucu, Erdemli Kırobası

(1) Kamun: Bir dönem nahiye (bucak) karşılığı önerilmiş, ancak tutmamış kelime. CHP'nin 1935 ve 1938 tüzüklerine göre ilçe ve ocak teşkilatları arasındaki kademe.

Gülнар: Gilindire, Ovacık

Mut: Sarıkavak.

Anamur ilçesine bağı kamun bulunmamaktadır.

İçel ilindeki 513 köyün ilçelere göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Mersin: 100

Tarsus: 130

Silifke :101

Gülнар: 49

Mut: 76

Anamur: 57

İl dâhilindeki ulaşım durumu ise şöyledir.

1. İyi şose 83 km.
2. Bozuk şose 102+432 Km
3. İmalatlı şose 17+800
4. İmalatsız tesviye 979+167
5. Ham yol 50 Km.

Posta Telgraf ve telefon işleri

İl dâhilinde, Mersin, Tarsus, Silifke, Gülнар, Mut, Anamur ilçe merkezleri ile Gilindire ve Taşucu kamunlarında birer postane ve telgraf merkezi bulunmektedir.

Bu merkezlerden Mersin’de telefon dâhil tüm posta işlemleri yapılmakta ve telgraf hizmeti verilmektedir. İlçelerden Tarsus, Silifke, Gülнар ile Gilindire, Taşucu, Yenice bucaklarındaki posta merkezlerinde telgraf hizmetleri ile mektup ve paket nakil hizmetleri verilmektedir. İl dâhilindeki tüm telgraf hattı toplam 532 Km’dir. Bunun 118 Kilometresi Mut-Karaman, Mut- Ermenek ve Anamur – Gazipaşa arasındaki hattan oluşmaktadır.

İl dâhilindeki telefon sistemi ise 4 ayrı hattan meydana gelmektedir. Bunlar şehirlerarası hat, bazı köylere çekilen hatlar, jandarma hattı ve şehir içi şebekesidir. Şehirlerarası hat Mersin-Tarsus-Adana hatları ve Mersin Kayseri, Mersin-Ankara-İstanbul hatlarıdır.

Şehir içi şebekesi sadece Mersin ve Tarsus'ta bulunmaktadır. Mersin telefon idaresi 87 km hat ve 192 aboneye sahiptir. Tarsus ise 18 km hatta ve 35 aboneye sahiptir. Mersin'de merkez ilçe dâhilinde 97 köyde 902 Km telefon hattı bulunduğunu bildiren yıllıkta Merkez ilçeye bağlı köy sayısının 100 olduğu belirtilmişti. Telefon hattı rakamını inandırıcı bulduğumu söyleyemem.

Aynı kaynakta Tarsus ilçesinde 12 köy, Silifke İlçesinde 27 köy, Mut ilçesinde 48 köy, Gülnar ilçesinde 3 köye telefon bağlantısını bulunduğu ifade edilmektedir. Toplam jandarma hattı ise 802 km olarak veriliyor.

Bu bilgileri verme amacım, doğrudan eğitim ile ilgili olan bu değerlerin ışığı altında bir değerlendirme yapmaktır.

Eğitim konusuna gelince: Osmanlı döneminde Mersin Sancağında öğretim işlerine önem verildiği görülmektedir. Mersin'de çok az nüfusun bulunduğu ilk yıllarında burada birçok yabancı okulun açılmış olması ilgi çekicidir. Adana'da üretilen pamuğun ihraç kapısı olarak limanı hareketli bir duruma gelen Mersin'de yabancılar daha hızlı davranarak birçok okul açmıştır.

İçel'de kültür ve eğitim işlerinin gelişmesinde Adana Valisi Ziya Paşa, Abidin Paşa, Sırrı Paşa ve Mersin Mutasarrıfı Neşet Paşa ile Cemal Beylerin büyük hizmetleri geçmiştir. Ancak bütün çabalara rağmen okuryazarlık oranının % 2 civarında olması da dönemin durumunu izah etmektedir.

1895 yılında Mutasarrıf olan Nazım Paşa eğitim işlerine önem veren değerli bir yöneticidir. Onun zamanında eğitim işi için resmi bir komisyon kurularak eğitim tek elden idare edilmeye çalışılmıştır. Nazım Paşa eğitim giderlerini karşılamak için gelir kaynakları oluşturarak hem öğretmen maaşlarını ve okul giderlerini karşılamış hem de yeni okullar yapabirmiştir.

Osmanlı döneminde Mersin'deki okullar Mersin merkezindeki Türk nüfus dikkate alındığında oldukça iyi sayılabilir. Mersin'deki gayrimüslimler kendi toplumlarına fazla gelecek sayıda okullar açmışlardır. Müslüman nüfus ise bir yandan Medreselere yönelirken diğer yandan da kısmi bir eğilimle yeni okullara

fırsat vermişlerdir. Bu dönemin en önemli zorluklarından birisi de halka yeni metot eğitimi kabul ettirmektir. Medreselerin halk üzerindeki etkisi yeni okulların tercih edilmesini engellemektedir. Türkçe konuşmayan Müslümanlar da çocuklarını Türkçe eğitim veren okullara göndermemişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında da durum pek değişmemiştir. Hatta toplumun okullara bakışı biraz daha olumsuz hale gelmiştir. Yerel idareciler merkezden mali destek görmeden ilköğretim işlerini yapmak zorundadır. Bu sebeple vatandaş ile aralarının pek iyi olduğu söylenemez. Köylerde yaşayan halk devleti jandarma, ormancı ve tahsildardan ibaret bilmektedir. Onların dışında da karşılaştığı pek fazla devlet mensubu da bulunmamaktadır. Cumhuriyetin bu ilk yıllarında yeni hayat felsefesinin kabulü yolunda, bilhassa köylerde yaşayan insanlar uyum sıkıntısı yaşamıştır. Bu ortamda eskiye bağlı kalan bir çevrenin de karşı faaliyetleri bilhassa merkeze uzak yerlerde etkili olmuştur.

Cumhuriyet döneminde Köy okullarının inşaatı tamamen köylüye yüklenmiştir. Köy halkının her ferdine olduğu gibi hayvanlarına bile yükümlülük getirilmiştir. Köy salması denilen vergiler ile de zoraki olarak para toplanmıştır. Köye gelen öğretmenin sözde köy kültürü içinden seçilen öğrencilerden olması ve köy gerçeğini tanıması hiçbir işe yaramamış öğretmen – köylü kaynaşması bir türlü sağlanamamıştır.

Millet (Ulus Dershaneleri) Mektepleri okuma yazma oranını arttırmaktan çok uzak kalmıştır. Millet Mektepleri Kanunu okuryazar belgesi olmayanlara vatandaşlık haklarını kullanma yasağı getirmiş ancak bu da fazla işe yaramamıştır. Vatandaş bir yolunu bularak belgeyi elde etmiş ama okuma yazma öğrenmemiştir.

1963 yılında ilkokul birinci sınıf öğrencisiydim. Köylüler başka bir köyden Ramazanda imamlık yapması için bir adam getirmişlerdi. Her gün bir eve misafir oluyordu. Bize misafir olduğu gün kitabıma defterime baktı. “Bunlar gâvur okuması” bunları öğrenip nereye gideceksin? Sen de gâvur mu olacaksın? Dedi. Okulda öğretmenim de memleketteki tüm geriliğin bu hocalardan kaynaklandığını anlatırdı. O gün bu kavgayı anlayamamıştım. Ama sonraki yıllarda bunun ülkeye nelere mal olduğunu öğrenmek zorunda kaldım.

Yukarıda Mersin ilinde eğitim çalışmasının hangi şartlarda geliştiğini izaha çalıştım. Bu gelişmede ihtiyaçların her zaman imkânlardan uzun mesafe önde olduğunu izaha lüzum yoktur.

Mersin’de bulunan tek lisenin Fransız işgal komutanı tarafından kapatılıp okulun ilkokul haline getirilmesi ilgi çekicidir. Mersin yeniden bir liseye kavuşmak için 25 yıl mücadele etmek zorunda kalmıştır. Mersin’de ortaokulu bitirip de Adana’da lisede okuyan çok az sayıda öğrenci vardır. Devletin lise konusuna çok önem verdiğini söylemek de zor. Çünkü Mersin’de daha 1931 yılından itibaren bina ve diğer giderler halk tarafından karşılanıp sadece kadro istenmesine rağmen lise açılmamıştır. Devletin eğitimde önceliği sadece ilköğretime verdiği görülmektedir. Bunun sebebi halkın büyük kısmının köylerde yaşaması olarak düşünülse de yaklaşımın sağlıklı olduğu söylenemez. Türkiye Cumhuriyetinin uzun yıllar eğitimdeki yanlışı bana göre bu tercih olmuştur.

İyi yetişmemiş öğretmeni köylere göndererek yeni bir nesil, yeni bir millet yaratmak gibi büyük bir iddiayı gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Hâlbuki ülke kalkınmasına omuz verecek iyi eğitilmiş kadrolar acil olarak ihtiyaç vardır. Bir yandan ilkokullarda çok sayıda öğrenci okutulurken diğer yandan ortaokul yolunda bunların önü kesilmektedir. Okullara alınacak öğrenciler birçok engelle karşılaşmaktadır. Mezun olmak ise imkânsıza denk bir hale gelmektedir. Bu şartlarda Mersin’den ve ya köylerinden bir öğrencinin Adana’ya gidip lise bitirmesi mucize gibi bir şeydir.

Mersin’in ihtiyacı sadece normal lise değildir. Tüccarlar da işlemlerini yürütecek elemana muhtaç durumdadır. Tüccarların eleman ihtiyaçlarını kendi çabalarıyla gidermeye çalışmışlardır. Akşam Tecim Okulu adıyla özel kurs düzenlemişler ve Ticaret Lisesinin alt yapısını kurmuşlardır. Bu çabalar kent merkezlerinde bile eğitim işlerinin iyi gitmediğini göstermektedir.

Köylerde açılan okulların çoğu kısa sürede öğretmensiz kalarak hizmet dışına çıkmakta, yeniden bir öğretmenin gelmesi bazen yıllar almaktadır. Mut ilçesine bağlı Ballı Köyü İlkokulu (Eski adı Aleksî) 1927 yılında açılmıştı. Mut’ta açılan ilk

ilkokullardan biridir. Bu okul dört yıl sonra kapanmış ve yeniden 1941 yılında açılabilmiştir.

Açılabilen okulların halkın kültürel ve sosyal gelişmesine katkıda bulunduğunu ve halkın okulları benimsediğini görmek mümkündür.

Mersin çok hızlı gelişmiştir. Bu gelişme büyük oranda limanın sağladığı hareketlilikten kaynaklanmaktadır. Ancak bu gelişme baştan beri Mersin Merkezinde görülmekte, bilhassa batı tarafına doğru gidildikçe gelişme hızı düşmektedir.

1938 yılında 240.000 nüfusun 180 bini (%75) köylerde yaşayan İçel halkının eğitimle buluşması uzun yıllar almıştır. Ancak Mersin başta olmak üzere ilçelerde okumaya karşı büyük bir ilgi olduğu söylenebilir. Halkın okula ve okumaya karşı yükselen ilgisi ve şevki gelen öğretmenlerin yetersizliği ve hayattan kopuk olmaları sebebiyle ilgisizliğe dönüşmüş, uzun süren angaryalar ile de “artık istemiyoruz” noktasına gelmiştir. Buna karşılık devletin de yapabileceği fazla bir şey yoktur. Devlete göre. “Kurtuluş Savaşını silahsız kazanan Türk Milletinin kalkınma savaşını da bileğinin gücüyle kazanmaktan başka şansı yoktur.”

1950 yıllarında bile büyük oranda konargöçerlik durumunun sürmesi de halkın eğitime olan ilgisini engelleyen önemli bir sorun olarak devam etmektedir.

Mersin'in bilhassa Merkezi Silifke olan İçel Vilayetinden devraldığı köyler çok geri görünmektedir. Bu köylerin ulaşım sorunları, buldukları yerlerin zor ulaşılabilir olması hizmet ulaşımını da olumsuz etkilemiştir.

Mersin eğitim yönünden sürekli bir arayış ve gelişme çabası içinde olmuş ve halkın bu arzusu eğitimin gelişmesindeki temel gücü oluşturmuştur. Ancak buna rağmen bir takım olumsuz olayların da olduğunu belirtmekte fayda var.

Olay Mersin Ortaokulunda meydana gelmiştir. Mersin Ortaokulunun müdürü Ejder Ünal 7 Ekim 1937 günü bir öğrenci tarafından tabanca ile vurularak öldürülmüştür. Ispartalı olan 17 yaşındaki öğrenci Muhiddin İnal, aşırı disiplinsiz bir öğrenci olmasından dolayı önceki yıl disiplin cezası almıştır. Adı geçen öğrenci Yurttaşlık Bilgisi dersinden iki yıl üst üste sınıfta kaldığı için yönetmelik gereği

okulla ilişiği kesilmiştir. Bunu kabullenmeyen ğrenci disiplin cezası sebebiyle okuldan atıldığı iddiasıyla müdürü tabancayla vurarak ldrmştir.

Diğer olay da Mersin'dekinin  gün sonrasında Tarsus Amerikan Kolejinde meydana gelmiştir. Yukarıda konu hakkında bilgi verildiği için tekrar etmeyeceğim. Sınav vererek erken mezun olma imkânı olduğu için Amerikan Kolejine yazılan bir ğrenci, sınava girmek ister. Ancak bu arada yönetmelik değişmiş ve bu imkn ortadan kalkmıştır. Bunu anlamak istemeyen ve mezun olmak arzusu taşıyan ğrenci yanında taşıdığı silahla okul müdürünü tehdit eder. Sonra da panikleyip kaar. Kaçarken düşer ve elindeki silahın ateş almasıyla kendi kendini vurur ve orada ölür. Olayın emniyet raporu bu şekilde düzenlenmiştir.

Bir ğretmenin sebep olduğu büyük bir olay ise Aslanköy'de meydana gelir. 1946 yılında yapılan seçimlerde uygulanan "açık oy, gizli tasnif" in bir sonucudur. DP'li adaya tüm köy halkı açıktan oy verir. Ancak gizli tasnif sonunda CHP'li aday bütün oyları almıştır. Köyde tam bir huzursuzluk hkimdir. Köy halkı patlamak üzereyken işgüzar köy ğretmeni, tartıştığı yeni muhtarı dver. Jandarma da ğretmeni dvnce köyde büyük bir kavga başlar. Köylü kadınlar jandarma karakolunu basar ve jandarmaları döverler. Arslanköy uzun yıllar bu olayın acısını yaşamıştır. Mahkeme'nin Konya'da görülmesi ise Aslankyller için bir işkence olmuştur. Bu tez ile ilgili olarak 2002 yılında Aslanköy'e gittim. Bu konuyu bir çok Aslanköylü'ye sordum. Aralarında karar verip bu konuyu konuşmamaya söz vermişler. Unutmuşlar ve o olayın izini silmişler. Hiç kimse olayı anlatmadı. (*Yeni Mersin Gazetesi*. 5, 9, 1946 Tarihli sayısı.)

Çalışmalarım esnasında rastladığım ilginç bir eğitim olayı (!) ise öğrencilere sinek toplatılmasıdır. 11 Haziran 1931 tarihli Yeni Mersin Gazetesi'nin haberine göre " Maarif Vekaleti Valiliklere gönderdiği bir genelge ile öğrencilerin sinekle mücadelede etkin olarak görev almalarını sağlanması istendi. Bu genelgede ABD'den örnek verilerek bir öğrencinin yaklaşık olarak 17 kilo sinek öldürdüğünü bunun da 12 milyon sinekten oluştuğu da teşvik edici unsur olarak belirtiliyordu.

1935 yılında okullaşma oranımız 4,25, okuryazar oranımız ise 20.40 olarak tesbit edilmiştir. 1950 yılında ise bu oranlar okullaşmada 7,22 okuryazarlıkta 34,6 olmuştur. 1935 de nüfus 19.158.018 1950 de ise 20.936.590'dır.

Ülke genelinde meydana gelen gelişme aşağı yukarı Mersin'de de gerçekleşmiştir. Gelişmenin daha hızlı olamayış sebebi yukarıda da belirttiğimiz gibi il nüfusunun % 75'nin köylerde yaşaması hatta konargöçer olmasıdır. Bu oran uzun yıllar devam etmiştir. İl merkezi ve ilçelerde yaşayanlar ile köy ve göçebelilerin hayat düzeyleri arasında büyük farklılıklar meydana gelmiştir. Kırsal alanda yaşayanları ekonomik sebepler kente yöneltince okullaşma oranı da yükselmiştir. Bu durum elbette ki eğitimin sağladığı bir sonuç değildir. Yani verilen yeterli eğitim insanları kentlere yöneltip eğitim düzeylerini yükseltme arayışına sokmamış, göçebelikten ve köydeki ekonomik durumun kötü olması insanları kentlere yöneltmiştir. Bu durum kent nüfusların arttırırken eğitim talebini de yükseltmiştir. Talebe karşılık vermekte güçlük çeken yönetim "okumayı güçleştirici" tedbirler almaya başlamış ve okula başlayan öğrencilerin büyük bir kısmı mezun olamamıştır. Okuyanın çok iyi okuması, okumayanın da hiç okumaması gibi bir durum ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak Mersin ilinde eğitim faaliyetleri hala il halkının ihtiyaçlarını tam karşılayacak seviyeye gelmemiştir. Bu elbette ki ülkenin genel ekonomik, siyasi ve sosyal durumu ile yakından ilgilidir.

Ülke geneline gelince: 1924 yılında 2000 Öğretmen okulu mezunu ve 2000 alaylı öğretmenle başlayan eğitim hayatımızda, başlangıç noktasındaki imkânsızlıklara rağmen önemli bir mesafenin alındığını da kabul etmek gerekir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV

1. Cumhuriyet Arşivi
2. Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi

II. RESMÎ YAYINLAR, KANUNLAR İÇİN RESMÎ GAZETE VE DÜSTUR. KANUN GÖRÜŞMELERİ İÇİN TBMM ZABIT CERİDELERİ

1. Resmî Gazete. 24 Kasım 1928 sayı1048
2. EDİZ, A. Bedri. Millî Eğitim Düsturu. Cilt III. 3. Baskı. 1949
3. Tutanak Dergisi. 1 Mart 1922 TBMM açılış konuşması. D.1, c. 18,s.2
4. TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt V. 1928
5. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü. Maarif (1933-1934)
6. MEB 3. Tertip Milli Eğitim Düsturu. (Genelgeler, Tamimler, VI. Kitap. I. Cilt Yayınlayan A.Bedri Ediz. Güven Basımevi İstanbul. 1948.
7. MEB. 1923–1943 Maarif Yıllığı. Ankara. 1944
8. MEB. Cumhuriyetin 50 Yılında Rakam ve Grafiklerle Eğitimimiz.
9. Köy Öğretmenleri Kanunu. Köy Öğretmenlerini yetiştirme kanunu.1938
10. MEB. Milli Eğitim İle İlgili Kanunlar. Ankara. 1953
11. MEB. Milli Eğitim ile İlgili Yönetmelikler. I. II. III. İst. 1982
12. MEB. Türkiye’de Okuma – Yazma Seferberliği. 1928–1985.Ankara 1985
13. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim ile ilgili yönetmelikler. I. II. III. İst. 1982
14. Maarif Vekâleti, Maarif/Milli Eğitim Dergisi. 1925–1930 ve 1939 1950 yılları arasında 108 sayı.
15. Maarif Vekâleti. Köy Öğretmenleri Kanunu. Köy Öğretmenlerini yetiştirme kanunu.1938
16. Maarif Vekâleti. Köy Enstitüleri Kanunu. Ankara.1940
17. Üçüncü Milli Eğitim Şurası. 2-10 Aralık 1946. MEM Basımevi 1947
18. Millet Mektepleri Talimatnamesi. Anakara. 1929

19. Dördüncü Milli Eğitim Şurası. 22-31 Ağustos 1949. 6.Planlanış XXXI + 105
20. Komisyon Raporları. Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi. 1949
21. Halk Okuma Odaları ve Umum Kütüphaneler İstatistiği. İstanbul, 1935

III. SÜRELİ YAYINLAR

a) Gazeteler

1. Hâkimiyet-i Milliye.
2. Yeni Mersin Gazetesi
3. Silifke Gazetesi
4. Akşam Gazetesi
5. Cumhuriyet Gazetesi
6. Hürriyet Gazetesi

b) Dergiler

1. Belleten cilt, II, IV, VII, VIII. Sayfa 422- 431, Ankara.1938
2. Mersin Üniversitesi Fen- Ed. Fakültesi Dergisi
3. Türk Yurdu Dergisi Nisan 1925 7. Sayısı
4. İçel. (İçel Halkevleri Yayın Organı)

IV. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

a) Kitaplar

1. Afet İnan. Türkiye Cumhuriyeti Rejimi ve Türk Devrimi. Ankara. 1970
2. AKYÜZ, Yahya. Abdullah Cevdet. Mektep Âlemi. Hayat Âlemi. Resimli Mektep Âlemi, 1 Eylül 1913
3. AKYÜZ, Yahya. Türk eğitim Tarihi. Başlangıcından 1988'e. Ankara.1989
4. AKYÜZ, Yahya. Türk Eğitim Tarihi. Başlangıcından 1993'e kadar.
5. ANTEL, Sadrettin Celal. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi basılmamış Ders Notları.
6. AYZAZ, Nevzat. T.C. Millî Eğitimi. MEB Basımevi. 1948

7. ARIBURUN, Kemal. Millî Mücadele. (İnkılâplarla ilgili kanunlar, Esbab-ı Mucibeleri ve Meclis Görüşmeleri ile) Cilt 2, sayfa 19. Ankara 1957.
8. ASLAN, Emin. İçel Kurtuluş Tarihi.
9. ASLAN, İzzet. Atatürk Silifke'de. 2. Baskı. Kemal Matbaası. Adana.
10. Atatürk Devri Fikir Hayatı. Cilt II. sf. 590 görüşmeler.)
11. Atatürk devri Fikir Hayatı. Cilt Iı. syf. 590 görüşmeler.)
Atatürk Dönemi Kültür Hayatı. İkdam 17 Mayıs 1928)
12. Atatürk Dönemi Kültür Hayatı. İkdam. Cilt III. Sf. 60. 17 Mayıs 1928.
13. Atatürk Dönemi Kültür Hayatı.)İkdam. CİLT III. Sf. 60 17 mayıs 1928
14. AYNÎ, Mehmet Ali. Darülfünun Tarihi.1927
15. AYTAÇ, Kemal. Çağdaş Eğitim Akımları. DTCF yayını. Ankara, 1976.
16. Başbakanlık DPT. I-V Kalkınma Planları
17. BAŞGÖZ, İlhan. Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk. Kültür Bakanlığı Yayını.
18. BERKER, Aziz . Türkiye'de İlköğretim. 1839-1908 Ankara, 1968.
19. BİLSEL, Cemil. İstanbul Üniversitesi Tarihi. İ. Ü. Yayını 1943
20. ÇERMEN, Osman Nuri. Maarifimizin Mihveri Ne Olmalıdır? İst.1933
21. EDİZ, A. Bedri. Notlu Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkatı. İst. 1946
22. ERGİN, Osman Nuri. Türkiye Maarif Tarihi , 5 cilt, İstanbul 1944
23. ERGİN, Osman. Türkiye Maarif Tarihi. Cilt 3-4,
24. ERGİN, Osman: Türkiye Maarif Tarihi. Cilt 1,
25. ERGÜN, Mustafa Atatürk Devri Türk Eğitimi, DTCF Yayınlarından
26. ERMAN, Hürrem. Piramidin Tabanı. Köy Enstitüleri ve Tonguç. ANKARA, 1960.
27. EYÜBOĞLU, Selahattin. Köy Enstitüleri Üzerine. Cem Yayınevi. İstanbul. 1978
28. GALANTİ, Avram. ATATÜRK DEVRİ FİKİR HAYATI. Türkleşmek Yolu.
29. GÖVSA, İ. Alaaddin Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmir Yollarında., Atatürk Dönemi Kültür Hayatı. Kültür Bakanlığı Yayınları 469. Atatürk Dizisi/10, ANKARA 1992.
30. Görüşmeler, Atatürk Devri Fikir Hayatı. Cilt II. Sayfa 590.

31. KANSU, Nafi Atıf. Türkiye Maarif Tarihi cilt 1 İstanbul 1931.
32. KIRBY, Fay. Türkiye’de Köy Enstitüleri, İmece Yay. Ankara.1962
33. KOCATÜRK, Utkan. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri. Atatürk araştırma Merkezi. C. II. Ankara.1997
- KOÇER, H. Ali, İlkokul öğretmenlerinin yetiştirilmesi. 1923–1980)
34. KOÇER, H. Ali. Türkiye’de Modern Eğitimi Doğuşu. 1773-1923)
35. KODAMAN, Bayram. Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi. Ötüken Neşriyat. İstanbul, 1980.
36. KODAMANOĞLU, M. Nuri: Türkiye’de Eğitim. 1923- 1960. Siyasal Bilgiler Fak. Türk İktisadi Gelişme Projesi Nisan 1963. Ankara .
37. Koşay, Hamit Zübeyir. Halk Terbiyesi. Ankara,1931
38. MAKAL, Mahmut. Eğitim Enstitüleri ve Ötesi. 2 baskı. Çağdaş Yayınlar, İstanbul 1990.
39. SAKAOĞLU, Necdet. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Türk Tarihi. İletişim Yayınları. İstanbul. 1992
40. SAKAOĞLU, Necdet. Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Tarihi. İletişim Yayınları 1993 İstanbul. Cep Üniversitesi Serisi no 71.
41. SAKAOĞLU, Necdet. Osmanlı Dönemi Eğitim Tarihi. İletişim Yayınları.1992
42. SAKAOĞLU, Necdet. Osmanlı Eğitim Tarihi, İletişim yayınları. İstanbul, 1991. Cep Üniversitesi Serisi No 50.
43. SAKAOĞLU, Necdet. Osmanlı Eğitim Tarihi. İletişim yayınları ist. 1991
44. SAKAOĞLU, Necdet: Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. İletişim yayınları 1992 İstanbul.
45. SAKAOĞLU, Necdet Cumhuriyet Öncesi Eğitim-Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi. İstanbul 1991
46. YÜCEL, Hasan Ali. Türkiye’de Orta Öğretim. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; Ankara, 1994
47. Tanrıöver, Hamdullah Suphi. Dağyolu. 1.2. kitap. Ankara, 1931
48. TEKELİ, İlhan. Prof. Dr. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. Eğitim Maddesi. Cilt 3.

49. TONGUÇ, İsmail Hakkı. İlköğretim Kavramı ,. Piramit yayıncılık. İstanbul 2005.
50. TONGUÇ, İsmail Hakkı. Köyde Eğitim.
51. TONGUÇ, İsmet İnönü'nün Maarife Ait Direktifleri. 1939
52. TUTSAK, Şadiye. İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850 - 1950) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
53. UNAT, Faik R. Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış. Ankara. 1964. s.200.)
54. UĞUR, Sait, İçel Tarihi, 2 cilt, 1943-1944
55. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu yayını. Ankara. 1988
56. WATSON, Dickerman. Türkiye'de Halk Eğitim Hakkında Rapor. Maarif Basımevi Ankara. 1950.

b) Makaleler

1. GÖKALP, Ziya. Millî Terbiye 1-5, Makale. Muallim Dergisi sayı 1. İstanbul, 1916. Muallim, sayı 7. İstanbul 1916.
2. AHMET CEVDET, Ankara'da Yeni Hukuk Mektebi. İkdâm Gazetesi. 7.11.1925
3. ERİŞİRGİL, Mehmet Emin. Atatürk'ün Fikir Hayatı. Anadolu Mecmuası. C. 1, No.2
4. Bozkurt, İbrahim. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Mersin'de Eğitim, MÜ Eğitim Fak. Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2008

V. SALNAMELER

1. 1925- 1926 T.C. Devlet Salnamesi
2. Adana Vilayet Salnamesi, 1923 H/1876 M, s. 73-74.
3. Adana Vilayet Salnamesi, 1297/ 1880 s.95
4. Adana Vilayet Salnamesi, 1318, s. 174
4. Maarif Salnamesi 1321/1903. S.331-338
6. Devlet Salnamesi, 1305, s.250

E K L E R

EKLER

G. MERSİN’DE EĞİTİM KURUMLARININ ETKİNLİKLERİYLE İLGİLİ OLARAK YEREL BASINDA YAYINLANAN HABERLER

1. Yılsonu Temsilleri

OKULDA TEMSİL

Cumhuriyet, İnönü, Kayatepe Çankaya okullarında yıl sonu temsilleri tertiplendi. ⁽¹⁾

Ortaokul Temsili: ⁽²⁾

Mersin ortaokulu güneş sinemasında temsil verdi. Temsil, vali Milli eğitim müdürü resmi görevliler ve tüm öğretmenlerle velilerin iştiraki ile izlendi.

BEKİRDEDE KÖYÜNDE İLKOKUL MÜSAMERESİ ⁽³⁾

Bekirde köyünde ilkokul öğrencileri tarafından verilen müsamereye milli eğitim müdürü ve şehir okullarının öğretmenleri ve idarecileri katıldılar.

MÜSAMERE ⁽⁴⁾

Cumhuriyet okulunda bir temsil verildi. Okul – Aile birliğinin verdiği temsil 28 Martta sunuldu.

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİ ARASINDA MÜNAZARA

“Sınıflara sıralı mı girilsin serbest mi girilsin “ konulu münazara yapıldı. İnönü ve ileri ilkokulları – serbest girilsin tezini savunurken, Namık Kemal, Necatibey, Cumhuriyet ve 5 Ocak okulları sıralı girilsin tezini savundular. Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından tespit edilen tezlerden “sıralı girilsin” tezi kazandı. ⁽⁵⁾

(1). *YMG.* 30.04.1940,

(2) *YMG.* 25.04.1937,

(3) *YMG* 18. 04,1946,

(4) *YMG.* 26.03.1948,

(5) *YMG.* 22.12.1949

3. Yardım Faaliyetleri:

Mersin Lisesi Öğrencilerinden Kampanya ⁽¹⁾

Mersin lisesi son sınıf öğrencileri, Bulgaristan'dan gelen göçmen soydaşlarımızdan yardıma muhtaç olanlara gönderilmek üzere yardım kampanyası açtılar. İlk günde 80 lira topladılar. 6 Kasım 1950 günü İçel Valiliğine 346 lira göçmenlere gönderilmek üzere teslim edildi.

İleri İlkokulundan Yardım

İleri İlk Okulu Okul Aile birliği 80 yoksul öğrenciyi giydirdi. ⁽²⁾

İleri İlkokulundan Yardım ⁽¹⁾

İleri İlk Okulu Okul Aile birliği 80 yoksul öğrenciyi giydirdi.

3. Okul- Aile Birliği Okul – Aile Birliği

Mersin merkezinde 11 ilkokul ve 4 ortaokulu var. Bu okulların Okul aile birlikleri bugünden başlayarak yıllık genel kurullarını yapmaya başladılar. ²

Okul-Aile Birliği

Üçüncü Milli Eğitim Şurası kararları gereğince okullarda okul aile birlikleri kurulmaya başlandı. Mersin okullarında okul aile birlikleri kuruldu. Lise, ortaokul ve ilkokullarda toplantılar yapıldı. ⁽³⁾

4. Diploma Töreni

“Orta ticaret mektebi mezunu 20 öğrenciyeye diplomaları verildi. Daktilografi kursuna devam eden 20 öğrenci de diploma almağa hak kazandı.” ⁽⁴⁾

(1) *YMG.* 18.10.1950

(2) *YMG.* 08.02.1948

(3) *YMG.* 18.10.1950,

(4) *YMG.* 23 1 1946

Tarsus'ta Diploma Töreni:
Tarsus'ta İlk Okulu Bitirenler Diploma Aldılar ⁽¹⁾

1. Dumlupınar	54
2.) Sakarya	27
3) 27 Beşocak	51
4) Misak-ı Milli	38
5) Eliyeşil	46
6) Duatepe	27
7) Devrim	22

5. İlanlar

“MERSİN TİCARET LİSESİ MÜDÜRLÜĞÜNDEN İLAN
Lisemizin orta ve lise sınıflarına öğrenci kaydı devam etmektedir.”⁽²⁾

İÇEL MAARİF MÜDÜRLÜĞÜNDEN⁽³⁾

İnşaat ustası ve bölge sanat okullarına müsabaka ile talebe alınacaktır.
Müsabakaya girebilmek için aranana şartlar

- Türk olmak
- 13 yaşından küçük, 17 yaşından büyük olmamak,
- 5 sınıflı okuldan mezun olmak
- Sıhhati sanat tahsiline elverişli olmak. (Muayenesi Maarif Dairesince yaptırılacaktır.)

“MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNDEN İLAN

“Sanat ve Yapı Usta Ortaokulu mezunlarında öğrenci alınacaktır. Talip olanların Milli Eğitim Müdürlüğüne müracaatları...”⁽⁴⁾

(1) *YMG.* 30.11.1948,
(2) *YMG.* 10.09 . 1944
(3) *YMG.* 01.08. 1940,
(4) *YMG.* 3.7.1945,

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNDEN⁽⁴⁾

Sanat ve Yapı Usta Orta Okulu mezunlarında öğrenci alınacaktır. Talip olanların Milli Eğitim Müdürlüğüne müracaatları... ”¹

UYARI

Milli Eğitim Müdürü Nazmi Ural velileri açık mektup ile uyardı. Öğrenci velilerinin öğrencilerin devamları ve okul dışı faaliyetlerinin düzenlenebilmesi için velilerin yardımcı olmaları gerektiğini ifade ediyor.²

6. Sınavlar:

SINAV SONUCU

“1946-47 Ders Yılı İçin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan parasız yatılı sınavlarında 19 kişi başarılı oldu. Sivas Erkek Sanat Enstitüsüne 1 kişi, Ankara Yapı Sanat Enstitüsüne 18 kişi girmeye hak kazandı.”⁽³⁾

SANAT OKULUNA GİRİŞ SINAVI

“Yapı usta okuluna yatılı, parasız öğrenci almak için İleri ilkokulunda yapılan sınav sona erdi. Sınava ilkokul mezunlarından ve ortaokul 1 sınıf öğrencilerinden toplam 150 kişi girdi.

SANAT OKULUNA GİRİŞ SINAVI

“Yapı usta okuluna yatılı, parasız öğrenci almak için İleri ilkokulunda yapılan sınav sona erdi. Sınava ilkokul mezunlarından ve ortaokul 1 sınıf öğrencilerinden toplam 150 kişi girdi.

7. Öğretmen Etkinlikleri :

ÖĞRETMENLER DERNEĞİ GENEL KURULU

Öğretmenler Derneği İlk Genel Kurulunu Yaptı. Kurulda 16 Martta öğretmen okullarının kuruluşunun 100 yıl dönümü için hazırlık yapılması da kararlaştırıldı.⁴

(1) *YMG.* 02.01. 1933

(2) *YMG.* 07.09.1949

(3) *YMG.* 07.09.1949

(4) *YMG.* 30 .11. 1948

100. Yıl kutlamaları ile ilgili ilk haber Yeni Mersin gazetesinde 26 Mart 1948 tarihli sayısında yayınlanmıştı.

ÖĞRETMEN DERNEĞİ ⁽¹⁾

Şehrimizde öğretmen derneği kuruldu. Dernek hizmet binası bulmaya çalışıyor.

8. Eğitim İşleriyle İlgili Bazı Etkinlikler

Köy Enstitüsü Mezunu 38 öğretmen Mersin Tarsus ve Silifke’de 10 gün süreli sağlık kursu açıldı.²

- 1948-1949 öğretim yılı başında; 17 Ekimde evler dolaşarak okul çağındaki çocukların sayımı yapıldı. Bu sene 37 yeni Enstitü mezunu öğretmen Mersin’e gelecek. Bunlardan Mersine 7, Tarsus 11, Silifke’ye 6, Mut, Gülnar ve Anamur’a da 4 öğretmen atanacak”³

- Eğitim, okul aile ve çevre ile bir bütün olarak ele alınmaktadır. Okul – Aile birliklerinin kurulması ile birlikte öğrenci velileri okullarda daha fazla etkin olmaya başlarlar. Bu arada öğrencilerin okul dışı yaşamlarının denetim altında tutulması da önemli bir sorun olarak eğitimcinin karşısına çıkmaktadır. Bu nedenle Mersin Millî Eğitim Müdürü Nazmi Ural, öğrenci velilerini öğrencilerin okul dışı hayatlarını kontrol altına almaları konusunda uyarılmaktadır.

- Veliler birer mektup yazan Nazmi Ural, velileri uyararak yardım istemiştir. Şubat 1949 tarihinde velilere yazılan mektuplarla onlardan öğrencilerin okul dışı yaşamlarının kontrolü ve düzenli olarak okula devam etmeleri konusunda yardım istemiştir.

(1) *YMG.* 21.01.1947

(2) *YMG.* 18.04.1946

(3) *YMG.*

KÖY ÖĞRETMENLERİ MESLEK KURSLARI BAŞLADI.

10 Mayıs 1950 de başlaması gerekene köy öğretmenleri meslek kursları, genel seçimler nedeniyle, 17. 5 de Milli eğitim müdürü Nazmi Vural tarafından başlatıldı.¹

Şehrimizde Milli Eğitim Mensupları toplantı yaptı.⁴

Okullarda demokratik terbiyenin tahakkuku için çalışmalara başlandı. Toplantı 4 maarif Şurasında alınan kararların 5 maddesine istinaden yapıldı.²

9. Üzücü Olay

“EJDERİN FECİ ÖLÜMÜ”

Yeni Mersin Gazetesi, 8 Ekim 1937.

“Mersin ortaokulunun müdürü Ejder Ünal 7 Ekim sabahı Ispartalı Mustafa oğlu Muhiddin İnal (17) tabanca ile vurularak öldürüldü.

Mudiddin İnal’ın okuldaki aşırı disiplinsizliği sebebi ile tasdikname ile uzaklaştırma cezası aldığı öğrenildi. Ancak öğrencinin Yurt Bilgisi dersinden üst üste iki yıl sınıfta kaldığı için yönetmelik gereği okulla ilişkisinin kesilmiş olduğu anlaşıldı.”

“TARSUS AMERİKAN KOLEJİNDE CİNAYET”

Yeni Mersin Gazetesi, 10 Ekim 1937.

1937 yılının Ekim ayında Tarsus’ta Amerikan koleji müdürü B. WOOL Worth, bir öğrenci tarafından tabanca ile yaralandı. Zabıta kayıtlarına göre, saldırgan öğrenci, okul müdürünü yaraladıktan sonra kaçmaya başladı. Ancak kaçarken yere düştü ve elindeki tabancanın ateş alması sonunda kendini de vurdu. Olay sonunda saldırgan öğrenci hayatını kaybetti.

Olayla ilgili olarak yapılan açıklamada saldırgan öğrencinin bir yıl önce Tarsus Ortaokulunu bitirerek Amerikan Kolejine girmiş olan Nuh oğlu Hamza Delikli olduğu bildirildi. Açıklamaya göre adı geçen öğrenci okulu süresinden erken bitirmek için kendisi için sınav yapılmasını istedi. Okul müdürü bu yönetmeliğin bir yıl önce bakanlık tarafından kaldırıldığını söyleyince buna inanmayan öğrenci

sinirlenerek yanında getirdiği tabanca ile ateş etmiş ve okul müdürünü vurmuştur. Daha sonra paniğe kapılarak kaçmaya çalışırken yere düşen öğrenci elindeki silahın ateş almasıyla kendini vurmuş ve olay yerinde ölmüştür.”

11. Sağlık

TRAHOM TARAMASI

Mersin düzeyinde yapılan trahom taramasında 218 öğrencide (%13) öğrencide trahom vakasına rastlandı. Bu durum Tarsus'ta 274 öğrenci ile % 21 düzeyinde.¹

SİNEKLE MÜCADELE

İlk okul öğrencilerinin sinekle mücadele etmeleri için maarif vekaleti genelge yayınladı. Bu genelgede, ABD de bir öğrencinin 17 kilo yaklaşık 12 milyon sinek öldürdüğü bilgisine de yer verildi.²

12. Sosyal Yardım

Bina yetersizliği sebebi ile müfredat programı her yıl tamamlanamamaktadır. Fakir öğrencilere kitap verilmesi vaadi ise yine her yıl sözde kalıyor. Kurulan yerel yardım kurumları aracılığı ile bir kısım öğrencilere yardım yapmak mümkün olmaktadır.

Eğitimin en önemli sorunlarından birisi de çocukların sağlık durumlarıydı. Günün şartları ve çevre sorunları dikkate alındığında öğrencilerin sağlık durumları hiç de iç açıcı görünmemektedir. Sıtma halkı kırıp geçirirken trahom hastalığı da salgın haline gelmişti. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Tarsus Trahom yönünden Mersinden daha tehlikeli bir boyuttaydı. Öğrencilerin % 21'i trahoma yakalanmıştı.⁽²⁾ Vatandaşın hastalıkla mücadele edecek gücü yoktu. Bunu dikkate alan İçel Valiliği öğrencilerin sağlık durumlarıyla ilgili yardım yapmak ve ihtiyaçlarını gidermek

(1) *YMG.* 18 Ocak 1933

(2) *YMG.* 11 Haziran 1931

amacıyla valilik denetiminde bir yardım derneği kurulmasın sağlamıştı. Tedavi işlemleri bu yolla yürütölmüş ve açılan tedavi merkezlerinin giderleri yine halktan toplanan yardımlarla karşılanmıştır.¹ YMG 26.03. 1946

13. Diğer Etkinlikler

BİR GİRİŐİM.

Orta Ticaret Mektebini yetersiz kaldığı ifade edilerek Mersinde bir ticaret lisesi açılması için kampanya açıldı.⁽²⁾

KÜTÜPHANE

Mersin ve Tarsus'ta öğretmenlerin faydalanmaları için bir kütüphane açıldı. Almanya'dan 4 bin liralık ders araç ve gereci siparişi verildi.³

NAMIK KEMAL İÇİN MEVLÜD OKUTULDU

Mersin Lisesi öğretmenleri, vatan şairi Namık Kemal için 30 Kasım'da Yeni Camide Mevlüd okuttular.⁴

RADYOLU OKUL

Tarsus mekteplerine "himaye heyetleri birer radyo aldı. Okullarda Pazar günleri de Radyo dinleme saatleri düzenlenmeye başlandı.⁵

YAZ KAMPI

Gözen Belenkeşlik pansiyonlu okulunda yaz kampı yapıldı. Kamp 15' Haziran-15 Eylül 1940 tarihleri arasında sürecektir.

7-14 yaş kız ve erkek çocuklar, ayda 10 lira ödeyerek kampa katılabilecekler.⁶

(1) YMG 26 Mart 1946

(2) YMG 30.1.1948

(3) YMG. 10. 07. 1931.

(4) YMG. 30.11.1948

(5) YMG. 09.03.1939

(6) YMG. 16.05.1940

14. Eğitim İle İlgili Yazılar

MERSİN LİSESİNDE NELER GÖRDÜM?

“Lisesinin iç inşaatının biran evvel tamamlanması lazımdır.

Lisede 647 Öğrenci ve 40 öğretmen bulunmaktadır.¹

- Fen laboratuvarı yok.
- Kütüphane inşaat halinde.
- İnşaat yeni bitmesine rağmen tavanlar akıyor.
- Spor malzemesi yok.
- Bahçe duvarı yok.

GÜLNAR. Cemal Tüzün.

“Gülner ilçe merkezi olan Anaypazarı Kazalarında bir taraftan ev inşaatı devam ederken, diğer taraftan ilçenin ekonomik bünyesi ile mütenasip denemeyecek nispette hükümet ve belediye binaları ile camiin halk tarafından biribirni takiben yapılması, keza halkın inzimam eden yardımıyla adalet ve jandarma dairelerinin ve ilkokulun tamamlanması Gülnerlilerin hamiyet ve yurda hizmet duygularının gerçek birer eseri olduğuna şüphe yoktur.”²

“İLKÖĞRETİM SEFERBERLİĞİ”

“... Öğrenci artışına denk olarak eğitim ve öğretimin daha verimli, okuyan çocuklarımızın çok bilgili ve müspet tesirli yetişmesi için müfettişlerle başöğretmenlerin, başkanlığın altında 25 günden beri devam eden faaliyetleri ikmal edilmiştir. Okullarda kendi kendini terbiye sisteminin daha geniş ölçüde ele alınması derslerin, çocukların fikren daha şümüllü yetişmesi, ders materyallerinden azami derecede faydalar sağlanması nazarı itibara alınmıştır. Kızılay, izcilik ve saire gibi kol ve mesuliyet ereğine sahip bulunmaları üzerinde tetkikler yapan 14 kişilik bir komisyon da okulların açıldığı hafta sonunda raporlarını vermek üzere çalışmakta olup bunların faaliyetleri de tarafımızdan takip edilmektedir.”³

(13) Cemal Tüzün. Halkevi Dergisinden iktibas, *YMG*. 24 Mart 1948

(2) *YMG* 6 Eylül 1949.

(3) *YMG*. 2 Ekim 1949

HARF İNKILÂBINA MUHALEFFETTEN

Harf İnkılâbı ile konulan yasaklar da uygulanmaya devam etmektedir. Yeni Mersin Gazetesinin 12. Eylül 1940 tarihli sayısında şöyle bir haber göze çarpmaktadır.”

“Tarsus'ta Arapça Okutan Şahıs Tevkif Edildi.

Dün Musalla Mahallesinde Arapça tedrisat yaparken cürümü meşhut halinde yakalanan Hasan Mualla adındaki şahıs tahkikat neticesinde tevkifine karar verildi.”

ADLİYELİK BİR EĞİTİM YAZISI

Tarsus Devlet Hastanesinde çalışan Dr. Fahri Kurtuluş, 1943 de Yeni Mersin Gazetesinde, Tarsus'ta ortaokul binasının kullanılamaz bir halde olduğunu anlatan bir yazı yazar. Dr. Fahri Kurtuluş bu yazısından dolayı TCK.159/1 maddesine istinaden mahkemeye verilir. Ağır cezada yargılanır. Dava konusu olan yazı 26.3.46 tarihli gazetede yenden yayınlandı